

Ökat anslag.

att på *extra stat* för år 1918 anvisa *dels* till inlösen av fullständiga exemplar och enstaka delar av en internationell, fortlöpande katalog över naturvetenskaplig litteratur ett belopp av 2,000 kronor, *dels ock* till upprätthållande under samma år av den för ifrågavarande katalogarbete anordnade regionalbyrån för Sverige ett förslagsanslag, högst 1,600 kronor.

[43.]
Internationell
jordmätning.

4. **Internationell jordmätning.** Riksdagen har, under förutsättning att Sverige komme att för åren 1907—1916 deltaga i kostnaderna för den internationella jordmätningen, beviljat till bestridande av den på Sverige belöpande andelen i dessa kostnader ett anslag av 14,240 kronor och därav på *extra stat* för vart och ett av åren 1907—1916 anvisat 1,424 kronor.

Genom nådigt beslut den 16 juni 1906 medgav Kungl. Maj:t — under förutsättning att övriga i då gällande överenskommelse om den internationella jordmätningen deltagande stater lämnade sitt samtycke till avtalets förnyande och deltog enligt därför uppgjord plan i de erforderliga kostnaderna — att överenskommelsen finge för Sveriges del i oförändrad form gälla för ytterligare 10 år, räknade från och med den 1 januari 1907, ävensom att för samma tid finge för Sveriges del utgå ett belopp av 1,600 tyska riksmark årligen. Den 18 januari 1907 förordnade sedermera Kungl. Maj:t, att utan hinder därav, att överenskommelsens förlängning ej biträtts av alla i densamma deltagande stater, omförmälda beslut av den 16 juni 1906 skulle gå i verkställighet.

Hos 1916 års riksdag åskades icke något anslag för ifrågavarande ändamål. Någon framställning i detta syfte hade icke inkommit till Kungl. Maj:t, och det ansågs sannolikt, att ifrågavarande vetenskapliga arbete till väsentlig del skulle ligga nere på grund av det pågående världskriget.

Nu har emellertid vetenskapsakademien i underdånig skrivelse den 13 december 1916 anhållit, att Kungl. Maj:t täcktes föreslå riksdagen att för år 1917 eller eventuellt för några år framåt bevilja samma årsanslag till bestridande av den på Sverige belöpande andelen i kostnaderna för den internationella jordmätningen, som hittills utgått, eller 1,600 tyska riksmark.

Vetenskapsakademiens ifrågavarande framställning var föranledd av en till akademien riktad skrivelse från föreståndaren för nautisk-meteorologiska byrån C. G. Fineman och professorn K. D. P. Rosén, de enda kvarlevande svenska delegerade i den internationella jordmätningsskonferensen. Skrivelsen är av följande innehåll:

Den 1 januari 1917 utginge nu gällande konvention för den internationella jordmätningen, och det vore därför nödvändigt att nu taga i övervägande, huru fortsättningen av densamma skulle ordnas.

Den sista generalkonferensen hade hållits år 1912 i Hamburg, och den nästa hade varit planlagd att äga rum i Petersburg år 1915, då även frågan om konventionens förlängning på ytterligare 10 år (till år 1927) bestämts skola komma före. Emellertid hade genom de rådande förhållandena jordmätningens över 50-åriga samarbete rubbats, och då någon ny, för alla stater gemensam överenskommelse tills vidare vore omöjliggjord, vore det av yttersta vikt, att de neutrala staterna sökte hålla det nödvändigaste av de vetenskapliga arbetena vid makt under den närmaste tiden. Dessa arbetens betydelse vore insedd och erkänd av alla stater, och det måste därför ligga i *hela* den internationella jordmätningens intresse att föra den vidare.

Främst vore härvid att omnämna de internationella polhöjdsstationerna, å vilka allt sedan år 1899 oavbrutet, varje natt väderleken det tillåtit, astronomiska observationer av polens höjd över horisonten utförts efter ett för hela jorden gemensamt program. Denna observationsserie, som i avseende på noggrannhet och planmässighet vore hittills enastående, vore nu i fara att utsättas för ett avbrott, som naturligen aldrig efteråt kunde ersättas. Även de omfattande arbetena för gemensamma tyngdkraftmätningar, lodavvikelsesystem och övriga i avseende på såväl mättningsplatsernas läge som räknearbetets utförande internationella vetenskapliga arbeten skulle helt säkert lida svårt avbräck genom ett avbrott i det långvariga samarbete, som gjort dessa forskningar om och över hela jorden så utomordentligt fruktbärande.

Sverige, som från första början deltagit i detta internationella arbete, hade starkt intresse av den internationella jordmätningens fortvaro, särskilt därför att våra geodetiska operationer droge betydande nytta av internationella jordmätningens centralbyrå för vis-a vid dem behövliga komparationer och vid dem använda beräkningssystem.

Nu hade under hand från de medlemmar av internationella jordmätningens presidium, som bodde i neutrala stater, nämligen professorerna R. Gautier i Genève och van de Sande Bokhuyzen i Leyden, förslag framlagts, att de neutrala staterna sins emellan skulle överenskomma att upprätthålla den gamla konventionen av år 1905 för en tid, som tills vidare skulle lämnas obestämd men tänkts böra räcka till ett par år efter världskrigets slut. Detta förslag vore framställt i en bilagd skrivelse från nyssnämnda medlemmar utav internationella jordmätningens permanenta kommitté.

Skrivelsen utmynnade i en hemställan, att sådana åtgärder måtte vidtagas, som kunde vara ägnade att befordra ett bifall från Sveriges regering och riksdag till detta förslag, vilket på det livligaste tillstyrktes av Fineman och Rosén, då dess antagande utan allt tvivel vore av största betydelse för landets vetenskapliga intressen och i än högre grad för våra internationella förbindelser i allmänhet.

Den återopade skrivelsen från professorerna Gautier och van de Sande Bokhuyzen meddelar, att de svar, som ingått från de neutrala länderna, i allmänhet varit gynnsamma för det framlagda förslaget och att den preussiska undervisningsministern förklarar, att det geodetiska institutet i Potsdam alltjämt skulle komma att fungera som centralbyrå för den internationella jordmätningen.

Vetenskapsakademien har i sin berörda framställning återopat ett av akademien inhämtat yttrande av sina i ämnet sakkunniga ledamöter, f. d.

[43.] astronomen vid observatoriet i Pulkova M. Nyrén och professorn friherre G. J. De Geer. Yttrandet är av följande lydelse:

Den internationella jordmätningen, som hade sin centralbyrå i Potsdam, hade under sitt mer än 50-åriga bestånd gjort vetenskapen tjänster av sådan betydelse, att de knappt kunde överskattas. Utan dess initiativ eller medverkan skulle icke vår kännedom om jorden, varken om dess yttre figur eller dess inre struktur, ha nått den höga ståndpunkt, som den för närvarande verkligen innehade. Men mycket återstode ännu att göra på detta arbetsfält, och vi borde väl icke betvivla, att icke medvetandet därom skulle, sedan freden en gång blivit sluten, förmå de gamla deltagarna att ånyo anmäla sin medverkan. Men även ett temporärt avbrott i associationens verksamhet skulle för flera av dess uppgifter hava högst menliga följder; de sakkunniga påpekade här särskilt de även i Finemans och Roséus skrivelse framhållna, internationellt anordnade undersökningarna av polhöjdens variation, som hittills givit så överraskande resultat, men vartill man ytterligare behövde samla oavbrutet fortlöpande observationsmaterial för att fenomenets orsak skulle kunna med säkerhet fastställas och dess förlopp iklädas matematiska formler. Nu hotade emellertid ett sådant avbrott att inträda redan med 1917 års början, alldenstund den för 10 år avslutade sista konventionen då vore till ända. För att förekomma detta hade associationens ständiga sekreterare, professorn van de Sande Bokhuyzen i Leyden och professorn Gautier i Genève, såsom av deras skrivelse framginge, vänt sig till regeringarna i Europas neutrala stater samt Nordamerikas förenta stater med ett förslag, att dessa för någon tid, t. ex. intill två år efter det blivande fredsslutet, ville vad dem vidkomme möjliggöra associationens fortfarande bestånd. De inläpna svaren visade, såsom i skrivelsen omförmäldes, att förslaget i allmänhet rönt ett gynnsamt emottagande, och tillika hade preussiska kultusministern förklarat, att det geodetiska institutet i Potsdam under denna tid fortfarande såsom hittills skulle få fungera såsom associationens centralbyrå.

Av här anförda skäl och då vårt land redan från början varit en intresserad medlem av meranämnda association, hemställde de sakkunniga, att akademien ville i underdånig framställning till Kungl. Maj:t varmt förorda, att Sverige med samma bidrag som hittills måtte främja det här framlagda förslagets förverkligande.

I detta ärende har sedermera från Kungl. Maj:ts beskickning i Berlin ingått meddelande därom, att det internationella jordmättningsarbetet kommer att fortsättas under åren 1917 och 1918 samt att på grund därav bidrag från Sverige till detsamma fortfarande bör utgå.

Enligt nådigt beslut den 22 december 1916 har Kungl. Maj:t med anledning av ifrågavarande framställning funnit gott att, under förutsättning att det nödvändigaste av de vetenskapliga arbetena för den internationella jordmätningen komme att utföras under år 1917, till bestridande av den på Sverige belöpande andelen i kostnaderna för den internationella jordmätningen för år 1917 anvisa ett anslag å 1,600 tyska riksmark samt anbefallt statskontoret att förskottsvis av tillgängliga medel utbetala detta belopp till chefen för utrikesdepartementets personal- och räkenskapsavdelning för att genom Kungl. Maj:ts beskickning i Berlin tillhandahållas vederbörande.

Givet torde vara, att Sverige icke bör undandraga sig att under nuvarande kristid bidra till den internationella jordmätningens fortsatta bedrivande, ehuru avtalet om dessa mätningar utlupit utan att hava ersatts med något nytt.

Departement-
schefen.

Med avseende å den utredning i detta ärende, som för närvarande föreligger, torde man tills vidare böra till ifrågavarande verksamhet lämna samma bidrag, som utgått under den sista tioårsperioden. För år 1918 lärers alltså nu böra hos riksdagen begäras ett anslag å 1,424 kronor.

Det belopp, som på grund av beslutet den 22 december 1916 kan komma att förskjutas, torde få i vanlig ordning hos riksdagen anmälas till ersättande.

Jag hemställer, det Eders Kungl. Maj:t tacktes föreslå riksdagen att på *extra stat* för år 1918 bevilja ett förslagsanslag, högst 1,424 kronor, till bestridande av den under samma år på Sverige belöpande andelen i kostnaderna för den internationella jordmätningen.

Nytt anslag

5. **Internationell förening för tidssignalering.** På framställning av Kungl. Maj:t beslöt 1914 års senare riksdag att till bestridande av den för åren 1914—1920 på Sverige belöpande andelen i kostnaderna för den internationella föreningen för tidssignalering m. m. bevilja ett anslag av 4,060 kronor samt därav på extra stat för år 1915 anvisa ett för åren 1914 och 1915 beräknat belopp av 1,160 kronor.

[44.]
Internationell
förening
för tids-
signalering.

Sedermåra har riksdagen på extra stat för vardera året 1916 och 1917 anvisat till samma ändamål ett belopp av 580 kronor.

Såsom jag anförde till statsrådsprotokollet över ecklesiastikärenden den 14 maj 1914, bifogat statsverkspropositionen till 1914 års senare riksdag, grundar sig Sveriges anslutning till ifrågavarande förening på en för tiden intill utgången av år 1920 gällande internationell överenskommelse, vilken för Sveriges del den 31 januari 1914 jämlikt nådigt bemyndigande undertecknats av Kungl. Maj:ts minister i Paris.

Då anslag för ändamålet till belopp av 580 kronor erfordras jämväl för år 1918, hemställer jag om förslag till riksdagen

att av det till bestridande av den för åren 1914—1920 på Sverige belöpande andelen i kostnaderna för den internationella föreningen för tidssignalering m. m. beviljade anslaget av 4,060 kronor anvisa på *extra stat* för år 1918 såsom förslagsanslag ett belopp av högst 580 kronor.

[45.]
 Vetenskaplig
 bearbetning
 av observation-
 er vid 1914
 års solförmörkelse.

6. **Vetenskaplig bearbetning av observationer vid 1914 års solförmörkelse.** I skrivelse den 13 september 1916 har vetenskapsakademien hemställt om beviljande av ett anslag av 5,000 kronor till täckande av brist, som skulle hava uppstått vid gäldande av utgifterna för iakttagandet av 1914 års solförmörkelse, samt för bekostande av vissa beräkningar m. m., som vore behöfliga för observationernas vetenskapliga bearbetning och för vilka avlönade biträden måste anlitas i den omfattning, som framginge av bifogat kostnadsförslag.

Akademien skrevelse åtföljdes av en framställning från den av akademien på sin tid tillsatta kommissionen för observerande av ifrågavarande solförmörkelse, i vilken framställning kommissionen anförde följande:

Vetenskapsakademien hade hos Kungl. Majt anhållit, att proposition måtte framläggas om beviljande av 96,000 kronor till solförmörkelseexpeditionen. Riksdagen hade emellertid på Kungl. Majts förslag beviljat endast 60,000 kronor, vadan intet annat återstått för kommissionen än att avstå från åtskilliga av de planerade arbetena. För de andra, som icke tålte någon inskränkning, om man över huvud skulle vänta sig några mera betydande resultat av solförmörkelsen, hade man sökt anskaffa privata medel. Kommissionen hade på detta sätt lyckats anskaffa över 20,000 kronor. Emellertid hade krigstillståndet gjort, att hantlangning, erforderliga byggen, transporter och en del instrument väsentligt fördyrats, så att en brist för de fyra fysikaliska stationerna icke kunde bli betäckt till fullo, vilken brist belöpte sig till 420 kronor.

Samtliga dessa utgifter rörde själva expeditionen; men härtill kommo utgifter för nödvändiga efterarbeten och beräkningar av de insamlade observationerna.

Då man ursprungligen fört fram förslaget och begärt 96,000 kronor, hade detta tagit hänsyn blott till kostnaderna för själva expeditionen, ty man hade givetvis ej på förhand kunnat veta vad det skulle bli för resultat, då ogynnsamma omständigheter lätt hade kunnat komma hela företaget att misslyckas.

Emellertid hade de av vetenskapsakademien utsända expeditionerna — till antalet 7, i vilka deltagit 30 svenska vetenskapsmän — samtliga lyckats utmärkt, i det att iakttagelser av det största värde hemförts; och de svenska expeditionerna vore därtill nästan de enda, som vid denna förmörkelse lyckats erhålla några resultat.

Då det under nuvarande förhållanden ansetts svårt att erhålla några statsmedel för bearbetning av de insamlade rikhaltiga iakttagelserna — i likhet med vad som skett vid många andra av staten bekostade vetenskapliga expeditioner, där staten även beviljat anslag till bearbetningen — hade det vetenskapliga materialets bearbetning övertagits av ett antal vetenskapsmän, som utan någon som helst ersättning verkstälde densamma. Likaså hade vetenskapsakademien beslutat att i en särskild publikation utgiva samtliga resultaten av expeditionernas arbeten, som beräknades komma att fylla två digra band i kvartformat, med ett större antal planscher och omfattande ett trettioatal avhandlingar i astronomi, astrofysik, solstrålning, jordmagnetism, luftelektricitet och meteorologi. Resultatens publikation vållade därför heller icke några som helst kostnader för statsverket.

Det hade emellertid icke varit möjligt att få alla de ganska vidlyftiga och tidsödande numeriska räkningarna utförda gratis, utan en del rent mekaniskt arbete, som blott vore en bråkdel av det hela, hade måst överlämnas åt avlönade biträden, var till kommissionen saknade medel.

En del av dessa utgifter, som vore nödvändiga för observationernas bearbetning och icke utan våda kunde uppskjutas, utan risk att resultatet av iakttagelserna kanske skulle gå förlorat, hade måst förskottas av deltagares egna medel. Kostnaden för samtliga arbeten, som fordrade avlönade biträden, beräknades, enligt gängse taxor för detta slags arbeten, till en summa av 4,580 kronor; med tillägg av förlust å själva expeditionen, 420 kronor, uppginge den behövliga summan alltså till 5,000 kronor.

Kommissionen ville framhålla, att ett omfattande arbete hade utförts utan ringaste ersättning och att publikationen skedde på akademiens egen bekostnad. Här begärdes alltså blott en obetydlig summa i förhållande till värdet av hela det utförda arbetet.

Den av akademien åberopade kostnadsberäkningen är av följande lydelse:

1) Jordmagnetiska iakttagelser: avläsning av kurvor, reduktioner och beräkningar (4 stationer med 15 dagar och 3 element, jämte vissa konstantbestämningar)	kronor 1,445: —
2) Luftelektricitet, utföres till största delen gratis: diverse konstruktioner	» 40: —
3) Meteorologi: förberedande observationer kronor 100: —; 200 frivilliga stationer kronor 1,800: —; avläsning av registreringar från barogram, termogram, hygrogram etc. jämte teoretiska beräkningar, tillhoppa	» 2,700: —
4) Diverse utgifter för efterarbeten samt för publikation (kartor, fotografier, uppsättning av magnetus etc.)	» 395: —
Summa kronor 4,580: —	

På grund av nådig remiss har kammarrätten den 12 oktober 1916 avgivit underdånigt utlåtande i ämnet och därvid åberopat ett av dess första revisionskontor avgivet yttrande av följande innehåll:

Vetenskapsakademiens räkenskaper för åren 1913, 1914 och 1915 upptog följande å kontot för anslaget till anställande av vetenskapliga observationer under den totala solförmörkelsen i Sverige den 21 augusti 1914, nämligen:

statsanslag	kronor 60,000: —
»gåva av direktör Arvid Molander, genom professor Arrhenius, till solförmörkelsekommissionen»	» 5,000: —
extra inkomster	» 798: 28
Summa kronor 65,798: 28	
utgivna medel	65,876: 22
återlevererade medel	761: 65
behållning till år 1916	kronor 65,114: 57
Summa kronor 65,798: 28	

Kontot i fråga hade å revisionskontoret granskats utan anmärkning.

Vetenskapsakademien, som satts i tillfälle att yttra sig i anledning av vad från kammarrättens sida andragits, har i underdånigt utlåtande den 22 november 1916 anfört följande:

[45.]

Då akademiens skrivelse avgick, hade ej hos henne förelegat avslutade räkenskaper för solförmörkelseexpeditionerna, utan hade akademien bedömt den ekonomiska ställningen uteslutande med ledning av en utav kommissionen meddelad uppgift.

Akademien tilläte sig nu rätta sin föregående framställning.

På sätt kammarrätten anför, hade solförmörkelsekommissionen till år 1916 en behållning å 683 kronor 71 öre. Härefter hade ställningen ej i vidare mån ändrat sig än att akademiens förvaltningsutskott å denna behållning anvisat medel till ersättning åt solförmörkelsekommissionens sekreterare för det han förskottsvis bestritt utgifter för kommissionen till ett belopp, som efter utjämning till fulla kronor motsvarade den av solförmörkelsekommissionen och, med ledning av dess uppgift, jämväl av akademien på sin tid angivna brist. Bestämt på öret vore det utlägg, för vilket ersättning sålunda anvisats, 419 kronor 96 öre. Vidare utgifter vore ej att vänta.

Vad av behållning till år 1916 eller	kronor 683: 71
efter avdrag av	» 419: 96
återstode, eller	kronor 263: 75

komme vid sådant förhållande att inlevereras till statskontoret.

Under åberopande av det anförda finge akademien på det sätt fullfölja sin framställning av den 13 september 1916, att akademien i underdånighet anhölle, det Kungl. Maj:t täcktes föreslå riksdagen att på extra stat för år 1918 bevilja ett anslag å 4,580 kronor för bekostande av vissa beräkningar m. m., som vore behövliga för vetenskaplig bearbetning av 1914 års svenska solförmörkelseobservationer och för vilka avlönade biträden måste anlitas i den omfattning, som framginge av det förut åberopade kostnadsförslaget.

Departementschefen.

Såsom i de uti detta ärende föreliggande handlingarna erinrats, beviljades av 1913 års riksdag på förslag av Kungl. Maj:t ett anslag på extra stat av 60,000 kronor för anställande av vetenskapliga observationer under den totala solförmörkelsen i Sverige den 21 augusti 1914. Av akademiens förberörda utlåtande framgår, att å ifrågavarande anslag och övriga för ändamålet tillgängliga medel uppstått en besparing av 263 kronor 75 öre.

Vad det nu föreliggande anslagsäskandet beträffar, har jag intet att erinra mot den verkställda beräkningen av kostnaderna för de vid nämnda tillfälle anställda observationernas vetenskapliga bearbetning, och då riksdagen tillförene vid skilda tillfällen beviljat anslag för bearbetande av det från vetenskapliga expeditioner hemförda materialet, är jag beredd att förorda, att även i detta fall framställning i sådant syfte avlättes till riksdagen. Jag gör detta så mycket hellre, som det här rör sig om en jämförelsevis obetydlig utgift för statsverket, vilken avser att möjliggöra, att vetenskapliga resultat av stort värde tillvaratagas. Ovanberörda besparing, 263 kronor 75 öre, torde emellertid med riksdagens medgivande böra i första rummet tagas i anspråk. Om detta belopp avräknas å den beräknade kostnadssumman, 4,580 kronor, kommer återstoden, 4,316 kronor 25 öre, eller i jämnt tal 4,317 kronor att utgöra det anslagsbelopp, som nu synes böra begäras hos riksdagen.

På grund av det anförda tillstyrker jag, det Eders Kungl. Maj:t tacktes föreslå riksdagen att

dels till bekostande av vissa beräkningar m. m., som aro behöfliga för vetenskaplig bearbetning av observationerna under den totala solförmörkelsen i Sverige år 1914, bevilja på *extra stat* för år 1918 ett anslag av 4,317 kronor, Nytt anslag.

dels ock medgiva, att för enahanda ändamål må tagas i anspråk det belopp av 263 kronor 75 öre, som icke blivit använt av de till anställande av ifrågavarande observationer på *extra stat* för år 1914 anvisade medlen.

Meteorologiska centralanstalten.

7. **Meteorologiska centralanstalten m. m.** Vid föregående tillfällen, då fråga förevarit om avlåtande till riksdagen av framställning beträffande anslag till meteorologiska centralanstalten, har jag haft anledning erinra därom, att riksdagen i skrivelse den 30 maj 1913 uttalat sig för önskvärdheten av en utredning beträffande den av löneregleringskommittén framställda tanken att till en gemensam institution sammanföra en del vetenskapliga mindre anstalter, såsom hydrografiska byrån, nautisk-meteorologiska byrån och meteorologiska centralanstalten. Den sålunda ifrågasatta utredningen har av Kungl. Maj:t anbefallts och uppdragits åt löneregleringskommittén.

[46.]
Meteorolo-
giska central-
anstalten
m. m.

Under det att ärendet varit föremål för löneregleringskommitténs behandling, har emellertid, i följd av en till Kungl. Maj:t inkommen framställning, fråga uppstått, huruvida den verksamhet, som uppehålles av vissa bland ovannämnda anstalter, borde helt eller delvis förläggas till ort å Sveriges västkust, där förutsättningarna för verksamhetens utövande ansetts mera gynnsamma än i huvudstaden. Detta särskilda spörsmål kräver givetvis en ingående utredning. Det torde dock ej saknas förhoppning därom, att löneregleringskommitténs behandling av det till kommittén överlämnade ärendet må komma att avslutas så tidigt, att en på kommitténs blivande förslag grundad framställning skall kunna avlätas till 1917 års riksdag.

Innevarande års riksstat upptager för meteorologiska centralanstalten och med dess verksamhet sammanhängande ändamål dels ett ordinarie anslag å 27,200 kronor och dels särskilda anslag på *extra stat* å sammanlagt 58,720 kronor.

Under nyss berörda förhållanden torde det nu vara tillräckligt, att för meteorologiska centralanstaltens verksamhet under år 1918 ett lämpligt anslagsbelopp — förslagsvis 90,000 kronor, därav 28,000 kronor på ordinarie och 62,000 kronor på extra stat — reserveras under åttonde huvudtiteln, och hemställer jag därför, att Eders Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

Ökat anslag.

att, i avbidan på proposition i fråga om anslag till meteorologiska centralanstalten, för ändamålet beräkna dels på *ordinarie stat* ett anslag av 28,000 kronor, dels ock på *extra stat* för år 1918 ett anslag till åtskilliga centralanstaltens ändamål av 62,000 kronor, tillhoppa 90,000 kronor.

[47.]

Meteorologiska observationer å Pärtetjäkko.

8. **Meteorologiska observationer å Pärtetjäkko.** För fortsättande under två år från och med juli 1916 av de meteorologiska observationerna å Pärtetjäkko beviljade 1916 års riksdag ett anslag av 12,000 kronor att utgå under de villkor, Kungl. Maj:t kunde finna skäl bestämma, varjämte riksdagen av anslaget anvisade på extra stat för år 1917 ett belopp av 6,000 kronor, med rätt för Kungl. Maj:t att för ändamålet låta av tillgängliga medel redan under år 1916 förskottsvis utanordna 3,000 kronor.

Genom beslut den 12 maj 1916 ställde Kungl. Maj:t det på extra stat för år 1917 anvisade beloppet, 6,000 kronor, mot redovisningsskyldighet till förfogande av en kommission, bestående av professorerna Axel Hamberg, Filip Åkerblom och Nils Ekholm jämte den eller de personer, kommissionen kunde vilja med sig adjungera, att användas för avsett ändamål.

I en av vetenskapsakademien med underdånigt utlåtande den 29 september 1916 överlämnad och därvid förordad ansökning har nu berörda kommission anhallit om avlåtande av förslag till riksdagen att av de för ifrågavarande meteorologiska observationer beviljade medlen på extra stat för år 1918 anvisa återstoden, 6,000 kronor, ävensom medgiva, att av detta anslag 3,000 kronor finge utanordnas redan under år 1917.

Jag hemställer, att Eders Kungl. Maj:t tacktes föreslå riksdagen

att av det till fortsättande under två år från och med juli 1916 av de meteorologiska observationerna å Pärtetjäkko beviljade anslaget å 12,000 kronor anvisa på *extra stat* för år 1918 återstående beloppet, 6,000 kronor, med rätt för Kungl. Maj:t att för ändamålet låta av tillgängliga medel redan under år 1917 förskottsvis utanordna 3,000 kronor.

Vitterhets-, historie- och antikvitetsakademien.

9. Akademien:

oförändrat ordinarie bestämt anslag kronor 90,900: —
oförändrat ordinarie reservationsanslag » 1,000: —

10. **Undersökning av en påbyggnad vid Alvastra.** På därom av Kungl. Maj:t gjord framställning beviljade 1911 års riksdag för undersökning av en vid Alvastra anträffad påbyggnad från stenåldern för år 1912 ett extra anslag av 6,000 kronor. För samma ändamål anvisade riksdagen för vartdera av åren 1913—1917 ett extra anslag av 2,000 kronor.

[48.]
 Undersökning av en påbyggnad vid Alvastra.

Såsom framgår av den utredning i ämnet, som under punkten 151 av statsrådsprotokollet över ecklesiastikärenden den 13 januari 1911 lämnats av dåvarande departementschefen, hade ifrågavarande arbete påbörjats redan år 1909. Kostnaderna därför under åren 1909 och 1910 hade betäckts av det årsanslag å 6,000 kronor, som för undersökningar av fornlämningar står till vitterhets-, historie- och antikvitetsakademiens förfogande. Då sagda anslag emellertid måst anlitas jämväl för en stor del andra undersökningar, hade å detsamma uppstått en brist, som vid 1910 års slut beräknades uppgå till omkring 2,000 kronor. Det av riksdagen för år 1912 anvisade beloppet, 6,000 kronor, avsåg dels att täcka berörda brist, dels att bereda tillgång till fortsättande jämväl under åren 1911 och 1912 av ifrågavarande undersökningsarbete, för vilket kostnaden beräknats uppgå till 2,000 kronor för vartdera året.

Redan i den av akademien den 4 oktober 1910 avlätna skrivelse, som föranledde Kungl. Maj:ts förenämnda framställning i ämnet, framhöll akademien, att ifrågavarande undersökning, vilken gällde en av de märkligaste arkeologiska upptäckter, som på många år gjorts i norden, naturligtvis måste utföras med största möjliga noggrannhet. På grund därav krävde densamma mycken tid och mycket arbete samt komme enligt akademiens uppfattning att taga ytterligare några år i anspråk.

Vid beviljandet av anslaget för år 1917 framhöll riksdagen önskvärdheten av att, därest anslag av liknande art skulle framdeles komma att äskas, den tid, för vilken anslag beräknades komma att för ändamålet av staten erfordras, såvitt möjligt angäves.

I underdånig skrivelse den 5 september 1916 har nu akademien — med förmälan att av 1916 års undersökningar framgått, att arbetet komme att taga ytterligare ett par år i anspråk — anhållit, det Kungl. Maj:t täcktes av riksdagen på extra stat äska ett belopp av 2,000 kronor till täckande av 1918 års utgifter för ifrågavarande undersökning. Därjämte

har akademien meddelat, att därest ej alldeles särskilda omständigheter skulle föranleda annat, undersökningen beräknades kunna avslutas under loppet av år 1919.

På grund av vad i detta ärende förekommit, tillstyrker jag, att Eders Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

att till fortsatt undersökning av en påbyggnad vid Alvastra anvisa på *extra stat* för år 1918 ett anslag av 2,000 kronor.

[49.]

Konsverering
av Risinge
gamla kyrka.

11. **Konsverering av Risinge gamla kyrka.** På Kungl. Maj:ts framställning anvisade 1913 års riksdag för konsverering av Risinge gamla kyrka på *extra stat* för år 1914 ett belopp av 9,875 kronor. Detta anslag har emellertid visat sig otillräckligt, och fråga har nu uppkommit om anvisande av ytterligare medel för ändamålet.

Innan jag närmare ingår på detta förslag, torde jag få erinra om följande:

Å kyrkostämman den 27 december 1907 beslöt Risinge församling, att dess gamla kyrka, som, sedan ny kyrka byggts, ej längre användes till gudstjänst, skulle utan ersättning överlämnas till staten. Sedan vitterhets-, historie- och antikvitetsakademien i skrivelse den 3 mars 1908 framhållit, att den gamla kyrkan vore av stort konst- och kulturhistoriskt värde, särskilt genom sina märkliga valvmålningar, vilka aldrig varit överkalkade, samt anhållit, att Kungl. Maj:t måtte bemyndiga akademien att för statens räkning mottaga denna kyrka till vård och underhåll, fann Kungl. Maj:t, efter hörande av domkapitlet i Linköping och Kungl. Maj:ts befallningshavande i Östergötlands län, genom beslut den 1 maj 1908 gott bifalla akademiens berörda framställning. Akademien, som ansett synnerligen önskvärt, att nämnda kyrkobyggnad bleve försatt i ett värdigt skick, och som föranstaltat om beräkning av härför erforderliga kostnader, anhöll sedermera i underdånig skrivelse den 5 november 1912 om utverkande hos riksdagen av anslag för ändamålet.

Vid sistnämnda skrivelse fanns fogad en på akademiens föranstaltande upprättad kostnadsberäkning, slutande å 2.790 kronor. Efter remiss avgav överintendentsämbetet yttrande i ärendet och utvecklade därvid, hurusom, för att försätta ifrågavarande högeligen intressanta kyrka i ett värdigt och för framtiden bestående skick, erfordrades en summa, som syntes böra avsevärt överstiga den av akademien beräknade. Kostnadsökningen fördelade sig på följande poster:

för yttertaket omläggande med handkliven furuspån.....	kronor 6,335:—
» golv av tegel.....	» 250:—
» för konsverering av valv- och väggmålningar	» 500:—

Summa kronor 7,085:—

Överintendentsämbetet tillstyrkte därför avlåtande av förslag till riksdagen om anvisande för ändamålet av ett anslag å 9,875 kronor.

Sedan akademien biträtt överintendentsämbetets hemställan, lades densamma till grund för Kungl. Maj:ts förenämnda framställning till 1913 års riksdag.

Såsom jag redan nämnt, har ifrågavarande belopp, 9,875 kronor, visat sig otillräckligt för det därmed avsedda ändamålet. Under hänvisning härtill och med förmlan, att för utförande av ännu återstående restaureringsåtgärder erfordrades ytterligare 3,500 kronor, har nu i en till ecklesiastikdepartementet inlämnad, den 13 november 1916 dagtecknad skrift ledamoten av riksdagens andra kammare, fullmäktigen i riksgäldskontoret Axel Ekman förklarat sig villig att under vissa förutsättningar garantera ett bidrag av 1,000 kronor till genomförandet av kyrkans restaurering.

Ekmans skrift innehåller huvudsakligen följande:

Under år 1915 hade inom Risinge socken bildats en förening under namn av »Risinge museiförening», med avsikt att anordna ett speciellt Risingemuseum, vilket skulle inrymma sådana föremål, som vore ägnade att belysa Risingebygdens äldre kultur m. m. Enligt skrivelse från riksantikvarien den 7 september 1915 hade vitterhetsakademien medgivit, att detta museum finge inrymmas i en tillbyggnad å norra sidan av ödekyrkan, vilken tillbyggnad saknade målningar och andra anordningar av antikvariskt värde. Till skillnad från den egentliga ödekyrkan hade denna tillbyggnad sedermera benämnts »nykyrkan».

Intresset för museiföreningen hade i orten genom talrik anslutning visat sig rätt livligt, och då man ansett det vara av vikt att hos ortsbefolkningens bredare lager väcka och bibehålla detta intresse, hade man ansett klokt sätta årsavgiften så lågt som till 1 krona. En given följd av denna åtgärd vore, att museiföreningen icke förfogade över några större tillgångar, utan för museets anordnande och bibehållande vore hänvisad till den enskilda offervilligheten i orten. Grundad anledning torde förefinnas att antaga, att förhoppningarna på denna offervillighet ej heller skulle svikas, om blott museets tillkomst ej allt för mycket fördröjdes. Ett sådant fördröjande skulle helt naturligt även kunna menligt inverka på det nu förefintliga intresset för museet inom orten.

Innan den planerade restaureringen av Risinge ödekyrka och av den därmed sammanhängande nykyrkan bleve genomförd, vore det emellertid ej möjligt för museiföreningen att begagna sig av vitterhetsakademiens välvilliga medgivande rörande disponerandet av nykyrkan såsom lokal för museet, och någon annan för ändamålet lämplig lokal funnes ej i orten.

Sedan Ekman nu erfarit, att betänkligheter förefunnes inom akademien att under nuvarande förhållanden hos Kungl. Maj:t göra framställning om äskande hos 1917 års riksdag av erforderligt anslag för genomförande av den en gång beslutade restaureringen av den gamla kyrkan och att av de såsom härför erforderliga beräknade medlen, 3,500 kronor, ett belopp av 500 kronor avsåge nykyrkans yttre och ett lika stort belopp dess inre istandsättande, finge Ekman meddela, att han, under förhoppning att genomförandet av kyrkans restaurering skulle kunna fullbordas under år 1917, vore villig att såsom bidrag härtill garantera ett belopp av 1,000 kronor, avsedda för nykyrkans yttre och inre istandsättande, under villkor dels att, om något överskott å detta belopp skulle uppkomma, detsamma finge disponeras av Risinge museiförening, dels ock att 1917 års riksdag beviljade härutöver erforderligt belopp för genomförande av den tidigare planerade restaureringen av Risinge ödekyrka, med rätt för Kungl. Maj:t att redan under år 1917 förskottsvis utanordna dessa medel.

[49.]

I ärendet hava infordrade utlåtanden avgivits den 20 november 1916 av vitterhetsakademien och den 28 i samma månad av överintendents-ämbetet. Vid akademiens utlåtande funnos fogade avskrifter av särskilda, den 12 oktober 1915 och den 18 mars 1916 dagtecknade, till överintendentsämbetet ställda skrivelser, däri hos ämbetet tjänstgörande arkitekten O. Hökerberg, som av överintendentsämbetet blivit utsedd att leda ifrågasvarande konserveringsarbeten, dels lämnat utförlig redogörelse för de reparationer, som under år 1915 verkstälts å ödekyrkan och vilka jämte reseersättning betingat en utgift av 8,684 kronor 64 öre, dels ock avgivit detaljerat förslag beträffande de återstående arbetena å såväl ödekyrkan som »nykyrkan», vilka arbeten beräknats draga en kostnad av sammanlagt 4,690 kronor 36 öre, därav till »nykyrkans utvändiga reparation» 500 kronor och till »nykyrkan invändigt» 500 kronor.

Akademien yttrade:

Då 1913 års riksdag på Kungl. Maj:ts framställning beviljade anslag till Risinge kyrkas restaurering, var därmed, såsom man hade skäl antaga, detta kulturhistoriskt viktiga intresse behörigen tillgodosett. Den rådande dyrtiden, alltjämt stegrad, hade emellertid korsat beräkningarna, och anslaget hade visat sig otillräckligt. Enligt den av bemälda arkitekt gjorda utredning skulle för restaureringsplanens fullständiga utförande erfordras ytterligare ett belopp av 3,500 kronor. Med hänsyn till de krav, som under rådande förhållanden ställdes på statskassan, hade akademien hyst betänklighet att nu göra framställning om statsanslag för arbetets avslutande. Men då det uppenbarligen vore en väsentlig fördel, om ett arbete sådant som detta kunde på en gång föras till slut, och då genom Ekmans erbjudande det erforderliga anslagsbeloppet så väsentligt nedbringats, hade akademien låtit denna betänklighet falla, helst genom antagande av Ekmans erbjudande befordrades ett annat behjärtansvärt kulturintresse för orten. Akademien finge därför i underdånighet hemställa, det Kungl. Maj:t, med antagande av Ekmans erbjudande, ville av 1917 års riksdag äska ett anslag av 2,500 kronor att under år 1917 ställas till akademiens disposition för fullbordande av Risinge ödekyrkas restaurering.

Överintendentsämbetet anförde i ärendet följande:

För iståndsättande av ifrågasvarande kyrkas yttre och inre erfordrades ett belopp av 3,500 kronor utöver vad som förut beräknats och av riksdagen för ändamålet anvisats. Den uppkomna bristen berodde givetvis till någon del på de ekonomiska förhållanden, som inträtt efter år 1912, då restaureringsförslaget i fråga uppgjordes, men huvudsakligen på att det under arbetets gång och vid de noggrannare undersökningar, som först då kunnat göras, visat sig, att mer omfattande åtgärder erfordrades än som från början avsetts. Då ämbetet hölle före, att de föreslagna åtgärdernas utförande vore nödvändigt, för att icke byggnaden skulle kunna anses vanvårdad, och då den beräknade kostnadssumman icke kunde sägas vara för högt tilltagen, ansåge ämbetet sig böra tillstyrka nädigt antagande av det gjorda erbjudandet på de framställda villkoren.

Vidkommande akademiens hemställan, att de medel, som hos riksdagen skulle begäras, måtte ställas till akademiens disposition, hade ämbetet icke något att erinra men ansåge sig böra framhålla, dels att de för restaureringsarbetet anvisade medlen — varav ännu återstode ett belopp av 1,190 kronor 36 öre — genom nådigt beslut den 4 juli 1913 ställts till ämbetets förfogande, dels ock att vissa olägenheter torde kunna uppkomma, för den händelse två myndigheter skulle leda utförandet av ifråga-varande arbeten, som ju ock vore av relativt ringa omfattning.

Då från enskilt håll erbjudits ett icke oväsentligt bidrag till slutförande av sådana arbeten å Risinge gamla kyrka, som det av riksdagen år 1913 beviljade anslaget avsåg bringa till utförande, men vilka på grund av anslagets otillräcklighet måst till en del uppskjutas, och då detta anbud synes mig böra antagas, anser jag mig böra förorda utverkande hos riksdagen av det för ändamålet behövlige tilläggsanslaget, vilket torde böra ställas till överintendentensämbetets förfogande, sedan det från enskilt håll garanterade bidraget inbetalats till ämbetet.

Departement-
schefen.

Jag hemställer alltså om förslag till riksdagen

att till fullbordande av konserveringen av Risinge gamla kyrka anvisa på *extra stat* för år 1918 ett anslag av 2,500 kronor, med rätt för Kungl. Maj:t att låta redan under år 1917 förskottsvis av tillgängliga medel utanordna ett mot anslaget svarande belopp.

Nytt anslag.

Akademien för de fria konsterna.

12. Akademien:

oförändrat ordinarie bestämt anslag kronor 68,850: —
oförändrat ordinarie reservationsanslag » 33,100: —

13. **Utsträckt undervisning i dekorativ konst vid konsthögskolan.** I underdånig skrivelse den 30 september 1916 har akademien för de fria konsterna anhållit om anvisande av ett extra anslag för utsträckt undervisning i dekorativ konst vid konsthögskolan, och har akademien där-om anfört huvudsakligen följande:

[50.]

Utsträckt un-
dervisning i
dekorativ
konst vid
konsthög-
skolan.

I sitt den 10 augusti 1907 till Kungl. Maj:t avlämnade underdåniga förslag till ny stat för akademien hade akademien, med avseende på inrättandet av en skola i dekorativ konst vid det under akademiens inseende ställda läroverket, kungl. konsthögskolan, anfört bland annat följande:

»I vår tid, då en strävan till dekorativ konst gör sig kraftigt gällande och då så många tillfällen erbjuda sig för konstnären att få skapa — måleriskt och plastiskt

[50.]

— i samband med de stora arkitekturuppgifter, som nu föreligga eller i framtiden väntas komma till stånd, är det för en konsthögskola av vikt att kunna göra konstadepterna bättre rustade för ett lyckligt lösande av dylika uppgifter, som skola möta dem efter slutade skolstudier. Detta har hittills icke kunnat ske, och följden har blivit, att ett fruktbärande samarbete mellan vår tids arkitekter, målare och skulptörer i regel icke kunnat komma till stånd, vilket särskilt arkitekterna också mången gång beklagat.»

För att åtminstone till någon del avhjälpa nämnda brist hade akademien då föreslagit inrättandet av en lärarplats i dekorativ konst vid konsthögskolan, och med bifall härtill hade i akademiens stat uppförts en sådan lärarplats med ett arvode av 2,000 kronor. I följd av tidens och medlens otillräcklighet hade ifrågavarande undervisning måst i huvudsak begränsas till målning, i stället för att en sådan skola borde lämna eleverna tillfälle att öva sig i samarbete vid lösandet av dekorativa uppgifter samt i behandlingen av olika tekniska förfaringssätt inom såväl måleriet som skulpturen. Denna lucka i undervisningen hade under årens lopp gjort sig allt kännbarare, men ingen möjlighet hade funnits att fylla densamma, huvudsakligen av brist på lärarkrafter och medel. När så akademiens ledamot, arkitekten Carl Westman i en skrivelse av den 3 mars 1916 hemställt, att akademien ville taga under övervägande möjligheten av den dekorativa skolans utvidgande till omfattande av undervisning även i dekorativ skulptur, hade akademien, som redan länge insett önskvärdheten härav, beslutat tillsätta en kommitté för att utarbeta förslag till en tidsenligare utveckling av undervisningen i dekorativ konst. Redan i början av sina överläggningar hade kommittéerade funnit, att detta icke kunde ske, utan att flera lärarplatser upprättades, varför en avsevärd tillökning i konsthögskolans stat vore en nödvändig förutsättning. Med hänsyn till den till akademien riktade anmodan att på grund av nu rådande förhållanden iakttaga all den sparsamhet, som lämpligen låte sig göra vid avgivande av förslag beträffande anslag att äskas hos 1917 års riksdag, hade akademien emellertid ansett sig icke böra nu inkomma med någon framställning om statens höjande, utan beslutit inskränka sig till att hos Kungl. Maj:t i underdanighet anhålla om anvisande av ett extra anslag av 2,000 kronor, för att läraren i dekorativ konst skulle kunna med stöd av material, som akademien insamlat från akademier och konsthögskolor i utlandet, under direktörens för konsthögskolan inseende experimentera sig fram till erfarenhet om huru undervisningen i de tre konstarternas — arkitektur, skulptur och målning — samarbete skulle ordnas medelst föreläsningar, utförande av dekorativa uppgifter i skiss samt utförande av arbeten i äkta material. Då detta arbete givetvis komme att taga nämnda lärares tid i anspråk i vida högre grad, än han enligt nu gällande stadgar vore skyldig att tjänstgöra, begärde akademien, att nämnda extra anslag finge i sin helhet eller till större eller mindre del läggas till hans avlöningsförmåner, i den mån akademiens förvaltningsnämnd funne sådant skäligt.

Över denna framställning har statskontoret den 13 november 1916 avgivit infordrat underdanigt utlåtande och därvid hemställt, att, därest Kungl. Maj:t funne behovet av det begärda anslaget ådagalagt, ett anslag för ändamålet måtte hos riksdagen äskas på extra stat för år 1918.

Sedan statskontorets utlåtande kommit till akademiens kännedom, har akademien i underdanig skrivelse den 25 november 1916 anhållit, att

Kungl. Maj:t tacktes av tillgängliga medel anvisa och ställa till akademiens förfogande ett belopp av intill 2,000 kronor att tills vidare under år 1917 användas för anställande vid konsthögskolan av ifrågavarande experiment på sätt akademien i sin skrivelse den 30 september 1916 närmare utvecklat. Till stöd härför har akademien andragit:

Nämnda arbete med experimenterande, som akademien, då lämplig person funnits att tillgå, ansett böra sättas i gång under hösten 1916, hade redan tagit sin början, och hade läraren med berömvärd beredvillighet tillmötesgått akademiens önsknin-
gar med avseende på den dekorativa undervisningen. Enligt konsthögskolans stadgar upptogs undervisningen i dekorativ konst 3 timmar i veckan. Dessa hade nu under förutsättning av Kungl. Maj:ts godkännande ökats så, att läraren vid tiden för den senaste skrivelsens avlatande i varje vecka meddelade undervisning 4 timmar och dessutom hölle en föreläsning. Experimenterandet måste av allt att döma komma att pågå även under år 1918, på det att den kommitté, som akademien tillsatt för den dekorativa undervisningens definitiva ordnande och som ännu ej sett sig i stånd att avgiva något betänkande, måtte hava en fast grund att bygga på.

Med avseende å det dryga arbete, som av vederbörande lärare krävdes för anställande av ifrågavarande experiment, syntes det akademien ofrånkomligt, att härför bereddes särskild ersättning. För höstterminen 1916 kunde akademien bestrida densamma av donationsmedel, men för år 1917 hade akademien inga medel härtill.

Med anledning av akademiens sistnämnda framställning fann Kungl. Maj:t enligt beslut den 1 december 1916 gott förskottsvis av tillgängliga medel anvisa och ställa till akademiens förfogande ett anslag av högst 2,000 kronor att tills vidare under år 1917 användas för anställande vid konsthögskolan av experiment i syfte att utröna, huru där skulle kunna anordnas tillfredsställande undervisning i dekorativ konst med hänseende till önskvärt samarbete mellan konstarnas arkitektur, skulptur och målning. I sammanhang därmed förklarade Kungl. Maj:t akademien vara oförhindrad att av anslaget tilldela skälig gottgörelse för ökade göromål åt den eller de med arvode avlönade lärare, som anlätades för nämnda experiment.

Bland sakkunniga lärar det icke finnas någon meningsskiljaktighet därom, att undervisningen hos oss i dekorativ konst behöver reformeras i den av akademien angivna riktningen. Det synes mig då önskligt, att det utredningsarbete, som, på sätt förut nämnts, av akademien igångsatts och för vars bedrivande tills vidare under år 1917 Kungl. Maj:t anvisat medel, får, där så erfordras, ostört fortgå under år 1918. Skulle utredningsarbetet hinna avslutas före år 1919, från vilken tidpunkt en blivande reform på detta område väl tidigast kan vara satt i verket, torde det dock vara tillrådligt att intill dess låta undervisningen i dekorativ konst vid konsthögskolan uppehållas i ungefär samma omfattning som under det

Departement-
schefen.

- [50.] föregående försöksstadiet. Härför erfordras ett anslag, som för år 1918 icke kan sättas lägre än till 2,000 kronor.

Jag hemställer därför, att Eders Kungl. Maj:t behagade föreslå riksdagen

Nytt anslag.

att anvisa på *extra stat* för år 1918 ett förslagsanslag, högst 2,000 kronor, till anordnande vid konsthögskolan av utsträckt undervisning i dekorativ konst.

Musikaliska akademien.

14. Akademien:

<i>oförändrat ordinarie bestämt anslag</i>	kronor 78,635: —
<i>oförändrat ordinarie reservationsanslag</i>	» 15,000: —

E. Universiteten, den medicinska undervisningen m. m.

1. Universitetskanslersexpeditionen:

oförändrat ordinarie bestämt anslag kronor 8,200: —
oförändrat ordinarie förslagsanslag,
 högst 1,350: —

Uppsala universitet.

2. **Universitetsstaten.** Vid bifall till vad jag under punkterna 63 och 75 här nedan föreslår kommer det ordinarie anslaget till Uppsala universitet, universitetsstaten, nu 854,542 kronor, att ökas med 11,300 kronor till 865,842 kronor. [51.] Universitetsstaten.

3. Akademiska sjukhuset, *oförändrat ordinarie förslagsanslag*..... kronor 10,000: —

4. **Lärare i symbolik.** För vart och ett av åren 1913—1917 har riksdagen beviljat ett extra anslag av 1,500 kronor till arvode åt en lärare i symbolik vid universitetet i Uppsala med den undervisnings- och examinationsskyldighet, som i vederbörlig ordning bestämmes. Den 10 juni 1912 äro bestämmelser om anslaget meddelade av Kungl. Maj:t.

Nu påkallas anslag till samma ändamål för år 1918.

Jag tillstyrker, att Eders Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen att till arvode åt en lärare i symbolik vid universitetet i Uppsala med den undervisnings- och examinationsskyldighet, som i vederbörlig ordning bestämmes, anvisa på *extra stat* för år 1918 ett förslagsanslag, högst 1,500 kronor.

[52.]
 Lärare i
 symbolik.

[53.]

Det praktisk-teologiska övningsinstitutet.

5. **Det praktisk-teologiska övningsinstitutet.** Till materiell m. m. för det praktisk-teologiska övningsinstitutet vid universitetet i Uppsala har riksdagen för vart och ett av åren 1915—1917 anvisat ett extra anslag av 300 kronor.

Anslaget är erforderligt även för år 1918, och får jag därför hemställa om förslag till riksdagen

att till materiell m. m. för det praktisk-teologiska övningsinstitutet vid universitetet i Uppsala på *extra stat* för år 1918 bevilja ett anslag av 300 kronor.

[54.]

Ny- och ombyggnad vid akademiska sjukhuset.

6. **Ny- och ombyggnad vid akademiska sjukhuset.** Med bifall till Kungl. Maj:ts därom gjorda framställning beviljade 1914 års senare riksdag för ny- och ombyggnad vid akademiska sjukhuset i Uppsala, i huvudsaklig överensstämmelse med framlagda, av arkitekten E. Stenhammar år 1913 uppgjorda ritningar och kostnadsförslag, ett anslag av 993,000 kronor, därav på extra stat för år 1915 anvisades 150,000 kronor, att för ändamålet användas jämte vissa av Uppsala läns landsting och från Uppsala universitets sida till förfogande ställda medel, med iakttagande att, därest behållning uppkomme å det belopp, som beräknats för arbetets utförande, denna behållning skulle anses hava uppstått å de från olika håll lämnade tillskotten i förhållande till deras storlek. Tillika medgav riksdagen på angivna villkor upplåtelse från kronoparken Åsen och Uppsala slottsjord av viss mark till utvidgning av sjukhusets tomt. Uppsala läns landsting hade anvisat ett belopp av 775,000 kronor, varav 25,000 kronor till utrustning av sjukhuslokalerna, att utgå i form av räntefritt lån till universitetet. Vidare hade Regnelliska donationsnämnden beslutat att till uppförande av en pediatrik klinik vid sjukhuset bidra med en summa av 100,000 kronor att utbetalas med minst halva beloppet ett år efter det att ifrågavarande om- och tillbyggnadsarbeten tagit sin början, dock tidigast den 1 januari 1916, samt med återstoden i årliga avbetalningar av minst 7,500 kronor om året, tills hela beloppet gäldats. Då sålunda detta bidrag antogs ej komma att i sin helhet inbetalas under byggnadstiden, hade detsamma i kostnadsberäkningen uppförts allenast med ett belopp av 91,000 kronor; skillnaden, 9,000 kronor, ansågs emellertid kunna i fall av behov tillskjutas från universitetet. Hela anslagssumman för detta byggnadsföretag uppgick sålunda till ett sammanlagt belopp av 1,868,000 kronor.

Enligt de för riksdagen framlagda beräkningarna fördelade sig de mot sistberörda anslagssumma svarande kostnaderna för ifrågavarande ny- och ombyggnad på följande sätt:

Förändring av gamla sjukhusbyggnaden	kronor	119,000: —	[54.]
Ny paviljong för polikliniker och röntgenavdelning samt enskilda rum för medicinska avdelningen, ny paviljong för pediatrika avdelningen	»	310,500: —	
Ny paviljong för kirurgiska avdelningen	»	682,000: —	
Ny badavdelning	»	40,700: —	
Till- och ombyggnad av gamla ekonomibygnaden	»	126,400: —	
Sammanbindningsgången	»	36,400: —	
Kolgården	»	3,000: —	
Vissa uppvärmnings- och ventilationsanordningar, vatten- och avloppsledningar, elektriska arbeten m. m.	»	445,000: —	
Lös inredning och inventarieutrustning	»	100,000: —	
Ersättning för vissa av universitetet förskotterade medel	»	5,000: —	
Summa kronor		1,868,000: —	

Vid anmälan av riksdagens skrivelse i ämnet har Kungl. Maj:t enligt nädigt brev den 19 november 1914

dels gillat förutnämnda ritningar, att vid arbetets utförande lända till efterrättelse, med rätt för det större akademiska konsistoriet att därvid vidtaga de smärre förändringar, som befunnes vara av nöden och icke ökade den beräknade kostnaden;

dels bemyndigat konsistoriet att med Uppsala läns landsting träffa överenskommelse rörande vissa villkor, som landstinget uppställt vid beviljande av bidrag till byggnadsarbetet;

dels av det utav riksdagen på extra stat för år 1915 anvisade anslaget, 150,000 kronor, ställt till konsistoriets förfogande för avsett ändamål ett belopp av 75,000 kronor;

dels förklarat Sig vilja framdeles besluta rörande dispositionen av återstoden, 75,000 kronor, av nämnda anslag;

dels föreskrivit, att den av riksdagen medgivna jordupplåtelsen till utvidgning av sjukhusets tomt skulle gå i verkställighet under iakttagande av de utav riksdagen föreskrivna villkor;

dels ock stadgat, att någon förändring i den nu avsedda förläggningen av sjukhusbyggnaderna å tomtområdet icke finge äga rum samt att för framtiden skulle iakttagas, att det med sjukhustomten nu införlivade området ej finge bebyggas i vidare mån än nu vore avsett.

Av det utav riksdagen för ändamålet beviljade anslaget har riksdagen ytterligare anvisat för år 1916 125,000 kronor och för år 1917 200,000

- [54.] kronor. Sammanlagda beloppet av vad som utav riksdagen hittills anvisats utgör sålunda 475,000 kronor. Såväl återstående 75,000 kronor av det för år 1915 beviljade anslaget som ock de för åren 1916 och 1917 beviljade medlen hava genom särskilda beslut den 26 juni 1915 och den 30 juni 1916 blivit av Kungl. Maj:t ställda till det större akademiska konsistoriets förfogande för det med anslaget avsedda ändamålet.

I anseende till den högst betydande stegring dels i priset å byggnadsmaterialier, dels ock i arbetslöner, som den nu rådande kristiden medfört, hava de för utförande av nu förevarande byggnadsföretag tillgängliga medlen visat sig otillräckliga. Vederbörande vid universitetet och kanslern för rikets universitet hava till följd härav ansett sig nödsakade att påkalla riksdagens och landstingets medverkan därtill, att ytterligare anslag till avsevärda belopp bleve för ändamålet anvisade. Till närmare belysning av denna anslagsfråga tillåter jag mig anföra följande.

Sedan den för akademiska sjukhusets ny- och ombyggnad anställde arkitekten, ovanbemälde Stenhammar hos de för utförande av berörda byggnadsföretag tillsatta kommitterade under maj 1916 anmält, att de för samma företags utbudande å entreprenad nödiga ritningar och handlingar under loppet av sommaren 1916 komme att till kommitterade överlämnas, hade kommitterade, vilka med anledning av nyss omförmälda prisstegring å byggnadsmaterialier m. m. funnit det betänkligt att, innan närmare upplysning om den inverkan å kostnaderna för företaget, som denna prisstegring kunde komma att utöva, igångsätta detsamma, uppdragit åt Stenhammar att uppgöra och till kommitterade fortast möjligt inkomma med nya beräkningar över kostnaderna för arbetets utförande.

I anledning av detta uppdrag inkom Stenhammar till kommitterade dels med de sålunda infordrade nya kostnadsberäkningarna, dels ock med ett särskilt, den 17 juli 1916 avgivet yttrande i ämnet. Enligt ett till berörda beräkningar hörande sammandrag av kostnaderna skulle slutsumman av utgifterna för ifrågavarande byggnadsföretag komma att uppgå till 2,857,670 kronor med följande fördelning i särskilda huvudposter:

Ombyggnad av gamla sjukhusbyggnaden	kronor 132,000:—	
Ny paviljong för polikliniker samt enskilda rum för medicinska avdelningen m. m.	»	220 000:—
Ny paviljong för pediatrika avdelningen	»	144,000:—
Ny paviljong för kirurgiska avdelningen	»	958,000:—
Ny badavdelning	»	54,000:—
Till- och ombyggnad av gamla ekonomibyggnaden samt terrasser och stora sammanbindningsgången	»	313,000:—
Sammanbindningsgång mellan medicinska avdelningen och badavdelningen	»	8,700:—
		1,829,700:—

Oförutsedda utgifter, 10 %	182,970: —	[54.]
Uppvärmnings- och ventilationsanläggningar för samtliga byggnader enligt värmeledningsaktiebolaget Calor	kronor 285,000: —	
Vatten- och avloppsledningar med sanitär inredning för samtliga byggnader enligt Calor	» 188,000: —	
Komplettering av ångköks- och maskintvättanläggningen enligt Calor	» 46,000: —	
Steriliseringsanordningar enligt Calor	» 18,000: —	
Septik tank	» 20,000: —	
Yttre ledningar enligt Calor	» 50,000: —	607,000: —
Belysnings- och kraftanläggning, ringlednings- och telefonanläggning samt hissar enligt Elektriska provningsanstalten		148,000: —
Byggnadsritningar med arbetsbeskrivningar och kostnadsförslag samt ritningar till järn- och betongkonstruktioner med statiska beräkningar		55,000: —
Kontrollantarvode		20,000: —
Planeringsarbeten		15 000: —
	Summa kronor 2,857,670: —	

I sitt omförmälda yttrande anförde Stenhammar:

Den beräkning av byggnadskostnaden för om- och tillbyggnad av Uppsala akademiska sjukhus enligt senast utarbetade huvudritningar av den 6 maj 1916, vilken beräkning byggnadskommittén anmodat Stenhammar låta verkställa, vore upprättad av överintendentensämbetets kontrollant, vilken kontrollberäknade alla till ämbetet remitterade förslag och vore auktoritet på detta område. Beräkningen vore i detalj utförd enligt dagens gällande material- och arbetspris, vadan denna vid daterad tidpunkt kunde anses fullt tillförlitlig — hur fluktuationen å material- och arbetspris i framtiden komme att inverka kunde ingen nu förutse.

Vid jämförelse mellan kostnadssummorna för de olika byggnaderna enligt det av Stenhammar år 1913 upprättade förslaget och senast utarbetade förslag av år 1916 vore de särskilda rubrikerna jämförbara, med undantag av den rubrik, som innefattade »till- och ombyggnad av gamla ekonomibyggnaden», vilken i 1916 års förslag syntes oproportionerligt ökad. Denna höjning i kostnaden vore beroende på *dels* att ekonomiafdelningen utökats med en del lokaler, såsom förrådet för patienternas kläder, det i terrassen inrymda stora kolförrådet m. m., men i stället hade reduceringar där och var inom övriga delar av byggnadskomplexet — särskilt inom den kirurgiska paviljongen — vidtagits, så att det ursprungliga kubikinnehållet av samtliga byggnader ej överskridits, *dels* att en utförligare undersökning och provbelastning av den naturliga grunden framtvingat ett dyrbarare grundläggningssätt, särskilt för de med den kirurgiska paviljongen sammanhängande delarna, *dels* att under denna rubrik inberäknats kostnaden för den stora sammanbindningsgången, som i 1913 års förslag upptog sin särskilda rubrik.

Ärendet förehades därefter den 14 juli 1916 till behandling av kommitterade, därvid dessa enligt ett i avskrift tillgängligt protokollsutdrag för samma dag yttrade bland annat:

[54.]

Av de utav Stenhammar senast verkställda beräkningarna framginge, att för själva byggnadsarbetet numera ansåges erforderligt ett belopp av 2,857,670 kronor. Härtill komme kostnaden för lös inredning och inventarietrustning. Deenna post ingick i de för byggnadsföretaget begärda och beviljade anslagen med ett belopp av 100,000 kronor. Med hänsyn till den allmänna prisstegringen å materialier funne kommitterade jämväl detta belopp nu otillräckligt. Enligt inhämtade upplysningar hade priserna stigit å så gott som alla de artiklar, vilka inginge i den beräknade inredningen och utrustningen, med belopp, varierande från 10 % ända till 200 %.

Ehuru dessa upplysningar otvivelaktigt gäve vid handen behovet av en rätt avsevärd ökning jämväl av anslaget för inredning och utrustning, funne sig kommitterade, vid det förhållande att detta anslag komme att tagas i anspråk först under en senare period av byggnadstiden, då en nedgång i priserna å dessa artiklar kunde vara att påräkna, kunna åtnöjas med att föreslå en förhöjning av detta anslag med 15 % eller från 100,000 kronor till 115,000 kronor, helst i det förut beräknade anslaget inginge en post för oförutsedda utgifter med 5,789 kronor 20 öre.

Lades sålunda till den av Stenhammar beräknade förhöjda kostnadssumman för själva byggnadsföretaget	kronor 2,857,670: —
nyssnämnda för inredning och utrustning beräknade belopp	» 115 000: —
uppginge samtliga för byggnadsföretaget behövliga belopp till ...	kronor 2,972,670: —

Då till företaget förut beviljats av	
staten	kronor 993 000: —
landstinget	» 775 000: —
Regnells donationsnämnd	» 100,000: —
eller tillhopa	kronor 1,868 000: —
förefunnes alltså en brist av	kronor 1,104,670: —

På grund härav och under åberopande av ett utav medicinska fakulteten den 3 juli 1916 till det större akademiska konsistoriet avgivet yttrande hemställde kommitterade hos universitetets drätsel-nämnd, att framställningar om erforderliga tilläggsanslag måtte ske för företagets bringande till verkställighet.

I sitt berörda yttrande hade medicinska fakulteten, bland annat, dels framhållit, att ett uppskov med byggnadsföretaget i förhoppning på sjunkande priser på grund av det vid ärendets föregående behandling ådaga-lagda och från alla håll enstämmigt konstaterade, trängande behovet under inga förhållanden kunde tillrådas, så mycket mindre som det torde starkt kunna ifrågasättas, huruvida en sådan förhoppning kunde anses åtminstone för de närmaste åren grundad, dels erinrat, att den motsedda kostnads-ökningen ingalunda förorsakats av utvidgning av byggnadsplanen samt att prisstegringarna omöjligen kunnat förutses vid ärendets föregående be-handling av de akademiska myndigheterna, dels ock i en detaljerad och utförligt motiverad framställning uppvisat, att besparingar eller indragningar i planen för akademiska sjukhusets om- och tillbyggnad icke kunde göras, samt på grund härav hemställt om utverkande av erforderliga till-läggsanslag, på det att byggnadsarbetet måtte kunna snarast möjligt utföras.

I anledning av den utav de kommitterade hos drätselnämnden sålunda gjorda hemställan beslöt drätselnämnden å sammanträde den 14 juli 1916 att för sin del tillstyrka, att med vidare åtgärder för byggnadsföretagets igångsättande finge för närvarande anstå, ävensom hemställa, att genom universitetets försorg till täckande av den utav kommitterade beräknade bristen 1,104,670 kronor behövlige tilläggsanslag utverkades av riksdagen och landstinget.

I fråga om fördelningen av det sålunda erforderliga nya anslaget ytttrade drätselnämnden:

Såsom norm vid denna fördelning borde enligt drätselnämndens mening läggas proportionen mellan de anslag, som av nämnda myndigheter för byggnadsföretaget redan beviljats, eller respektive 993,000 kronor och 750,000 kronor. Härvid vore dock att märka, det landstinget utom detta byggnadsbidrag 750,000 kronor beviljat ett fixt anslag till lös inredning och inventarieutrustning med 25,000 kronor. Enligt drätselnämndens mening borde landstingets ytterligare bidrag för sistnämnda ändamål utgå med 15 % av detta anslagsbelopp eller med 3,750 kronor. Med tillämpning av detta beräkningssätt skulle fördelningen av tilläggsanslagen utfalla sålunda att

a) av det behövlige byggnadsanslaget skulle begäras av			
staten	kronor	620,793: 06	
landstinget	»	468,876: 94	1,089,670: —
b) av det erforderliga nya bidraget för lös inredning och inventarieutrustning skulle begäras att utgå av			
staten	kronor	11,250: —	
landstinget	»	3,750: —	15.000: —
			eller tillhopa kronor 1,104,670: —

Slutligen ville drätselnämnden anmärka, att därest ett tilläggsanslag av Regnells donationsfond — över vilken varken universitetet eller drätselnämnden ägde att bestämma, utan som måste betraktas såsom en enskild donation — för byggnadsföretaget komme att beviljas, de hos riksdag och landsting begärda beloppen tillsammans givetvis minskades med en däremot svarande summa.

Vid ärendets behandling i det större akademiska konsistoriet den 20 juli 1916 beslöt konsistoriet att dels låta tills vidare anstå med företaget av ifrågavarande byggnadsarbeten, dels hos landstinget göra hemställan om beviljande, utöver av landstinget förut anvisade medel, av ett ytterligare anslag å 472,626 kronor 94 öre, dels ock efter erhållen del av landstingets beslut göra framställning om utverkande av ytterligare anslag av statsmedel för utförande av ifrågavarande ny- och ombyggnader.

Konsistoriets i enlighet härmed avlätna framställning till landstinget företogs till avgörande vid landstingets sammanträde den 20 september 1916.

[54.]

Landstinget beslöt därvid, bland annat, att — under förutsättning av universitetets medgivande därtill, att a) *dels* för den händelse vid en blivande entreprenad å ifrågavarande byggnadsarbetens utförande till följd av billigare pris å materialier, särskilt å de dyrbara rör- och elektriska arbetena, varom först senare torde behöva kontrakteras, inskränkningar i själva byggnadsarbetet eller av annan orsak kostnadssumman visade sig kunna nedbringas, landstinget komme i åtnjutande av den minskning i kostnaden, som enligt förut bestämda grunder för kostnaders utgörande kunde på landstinget sig belöpa, b) *dels* slutligt beslut i fråga om antagande av entreprenadanbud å byggnadsarbetenas utförande samt angående tiden för desammas igångsättande icke av universitetets byggnadskommitterade fattades, förrän landstingets förvaltningsnämnd, förstärkt med suppleanterna i samma nämnd, eller, om förvaltningsnämnden skulle finna sådant erforderligt, landstinget å lagtima eller, om så erfordrades, urtima sammanträde därtill lämnat sitt medgivande, c) *dels ock* landstinget tillförsäkrades rätt att med två av tinget utsedda ledamöter deltaga i den av universitetet utsedda kommitténs förhandlingar och beslut — med godkännande av den nu framlagda planen för det akademiska sjukhusets utvidgning, för sålunda blivande nybyggnader och ändringsarbeten bevilja, förutom år 1912 för sådant ändamål anslagna 775,000 kronor, ett tilläggsanslag å tillhoppa högst 472,626 kronor 94 öre, vilket vore det högsta belopp, som från landstingets sida kunde för ifrågavarande nybyggnader m. m. påräknas, då sålunda hela det för ifrågavarande ändamål beviljade anslagsbeloppet belöpte sig till högst 1,247,626 kronor 94 öre, att såsom räntefritt lån utbetalas i mån av behov med en tredjedel under första byggnadsåret, en tredjedel under andra byggnadsåret och återstoden sedan byggnaderna fullbordats, samt på i övrigt de villkor, som i § 7 av det mellan universitetet och landstinget gällande kontrakt av den 14 juli och den 19 september 1900 för däri omhandlade lån närmare stadgades; allt under villkor *dels* att bestämmelserna i nyssnämnda kontrakt mellan universitetet och landstinget skulle även med avseende å sjukvården vid nu blivande byggnader i alla delar tillämpas utom beträffande antalet av landstinget förbehållna sjukplatser, vilket antal borde ökas i proportion till det genom nybyggnaden ökade totala antalet platser eller till 250 platser å sjukhuset, varav 15 platser på kurhusavdelningen, *dels ock* att ifrågavarande kontrakts giltighetstid förlängdes till och med utgången av fyrtionde året efter det de nya byggnaderna blivit färdiga och tagna i bruk.

Drätselnämnden, som därefter anmodats att till det större konsistoriet inkomma med yttrande över landstingets berörda beslut, har i anledning därav avgivit sådant yttrande den 29 september 1916 samt tillika över-

lämnat ett av Stenhammar till byggnadskommitterade gjort skriftligt uttalande angående de av landstinget vid det nya anslaget beviljande fastsatta villkoren.

[54.]

Stenhammars uttalande är av följande lydelse:

Anmodad yttra mig om de villkor, Uppsala läns landsting uppställt för beviljande av det anslag till om- och tillbyggnad av Uppsala akademiska sjukhus, universitetet äskat, och i vad mån dessa villkor kunna komma att inverka på byggnadsföretagets kontinuerliga fortskridande, får jag härmed, efter att hava tagit del av landstingets protokoll av den 20 september 1916, anföra följande.

Av de framställda villkoren synes mig det under rubrik b) vara det enda, mot vilket från byggnadskommitténs sida betänkligheter kunna framställas och av följande anledning:

Om vid entreprenadanbudens infordrande fortfarande samma osäkerhet förefinnes rörande priset å byggnadsmateriel o. d., som för närvarande råder, kan icke en entreprenör vidhålla sitt anbud mer än 8, högst 14 dagar. Fordrar då landstingets förvaltningsnämnd, att entreprenadanbuds antagande hänskjutes till landstinget, är att befara, att beslut ej hinna fattas inom den tid, anbudsgivaren står vid sitt anbud.

Att uti inbjudan till tävlan bestämma en väsentligt längre tid för anbudets giltighet skulle tvinga anbudsgivaren att pålägga sitt anbud en skälig riskprocent, en ökning av entreprenadsumman, som onödigtvis komme att drabba byggherren.

Här borde således en maximitid — 14 dagar — från anbudens inlämningsdag fixeras, inom vilken tid landstingets beslut borde delgivas byggnadskommittén.

I sitt sistberörda yttrande anför drätselnämnden:

Drätselnämnden ville till en början förklara, att drätselnämnden icke hade något att erinra mot de av landstinget under a) och c) här ovan angivna villkoren.

Vidare ville drätselnämnden erinra därom, att såväl den av landstinget bestämda ordningen för utbetalning av det utav landstinget beviljade anslagsbeloppet som landstingets fordran å proportionell ökning av antalet landstinget förbehållna sjukplatser och den fordrade förlängningen av giltighetstiden för det mellan landstinget och universitetet gällande kontrakt utgjorde villkor, som av landstinget uppställts redan vid beviljandet av 1912 års anslag till sjukhusets om- och tillbyggnad och sålunda finge anses redan vara av Kungl. Maj:t och riksdagen i princip godkända. Drätselnämnden ville i sammanhang härmed vitsorda, att enligt av vederbörande lämnad upplysning den av landstinget äskade ökningen i antalet landstinget förbehållna sjukplatser till 250 innebure en i det närmaste riktig proportion till det genom nybyggnaden vunna totala antalet platser.

Däremot ansåge sig drätselnämnden böra uttala sina starka betänkligheter mot det av landstinget under b) här ovan upptagna villkoret. Drätselnämnden ville hänvisa till vad Stenhammar rörande denna fråga yttrat samt framhålla, att, under det att prövning av entreprenadanbud å byggnadsarbeten enligt hittills gällande praxis plägade ske inom högst 14 dagar, sakkunniga inom finansdepartementet uppgivits för framtiden förorda denna tids nedbringande till 8 dagar, varemot sådan prövning på grund av det utav landstinget uppställda villkor för sjukhusbyggets vidkommande näp- peligen kunde, i händelse den skulle företagas av landstinget, beräknas medhinnas inom kortare tid än 3 veckor. På grund härav vore, såsom Stenhammar påpekat, en förhöjning av entreprenadsumman att befara.

[54.]

Då emellertid å ena sidan det icke torde kunna befaras, att landstingets förvaltningsnämnd skulle förkasta entreprenadanbud, som universitetet ansåge sig kunna godtaga, och å andra sidan landstingets sistberörda villkor vid ärendets fortsatta behandling komme under Kungl. Maj:ts och riksdagens prövning, ansåge sig drätselnämnden under påpekande av nyssnämnda olägenheter böra tillstyrka konsistoriet att utverka nådig proposition till 1917 års riksdag angående beviljande av 632,043 kronor 6 öre.

§ Sedan det större konsistoriet därefter, med överlämnande av vederbörliga protokollsutdrag rörande ärendets behandling i konsistoriet och i drätselnämnden ävensom avskrifter av de utav Stenhammar uppgjorda nya kostnadsberäkningarna med flera handlingar, i skrivelse till universitetskanslern den 30 september 1916 hemställt om kanslerns medverkan därtill, att ett tilläggsanslag å 632,043 kronor 6 öre bleve av riksdagen beviljat för utförande av ifrågavarande ny- och ombyggnad, har kanslern den 6 oktober 1916 i överensstämmelse med det större konsistoriets hemställan avlåtit underdånig framställning i ämnet.

Kanslern har i sin skrivelse anført bland annat:

Den uti ärendet lämnade utredningen syntes giva vid handen, att för de ifrågavarande byggnadsarbetenas fullbordande ett tilläggsanslag, utöver hittills anvisade belopp å sammanlagt 1,868,000 kronor, därav statsmedel 993,000 kronor, bleve behöfligt å icke mindre än 1,104,670 kronor. Härav hade Uppsala läns landsting på vissa villkor åtagit sig att bekosta högst 472,626 kronor 94 öre. Bland de villkor, landstinget sålunda uppställt, hade ett föranlett vissa betänkligheter särskilt inom drätselnämnden, nämligen den av landstinget uppställda förutsättningen av universitetets medgivande därtill, att slutligt beslut i fråga om antagande av entreprenadanbud å byggnadsarbetenas utförande samt angående tiden för desammas igångsättande icke av universitetets byggnadskommitté fattades, förr än landstingets förvaltningsnämnd, förstärkt med suppleanterna i samma nämnd, eller, om förvaltningsnämnden skulle finna sådant erforderligt, landstinget å lagtima eller, om så erfordrades, urtima sammanträde därtill lämnat sitt medgivande. För sin del funne kanslern det å ena sidan helt naturligt, att landstinget velat i nämnda stora och viktiga frågor förbehålla sig slutlig prövningsrätt genom sina förtroendemän inom förvaltningsnämnden. Å andra sidan kunde kanslern, om man tänkte sig sakens sannolika praktiska utveckling, icke finna någon anledning att i realiteten befara någon avsevärd olägenhet för universitetet av oförmålade villkor, sådant det blivit av landstinget formulerat. Beträffande drätselnämndens uttalande i fråga om eventuellt ytterligare bidrag från Regnelliska fonden för bestridande av ifrågavarande byggnadskostnader, uttryckte kanslern såsom sin åsikt, att det, med hänsyn ej mindre till de många och viktiga behov, som skulle tillgodoses med årsavkastningen av nämnda fond, vilken avkastning icke uppginge till mera än omkring 15,500 kronor, än även till det förhållandevis högst betydliga tillskott från fonden, som allaredan anvisats för ifrågavarande ändamål, ej kunde anses tillrädligt, att fonden än ytterligare härför toges i anspråk.

På grund av det anförda och av den grundliga utredning i ärendet, som lämnats av drätselnämnden samt av medicinska fakulteten, hemställde kanslern om nådig proposition till 1917 års riksdag i överensstämmelse med konsistoriets förslag.

På grund av nådig remiss har slutligen överintendentsämbetet den 7 november 1916 avgivit underdånigt utlåtande i ärendet och därvid i huvudsak anført:

[54.]

Enligt vad handlingarna i ärendet utvisade hade kostnaderna för själva byggnadsföretaget numera beräknats till kronor 2,857,670:—
och för lös inredning och utrustning till » 115,000:—
eller sammanlagt kronor 2,972,670:—

För ifrågavarande ändamål hade förut beviljats:

utav statsmedel kronor 993,000:—
utav landstingsmedel » 775,000:—
samt av den s. k. Regnellska donationsfonden » 100,000:—
eller tillhopa kronor 1,868,000:—
vadan en brist förefunnes å kronor 1,104,670:—

Av denna brist belöpte sig 1,089,670 kronor å byggnaderna och 15,000 kronor å den lösa inredningen och inventarierna.

Bristen i byggnadsanslaget ansåge drätselnämnden böra täckas med statsmedel och landstingsmedel enligt proportionen mellan de anslag, som redan beviljats: $\frac{993}{750}$.

Enligt detta beräkningssätt skulle fördelningen ske på följande sätt:

statsmedel kronor 620,793:06
landstingsmedel » 408,876:94

Vad som ytterligare erfordrades för lös inredning och inventarieutrustning hade drätselnämnden ansett böra täckas så, att av statsmedel beviljades kronor 11,250:— och av landstingsmedel » 3,750:—

Enligt vad universitetskanslern i ärendet upplyst, hade landstinget på vissa villkor för ifrågavarande ändamål beviljat ett belopp av högst 472,626 kronor 94 öre (kronor 468,876:94 + kronor 3,750:—), och begärdes, med föranledande härav, att av statsmedel måtte beviljas vad som ytterligare erfordrades, eller 632,043 kronor 6 öre (kronor 620,793:06 + kronor 11,250:—).

Uti här ovan först omförmälda summa, 2,857,670 kronor för själva byggnadsföretaget, inginge:

byggnadsarbeten med kronor 1,829,700:—
oförutsedda utgifter (10 % å nyssnämnda summa) med » 182,970:—
uppvärmnings- och ventilationsanläggningar med » 285,000:—
övriga rörledningsarbeten jämte sanitära anordningar m. m. med » 322,000:—
belysnings- och kraftanläggningar, ringlednings- och telefonanläggningar samt hissar med » 148,000:—
ritningar, kontroll och planering med » 90,000:—

Beträffande byggnadsarbetena ville ämbetet emellertid framhålla, att priset å vissa materialier, såsom trävaror, järn och plåt, ytterligare stigit efter uppgörandet av förestående kostnadsberäkning. Då härtill komme, att arbetslönerna torde få anses hava stigit med ytterligare 10—18 %, borde kostnadsberäkningen för byggnadsarbetena ånyo höjas, vilken ökning knappast kunde sättas lägre än till 10 %, eller till i runt tal 180,000 kronor. Vidkommande kostnaderna för värmelednings- och övriga rörledningsanläggningar borde dessa, enligt en ämbetets underdåniga utlåtande bifogad skri-

[54.] velse från värmeledningsaktiebolaget Calor, ökas med ett belopp av 100,000 kronor, varjämte kostnaderna för belysnings- och kraftanläggningar m. m., enligt en utlåtandet jämväl bifogad skrivelse från elektriska prövningsanstalten, borde höjas från 148,000 kronor till 160,000 kronor. Den ytterligare merkostnad, som för närvarande borde beräknas för ifrågavarande arbeten, torde sålunda böra bestämmas till

för byggnadsarbetena	kronor 180,000:—
» värmelednings- och övriga rörledningsarbeten	» 100,000:—
och för belysnings- och kraftanläggningar m. m.	» 12,000:—
Summa kronor 292,000:—	

För den händelse denna summa skulle täckas av stats- och landstingsmedel enligt proportionen $\frac{993}{750}$, erfordrades av statsmedel ytterligare 166,354 kronor 56 öre och av landstingsmedel 125,645 kronor 44 öre.

Departement-
schefen.

Den av mig förut omnämnda stegring i materialpriser och arbetslöner, som är en följd av nu rådande krisförhållanden, är så betydande och allmänt känd, att det utan vidare torde vara uppenbart, att de kostnadsberäkningar, som lågo till grund för 1914 års riksdagsbeslut beträffande nu förevarande byggnadsfråga, icke längre kunna äga giltighet samt att de av riksdagen och landstinget samt från universitetets sida beviljade medlen numera äro otillräckliga för utförande av berörda, ännu icke igångsatta byggnadsföretag. Nu skulle man ju kunna ifrågasätta, huruvida det icke vore lämpligt att i avvaktan på gynnsammare byggnadsförhållanden låta uppskjuta byggnadsarbetet eller låta detsamma endast delvis komma till utförande. I dessa avseenden tillåter jag mig emellertid erinra om medicinska fakultetens yttrande av den 3 juli 1916, däri fakulteten kraftigt betonat nödvändigheten av att byggnadsarbetet i föreslagen utsträckning bleve med största möjliga skyndsamhet igångsatt. I denna av fakulteten uttalade mening anser jag mig böra med erinran om innehållet i den utredning, som låg till grund för anslagsäskandet år 1914, för min del instämma, och jag finner mig med så mycket större skäl kunna göra detta, som det synes mig vara ganska tvivelaktigt, om man inom de närmaste åren kan hava att räkna med sådana arbets- och materialpriser, att kostnaderna för byggnadsföretaget härigenom skulle kunna i nämnvärd mån nedbringas.

Enligt de av Stenhammar verkställda och av byggnadskommitterade kompletterade beräkningarna rörande de kostnader, som byggnadsföretaget, utfört väsentligen efter det tidigare godkända förslaget, numera kommer att medföra, skulle utöver redan beviljade medel, 1,868,000 kronor, ytterligare erfordras ett belopp av 1,104,670 kronor. Emellertid har överintendentsämbetet gjort gällande, att dessa kostnadsberäkningar med anledning

av ytterligare prisstegringar numera måste anses i vissa avseenden vara för låga, och förty föreslagit, att den beräknade merkostnaden måtte förhöjas med 292,000 kronor eller till 1,396,670 kronor. Mot kostnadsberäkningarna med däri av överintendentsämbetet sålunda gjorda ändringar lär det vara att invända.

Den farhågan ligger emellertid nära till hands, att, innan man i fråga om byggnadsförslaget hinner skrida från tanke till handling, än ytterligare prisstegringar komma att omöjliggöra byggnadsarbetets genomförande för den nu beräknade kostnaden. Skulle någon kostnadsökning komma att uppstå — jag vill förmoda, att den ej skulle bli allt för avsevärd — torde det få anses bli universitetets sak att med detsamma till buds stående medel täcka den eventuella bristen. Jag finner emellertid lämpligt, att universitetet tid efter annan delgiver Kungl. Maj:t, huru byggnadsföretaget fortskrider och huru omkostnaderna för detsamma överensstämma med beräkningarna.

Drätselnämnden har ansett, att såsom norm vid fördelning mellan staten och landstinget av det utav drätselnämnden ifrågasatta tilläggsanslaget för själva byggnaderna borde läggas proportionen mellan det anslagsbelopp, 993,000 kronor, som av riksdagen beviljats år 1914, och ett belopp av 750,000 kronor, motsvarande landstingets år 1912 beviljade bidrag, 775,000 kronor, efter avdrag av ett till lös inredning och inventarieutrustning avsett belopp av 25,000 kronor. Denna beräkningsgrund har av övriga myndigheter lämnats utan erinran och av överintendentsämbetet godtagits vid fördelning mellan staten och landstinget av det ytterligare tilläggsanslag, som av ämbetet ansetts erforderligt till tackande av byggnadskostnaderna.

Härvid är dock att erinra, att i den kostnadsberäkning, som år 1914 förelades riksdagen, ingick ett belopp av 100,000 kronor för lös inredning och inventarieutrustning. Då det av landstinget ursprungligen utfästa bidraget till detta särskilda ändamål utgör 25,000 kronor, kommer statens motsvarande andel att uppgå till 75,000 kronor. Om nu det förra beloppet, såsom under ärendets föregående handläggning skett, frånräknas å landstingets anslag, bör ock det senare beloppet avdragas från statsanslaget; vad som återstår, respektive 750,000 kronor och 918,000 kronor, anger landstingets och statens ursprungliga bidrag till byggnadskostnaderna. Det tilläggsanslag, 1,381,670 kronor, som nu anses erforderligt på grund av byggnadskostnadernas stegring, torde sålunda rätteligen böra fördelas mellan staten och landstinget, icke, såsom under ärendets föregående behandling antagits, i proportionen $\frac{993}{750}$ utan i proportionen $\frac{918}{750}$. Med tillämp-

[54.] ning av denna senare fördelningsgrund finner man, att av berörda tilläggsanslag 760,415 kronor 50 öre skulle falla på staten och 621,254 kronor 50 öre på landstinget. — Då någon erinran icke torde vara att göra mot att det tilläggsbelopp av 15,000 kronor, som anses erforderligt på grund av stegrad kostnad för lös inredning och inventarieutrustning, fördelas på föreslaget sätt med 11,250 kronor på staten och 3,750 kronor på landstinget, skulle statens andel i det sammanlagda tilläggsanslaget bliva 771,665 kronor 50 öre och landstingets motsvarande andel 625,004 kronor 50 öre.

Det torde väl få anses givet, att statens ytterligare tillskott bör begränsas till nyss angivna belopp, i jämnt krontal 771,666 kronor. Vad angår det därutöver erforderliga tilläggsanslaget torde det kunna antagas, att någon del därav, exempelvis den ökning, som föranledes av den förändrade fördelningsgrunden, skulle kunna bestridas vare sig från Regnellska donationsfonden eller med andra för universitetet tillgängliga medel; landstinget, som redan beviljat ett tilläggsanslag av 472,626 kronor 94 öre, skulle då få vidkännas huvudparten av det ytterligare erforderliga beloppet. Jag anser sålunda, att såsom förutsättning för beviljande av statsanslaget, 771,666 kronor, bör gälla, att, utöver av landstinget tidigare beviljade 775,000 kronor, landstinget och universitetet ytterligare tillskjuta ett belopp av sammanlagt 625,004 kronor. Statsverkets bidrag till bestridande av kostnaderna för utförande av ny- och ombyggnad vid akademiska sjukhuset i Uppsala skulle alltså utgöra sammanlagt 1,764,666 kronor samt landstingets och universitetets bidrag för samma ändamål sammanlagt 1,400,004 kronor.

Härtill kommer det redan utfästa bidraget å 100,000 kronor från Regnellska donationsfonden, vilket bidrag enligt donationsnämndens beslut skulle utgå med minst hälften ett år efter det byggnadsarbetet tagit sin början, dock tidigast den 1 januari 1916, samt med återstoden i årliga avbetalningar av minst 7,500 kronor om året. Med hänsyn till dessa bestämmelser rörande sättet för utbetalningen hade, såsom förut är nämnt, ifrågavarande bidrag i kostnadsberäkningen uppförts allenast med ett belopp av 91,000 kronor. Då nu byggnadsarbetets igångsättande måst uppskjutas och till följd därav fondens bidrag ännu icke till någon del tagits i anspråk, torde utbetalningarna av detta bidrag, även om desamma komma att ske terminvis, kunna så anordnas, att ett oavkortat belopp av 100,000 kronor kommer byggnadsarbetet till godo.

Vad angår de av landstinget vid det beviljade tilläggsanslaget å 472,626 kronor 94 öre fästade förutsättningarna och villkoren kan någon tvekan blott uppstå om det, som innebär, att landstinget skulle på närmare angivet sätt deltaga i slutligt beslut i fråga om antagande av entreprenad-

anbud å byggnadsarbetenas utförande samt angående tiden för deras igångsättande. Jag finner dock i likhet med universitetskanslern ej anledning att i realiteten befara någon olägenhet av oförmålda villkor, eventuellt utsträckt att gälla även det nu ifrågasatta ökade bidraget från landstinget. Kungl. Maj:t lärer bära i sinom tid bemyndiga universitetet att med landstinget eller vederbörande delegation därav träffa överenskommelse rörande betingelserna för det av landstinget beviljade anslaget utgående.

Jag förordar alltså, att, under förutsättning att landstinget och universitetet för ändamålet bidraga med ett tilläggsanslag å 625,004 kronor, för möjliggörande av byggnadsföretagets omedelbara utförande måtte beviljas ett tilläggsanslag av statsmedel å 771,666 kronor.

För år 1918 torde av det sammanlagda statsanslaget, 1,764,666 kronor, utöver redan anvisade 475,000 kronor bära ytterligare anvisas 250,000 kronor.

Under återopande av vad jag i detta ärende anfört och med erinran, att för ifrågavarande ändamål ett bidrag av 100,000 kronor beviljats att utgå från Regnellska donationsfonden, tillstyrker jag, att Eders Kungl. Maj:t täcktes föreslå riksdagen att

dels — under förutsättning att Uppsala läns landsting Ökat anslag.
och universitetet i Uppsala till ny- och ombyggnad vid akademiska sjukhuset därstädes, utöver av landstinget redan beviljat anslag å 775,000 kronor, bidraga med ytterligare 625,004 kronor — till oförmålda byggnadsföretags utförande, utöver för ändamålet av riksdagen tidigare beviljat anslag å 993,000 kronor, ytterligare bevilja ett belopp av 771,666 kronor, med iakttagande att, därest behållning uppkommer å det sammanlagda belopp, som beräknats för arbetets utförande, denna behållning skall anses hava uppstått å de nu ifrågasatta tillskotten från å ena sidan staten, å andra sidan landstinget och universitetet i förhållande till tillskottens storlek;

dels ock av de sammanlagda statsanslagen för ifrågavarande ändamål, 1,764,666 kronor, anvisa på *extra stat* för år 1918 ett belopp av 250,000 kronor.

7. Undervisningskurs i allmän kemi. För anordnande vid institutionen för medicinsk och fysiologisk kemi vid universitetet i Uppsala av den i stadgan för medicinska examina föreskrivna undervisningskursen i allmän kemi har riksdagen beviljat på extra stat för vart och ett av åren 1911—1917 anslag å tillhoppa 3,500 kronor, därav 2,500 kronor åt

[55.]

Undervisningskurs i allmän kemi.

en lärare och 1,000 kronor till förhöjning av institutionens ordinarie anslag till materiell m. m.

Behovet av detta anslag kvarstår även för år 1918.

Jag hemställer om förslag till riksdagen

att till anordnande vid institutionen för medicinsk och fysiologisk kemi vid universitetet i Uppsala av den i stadgan för medicinska examina föreskrivna undervisningskursen i allmän kemi bevilja på *extra stat* för år 1918

dels till arvode åt en lärare vid kursen ett förslagsanslag, högst 2,500 kronor,

dels ock till höjning av institutionens anslag till materiell m. m. 1,000 kronor,
eller tillhopa 3,500 kronor.

[56.]

Materiell
m. m. för
hygieniska
institutionen.

8. **Materiell m. m. för hygieniska institutionen.** År 1912 beviljade riksdagen på framställning av Kungl. Maj:t medel för inrättande av en professur i hygien och bakteriologi vid universitetet i Uppsala.

Sedan framställning gjorts till 1913 års riksdag om beviljande av anslag till materiell m. m. för en hygienisk institution vid ifrågavarande universitet, anvisade riksdagen för sagda ändamål på extra stat för år 1914 ett belopp av 8,000 kronor. Då detta anslag ej i sin helhet förbrukats under år 1914, förklarade Kungl. Maj:t, på därom gjord framställning, genom beslut den 12 mars 1915 hinder icke möta för användande under åren 1915 och 1916 av det överskott, som vid 1914 års utgång förefunnits å anslaget.

År 1915 gjorde universitetets medicinska fakultet framställning om utverkande på extra stat för år 1917 av ett anslag å 10,000 kronor till den hygieniska institutionen, med rätt för institutionens prefekt att använda anslaget även till täckande av utgifterna för institutionen för år 1916.

De av fakulteten beräknade utgifterna för år utgjordes av följande poster:

Amanuensarvode	kronor 1,200:—
Vaktmästare	» 500:—
Vattenavgift	» 100:—
Kokgas	» 200:—
Värme	» 200:—
Gas för viss uppvärmning, elektrisk kraft för motordrift och elektrisk uppvärmning av termostater samt elektriskt ljus	» 250:—

Inköp och underhåll av försöksdjur.....	kronor	400:—
Glasvaror	»	500:—
Näringssubstrat, reagens m. m.	»	300:—
Inköp av apparater och annan undervisningsmateriell.....	»	1.350:—
Summa kronor		5,000:—

[56.]

I anledning av den gjorda framställningen föreslog Kungl. Maj:t riksdagen att till materiell m. m. för hygieniska institutionen vid universitetet i Uppsala anvisa på extra stat för år 1917 ett belopp av 10,000 kronor, med rätt för Kungl. Maj:t att redan under år 1916 förskottsvis av tillgängliga medel för ändamålet utanordna ett belopp av 5,000 kronor.

I skrivelse den 11 april 1916 (nr 65) i anledning av vissa framställningar rörande anslag under åttonde huvudtiteln anförde riksdagen till svar å Kungl. Maj:ts förslag:

Med hänsyn till den ringa erfarenhet, som ännu vid en så ny institution som den ifrågavarande hunnit göra sig gällande, och då ej heller i utredningen exakt angivits, hur mycket av förut beviljade medel åtgått under åren 1914 och 1915, eller i vad mån den för åren 1916 och 1917 gjorda beräkningen grundade sig på föregående års siffror, hade riksdagen ej kunnat underlåta att ställa sig tveksam i fråga om storleken av det äskade beloppet. Riksdagen hade vid prövning härav ej kunnat finna den i frågan gjorda utredningen giva sådana skäl, att riksdagen på dessa skulle kunna för en nyinrättad vetenskaplig institution bevilja ett så högt materiellanslag som det föreslagna.

Riksdagen, som förmenade, att beloppet utan olägenhet kunde ned sättas till 8,000 kronor, anvisade alltså till materiell m. m. för hygieniska institutionen vid universitetet i Uppsala på extra stat för år 1917 ett belopp av 8,000 kronor, med rätt för Kungl. Maj:t att redan under år 1916 förskottsvis av tillgängliga medel för ändamålet utanordna ett belopp av 4,000 kronor.

Genom beslut den 12 maj 1916 ställde Kungl. Maj:t det anvisade anslaget till det större akademiska konsistoriets i Uppsala förfogande för avsett ändamål, med rätt för konsistoriet att redan under år 1916 förskottsvis från statskontoret utbekomma ett belopp av 4,000 kronor till bestridande av kostnader för materiell m. m. vid hygieniska institutionen under år 1916.

Nu har medicinska fakulteten gjort framställning om utverkande för år 1918 av ett anslag å 5,000 kronor för enahanda ändamål. Till stöd för sin begäran har fakulteten anfört:

Under den tid, som institutionen före år 1916 varit i verksamhet, nämligen från och med den 1 november 1914 till den 31 december 1915, hade de verkliga utgifterna uppgått till sammanlagt 8,364 kronor 7 öre. De olika posterna gestaltade sig på följande sätt:

[56.]	nyanskaffande av inventarier och förbättringar	kronor 3,079: 05
	försöksdjur och deras föda	» 686: 25
	substratberedning m. m. och förbrukningsartiklar (inklusive frakter kronor 62: 93 och vattenavgift kronor 266: 90)	» 2,448: 77
	vaktmästararvode	» 550: —
	gas, värme och elektricitet för år 1915	» 400: —
	amanuensarvode (12 månader)	» 1,200: —
	Summa kronor 8,364: 07	

Med ledning av den vunna erfarenheten ville fakulteten hemställa om ett anslag av 5,000 kronor till materiell m. m. för den hygienisk-bakteriologiska institutionen för år 1918 enligt följande ungefärliga specifikation:

substratberedning m. m. och förbrukningsartiklar	kronor 1,700: —
gas, vatten, värme, elektricitet	» 600: —
försöksdjur och djurföda	» 500: —
nyanskaffning av inventarier	» 500: —
amanuens	» 1,200: —
vaktmästare	» 500: —
Summa kronor 5,000: —	

Anslagskravet har biträts av det större akademiska konsistoriet ävensom av kanslern för rikets universitet i skrivelse den 21 september 1916.

Departement-
schefen.

Medicinska fakulteten har numera exakt redogjort för användningen av de medel, som tagits i anspråk för institutionens ändamål under åren 1914 och 1915, under vilka år hela det år 1913 beviljade anslaget åtgått, och den av fakulteten gjorda beräkningen av institutionens behov för år 1918 är grundad på erfarenhet från den förflutna tiden. Mot beloppet av de särskilda i beräkningen ingående posterna finner jag ej anledning till erinran. Vad särskilt angår posten å 1,200 kronor till arvode åt en amanuens må nämnas, att de å ordinarie stat för Uppsala universitet upptagna arvoden till amanuenser vid de s. k. teoretiskt-medicinska institutionerna utgöra för vissa amanuenser 800 kronor, för andra 1,200 kronor och i ett fall 2,000 kronor.

Med hänsyn till vad sålunda i ärendet förekommit synes det mig ej vara att befara, att de betänkligheter, som hos riksdagen förspordes mot anslagets bestämmande till 5,000 kronor, skola komma att fortfarande göra sig gällande.

Jag hemställer fördenskull, att Eders Kungl. Maj:t tacktes föreslå riksdagen

Minskat an-
slag.

att till materiell m. m. för hygieniska institutionen vid universitetet i Uppsala anvisa på *extra stat* för år 1918 ett anslag av 5,000 kronor.

9. **Extra ordinarie amanuens vid anatomiska institutionen.**

[57.]

Till arvode åt en extra ordinarie amanuens vid Uppsala universitets anatomiska institution, att utgå enligt de närmare bestämmelser, som av Kungl. Maj:t meddelades, har riksdagen på extra stat för år 1917 anvisat ett anslag av 600 kronor.

Extra ordinarie amanuens vid anatomiska institutionen.

Beträffande användningen av berörda anslag har Kungl. Maj:t den 6 oktober 1916 föreskrivit, att 200 kronor skola utgå under vårterminen 1917, att utbetalas med 100 kronor i månaden för en var av januari och februari månader, samt att 400 kronor skola utgå under höstterminen 1917 med 100 kronor för var och en av månaderna september, oktober, november och december; dock att, innan extra ordinarie amanuens å institutionen med åtnjutande av detta arvode förordnas för höstterminen 1917, medicinska fakulteten skall hos det mindre konsistoriet vitsorda, att ett så stort antal deltagare i den histologiska kursen synes vara att under samma termin förvänta, att sådan amanuens är för undervisningen erforderlig; kommande i annat fall den på höstterminen 1917 belöpande delen av anslaget att besparas statsverket.

Då fortsatt anslag för ifrågavarande ändamål av vederbörande ansetts vara erforderligt för år 1918, tillstyrker jag förslag till riksdagen att till arvode åt en extra ordinarie amanuens vid Uppsala universitets anatomiska institution, att utgå enligt de närmare bestämmelser, som av Kungl. Maj:t meddelas, anvisa på *extra stat* för år 1918 ett förslagsanslag, högst 600 kronor.

10. **Materiell för anatomiska institutionen.** Till höjning av det ordinarie materiellanslaget för anatomiska institutionen vid universitetet i Uppsala, 6,000 kronor, har riksdagen för vart och ett av åren 1914—1917 anvisat ett extra anslag av 2,000 kronor.

[58.]

Materiell för anatomiska institutionen.

Dylik höjning av materiellanslaget är erforderlig jämväl för år 1918.

Jag hemställer om förslag till riksdagen

att till höjning av materiellanslaget för anatomiska institutionen vid universitetet i Uppsala anvisa på *extra stat* för år 1918 ett anslag av 2,000 kronor.

11. **Biträdande lärare i medicin.** För vart och ett av åren 1908—1917 har riksdagen till arvode åt biträdande lärare i medicin vid universitetet i Uppsala anvisat ett extra anslag av 3,000 kronor. Vid de för

[59.]

Biträdande lärare i medicin.

åren 1916 och 1917 beviljade anslagen var det villkoret bundet, att därest vederbörande lärare är innehavare av fast docentstipendium, arvodet skall minskas, så att detsamma jämte stipendiet ej överstiger 5,000 kronor.

Då anslaget är erforderligt även för år 1918, hemställer jag om förslag till riksdagen

att till arvode åt biträdande lärare i medicin vid universitetet i Uppsala anvisa på *extra stat* för år 1918 ett förslagsanslag, högst 3,000 kronor, med villkor att, därest vederbörande lärare är innehavare av fast docentstipendium, arvodet skall minskas, så att detsamma jämte stipendiet ej överstiger 5,000 kronor.

[60.]
Lärarkraf-
terna i
kirurgi.

12. **Lärarkrafterna i kirurgi.** Till förstärkande av lärarkrafterna i kirurgi vid universitetet i Uppsala erfordras enligt av universitetsmyndigheterna gjord framställning anslag för år 1918 till samma belopp, som under vart och ett av åren 1908—1917 för ändamålet utgått på extra stat, eller 2,000 kronor.

Jag får fördenskull hemställa om förslag till riksdagen

att till förstärkande av lärarkrafterna i kirurgi vid universitetet i Uppsala anvisa på *extra stat* för år 1918 ett förslagsanslag, högst 2,000 kronor.

[61.]
Biträdande
lärare i öron-,
näs- och hals-
sjukdomar.

13. **Biträdande lärare i öron-, näs- och halssjukdomar.** På grund av förhållanden, som under denna punkt skola av mig omförmälas, har bland de från universitetet i Uppsala under år 1916 inkomna riksdagspetita upptagits begäran om anslag för inrättande av en biträdande lärarbefattning i öron-, näs- och halssjukdomar. Innan jag går att närmare redogöra för framställningen härom, vill jag förutskicka några erinringar om den vetenskapliga disciplin, varom nu är fråga.

Genom de medicinska vetenskapernas snabba utveckling har under de senare årtiondena framtvingats en delning av förutvarande läroverksamheten. Icke minst har detta gjort sig gällande inom kirurgien, varifrån såsom fullt fristående vetenskapliga discipliner avsöndrats och vidare utvecklats obstetrik, gynekologien, oftalmologien samt vidare oto-rino-laryngologien, d. v. s. läran om öron-, näs- och halssjukdomar. Inom vårt land blev undervisningen i sistnämnda ämne omhändertagen först vid karolinska mediko-kirurgiska institutet, där alltifrån hösten 1896 specialundervisning i ämnet meddelats. Efter det en särskild poliklinik för öron-, näs- och hals-

sjukdomar inrättats vid serafimerlasarettet, beviljades av 1901 års riksdag på ordinarie stat ett anslag av 3,000 kronor för undervisning i förevarande ämne. Därigenom möjliggjordes en i kurser av 6 till 8 veckors längd ordnad poliklinisk undervisning, meddelad av särskild lärare med understöd av en amanuens.

Den otiatriska undervisningens betydelse erhöll sedermera ett offentligt uttryck därigenom, att denna undervisning gjordes obligatorisk. Enligt gällande stadga för de medicinska examina den 28 juni 1907 skall nämligen studerande, som vill avlägga medicine licentiatexamen, före tentamen i kirurgi genomgå, bland annat, två månaders kurs i otia tri, rinologi och laryngologi vid karolinska institutet.

Ovannämnda anslag å 3,000 kronor höjdes år 1908 till 3,900 kronor, varav 900 kronor skulle utgöra amanuensarvode. Sedan genom åtgöranden från Stockholms stadsfullmäktiges sida en särskild klinik för öron-, näs- och halssjukdomar anordnats å Sabbatsbergs sjukhus, blev därefter genom riksdagens år 1911 på Kungl. Maj:ts framställning fattade beslut en särskild professur i dessa ämnen upprättad vid institutet. Genom särskilda beslut av 1912 års riksdag blev ifrågavarande undervisning vid institutet ytterligare tillgodosedd, i det att dels, för beredande av arvode å 1,500 kronor åt amanuensen vid otiatriska polikliniken, det ordinarie anslaget till undervisning i berörda ämnen höjdes till 4,500 kronor, dels ock på extra stat för år 1913 ett arvode å 2,000 kronor anvisades åt amanuensen vid otiatriska kliniken å Sabbatsbergs sjukhus. Sistnämnda belopp har sedermera för vart och ett av de följande åren av riksdagen beviljats.

Även i Lund har sedan någon tid undervisning i otia tri meddelats. Å Malmöhus läns sjukvårdsinrättningar därstädes anordnades redan år 1906 en poliklinik för öron-, näs- och halssjukdomar; och alltsedan år 1913 har riksdagen såsom bidrag till arvode åt en föreståndare vid sistnämnda poliklinik med den undervisningsskyldighet, som av Kungl. Maj:ts bestämmes, på extra stat för vart och ett av följande år beviljat 1,000 kronor, under förutsättning, bland annat, att Malmöhus läns landsting bidro ge till avlöningen åt föreståndaren med minst lika stort belopp.

Såsom ovan erinrats skall den obligatoriska tjänstgöringen i otia tri m. m. för medicine licentiatexamen fullgöras vid karolinska institutet. Enligt de av kanslern för rikets universitet fastställda ordningsstadgar och föreskrifter med avseende å tjänstgöringar och kurser vid institutets kliniker och polikliniker m. m. är högsta antalet i kurs uti ifrågavarande ämnen samtidigt deltagande kandidater bestämt till 24. Sistnämnda stadgande föranledde institutets lärarkollegium att i särskilda skrivelser den 17 februari 1916 till de medicinska fakulteterna vid universiteten i Uppsala och

[61.]

Lund rikta en förfrågan, huruvida och vid vilken tidpunkt möjlighet kunde för fakulteterna förefinnas att övertaga en del av den obligatoriska undervisningen i otiatri, rinologi och laryngologi. Lärarkollegiet framhöll härvid, hurusom det låge i förevarande ämnens natur, att undervisningens framgång i hög grad försvårades därigenom, att antalet kursdeltagare vore så stort. Då emellertid för närvarande hade att vid institutet genomgå den obligatoriska kursen i dessa ämnen samt kursernas antal under året icke kunde ökas, stode enligt lärarkollegiets mening någon sänkning av maximiantalet kursdeltagare under nuvarande förhållanden icke att vinna. Det vore, ansåg kollegiet, emellertid i hög grad önskvärt, att en sådan sänkning måtte komma till stånd därigenom, att dylika kurser gaves även i Uppsala och Lund.

Till svar å denna förfrågan förklarade medicinska fakulteten i Lund, att fakulteten trodde sig kunna från och med år 1918 anordna den ifrågasatta undervisningen och sålunda övertaga en väsentlig del av den obligatoriska undervisningen i otiatri, rinologi och laryngologi, förslagsvis med två kurser varje år, med ett maximiantal av 10 deltagare i varje kurs. En dylik anordning förutsatte emellertid, bland annat, en höjning av det arvode, som för närvarande utginge till föreståndaren för därvarande poliklinik för öron-, näs- och halssjukdomar. I punkt 86 i det följande kommer jag att upptaga frågan härom till närmare granskning.

Medicinska fakulteten vid universitetet i Uppsala förklarade sig finna den av lärarkollegiet gjorda framställningen behjärtansvärd och detta så mycket mera, som det vore att förutse, att de svårigheter, vilka redan nu framträtt vid den otiatriska undervisningens uteslutande förläggning till Stockholm, skulle bliva i än högre grad kännbara, då den starka tillströmning till den medicinska studiebanan, vilken under senare år ägt rum, hunnit sträcka sina fulla verkningar in på licentiatstudierna. Vidare meddelade fakulteten, att, då lokaler icke inom det nuvarande akademiska sjukhuset före dess beslutade om- och tillbyggnad kunde beredas för en otiatrisk klinik, fakulteten funnit sig böra göra framställning om upprättande i förhyrd lokal av en provisorisk otiatrisk klinik och om anställande av en biträdande lärare i otiatri. Därest dessa framställningar vunne avseende, fortsatte fakulteten, skulle den nya sjukavdelningen kunna förväntas träda i verksamhet under loppet av år 1917 samt måhända vara färdig att tjäna undervisningen i ämnet vid 1918 års början. Den planerade provisoriska kliniken vore beräknad att med två kurser om året kunna medföra en avsevärd avlastning för karolinska institutets undervisning.

Såsom av nämnda uttalande framgår, byggde även Uppsala-fakulteten sitt åtagande av otiatrisk undervisning på vissa förutsättningar. En av dessa, nämligen anställande av särskild lärarkraft, är närmaste föremålet för min förevarande framställning. Jag skall strax ingå på frågan härom och vill blott därförinnan lämna några uppgifter om huru fakulteten tänkt sig ordnandet av lokalfrågan.

I skrivelse till direktionen över akademiska sjukhuset i Uppsala hemställde fakulteten, att direktionen ville vidtaga de åtgärder, som kunde på direktionen ankomma i syfte att i huvudsaklig överensstämmelse med i fakultetens skrivelse framlagt förslag upprätta en provisorisk avdelning av akademiska sjukhuset, avsedd för behandlingen av öron-, näs- och hals-sjukdomar. Direktionen förklarade i härå avgiven svarsskrivelse den 15 maj 1916, att direktionen, som funne inrättandet av den ifrågasatta avdelningen önskvärt och nyttigt, för sin del vore villig att medverka till dess inrättande, under förutsättning dels att avdelningens anordnande skedde utan kostnad för sjukhuset och dels att för avdelningens drift fördes självständiga räkenskaper, av vilka otvetydigt framginge, huruvida brist uppstode eller icke, samt att eventuellt uppkommande brist icke måtte påföras sjukhuset utan komme att täckas på annat sätt.

Den utredning, som fakulteten vidtagit i fråga om de kostnader, vilka skulle bli förbundna med upprättandet av en provisorisk otiatrisk klinik, gav vid handen, att engångskostnaderna för klinikens anordnande skulle uppgå till 6,230 kronor 99 öre samt att den brist, som kunde tänkas uppstå vid driften, skulle i runt tal utgöra högst 3,000 kronor årligen.

Vid överbägande av frågan, på vad sätt medel för denna avdelnings anordnande och för bestridande av erforderliga driftkostnader skulle kunna beredas, ansåg sig fakulteten med hänsyn till rådande tidsförhållanden böra söka ordna saken så, att ifrågavarande kostnader icke måtte betunga statsverket.

Vad först engångskostnaderna vidkommer, hade den av fakultetens lärare bestående nämnden för fakultetens Regnellska fond, under förutsättning att ifrågavarande provisoriska otiatrisk klinik under år 1917 komme till stånd, dels anslagit 3,500 kronor till inköp av för kliniken erforderliga instrument, dels anvisat 500 kronor till anordnande av lokal, dels ock medgivit, att till utrustning av den ifrågavarande kliniken med sängar, kläder, möbler m. m. — allt anskaffningar, som en gång borde komma det nya sjukhuset till godo — finge av särskilt reserverade medel utgå en summa av högst 3,000 kronor, vilket belopp skulle förskottsvis utgå av det anslag å 100,000 kronor, som nämnden beviljat såsom bidrag till akademiska sjukhusets till- och ombyggnad.

[61.]

Beträffande den för driften erforderliga summan hade Regnelliska donationsnämnden vidare för möjliggörande av klinikens upprättande beviljat ett anslag av 1,000 kronor för år räknat, vilket belopp skulle utgå under 6 år från klinikens öppnande eller till dess under tiden kliniken upphörde att vara i verksamhet eller motsvarande anslag från annat håll erhöles. För avdelningens behöriga drift återstod alltså ett behov av 2,000 kronor, motsvarande den sammanlagda kostnaden för lokalhyra, 1,200 kronor, och amanuensarvode, 800 kronor. Av dessa belopp var det förstnämnda genom av sjukhuset uppgjort kontrakt redan fixerat, och det senare hade icke ansetts behöva beräknas med högre belopp på den grund, att uppdraget att vara amanuens vid otiatriska kliniken syntts tillsviðare kunna förenas med befattningen såsom amanuens vid den kirurgiska polikliniken.

På samma gång som fakulteten hemställde om kanslerns medgivande, att ifrågavarande provisoriska klinik finge inrättas, anhöll fakulteten därför i skrivelse till kanslern den 17 maj 1916 om anslag ur universitetets reservfond för tackande av de båda sistnämnda behoven. Fakulteten anförde härvid till en början:

Den utredning, som fakulteten i anledning av karolinska institutets ovanberörda skrivelse den 17 februari 1916 verkställt, gäve vid handen, att undervisningen i fråga borde hava såväl poliklinisk som klinisk karaktär; att såsom lokal för den polikliniska undervisningen torde vid lämplig fördelning av undervisningstiderna den av den kirurgiska polikliniken disponerade lokalen kunna vara påräknelig; men att vid den starka överbeläggning, som redan under nuvarande förhållanden vore rådande å akademiska sjukhusets kliniker, icke några lokaler eller ens sängplatser kunde inom sjukhusets nuvarande avdelningar avses för en otiatrisk klinik. Vål kunde däremot, sedan sjukhusets beslutade om- och tillbyggnad ägt rum, utan svårighet utrymme inom den nya kirurgiska byggnaden beredas, och detta så mycket lättare, som fakulteten med förutseende därav, att behov av nu föreliggande art sannolikt under den närmaste framtiden skulle komma att yppa sig, redan vid uppgörandet av planen för den kirurgiska avdelningen haft denna möjlighet inför ögonen.

Den beslutade om- och tillbyggnaden av akademiska sjukhuset hade emellertid icke längre fortskridit, än att de för entreprenadanbuds infordrande erforderliga ritningarna nu vore under avslutande. Vid sådant förhållande kunde med visshet förutses, att flera år måste förflyta, innan lokaler kunde i den nya kirurgiska byggnaden ställas till en otiatrisk kliniks förfogande.

Emellertid vore det likaledes att förutse, att de svårigheter, som redan nu framträtt vid den otiatriska undervisningens uteslutande förläggning till Stockholm, skulle bliva i än högre grad kännbara under de närmaste åren, och fakulteten hade på den grund icke ansett sig kunna stanna vid det resultat, som hittills anförda utredning lämnat, utan funnit sig jämväl böra söka utreda möjligheten av att i för ändamålet förhyrd lokal upprätta en provisorisk klinik för undervisningens i otia, rinologi och laryngologi behov.

Då den nya sjukavdelningen beräknades tidigast kunna träda i verksamhet den 1 april 1917, hade fakulteten ansett det för sist nämnda år

erforderliga beloppet böra beräknas till tre fjärdedelar av det behövliga årsanslaget eller till 1,500 kronor. Genom beslut den 9 juni 1916 anvisade kanslern från universitetets reservfond ett anslag för år 1917 av tillhoppa högst 1,500 kronor för inrättande av en provisorisk otiatrisk klinik.

[61.]

I nyss berörda skrivelse till kanslern den 17 maj 1916 yttrade fakulteten vidare följande:

Fakultetens Regnelliska fond vore för närvarande hårt ansträngd på grund av årligen skeende avsättningar till akademiska sjukhusets till- och ombyggnad. Då nu icke desto mindre donationsnämnden enhälligt beslutat att till en provisorisk otiatrisk klinik, därest en sådan komme till stånd, lämna förut omförmälda anslag, hade detta beslut framför allt framkallats av insikten om att under nuvarande tidsomständigheter krav på statsbidrag borde i möjligast ringa utsträckning framställas. Men detta beslut syntes ock kunna åberopas såsom vittnesbörd om den betydelse, fakulteten själv tillmätte denna fråga.

På dessa grunder ansåg sig fakulteten kunna påräkna statsmakternas medverkan i avseende å den enda återstående punkten av kostnadsutredningen, nämligen rörande anvisande av ett anslag av 3,000 kronor för år räknat åt en biträdande lärare i otiaatri. Det är denna anslagspost, för vilken medel nu begäras.

Fakulteten har nämligen — under förutsättning att fakultetens hos kanslern gjorda framställningar om upprättande av en provisorisk klinik för öron-, näs- och halssjukdomar och om vissa anslag för denna klinik vunne bifall — anhållit, att det större akademiska konsistoriet ville söka utverka avlåtande av proposition till 1917 års riksdag om beviljande på extra stat för år 1918 av 3,000 kronor såsom arvode åt en biträdande lärare i otiaatri, rinologi och laryngologi vid fakulteten.

Såsom motivering härför har fakulteten dels lämnat en redogörelse i korta drag för gången och utvecklingen av föreliggande fråga, på sätt jag ovan omförmålt, dels ock anfört följande:

Fakulteten hade sökt nedbringa anslagskravet till det minsta möjliga och beslutat allenast anhålla om ett arvode på extra stat till en biträdande lärare med det belopp, som utginge till den professorn i ämnet biträdande läraren vid karolinska institutet, eller 3,000 kronor. Med hänsyn till den ansvarsfullare ställning såsom målsman för ämnet, som skulle tillkomma den vid fakulteten anställde läraren, syntes emellertid vara oundgängligt, att han jämte åtnjutandet av nämnda arvode finge rätt att uppbära docentstipendium, därest han eljest vore därför kvalificerad och sådant i vanlig ordning tillerkändes honom.

Att på frågans nuvarande förberedande stadium, innan någon närmare erfarenhet föreläge rörande det tillgängliga kliniska materialets storlek och undervisningsbehovets omfattning, fastställa lärarens undervisningsskyldighet syntes icke tillrådligt, utan torde detta böra uppdragas åt kanslern, till vilken fakulteten skulle hava att i sådant hänseende inkomma med förslag.

[61.]

Det större akademiska konsistoriet förordade fakultetens ovan angivna framställning.

I skrivelse den 21 september 1916 har kanslern — under förklarande att han funne behovet av den föreslagna lärarplatsen vara till fullo ådagalagt såväl genom lärarkollegiets vid karolinska institutet i ämnet gjorda framställning som ock genom den av medicinska fakulteten i ärendet åvägabragta utredningen — tillstyrkt proposition till 1917 års riksdag i överensstämmelse med de akademiska myndigheternas hemställan.

Departement-
schefen.

De svårigheter, som redan nu yppat sig att vid karolinska institutet åt erforderligt antal medicine kandidater meddela fullgod undervisning i läran om öron-, näs- och halssjukdomar, hava bragt å bane tanken att även bereda universitetens medicinska fakulteter tillfälle att lämna dylik undervisning. Givetvis måste dessa svårigheter under nu rådande starka tillströmning till läkarbanan efterhand visa sig i än högre grad kännbara.

Vid karolinska institutet givas årligen fyra kurser i ämnet, och uppgår, som jag ovan erinrat, högsta antalet deltagande i varje kurs till 24. Av dessa kurser ledas tre av professorn i ämnet och en av den biträdande läraren.

Enligt vad ämnets representant vid institutet, professor Gunnar Holmgren i en till ecklesiastikdepartementet ingiven promemoria meddelat, måste flertalet sjukdomsfall, som visas å kurserna, demonstreras för en kursdeltagare i sänder, och för att möjliggöra det för närvarande fastställda maximitalet av 24 deltagare hade man måst tillgripa den utvägen, att som demonstratorer anlita, utom professorn, dels biträdande läraren dels ock amanuensen. Uppgiften kan, säger Holmgren, fullt tillfredsställande lösas av den biträdande läraren men högst sällan av amanuensen, som nästan alltid är därtill otillräckligt utbildad och som till och med kan vara alldeles ny på sin plats och i sådant fall fullständigt inkompetent. Utvägen att anställa ytterligare en kompetent demonstrator kunde tagas i övervägande men vore ej heller tillfredsställande. Det vore nämligen av största vikt, att var och en av kursdeltagarna finge under handledning se och följa de mest instruktiva fallen, och då dessas antal vore begränsat, följde därav, att man måste söka inskränka deltagarnas antal. Detta vore också nödvändigt ur den synpunkten, att föreläsaren, även med två fullgoda demonstratorer, hade svårt att tillräckligt i detalj leda ett så stort antal deltagare som 24. Holmgren ansåge, att undervisningen skulle väsentligt vinna i värde, om deltagarnas antal i varje kurs kunde begränsas till högst 15.

Vad Holmgren i detta avseende anfört samt i övrigt i ärendet förkommit synes mig otvetydigt peka på önskvärdheten av en begränsning av antalet deltagare i de vid karolinska institutet anordnade kurserna i otiatri — detta uttryck användes här av mig, liksom flerstades i de föreliggande handlingarna, såsom avseende ej blott örats utan även näsans och halsens sjukdomar. Kurserna hava hittills i regeln varit väl fyllda, och om den föreslagna inskränkningen av kursdeltagarnas antal kommer till stånd, synes årligen ett antal av närmare 36 medicine studerande komma att bli tillbakahållna i sina studier. De bemödanden, som de medicinska fakulteterna gjort att härutinnan komma undervisningen uti ifrågavarande ämnen till hjälp, finner jag därför vara välbehövliga, och man synes ej böra underlåta att lämna dessa strävanden erforderligt stöd. Så vitt tillgängliga uppgifter utvisa, skulle ett verkställande av fakulteternas förslag medföra, först och främst att plats bereddes för det antal studerande, som genom den ifrågasatta nedsättningen i antalet kursdeltagare vid karolinska institutet kunde antagas bli utestängda från dessa kurser, och man kunde jämväl i viss mån möta den väntade ökade tillströmningen till kurserna — och det redan under det provisorium, som åtminstone i Uppsala till en början komme att råda.

En förutsättning för de ifrågasatta anordningarnas åvägabringande är, att i den medicinska examensstadgan en ändring sker därhän, att omförmälda kurser kunna genomgåås även vid universiteten. I händelse nödiga anslagsmedel beviljas, kommer jag att i sinom tid framlägga förslag om en dylik ändring. Jag vill i detta sammanhang erinra, att kurserna i fråga kunna vid universiteten genomgåås samtidigt med annan nu föreskriven tjänstgöring därstädes, vilket för de studerande innebär en beaktansvärd fördel.

Då, som synes, de ifrågasatta anordningarna äro väl behövliga, är jag för min del beredd att söka bidraga till deras förverkligande, så vitt gäller den betingelse för dem, varom nu är fråga, nämligen anställande av särskilda lärarkrafter i ämnet. Den föreliggande i undervisningens intresse gjorda framställningen om en biträdande lärare i otiatri m. m. vid Uppsala medicinska fakultet vill jag sålunda tillstyrka.

Vad det begärda arvodets storlek beträffar är detta, såsom fakulteten erinrat, beräknat till samma belopp, som utgår till den biträdande läraren i samma ämne vid karolinska institutet, eller 3,000 kronor. Jag finner detta arvode vara skäligt avmätt.

Fakulteten har tänkt sig, att med den biträdande lärarens arvode skulle kunna förenas innehavande av docentstipendium. Så har varit fallet exempelvis i fråga om biträdande lärare i medicin, vars arvode likaledes utgör

3,000 kronor, dock med villkor att sammanlagda beloppet av arvodet och stipendiet ej uppgår till mer än 5,000 kronor. En motsvarande föreskrift bör tydligen lämnas i fråga om den biträdande läraren i öron-, näs- och halssjukdomar.

Bestämmelser rörande ifrågavarande lärares undervisningsskyldighet torde i sinom tid böra meddelas av Kungl. Maj:t.

Därest förevarande framställning vinner riksdagens bifall, skulle arvodet i fråga tidigast bliva tillgängligt från och med år 1918. Såsom i utredningen angivits, vore det emellertid meningen, att den nya sjukhusavdelningen skulle kunna öppnas redan under år 1917, eventuellt den 1 april 1917. Ett lärararvode, motsvarande högst tre fjärdedelar av årsarvodet, 3,000 kronor, skulle då visa sig för år 1917 erforderligt. Enligt vad fakulteten på ett tidigare stadium av ärendets behandling meddelat, vore det ej uteslutet, att fakulteten kunde för lärarbefattningen förvärva innehavare, som är docent, i vilket fall det tillfälliga arvodet i fråga kunde tänkas utgå ur fakultetens fond av besparade docentstipendier, som därtill syntes komma att lämna tillgång.

Jag hemställer nu om förslag till riksdagen

Nytt anslag

att till arvode åt en biträdande lärare i öron-, näs- och halssjukdomar vid universitetet i Uppsala med den undervisningsskyldighet, som av Kungl. Maj:t bestämmes, anvisa på *extra stat* för år 1918 ett förslagsanslag, högst

- 3,000 kronor, med villkor att, därest vederbörande lärare är innehavare av fast docentstipendium, avlöningen skall minskas, så att densamma jämte stipendiet ej överstiger 5,000 kronor.

[62.]

Assistent vid
akademiska
sjukhusets
i Uppsala
röntgen-
avdelning.

14. **Assistent vid akademiska sjukhusets i Uppsala röntgenavdelning.** Sedan några år utgår ett för universitetet i Uppsala uppfört extra anslag såsom bidrag till arvode åt en assistent å akademiska sjukhusets i nämnda stad röntgenavdelning. Anslaget, som för vart och ett av åren 1908—1910 utgjorde 500 kronor, har för åren 1911—1917 utgått med 1,500 kronor för år. Vid det höjda anslaget har fästs det villkoret, att för ifrågavarande assistents avlöning ett lika stort belopp utginge från akademiska sjukhusets stat. Beträffande assistentens tjänstgöring äro bestämmelser utfärdade den 2 december 1910.

Då fortsatt anslag för ändamålet av vederbörande vitsordats vara erforderligt för år 1918, tillstyrker jag förslag till riksdagen

att på *extra stat* för år 1918 såsom bidrag till arvode åt en assistent å akademiska sjukhusets i Uppsala röntgenavdelning med den tjänstgöring, som av Kungl. Maj:t bestämmes, anvisa ett förslagsanslag, högst 1,500 kronor, under villkor att för ifrågavarande assistents avlöning ett lika stort belopp för samma år utgår från akademiska sjukhusets stat.

15. Ny professur inom ämnesgruppen estetik, litteraturhistoria och konsthistoria. Vetenskapens fortgående fördjupning och specialisering har redan i flera fall medfört nödvändigheten att uppdelning en professur, vars ämnesområde icke längre på ett vetenskapligt tillfredsställande sätt kunnat behärras av en enda person. I fråga särskilt om den filosofiska fakulteten har utvecklingen i denna riktning understötts av den i undervisningens intresse alltmera genomförda specialiseringen vid utbildningen av lärare för våra högre allmänna läroverk, folkskoleseminarier, tekniska elementarskolor och andra med dessa jämförliga läroanstalter. En efter tidens krav lämpad anordning har emellertid ännu icke genomförts vid våra universitet med avseende å ämnesgrupperna estetik, litteratur- och konsthistoria.

[63.]

Ny professur inom ämnesgruppen estetik, litteraturhistoria och konsthistoria.

Det i 1876 års universitetsstatuter och i 1891 års stadga angående filosofie kandidat- och licentiatexamen upptagna ämnet estetik med litteratur- och konsthistoria visade sig inom kort ur båda de synpunkter jag ovan framhållit vara alltför omfattande. Innan knappt tio år förflutit efter examensstadgans utfärdande, fann man därför grundad anledning att påyrka en ämnesuppdelning. Jämte det att man påvisade hurusom estetiken i själva verket förlorat fotfästet inom berörda ämnesområde och funnit sig bättre höra hemma såsom en gren av psykologien, anmärkte man, att dess forna hjälpvetenskaper, litteraturhistorien och konsthistorien, allt omiskännligare framträtt såsom var för sig självständiga vetenskaper, fullt mäktiga och även berättigade att utan konstlad sammankedjning inbördes eller med den spekulativa estetiken leva sitt eget liv.

Till Kungl. Maj:t synes denna uppfattning med yrkande på nödiga åtgärder först hava nått genom en år 1901 gjord framställning från ett antal studerande vid universitetet i Uppsala, vilka hemställde, att Kungl. Maj:t täcktes taga i övervägande, huruvida ej genom ändring i gällande bestämmelser filosofisk kandidat- och filosofisk licentiatexamen måtte kunna avläggas i litteratur- och konsthistoria såsom var för sig särskilda examensämnen.

[63.]

I sökandenas framställning betonades litteraturhistoriens och konsthistoriens jämbördiga ställning. Enligt deras förmenande hade emellertid inom den ovannämnda ämnesgruppen litteraturhistorien fått ett försteg med hänsyn till den särskilda vikt, den ansåges äga för de universitetsalumner, som utbildades till elementarlärare. Konsthistorien hade, såsom ett till litteraturhistorien tämligen löst fogat biämne, fått en visserligen relativt självständig men dock ganska underordnad ställning sig anvisad. I framställningen utveckla sökandena de olägenheter, som de båda ämnenas sammankoppling ur olika synpunkter medförde vid universitetsstudierna, och slutade såsom nämnts med att påyrka deras åtskiljande såsom självständiga examensämnen.

Huruledes denna fråga sedermera utvecklade sig framgår av vederbörande departementschefs anförande till statsrådsprotokollet över ecklesiastikärenden den 12 januari 1907, i utdrag vidfogat statsverkspropositionen för det året. Sökandenas framställning och en med densamma likartad, under år 1905 ingiven underdånig ansökning, likaledes av ett antal studerande i Uppsala, hade föranlett yttranden av vederbörande vid universiteten i Uppsala och Lund, av universitetskanslern — dels år 1903, dels år 1906 — av representanter för staten tillhöriga eller av staten understödda institutioner, som hava värden om konstminnesmärken eller därmed sammanhängande intressen om hand, samt av målsmän eller f. d. målsmän för litteratur- och konsthistorien vid högskolorna i Stockholm och Göteborg.

Därvid framkom tanken på att för ifrågavarande ämnesområde, som hittills vid vartdera universitetet haft blott en representant å stat, professorn i estetik samt litteratur- och konsthistoria, upprätta ytterligare en professur i Uppsala och en i Lund. Den ena av de båda professorerna vid vartdera universitetet skulle då företräda litteraturhistorien, den andra konsthistorien.

Denna tanke slog emellertid ej igenom; den uttalades egentligen såsom ett framtidsmål och mötte till och med bestämt motstånd från filosofiska fakulteten och det större akademiska konsistoriet i Lund. I själva verket yppade sig mycket stridiga meningar i frågan. Man erkände dock i viss mån, att förhållandena icke voro tillfredsställande, och olika förslag framkommo till deras förbättrande utan egentlig rubbning av det bestående.

Med anslutning till ett av dessa förslag fann föredragande departementschefen, att det förefintliga behovet borde tillgodoses genom beredande av anslag åt en särskild lärare vid vartdera universitetet med åliggande att biträda vederbörande professor vid uppehållandet av hans undervisnings- och examinationsskyldighet. Man ser av departementschefens anförande, att han med sitt förslag härom syftade till en åtgärd, som under slutet av år 1907 blev förverkligad. Genom den nya stadga för de filo-

sofiska examina, som den 1 november 1907 utfärdades, blev nämligen det gamla examensämnet estetik med litteratur- och konsthistoria ersatt med två i dess ställe bestämda examensämnen inom filosofiska fakultetens humanistiska sektion: det ena litteraturhistoria med poetik, det andra konsthistoria med konstteori.

1907 års riksdag beviljade på extra stat för år 1908 de anslag, som Kungl. Maj:t på hemställan av departementschefen äskade till arvode åt en lärare vid vartdera av universiteten i Uppsala och Lund med åliggande att biträda vederbörande professorer i estetik samt litteratur- och konsthistoria vid uppehållande av deras undervisnings- och examinationsskyldighet. Beloppet utgjorde för vardera läraren 2,500 kronor, och samma belopp beviljades för år 1909. För vartdera av åren 1910—1917 har arvodesbeloppet bestämts till 3,500 kronor.

Särskilda bestämmelser och villkor hava varit fästade vid anslagen. Den biträdande läraren skulle bland annat vara skyldig att utan särskild ersättning föreläsa tre timmar i veckan eller meddela annan till omfattningen däremot svarande undervisning. Är han innehavare av docentstipendium, skall hans arvode såsom biträdande lärare minskas, så att det samma jämte docentstipendiet ej överstiger 5,000 kronor. De nuvarande biträdande lärarna, docenten i konsthistoria med konstteori vid Uppsala universitet A. Hahr och biträdande läraren vid universitetet i Lund J. M. Mortensen — vilken är docent i allmän litteraturhistoria vid universitetet i Uppsala — äro, efter att hava var för sig i sex år innehaft docentstipendium, numera icke docentstipendiater. Men fyllnad i arvodet har gång efter annan beretts dem, nämligen åt Hahr med 1,500 kronor från filosofiska fakultetens i Uppsala humanistiska sektionens fond av besparade docentstipendier och åt Mortensen, enligt Kungl. Maj:ts beslut, med 1,000 kronor av de å Lunds universitets stat uppförda, till Kungl. Maj:ts disposition stående medel. Kungl. Maj:t har därvid föreskrivit, att Mortensen skall vara skyldig att meddela en timmes undervisning i veckan utöver den honom eljest såsom biträdande lärare åliggande undervisning.

En provisorisk anordning kom sålunda till stånd. De studerande kunde specialisera sig på endera av det gamla examensämnets båda huvuddelar samt däri erhålla särskilda betyg. De biträdande lärarna uppehöll i enlighet med kanslerns beslut till en början vid båda universiteten undervisningen och examinationen i konsthistoria med konstteori, medan vederbörande professorer för sig behöllo ämnet litteraturhistoria med poetik. Under de senare åren har dock vid Lunds universitet på grund av kanslerns beslut den 8 januari 1914 härutinnan skett en omkastning, så

[63.] att professorn övertagit konsthistorien och biträdande läraren fått litteraturhistorien på sin lott.

Med den anordning, för vilken jag nu redogjort, hade man ernått, att en mera sakkunnig och omfattande undervisning än förut kunde meddelas i litteratur- och konsthistoria såsom skilda ämnen. Den nyskapade ordningen led dock av vissa påtagliga svagheter, och snart framfördes därför uttryck för den uppfattningen, att den borde avlösas av en reform, som förde fram till vad som från början framskymtade såsom målet: en representation för ifrågavarande ämnesgrupp av två professorer vid vardera universitetet. Tidigast framkommo yrkanden härom från Uppsala universitet, och universitetskanslern gjorde sig såväl år 1911 som år 1912 till tolk inför Kungl. Maj:t för dessa yrkanden. I sitt år 1912 avgivna utlåtande anförde kanslern, att han funne det synnerligen önskvärt, att en professur i konsthistoria med konstteori snarast möjligt upprättades vid Uppsala universitet. Efter erinran om de vidtagna, av mig omförmälda åtgärderna, vilka ju kunna betecknas såsom närmast tillkomna i syfte att främja konsthistoriens studium, anmärker kanslern, att man genom dessa åtgärder icke till fullo betryggat konsthistoriens ställning vid statsuniversitetet.

Vad kanslern anfört till utveckling av sin mening härutinnan återkommer i den skrivelse från honom, för vilken jag strax skall redogöra.

Under de år, som närmast följde efter detta kanslerns uttalande, har frågan om upprättande av nya professorer inom omförmälda ämnesgrupp flera gånger varit uppe. Den föreligger nu ånyo inför Kungl. Maj:t genom en av kanslern den 2 oktober 1916 avlåten skrivelse, i vilken han på grund av yrkanden från båda universiteten tillstyrker, att vid vardera av dem en ny professur inrättas.

Då jag av skäl, som jag i det följande skall angiva, för närvarande funnit mig allenast böra ifrågasätta, att vid Uppsala universitet en ny professur inom berörda ämnesgrupp uppföres å stat, lämnar jag här åsido vad vid Lunds universitet i ämnet anförts.

Vid Uppsala universitet beslöt humanistiska sektionen av filosofiska fakulteten vid behandling den 29 april 1916 av frågan om sektionens riksdagspetita till kommande riksmöte att upprepa »sin åren 1913, 1914 och 1915 gjorda framställning angående inrättandet av en professur inom ämnesgruppen estetik, litteraturhistoria och konsthistoria».

Inom det större akademiska konsistoriet yttrade universitetets rektor, professorn i berörda ämnen J. H. E. Schück vid föredragning av sektionens begäran:

Redan i det yttrande, som jag år 1902 avgav rörande denna fråga — konsthistoriens ställning vid universiteten — anförde jag:

[63.]

»För min del håller jag således före, att den enda fullständiga lösningen av den av petitionärerna uppkastade frågan vore inrättandet av en professur i konsthistoria. Då detta emellertid måhända möter ekonomiska svårigheter och då man kanske anser sig böra ifrågasätta, huruvida det blivande lärjungeantalet blir så stort, att det kan motivera utgifterna för en professur, vill jag i anslutning till en av professorerna Boëthius och Noreen uttalad tanke föreslå en interimssåtgärd», nämligen ett anslag å 3.000 kronor. Men jag fortsatte: »Skulle det, varom jag är övertygad, efter några år visa sig, att konsthistoria blivit ett flitigt studerat ämne, skall jag icke underlåta att föreslå platsens förvandling till ordinarie».

I huvudsak i samma riktning gick kanslerns år 1906 avgivna yttrande, som på detta sätt refereras i den nädiga propositionen (1907):

»Det framtidsmål, vartill man i överensstämmelse härmed borde sträva, skulle alltså vara upprättande vid båda universiteten av fullt självständiga lärostolar i litteraturhistoria med poetik och i konsthistoria med konstteori samt i samband härmed delning av det nuvarande examensämnet i två. En sådan anordning skulle tveksutan jämväl vara önskvärd för alla dem, som ämnade utbilda sig för meddelande av undervisning vid de allmänna läroverken i svenska språket och litteraturen och för vilka någon djupare kännedom i konsthistoria icke erfordrades. Emellertid syntes tiden ännu icke vara inne för det fullständiga genomförandet av denna reform.»

Statsrådet och chefen för kungl. ecklesiastikdepartementet ansåg i varje fall ådagalagt, att lärarkrafterna i ämnesgruppen estetik med litteraturhistoria och konsthistoria behövde förstärkas, och tillstyrkte därför framläggandet för riksdagen av den redan citerade propositionen, som ock bifölls. Sedermera blev anslaget vid 1909 års riksdag ökat till 3,500 kronor.

Då emellertid genom examensstadgan av den 1 november 1907 litteraturhistoria med poetik och konsthistoria med konstteori blivit två skilda examensämnen, ansåg jag mig år 1911 böra väcka det förslag om inrättandet av en särskild professur i konsthistoria, vilket jag redan år 1902 ställt i utsikt men då ansett mig böra uppskjuta, till dess att större erfarenhet om ämnets behövlighet vunnits. Förslaget, som förordades av sektionen, konsistoriet och kanslern, blev emellertid ej framlagt för riksdagen, tydligen av det skälet, att man ansåg, att det samtidigt framställda önskemålet om en professur i nordisk fornkunskap borde hava företrädet. Förslaget upprepades emellertid av universitetet även år 1912 men ledde ej heller då till någon proposition till riksdagen. År 1913 ansåg jag mig, såsom av konsistorieprotokollet framgår, med hänsyn till de stora krav, som detta år ställdes på riksdagens anslagsvillighet, ej böra förnya mitt yrkande. År 1914 utbröt världskriget, och såväl detta år som år 1915 avhöll sig universitetet från anslagskrav, som icke direkt motiverades av riksdagens föregående beslut. Samma skäl, som då gällde, kan ju sägas ännu vara gällande, men jag har likväl ansett mig skyldig att ånyo upptaga frågan, då här onekligen föreligger ett stort och verkligt behov och då statsmakterna kunna sägas hava en fordran att få känna de önskemål, som universiteten även under svåra tider anse vara de viktigaste. Om dessa sedermera med hänsyn till ekonomien kunna realiseras, får avgöras av dem, som kunna överblicka både behoven och statens ekonomiska resurser. I verkligheten gäller det blott ett anslag å 4.000 kronor om året eller, om man tar hänsyn till bägge universiteten, 8.000 kronor, enär den biträdande läraren redan åtnjuter 3.500 kronor å extra stat. Och jag anser mig även böra påpeka, att i realiteten här icke är fråga

[63.]

om att skapa en ny professur, utan att åt en redan befintlig anslå samma lön som åt alla andra.

Konsthistoria är nämligen för närvarande det enda ordinarie examensämne inom fakulteten, som icke företrädes av en professur utan blott av en biträdande lärare, som därför åtnjuter ett arvode av 3 500 kronor. Han har faktiskt full professorstjänstgöring, även om han har rätt till någon minskning. Sista terminen föreläste docenten Habr, liksom professorerna, tre timmar i veckan och ledde två timmars seminarieövning varannan vecka. Lärjungeantalet och examina äro det normala — stundom äro föreläsningarna mera besökta än föreläsningar i allmänhet, och detta kan sägas hava varit det konstanta sedan inrättandet av lärarplatsen i konsthistoria. Det kan då knappast vara fullt rättvist att avlöna konsthistoriens representant lägre än alla andra ämnesrepresentanter vid universitetet, och särskilt hårt är det, att han i händelse av sjukdom måste känna sig hotad med fullkomlig misär samt att han varken kan påräkna pension eller i händelse av dödsfall pension för änkan. Denna osäkerhet betyder mera än arvodets otillräcklighet. Och dock är konsthistoria icke något nytt eller exotiskt ämne. Vända vi oss till Tyskland, med vars universitetsväsen vårt har de flesta beröringspunkter, så finnas professorer i konsthistoria vid alla Tysklands 21 universitet utom Rostock. Några större universitet, såsom Berlin, Strassburg och München, hava två; Erlangen, Würzburg, Greifswald och Jena hava blott extra ordinarie professorer, Jena dock två dylika; men vid alla de övriga företrädes ämnet av ordinarie professorer. Av våra grannland har Helsingfors en extra ordinarie professur (innehaves av Tikkanen) och Kristiania en ordinarie (innehaves av Dietrichson). I Köpenhamn har Julius Lange däremot ännu icke fått någon efterträdare. Sverige torde därför kunna anses intaga en undantagsställning och en undantagsställning, som knappast är berättigad. Intresset för konsthistorisk forskning är i vårt land onekligen mycket stort, de talrika museerna behöva för rekrytering av den vid dem anställda tjänstemannakåren personer med en vetenskaplig, vid universitet inhämtad konsthistorisk bildning, och Sveriges konsthistoria är onekligen av den betydelse, att vi hava eu viss skyldighet att möjliggöra dess studium. Nu har visserligen professorn i estetik, litteraturhistoria och konsthistoria rätt att välja antingen litteraturhistoria eller konsthistoria såsom sitt ämne, och i Lund har även professor E. Wrangel övertagit konsthistoria, under det att litteraturhistorien skötes av en biträdande lärare med 3,500 kronor i arvode. Men att representanten för ett av universitetets viktigaste läroämnen, ett ämne, i vilket alla lärare i modersmålet vid statens läroverk måste undervisas och examineras, blott är en tillfälligt anställd arvodist, är onekligen en abnormitet, som synes böra avhjälpas, om icke statsfinanserna därför lägga särskilt svåra hinder i vägen.

Den hemställan, varmed Schück avslöt sitt anförande, förklarade sig det större konsistoriet vilja upptaga på grund av de starka skäl, som förebragts, och oaktat det svåra tidsläget. Konsistoriets framställning och den motsvarande begäran, som gjordes från universitetet i Lund, föranledde kanslern att hemställa, det tacktes Kungl. Maj:t till 1917 års riksdag avlåta proposition därom att, med indragning av de nuvarande professorerna vid universitetet i Uppsala och Lund i estetik samt litteratur- och konsthistoria, vid vardera universitetet skulle upprättas dels en professur i litteraturhistoria med poetik och dels en professur i konsthistoria med konstteori, vardera med

samma rätt till avlöning och pension, som tillkommer professorsbefattningar i allmänhet, samt med skyldighet för nuvarande professorer inom ämnesgruppen att övertaga endera av de nya professurerna vid samma universitet.

För den händelse, slutar kanslern sin skrivelse, Kungl. Maj:t icke skulle vilja fästa avseende vid den av honom sålunda gjorda synnerligen behjärtansvärda framställningen om nya professurer vid båda universiteten, ville kanslern alternativt hemställa, att Kungl. Maj:t måtte hos riksdagen åska anslag på extra stat för år 1918 å 5,000 kronor för vartdera universitetet för avlönande av ifrågavarande biträdande lärare.

Kanslerns motivering för yrkandet på den ifrågasatta förändringen i professorsstaterna vid de båda universiteten är väsentligen av följande innehåll:

Vad som hittills i frågan åtgjorts kunde icke sägas hava löst densamma på ett tillfredsställande sätt, varken beträffande konsthistorien eller i avseende å litteraturhistorien. Den nuvarande anordningens provisoriska karaktär fölle genast i ögonen. Den framginge allaredan av det sakförhållandet, att vetenskapsområdena för ämnet litteraturhistoria med poetik och ämnet konsthistoria med konstteori numera vore å ena sidan vart för sig så omfattande och å andra sidan sinsemellan så bestämt avgränsade, att, därest de nuvarande professurerna skulle med oförändrat innehåll förklaras lediga, näppeligen någon enda fullt kompetent sökande skulle kunna tänkas uppträda. Bibehölles den nuvarande anordningen, skulle det således kunna hända, att båda de nuvarande professurerna komme att besättas med vetenskapsmän med kompetens huvudsakligen eller uteslutande inom ettdera vetenskapsområdet. I sådant fall finge antingen litteraturhistorien eller konsthistorien en alldeles för mycket tillbakaskjuten ställning. Redan nu, då vartdera av nämnda vetenskapsområden vid båda universiteten representerades av inalles endast en professor, bleve givetvis den vid universitetet sålunda icke representerade disciplinens ställning synnerligen ogynnsam. Att detta måste vara till skada för det för lärarutbildningen så viktiga ämnet litteraturhistoria med poetik, vore klart. Men även konsthistorien borde efter kanslerns uppfattning ovillkorligen erhålla en särskild professur vid vartdera universitetet. Icke blott ämnets stora vetenskapliga vikt och dess betydelse såsom ett uppfostrande element i kulturellt avseende i allmänhet, en betydelse, som allt mera trängt fram och blivit erkänd, utan även den storartade utveckling, som den svenska konsten och därmed intresset för konsten på de sista årtiondena ernått i vårt land, gjorde det till en allt mera bjudande nödvändighet att låta detta ämne vid båda statsuniversiteterna erhålla en särskild lärostol. Vid Stockholms högskola hade sedan avsevärd tid tillbaka litteraturhistorien och konsthistorien haft sina särskilda målsmän med professorsställning.

Kanslern ansåge allt-å synnerligen kraftiga skäl tala för bifall till de nu från båda universiteten gjorda framställningarna om uppdelning av de ifrågavarande två professurerna på vardera två, en för litteraturhistoria med poetik och en för konsthistoria med konstteori.

När de nuvarande professurerna i estetik samt litteratur- och konsthistoria bliva lediga, kommer det, därom råder det i sakkunniga kretsar

Departementschefen.

[63.] blott en mening, att bliva omöjligt att finna sökande, som förmå att på ett efter den moderna vetenskapens krav tillfredsställande sätt styrka sin skicklighet i de båda skilda vetenskaper, litteratur- och konsthistoria, vilka nu äro sammanförda inom en och samma professurs ämnesområde. Båda dessa vetenskaper intaga emellertid den ställning och äga den betydelse såväl för höjande och stärkande av vår nationella odling som för dess sammanknytande med andra kulturfolks, att ingendera av dem bör eftersättas på det sätt, att den i själva verket vid universitetet företrädes blott av en biträdande lärare. Förutom ur de allmänna synpunkter, som sålunda antytts, är det önskvärt, att litteraturhistorien vid våra universitet erhåller en egen professur med hänsyn till den framskjutna plats, detta ämne intager på läsplanerna för läroverk av flera olika slag. Som ett särskilt stöd för framförandet av samma önskemål med avseende å konsthistorien må erinras om dess betydelse för varje åskäddig framställning av kulturhistoria liksom även om dess vägledande inflytande på den konstindustriella utvecklingen.

Med hänsyn till nu rådande förhållanden anser jag mig emellertid ej böra föreslå en uppdelning på en gång av båda de nuvarande professurerna, utan finner det vara nödvändigt att inskränka mig till att biträda kanslerns förslag blott för så vitt angår ett universitet. Att jag därvid efter något övervägande valt Uppsala, har skett av det skäl, att jag för Lunds universitets räkning har att framföra ett flertal andra krav på anslag till ökade lärarkrafter och därför ansett mig böra låta detta anslagskrav för närvarande träda tillbaka inför nödvändigheten av en begränsning.

Den framställning till riksdagen, som alltså bör göras, torde kunna väsentligen avfattas i enlighet med kanslerns förslag, vilket i sin ordning vilar på det större konsistoriets i Uppsala, av professorn Schück formulerade förslag. Anordningen komme att medföra ökning av det ordinarie anslaget till universitetet, universitetsstaten, med 7,500 kronor.

Anslag till den biträdande läraren i Uppsala kommer däremot, i händelse av framgång för min hemställan under denna punkt, ej vidare att erfordras.

För Lund åter blir anslag till arvode åt den biträdande läraren därstädes behöfligt under år 1918. Jag kommer att närmare yttra mig därom under punkten 94 i det följande.

På grund af det anförda tillstyrker jag, att Eders Kungl. Maj:t tacktes föreslå riksdagen

att, med uteslutande ur utgiftsstaten för universitetet i Uppsala av den under avdelningen A) Avlönin-

gar m. m., a) Professorer m. fl., filosofiska fakulteten, humanistiska sektionen, uppförda professuren i estetik samt litteratur- och konsthistoria, darsammastädes uppföra dels en professur i litteraturhistoria med poetik och dels en professur i konsthistoria med konstteori, av vilka den ena skall efter Kungl. Maj:ts bestämmande övertagas av nuvarande professorn i estetik samt litteratur- och konsthistoria, båda de nya professurerna med enahanda avlöningsförmåner, som tillkomma universitetsprofessorer i allmänhet, och med skyldighet för tjänsternas innehavare att vara underkastade de för dessa förmånens åtnjutande fastställda villkoren och bestämmelserna,

ävensom att för ändamålet höja det ordinarie anslaget till universitetet i Uppsala, universitetsstaten, med ett belopp av 7,500 kronor.

Ökat anslag.

16. **Universitetslektorer.** Till lektorer i tyska, franska och engelska språken vid universitetet i Uppsala beviljade riksdagen för vart och ett av åren 1889—1903 ett belopp av 6,000 kronor att utgå med 2,000 kronor till en var av sagda lektorer. Från och med år 1904 har nämnda anslag utgått med förhöjt belopp eller 9,000 kronor årligen, fördelat med 3,000 kronor till en var av ifrågavarande lektorer. Anslaget har av riksdagen pläгат beviljas för perioder av sex år, och hava därav årligen anvisats vederbörliga belopp. I enlighet med av riksdagen uppställt villkor för anslagets utgående fastställde Kungl. Maj:t den 4 december 1903 reglemente för universitetslektorerna.

[64.]

Universitetslektorer.

För ifrågavarande ändamål har riksdagen år 1913 för ytterligare sex år beviljat ett anslag av 54,000 kronor, därav på extra stat för vart och ett av åren 1914—1917 anvisats ett belopp av 9,000 kronor.

Dylik anslag erfordras jämväl för år 1918.

Jag hemställer om förslag till riksdagen

att av det år 1913 beviljade anslaget till anställande vid universitetet i Uppsala av lektorer i tyska, franska och engelska språken anvisa på *extra stat* för år 1918 såsom förslagsanslag ett belopp av högst 9,000 kronor.

[65.] 17. **Läraryttråde i ryska.** Med åberopande av vad jag anført i början av min framställning rörande anslagsbehoven under åttonde huvudtiteln, hemställer jag om förslag till riksdagen

att medgiva, att det på *extra stat* för år 1917 beviljade anslag av 500 kronor till arvode åt infött läraryttråde vid praktiska språkövningar i ryska inom seminariet för slaviska språk vid universitetet i Uppsala må såsom förslagsanslag å högst nämnda belopp för enahanda ändamål användas under år 1918.

[66.] 18. **Psykologiska laboratoriet.** På framställning av Kungl. Maj:t anvisade riksdagen till upprätthållande av verksamheten å psykologiska laboratoriet vid universitetet i Uppsala för vart och ett av åren 1915—1917 ett extra anslag av 1,000 kronor.

Enahanda anslag erfordras även för år 1918.

Jag hemställer om förslag till riksdagen

att till upprätthållande av verksamheten å psykologiska laboratoriet vid universitetet i Uppsala anvisa på *extra stat* för år 1918 ett anslag av 1,000 kronor.

[67.] 19. **Pedagogiska seminariet och övningsskolan.** Sedan riksdagen för vartdera av åren 1912 och 1913 beviljat extra anslag till belopp av 5,000 kronor, avsedda att utgöra bidrag till uppehållande av verksamheten vid det pedagogiska seminariet vid universitetet i Uppsala och den med seminariet förbundna övningsskolan, har anslag för enahanda ändamål av riksdagen uppförts på *extra stat* för vart och ett av åren 1914—1917 med ett till 7,000 kronor höjt belopp.

Nu hava vederbörande gjort framställning om att anslag med det höjda beloppet måtte för samma ändamål anvisas jämväl för år 1918.

Då behov därav föreligger, hemställer jag om förslag till riksdagen

att såsom bidrag till uppehållande av verksamheten å pedagogiska seminariet vid universitetet i Uppsala och den därmed förbundna övningsskolan anvisa på *extra stat* för år 1918 ett anslag av 7,000 kronor.

[68.] 20. **Statistiska seminariet.** Till statistiska seminariet vid universitetet i Uppsala har riksdagen på *extra stat* anvisat för år 1915 1,000 kronor, därav 500 kronor till anskaffande av undervisningsmateriell, samt

för varterdera av åren 1916 och 1917 750 kronor, därav 250 kronor till anskaffande av undervisningsmateriell.

Med anledning av gjord framställning, att anslag för ifrågavarande ändamål måtte fortfarande beredas universitetet, hemställer jag om förslag till riksdagen

att till statistiska seminariet vid universitetet i Uppsala anvisa på *extra stat* för år 1918 ett anslag av 750 kronor, därav 250 kronor till anskaffande av undervisningsmateriell.

21. **Övningarna vid kemiska institutionen.** För åren 1908— [69.]
1917 hava medel på extra stat av riksdagen anvisats till uppehållande av Övningarna
övningarna å institutionen för allmän och analytisk kemi vid universitetet vid kemiska
i Uppsala. Anslaget har utgjort 1,500 kronor för år. institutionen.

Fortsatt anslag till samma belopp kräves för år 1918.

Jag hemställer om förslag till riksdagen

att till uppehållande av övningarna å institutionen för allmän och analytisk kemi vid universitetet i Uppsala anvisa på *extra stat* för år 1918 ett förslagsanslag, högst 1,500 kronor.

22. **Assistent vid meteorologiska observatoriet m. m.** Från och [70.]
med år 1904 har årligen utgått ett av riksdagen beviljat extra anslag å Assistent vid
2,000 kronor till avlöning åt en assistent vid det meteorologiska observa- meteorologi-
toriet i Uppsala samt till bestridande av löpande utgifter för de vid ob- ska observa-
servatoriet anordnade seismologiska undersökningarna. toriet m. m.

Framställning har blivit gjord om beviljande av enahanda anslag jämväl för år 1918.

Jag hemställer om förslag till riksdagen

att till avlöning åt en assistent vid meteorologiska observatoriet i Uppsala samt till bestridande av löpande utgifter för de vid observatoriet anordnade seismologiska undersökningarna bevilja på *extra stat* för år 1918 ett förslagsanslag, högst 2,000 kronor.

23. **Assistent vid fysiska institutionen.** Riksdagen beviljade år [71.]
1908 ett anslag av 7,500 kronor till arvode åt en för biträde vid arbetet Assistent vid
med den internationella solarforskningen anställd assistent vid den fysiska fysiska in-
stitutionen.

institutionen vid universitetet i Uppsala. Av detta anslag anvisade riksdagen för vart och ett av åren 1909—1913 en femtedel eller 1,500 kronor.

Sedermera beviljade 1913 års riksdag för enahanda ändamål ett anslag av likaledes 7,500 kronor. Detta anslag var, liksom det förstnämnda, avsett att räcka för en femårsperiod, och riksdagen har därav på extra stat för vart och ett av åren 1914—1917 anvisat ett belopp av 1,500 kronor.

Då nu vederbörande anmält, att motsvarande belopp är behöfligt även för år 1918, hemställer jag om förslag till riksdagen

att av det anslag å 7,500 kronor, som år 1913 beviljats till arvode åt en för biträde vid arbetet med den internationella solarforskningen anställd assistent vid den fysiska institutionen vid universitetet i Uppsala, anvisa på *extra stat* för år 1918 såsom förslagsanslag, högst, återstående beloppet, 1,500 kronor.

[72.]
Driftkostnader för Klubbans biologiska station.

24. **Driftkostnader för Klubbans biologiska station.** På framställning av Kungl. Maj:t har riksdagen till bestridande av driftkostnader vid den universitetet i Uppsala tillhöriga Klubbans biologiska station på extra stat för år 1917 anvisat ett anslag av 2,200 kronor.

Sedan nu anmälts, att enahanda anslag erfordras även för år 1918, får jag hemställa om förslag till riksdagen

att till bestridande av driftkostnader vid den universitetet i Uppsala tillhöriga Klubbans biologiska station anvisa på *extra stat* för år 1918 ett anslag av 2,200 kronor.

[73.]
Disposition av arvodet till ritmästare.

25. **Disposition av arvodet till ritmästare.** Under rubriken: Exercitiemästare, finnes i utgiftsstaten för universitetet i Uppsala, avdelningen A) Avlöningar m. m., såsom arvode åt en ritmästare upptaget ett belopp av 800 kronor.

På därom av Kungl. Maj:t gjord framställning medgav 1911 års riksdag, att av berörda arvode ett belopp av 300 kronor för år räknat finge från och med höstterminen 1911 till 1914 års slut utgå till arvode åt en amanuens vid universitetets konstmuseum samt att återstoden av ritmästararvodet, eller 500 kronor för år, finge under samma tid användas till arvode åt en lärare, som i enlighet med av det större akademiska konsistoriet givna bestämmelser skulle meddela undervisning i utförande av

ritningar för vetenskapligt ändamål. På grund av beslut av 1915 års riksdag gäller samma anordning fortfarande till 1917 års slut.

Nu har det större akademiska konsistoriet i Uppsala i en av kanslern för rikets universitet med eget underdånigt utlåtande den 22 september 1916 till Kungl. Maj:t överlämnad skrivelse hemställt om utverkande av riksdagens medgivande till att omförmälda anordningar beträffande användningen av ritmästararvode måtte få tillämpas under ytterligare tre år eller till 1920 års utgång.

Till stöd för Kungl. Maj:ts framställningar i ämnet vid nyssnämnda två riksdagar återropades bland annat ett av utsedda kommitterade avgivet yttrande och förslag rörande dispositionen av berörda arvode, vilket yttrande och förslag är intaget i det större akademiska konsistoriets protokoll den 12 mars 1910 och i sina huvudsakliga delar återgivet i de vid 1911 och 1915 årens statsverkspropositioner fogade utdragen ur statsrådsprotokollen över ecklesiastikärenden den 13 januari 1911, punkten 8, samt den 14 januari 1915, punkten 55. Man hade funnit, att de uppgifter, som enligt den för ritmästaren gällande instruktionen åläge honom, svårigen kunde anförtros åt *en* person. Undervisning i ritning efter planscher och gipser låge överhuvud utanför universitetets uppgift. Vad som behövdes och vad som kunde bekostas med en del av ritmästarens arvode vore utbildning i teckning för vetenskapliga ändamål.

De skäl, varpå de vid föregående två tillfällen av Kungl. Maj:t gjorda framställningarna i omförmälda avseende grundat sig, anses nu göra önskligt, att ifrågavarande provisoriska anordning fortfarande uppehålls, och jag tillstyrker, att Eders Kungl. Maj:t täcktes föreslå riksdagen

att medgiva, att av det med ritmästarbefattningen vid universitetet i Uppsala förenade arvode å 800 kronor ett belopp av 300 kronor för år räknat må fortfarande till 1920 års slut utgå till arvode åt en amanuens vid universitetets konstmuseum samt att återstoden av ritmästararvode, eller 500 kronor för år, må under samma tid användas till arvode åt en lärare, som i enlighet med av det större akademiska konsistoriet givna bestämmelser skall meddela undervisning i utförande av ritningar för vetenskapligt ändamål.

26. **Undervisning i bokföring.** För vart och ett av åren 1909—1916 anvisade riksdagen på extra stat ett anslag av 600 kronor för anordnande av undervisning i bokföring vid universitetet i Uppsala.

[74.]

Undervisning
i bokföring.

[74.]

Genom nådigt brev den 18 december 1908 utfärdades vissa bestämmelser rörande användningen av det för år 1909 beviljade anslaget, och har sedermera, jämte det att de av riksdagen för åren 1910—1916 anvisade medlen ställts till vederbörandes förfogande, föreskrivits, att i nämnda nådiga brev omförmälda bestämmelser skulle vid anslagens användande lända till efterrättelse.

Ifrågavarande bestämmelser äro av följande innehåll:

Bestämmelser angående undervisning i bokföring vid universitetet i Uppsala.

1. Det mindre konsistoriet äger att, i den mån medel för ändamålet äro att tillgå, med kompetent person träffa överenskommelse om meddelande av ifrågavarande undervisning. Densamma skall vara kostnadsfri för deltagarna samt fortgå under omkring 30 timmar i terminen och omfatta såväl privat bokföring som affärsbokföring.

2. Tillstånd att deltaga i undervisningen kan meddelas vid universitetet inskriven studerande efter ansökan hos det mindre konsistoriet, som äger att pröva ansökningarna och bestämma, vilka må i undervisningen deltaga.

3. Det mindre konsistoriet förordnar räntmästaren eller någon av universitetets ordinarie lärare att ägna tillsyn åt undervisningen och efter varje lästermins slut till konsistoriet inkomma med det yttrande, vartill förhållandena föranleda.

Jämväl för år 1917 har samma anslagsbelopp, 600 kronor, för ändamålet anvisats av riksdagen.

På grund av förekomna omständigheter och då fråga uppstått om ändrade föreskrifter beträffande förläggningen och omfattningen av ifrågavarande undervisning, anbefalldes kanslern för rikets universitet genom nådigt beslut den 30 juni 1916 att, efter vederbörandes hörande, inkomma med underdånigt utlåtande och förslag rörande användningen av omförmälda, för år 1917 beviljade extra anslag. I anledning härav överlämnade kanslersämbetet med eget underdånigt yttrande en av det mindre konsistoriet i Uppsala till ämbetet ingiven underdånig skrivelse i ämnet jämte åtföljande promemoria.

I berörda promemoria, vilken avgivits av läraren i handelsteknik vid Stockholms handelshögskola Eilif Sylwan, som under år 1915 och vårterminen 1916 varit ledare av ifrågavarande undervisning vid universitetet i Uppsala, framhölls, bland annat, hurusom för denna undervisning, vilken hittills varit fördelad på läsårets båda terminer med 14 föreläsningstimmar för varje termin, det skulle vara till fördel, därest de båda kurserna under läsåret kunde förläggas till en termin och sålunda tillsammans utgöra ett helt. Undervisningen skulle avse att giva dels i första hand en fullständig framställning av den dubbla bokföringens metod, dels en exemplifiering av metodens tillämpning på de olika bokföringssystemen, dels ock en kort framställning av balans- och balanskritikens huvuddrag.

Med erinran att undervisningen i bokföring icke bort, i strid mot föreskrift i nådiga brevet den 18 december 1908 angående dylik under-

visning vid universitetet i Uppsala, inskränkas till att omfatta blott 14 timmar för termin, ställde Kungl. Maj:t genom nådigt brev den 24 november 1916 ovanberörda för år 1917 beviljade extra statsanslag till det större akademiska konsistoriets förfogande för det med anslaget avsedda ändamålet samt föreskrev tillika, att i avseende å anslagets användande skulle gälla enahanda bestämmelser som de, vilka genom förut nämnda nådiga brev den 18 december 1908 meddelats, med den ändring att undervisningen, åt vilken skulle givas det innehåll, som omförmäldes i den vid det mindre akademiska konsistoriets skrivelse fogade planen, finge meddelas under blott en termin samt omfatta, utöver 30 timmar, ett så stort antal timmar, som med hänsyn till anslagsbeloppet samt undervisningens art och behov av det mindre akademiska konsistoriet funnes skäligt och lämpligt, med rätt för konsistoriet att jämväl meddela närmare bestämmelser angående tiden för kursens hållande.

Undervisning av ifrågavarande slag synes fortfarande böra äga rum vid universitetet.

Jag hemställer om förslag till riksdagen

att till anordnande vid universitetet i Uppsala av undervisning i bokföring enligt de närmare bestämmelser, Kungl. Maj:t kan finna gott meddela, anvisa på *extra stat* för år 1918 ett förslagsanslag, högst 600 kronor.

27. Ökat arbetsbiträde vid universitetsbiblioteket m. m. Genom ett av 1913 års riksdag beviljat anslag, vilket numera till fullo ställts till förfogande av vederbörande konsistorium, har en betydlig utvidgning av Uppsala universitetsbiblioteks lokaler möjliggjorts. De avsedda ändrings- och nybyggnadsarbetena äro slutförda, och biblioteksbyggnaden står färdig i sitt nya skick.

[75.]
Ökat arbets-
biträde vid
universitets-
biblioteket
m. m.

En naturlig följd av utvidgningen har varit anspråk på ökad personal för biblioteket. I den skrivelse av överbibliotekarien vid universitetsbiblioteket, som låg till grund för vederbörande departementschefs underdåniga hemställan om beredande av anslag till byggnadsarbetena, framskynta på flera ställen de behov i berörda avseende, som ansågos böra tillfredsställas. Departementschefen omnämnde dem också i sitt uttalande till statsrådsprotokollet men anmärkte, att han då ej behövde ingå på frågan.

Till en del äro omförmälda behov redan avhjälpda genom beslut av 1915 och 1916 årens riksdagar. Den förra riksdagen anvisade medel till inrättande av en maskinistbefattning vid biblioteket, och 1916 års riksdag

[75.] har lämnat nödigt anslag för en extra vaktmästarbefattnings förvandling till ordinarie tjänst, varvid vissa för biblioteket förut anslagna medel blivit tillgängliga till avlöning åt en tamburvakt.

En av överbibliotekarien år 1914 till det större akademiska konsistoriet i Uppsala gjord framställning rörande anslagsbehov för biblioteket utvisar, att enligt överbibliotekariens mening personalen behövde ytterligare förstärkas med två andre-bibliotekarier samt en bokbindare och ett bokbinderibitråde ävensom att därjämte medel borde beredas till avlöning med 600 kronor till en var av tre yngre biträden vid vaktmästargöromål, tillhoppa 1,800 kronor, samt till ersättning åt kvinnligt biträde och i övrigt ökad extra arbetshjälp sammanlagt 2,000 kronor.

Överbibliotekarien har år 1916 gjort en förnyad framställning rörande ökad personal. Denna framställning, som emellertid icke avsåg att nu vinna all den nämnda, enligt överbibliotekariens åsikt ytterligare erforderliga personalen, har ej i allo erhållit det större konsistoriets understöd. Konsistoriet har väl ansett, att behov av personalökning vid biblioteket föreläge, men med hänsyn till de nuvarande förhållandena funnit sig endast böra tillstyrka beredande av avlöning åt en bokbindare samt höjning av ett för biblioteket uppfört anslag till arvoden m. m. å 15,000 kronor med 3,800 kronor i syfte att vinna medel till avlönande av ovannämnda tre yngre biträden vid vaktmästargöromål, kvinnligt biträde m. m. Anslag till avlöning åt en bokbindare vore, anmärker konsistoriet, betingat av universitetsbibliotekets om- och tillbyggnad, och den av överbibliotekarien lämnade utredningen gäve stöd för höjning av arvodesanslaget.

Jag skall nu redogöra för vad överbibliotekarien i sina upprepade framställningar anfört rörande dessa båda anslagsfrågor.

I avseende å bokbindarbefattningen har överbibliotekarien frambållit, att behovet av en bokbindare vid biblioteket redan syntes vara godkänt av riksdagen, i det att i det år 1913 beviljade byggnadsanslaget ingått medel såväl för inredning av lokal till bokbindarverkstad som ock för erforderliga maskiner och verktyg m. m. för denna verkstad. Det vore hög tid, att Uppsalabiblioteket, i likhet med alla andra stora bibliotek, finge sin egen bokbindare. Denne skulle visserligen icke kunna utföra bibliotekets egentliga inbindning av böcker; därtill skulle fordras allt för stor apparat och allt för stor personal; hans uppgift skulle i första hand vara att inbinda eller häfta och laga handskrifter, laga och uppfodra kartor och planscher samt laga eller ombinda gamla och illa farna handskrifter ävensom oersättliga böcker, vilka icke utan tvingande nödfall borde lämnas till reparation utom biblioteket. Det vore ofta frambållet och väl bekant för var och en, som hade någon kännedom om bibliotekets gamla samlingar, att en stor del av dess dyrbarheter befunne sig i ett sådant tillstånd, att de icke utan fara för sitt bestånd kunde begagnas.

Som bokbindaren måste vara utbildad med full yrkesskicklighet, med särskild hänsyn till behandling av gamla och oersättliga handskrifter m. m., borde hans av-

löning icke sättas lägre än den vid biblioteket anställde maskinistens, 1,500 kronor. Riksarkivet hade två bokbindare, av vilka den äldre vore avlönad med 150, den yngre med 140 kronor i månaden. Bokbindarens verksamhet vore av den art, att befattningens innehavare borde antagas av överbibliotekarien.

[75.]

Jag övergår till framställningen om höjning av ovannämnda anslag å 15,000 kronor, vilket i universitetets utgiftsstat är i avdelningen A) Avlöningar m. m., under rubriken c) Tjänstemän och betjante vid universitetets samlingar och inrättningar m. m., Biblioteket, uppfört med titel: anslag till arvoden, flitpenningar åt extra biträden, renskrivning, eftermiddagstjänst m. m. Ur detta anslag utgå av Kungl. Maj:t bestämda poster för särskilda ändamål; en av dessa poster utgöres av 2,000 kronor till flitpenningar åt extra ordinarie tjänstemän, ersättning för extra arbets-hjälp samt renskrivning.

Till stöd såväl för nyssberörda framställning som för begäran om nya andre-bibliotekariebefattningar har överbibliotekarien åberopat, dels att arbetskrafterna vid biblioteket lidit minskning genom att vissa extra ordinarie tjänstemäns arbetstid måst inskränkas, dels framför allt att bibliotekets lokaler numera vunnit en ökad utsträckning med över 100 % samt att verksamheten inom biblioteket på alla områden väsentligt ökats under de senare åren.

Överbibliotekarien anför till styrkande härav mycket talande siffror, beträffande vilka jag tillåter mig hänvisa till hans förut omförmälda, under åren 1914 och 1916 gjorda framställningar. Följande uttalande i den senare av dessa framställningar vill jag i detta sammanhang återgiva:

Den tredubbelt större nya läsesalen med 86 platser kan uppenbarligen icke betjänas på samma sätt som den gamla, där en tjänsteman icke ens kunnat vara regelbundet placerad; att den nya läsesalen får en föreståndare och denne ett biträde är oeftergivligt. Uppenbart är ock, att arbetet i boksalarna för allmänhetens betjänande redan för de större lokala avståndens skull kräver ökad personal. De båda övre våningarna komma att sträcka sig över hela huvudbyggnaden och hela den bakåt gående flygeln; de därstädes expedierande tjänstemännen måste erhålla ett biträde i vardera våningen, såvida allmänhetens betjänande skall kunna försiggå med vederbörlig snabbhet och punktlighet. Jag önskar att i detta sammanhang få erinra därom, att jag redan i mitt år 1912 ingivna tryckta byggnadsförslag uttryckligen framhållit, att ensamt lokalernas utvidgning »med nödvändighet medför behov av ökade arbetskrafter», tilläggande: »i sistnämnda hänseende anser jag, att behovet skall kunna fyllas av en tjänsteman och ett par till vaktmästare uppfostringsbara gossar jämte någon höjning av anslaget till extra arbetshjälp».

Till följd av personalens otillräcklighet såväl vid den centrala expeditionen som i boksalarna har emellertid redan hittills, innan de nya lokalerna tagits i bruk, allmänhetens betjänande icke kunnat försiggå med den snabbhet, varpå de besökande hava rätt att göra anspråk. Det är i alla avseenden otillfredsställande, att en person behöver vänta stundom en halv timme eller mer på att bli betjänad. Men då personalen sålunda hittills icke räckt till ens för de rent löpande göromålen, har därav

[75.]

blivit en följd, att annat arbete med nödvändighet kommit att ligga efter, varpå bland annat årsberättelserna sedan flera år tillbaka lämna talrika exempel.

Av vad överbibliotekarien anfört rörande anslag till avlönande av tre yngre biträden m. m. framgår, att med dessas anställande avses att från tjänstemän till billigare arbetskrafter kunna överflytta en ej obetydlig arbetsbörda; att han likväl samtidigt ansett behöfligt att öka tjänstemännens antal har av det föregående framgått. Det är, som nämnts, två poster, som här äro i fråga, den ena å 1,800 kronor, den andra å 2,000 kronor. I avseende å dem anföres i överbibliotekariens år 1916 gjorda framställning:

De tre föreslagna ynglingarna äro avsedda att utgöra de biträden vid allmänhetens betjänande, som ovan nämnts, den ene i läsesalen och de båda andra en i vardera av de övre våningarna. För dessa tre biträdens avlöning föreslår jag en höjning av anslaget till »flitpenningar åt extra ordinarie tjänstemän, ersättning för extra arbets-hjälp samt renskrivning» med 1,800 kronor.

Vad vidare angår den ytterligare begärda förhöjningen med 2,000 kronor av nämnda anslag till extra arbetshjälp m. m., så avses därmed att möjliggöra bland annat anställande av ännu ett kvinnligt skrivbiträde. Två sådana äro redan anställda, ett sedan fem år tillbaka med ett årligt arvode av 1,000 kronor och det andra sedan ett par år med ett årligt arvode av 600 kronor. Det har visat sig, att för sistnämnda arvode en stadigvarande person med erforderliga kvalifikationer icke är att påräkna; det nu tjänstgörande biträdet med detta arvode är det tredje i ordningen sedan hösten 1913 (om jag icke medräknar ett fjärde, som avlidit). Min önskan är att kunna anställa tre kvinnliga biträden med 1,000 å högst 1,200 kronor i årligt arvode. Dessutom är det oundgängligt, att för renhållning i den vidsträckt byggnaden en städerska med regelbunden daglig tjänstgöring anställles, vilkens avlöning ock skulle utgå ur ifrågavarande anslag.

Kanslern för rikets universitet, som med skrivelse den 23 september 1916 överlämnat handlingarna i detta ärende till Kungl. Maj:t, har därvid hemställt om framställning till riksdagen i överensstämmelse med konsistoriets förslag.

Departement-
schefen.

Överbibliotekariens framställning om anslag i syfte att genom bindning och konservering i övrigt skydda bibliotekets dyrbarheter, gamla handskrifter och oersättliga böcker, från förstöring kan med allt skäl göra anspråk på beaktande. Emellertid finner jag ej, att man för syftemålet vinnande bör gå den väg, som överbibliotekarien tänkt sig. Han har ansett, att en skicklig fackman inom bokbindaryrket borde med ordinarie anställning bindas vid universitetsbiblioteket. Men lika litet som vid de tillfällen, då fråga varit om anställande å ordinarie stat av bokbindare vid riksarkivet, sådant befunnits lämpligt, lika litet lär något dylikt böra ifrågakomma vid Uppsala universitetsbibliotek. Avlöningen för dylika arbetare

måste påtagligen avpassas efter avlöningen inom facket och lämpar sig därför ej för intagande i en ordinarie stat. Överbibliotekarien har just till förmån för sin framställning velat taga förebild från riksarkivet. Men de bokbindare, som kunna sägas stå i riksarkivets tjänst, äro, såsom antytts, icke där å stat anställda såsom ordinarie befattningshavare med fast fixerade avlöningar, utan ersättningen till dem utgår från expensanslaget under riksstatens åttonde huvudtitel och bestämmes av riksarkivarien med hänsyn till rådande lönevillkor. Dessa bokbindare utföra förnämligast lagnings- och restaureringsarbeten.

Kungl. biblioteket har ej heller fast anställda bokbindare; det betjänar sig i största utsträckning av huvudstadens enskilda bokbinderier. I övrigt förekommer vid kungl. biblioteket en anordning, liknande den vid riksarkivet. I en mindre, för ändamålet anordnad lokal utföras nämligen diverse lagningsarbeten och dylikt av fackkunnig, för timme avlönad person.

Universitetsbiblioteket i Lund har, enligt vad jag inhämtat, ej någon person anställd särskilt för bokbinderiarbeten. Biblioteket har ej heller på långt när så stora samlingar av äldre handskrifter som Uppsalabiblioteket.

Ehuru jag således ej vill understödja överbibliotekariens anhållan om inrättande av en ordinarie bokbindartjänst vid biblioteket, är jag beredd att på annat sätt gå hans önskemål till mötes. Överbibliotekarien har framhållit behovet av särskilda åtgärder i syfte framför allt att bevara bibliotekets gamla och illa medfarna handskrifter samt oersättliga böcker. För inbindning av böcker har överbibliotekarien att använda medel ur bibliotekets ordinarie anslag å 50,000 kronor till materiell m. m. Detta anslag, från vilket jämväl bestridas kostnader för inköp av böcker, handskrifter, kartor och planscher samt vattenförbrukning ävensom för uppvärmning och belysning m. m., i den mån härför särskilt anslagna medel, enligt gällande stat 8,200 kronor, ej förslå, lärer för närvarande, med hänsyn förnämligast till de dryga uppvärmningskostnaderna, hotas av brist. Att anslaget i själva verket sedan en tid tillbaka ansetts otillräckligt för att rätt motsvara sitt ändamål framgår därav, att allt sedan år 1908 utgår på extra stat ett av riksdagen år för år beviljat anslag av 10,000 kronor, avsett till bokinköp för universitetet. Ur det ordinarie materiellanslaget, som sålunda har att svara för de så att säga ordinarie kostnaderna för bokbindning, kunna på grund av det nyss sagda synbarligen ej påräknas medel till bekostande av de särskilda konserveringsåtgärder, som avses med överbibliotekariens begäran. Ej heller kunna kostnaderna bestridas ur nyss berörda extra anslag, vilket såsom nämnt är avsett uteslutande till bokinköp och ingalunda är för rikligt tilltaget. För den skull böra

[75.] särskilda medel ställas till förfogande, så att överbibliotekarien må kunna, med användande av den i biblioteket för ändamålet anordnade verkstaden, låta utföra de bokbindararbeten, som han anser ej utan tvingande nödfall böra äga rum utom biblioteket. Anslag härför anser jag böra till det av överbibliotekarien för avlöning åt en bokbindare äskade belopp beredas å extra stat.

Vad åter angår överbibliotekariens begäran om förhöjning av ovan nämnda, i universitetets utgiftsstat upptagna anslag till arvoden, flitpenningar åt extra biträden, renskrivning, eftermiddagstjänst m. m. från dess nuvarande belopp, 15,000 kronor, till 18,800 kronor kan det ju ifrågasättas, huruvida icke ett eller flera av de kvinnliga biträden, till vilka enligt överbibliotekariens förslag ersättning skulle utgå från detta anslag, lämpligen borde uppföras såsom befattningshavare på ordinarie stat med avlöning enligt numera vedertagna regler. I ärendets nuvarande skick anser jag mig dock icke böra göra någon hemställan i detta avseende, utan torde, sedan bibliotekets verksamhet i dess nya lokaler under någon tid pågått, denna fråga få upptagas till förnyat överbägande.

De angivna behoven och beloppen av de poster, som ligga till grund för den föreslagna anslagshöjningens storlek, synas under nuvarande förhållanden icke giva anledning till erinran. Bibliotekslokalens och biblioteksverksamhetens ökning utgör fullgoda skäl för överbibliotekariens äskande. Jag torde i detta sammanhang böra påpeka, att den förutnämnda förvandlingen av en extra vaktmästarbefattning till en tjänst å ordinarie stat ej medfört någon ökning av bibliotekets arbetskrafter. Den förutvarande extra vaktmästaren har utfört arbete i samma omfattning som de ordinarie vaktmästarna.

Bifalles den ifrågasatta anslagsförhöjningen, erfordras bestämmelser av Kungl. Maj:t rörande användningen av det belopp, som motsvarar höjningen.

Nytt anslag. Jag tillstyrker, att Eders Kungl. Maj:t tacktes föreslå riksdagen att
dels till bokbinderiarbeten vid universitetsbiblioteket
i Uppsala bevilja på extra stat för år 1918 ett anslag
av 1,500 kronor;

Ökat anslag. dels ock höja det i utgiftsstaten för universitetet i
Uppsala, avdelningen A) Avlöningar m. m., under rubriken
c) Tjänstemän och betjante vid universitetets samlingar m. m., Biblioteket, uppförda anslaget till arvoden,
flitpenningar åt extra biträden, renskrivning, eftermid-

dagstjänst m. m. från dess nuvarande belopp, 15,000 kronor, till 18,800 kronor, eller med 3,800 kronor även-
som i anledning därav höja det *ordinarie anslaget* till
Uppsala universitet, universitetsstaten, med sistnämnda
belopp.

28. **Universitetsbiblioteket.** För åren 1908—1917 har av riksdagen
anvisats ett årligt extra anslag å 10,000 kronor till Uppsala universitets
bibliotek, vilket anslag, såsom jag förut omnämnt, är avsett till bokinköp.

[76.]

Universitets-
biblioteket.

Dylikt anslag är jämväl för år 1918 erforderligt.

Jag hemställer om förslag till riksdagen
att till Uppsala universitets bibliotek anvisa på
extra stat för år 1918 ett anslag av 10,000 kronor.

29. **Universitetets årsskrift.** Till utgivande av Uppsala universi-
tets årsskrift har riksdagen för vart och ett av åren 1912—1917 beviljat
ett extra anslag av 5,000 kronor.

[77.]

Universitetets
årsskrift.

Vederbörande myndigheter hava nu anmält, att för ifrågavarande ända-
mål ett lika stort belopp är behövtligt jämväl för år 1918.

Jag hemställer om förslag till riksdagen
att till utgivande av Uppsala universitets årsskrift
bevilja på *extra stat* för år 1918 ett anslag av 5,000
kronor.

30. **Tillfällig löneförbättring för gymnastikläraren och biträ-
dande gymnastikläraren.** Gymnastikläraren vid universitetet i Uppsala
åtnjuter på ordinarie stat en avlöning av 2,000 kronor jämte 6 famnar
ved, beräknade till ett värde av 90 kronor. För den biträdande gymna-
stikläraren är å samma stat uppfört ett arvode av 500 kronor.

[78.]

Tillfällig
löneför-
bättring för
gymnastik-
läraren och
biträdande
gymnastik-
läraren.

För vart och ett av åren 1913—1917 har till dessa befattningshavare
anvisats tillfällig löneförbättring med 910 kronor åt den förre, därav 410
kronor lön och 500 kronor tjänstgöringspenningar, samt med 250 kronor
arvode åt den senare. Löneförbättringen till gymnastikläraren har beviljats
under visst av riksdagen fastställt villkor.

Jämväl för år 1918 är ifrågavarande förbättring av gymnastiklärarens
och biträdande gymnastiklärarens löneförmåner av nöden, och jag hem-
ställer om förslag till riksdagen att

dels medgiva, att gymnastikläraren och biträdande gymnastikläraren vid universitetet i Uppsala må för år 1918 komma i åtnjutande av tillfällig löneförbättring med följande belopp:

gymnastikläraren 910 kronor, därav 410 kronor lön och 500 kronor tjänstgöringspenningar, samt biträdande gymnastikläraren 250 kronor arvode;

dels till bestridande av berörda avlöningsförbättringar anvisa på *extra stat* för år 1918 ett förslagsanslag, högst 1,160 kronor;

dels ock beträffande gymnastikläraren föreskriva såsom villkor för åtnjutandet av ifrågavarande avlöningsförbättring, att han icke må med sin tjänst förena annan tjänstebefattning, allmän eller enskild, så framt ej kanslern för rikets universitet, uppå därom gjord framställning och efter prövning, att tjänstebefattningen ej må anses inverka hinderligt för tjänstgöringen vid universitetet, finner befattningen kunna få tills vidare mottagas och bibehållas.

Lunds universitet.

[79.] 31. **Universitetsstaten.** Vid bifall till vad jag under punkterna 86, 100 och 103 här nedan föreslår kommer det ordinarie anslaget till Lunds universitet, universitetsstaten, nu 725,916 kronor, att ökas med 8,950 kronor till 734,866 kronor.

[80.] 32. **Lärare i symbolik.** Till arvode åt en lärare i symbolik vid universitetet i Lund med den undervisnings- och examinationsskyldighet, som i vederbörlig ordning bleve bestämd, har riksdagen på extra stat för vart och ett av åren 1914—1917 uppfört ett anslag av 1,500 kronor.

Huvudsakliga bestämmelser rörande användningen av detta anslag återfinnas i nådigt brev den 21 november 1913.

Enligt vad anmält blivit, erfordras för här ifrågavarande ändamål under år 1918 anslag till samma belopp som de förut beviljade.

Jag hemställer om förslag till riksdagen

att till arvode åt en lärare i symbolik vid universitetet i Lund med den undervisnings- och examinations-

skyldighet, som i vederbörlig ordning bestämmes, anvisa på *extra stat* för år 1918 ett förslagsanslag, högst 1,500 kronor.

33. **Propedeutisk undervisningskurs för juris studerande.** Till [81.] arvode åt ledaren av den civilrättsliga delen av den propedeutiska undervisningskursen inom juridiska fakulteten vid universitetet i Lund har riksdagen för vart och ett av åren 1914—1917 beviljat ett extra anslag av 750 kronor. Propedeutisk undervisningskurs för juris studerande.

Enahanda anslag är, enligt vad vederbörande myndigheter meddelat, fortfarande erforderligt.

Jag hemställer om förslag till riksdagen

att till arvode åt ledaren av den civilrättsliga delen av den propedeutiska undervisningskursen inom juridiska fakulteten vid universitetet i Lund bevilja på *extra stat* för år 1918 ett förslagsanslag, högst 750 kronor.

34. **Nybyggnader vid Malmöhus läns sjukvårdsinrättningar i Lund.** Med bifall till Kungl. Maj:ts framställning i ämnet beviljade 1914 års senare riksdag såsom bidrag till täckande av kostnaderna för uppförande vid Malmöhus läns sjukvårdsinrättningar i Lund av nya byggnader för de medicinska och obstetrisk-gynekologiska avdelningarna m. m. ett anslag av högst 812,000 kronor, att användas i den mån motsvarande belopp av vederbörande landstings anslag å enahanda summa för ändamålet toges i anspråk och under den kontroll, Kungl. Maj:t kunde finna lämpligt föreskriva. [82.] Nybyggnader vid Malmöhus läns sjukvårdsinrättningar i Lund.

Av ifrågavarande medel anvisade riksdagen på *extra stat* för år 1915 ett belopp av 150,000 kronor, och ställdes därav ett belopp av 75,000 kronor till det större akademiska konsistoriets i Lund förfogande för år 1915 för att tillhandahållas vederbörande lasarettsdirektion. Återstoden av det för år 1915 anvisade anslaget eller 75,000 kronor besparades för att kunna tagas i anspråk under år 1916. På *extra stat* för sistnämnda år beviljade riksdagen en summa av 125,000 kronor och med inberäkning av det från år 1915 besparade beloppet blev sålunda för år 1916 ett belopp av 200,000 kronor ställt till vederbörandes disposition. Samma summa eller 200,000 kronor anvisade riksdagen för ändamålet på *extra stat* för år 1917, vilket belopp jämväl ställts till vederbörandes förfogande.

I fråga om den kontroll, som avsetts i riksdagens beslut om beviljande av ifrågavarande byggnadsanslag, har av Kungl. Maj:t föreskrivits,

Bihang till riksdagens protokoll 1917. 1 saml.

[82.] att medel ej må till lasarettsdirektionen utanordnas, förrän genom intyg av räntmästaren vid universitetet i Lund för varje gång styrkts, såväl att motsvarande belopp av landstingets anslag för omnämnda byggnadsarbeten tagits anspråk som ock att arbetena utföras i väsentlig överensstämmelse med därför vederbörligen fastställda ritningar.

Av det för ändamålet beviljade byggnadsanslaget, 812,000 kronor, återstår alltså ett belopp av 337,000 kronor. Med beräkning att denna summa borde kunna fördelas på två år, skulle för år 1918 äskas ungefär hälften därav eller 170,000 kronor och återstoden 167,000 kronor utgå det följande året.

Jämväl till ett annat nybyggnadsföretag vid samma sjukvårdsinrättningar har riksdagen beviljat medel. Med bifall till Kungl. Maj:ts framställning i ämnet beviljade nämligen 1916 års riksdag såsom bidrag till tackande av kostnaderna för uppförande vid nämnda sjukvårdsinrättningar av nybyggnad för röntgenavdelning och polikliniker m. m. ett anslag av högst 296,000 kronor, att användas i den mån motsvarande belopp av landstingets anslag å enahanda summa för ändamålet toges i anspråk och under den kontroll, Kungl. Maj:t kunde finna lämpligt föreskriva.

Av ifrågavarande medel anvisade riksdagen på extra stat för år 1917 ett belopp av 50,000 kronor.

I fråga om den kontroll, som avsetts i riksdagens beslut om beviljande av nu ifrågavarande byggnadsanslag, hava av Kungl. Maj:t enahanda föreskrifter givits som beträffande det förutnämnda anslaget till nya byggnader för de medicinska och obstetrisk-gynekologiska avdelningarna m. m.

För år 1918 torde ett belopp av 100,000 kronor böra anvisas för nybyggnaderna för ny röntgenavdelning och nya polikliniklokaler m. m.

Jag hemställer därför, att Eders Kungl. Maj:t tacktes föreslå riksdagen att

Minskat
anslag.

dels av det såsom bidrag till tackande av kostnaderna för uppförande vid Malmöhus läns sjukvårdsinrättningar i Lund av nya byggnader för de medicinska och obstetrisk-gynekologiska avdelningarna m. m. av 1914 års senare riksdag beviljade anslaget å högst 812,000 kronor anvisa på *extra stat* för år 1918 ett belopp av 170,000 kronor;

Ökat anslag.

dels ock av det såsom bidrag till tackande av kostnaderna för uppförande vid samma sjukvårdsinrättningar av nybyggnad för röntgenavdelning och polikli-

niker m. m. av 1916 års riksdag beviljade anslaget å högst 296,000 kronor anvisa på *extra stat* för år 1918 ett belopp av 100,000 kronor.

35. **Undervisningskurs i allmän kemi.** För anordnande av den i stadgan angående medicinska examina föreskrivna undervisningskursen i allmän kemi vid universitetet i Lund har riksdagen på *extra stat* för vart och ett av åren 1909—1914 beviljat dels till avlöning åt en lärare vid kursen 2,000 kronor, dels ock till materiell för densamma 500 kronor.

[83.]
Undervisningskurs i allmän kemi.

För vart och ett av åren 1915—1917 har riksdagen till enahanda ändamål beviljat ett till 3,000 kronor förhöjt extra anslag, nämligen till avlöning åt en lärare vid kursen 2,500 kronor och till materiell för kursen 500 kronor.

Sistnämnda summor äro, enligt vad vederbörande myndigheter meddelat, erforderliga jämväl för år 1918.

Jag hemställer om förslag till riksdagen

att till anordnande av den i stadgan angående medicinska examina föreskrivna undervisningskursen i allmän kemi vid universitetet i Lund bevilja på *extra stat* för år 1918

dels till avlöning åt en lärare vid kursen ett förslagsanslag, högst 2,500 kronor,

dels ock till materiell för densamma ett anslag å 500 kronor,

eller tillhopa 3,000 kronor.

36. **Kostnadsfri propedeutisk undervisning i allmän kirurgi.** Till anordnande av kostnadsfri propedeutisk undervisning i allmän kirurgi vid universitetet i Lund har riksdagen på *extra stat* för åren 1906—1913 anvisat anslag av 1,500 kronor årligen. För vart och ett av åren 1914—1917 har riksdagen till enahanda ändamål beviljat ett till 2,500 kronor förhöjt extra anslag.

[84.]
Kostnadsfri propedeutisk undervisning i allmän kirurgi.

Enär ett anslag å 2,500 kronor fortfarande är för ifrågavarande undervisning behöfligt, hemställer jag om framställning till riksdagen

att till anordnande av kostnadsfri propedeutisk undervisning i allmän kirurgi vid universitetet i Lund bevilja på *extra stat* för år 1918 ett förslagsanslag, högst 2,500 kronor.

[85.]
Biträdande
lärare i
medicin.

37. **Biträdande lärare i medicin.** Till arvode åt en biträdande lärare i medicin vid universitetet i Lund har riksdagen på extra stat för vart och ett av åren 1908—1913 anvisat 2,000 kronor. För år 1914 höjdes arvodet till 3,000 kronor, att utgå med villkor att, därest vederbörande lärare vore innehavare av fast docentstipendium, arvodet skulle minskas, så att detsamma jämte stipendiet ej överstege 5,000 kronor. Enahanda anslag är av riksdagen på samma villkor beviljat för vart och ett av åren 1915—1917.

Då nu anslag för ändamålet av vederbörande anmälts vara behövt jämväl för år 1918 med senast beviljade belopp, hemställer jag om förslag till riksdagen

att till arvode åt biträdande lärare i medicin vid universitetet i Lund anvisa på *extra stat* för år 1918 ett förslagsanslag, högst 3,000 kronor, med villkor att, därest vederbörande lärare är innehavare av fast docentstipendium, arvodet skall minskas, så att detsamma jämte stipendiet ej överstiger 5,000 kronor.

[86.]
Föreståndare
för röntgen-
laboratoriet.
Föreståndare
för poliklini-
ken för öron-,
näs- och hals-
sjukdomar.
Två nya
amanuenser.

38. **Föreståndare för röntgenlaboratoriet. Föreståndare för polikliniken för öron-, näs- och halssjukdomar. Två nya amanuenser.** Med underdånigt utlåtande den 2 oktober 1916 har kanslern för rikets universitet till Kungl. Maj:t överlämnat en av det större akademiska konsistoriet i Lund till kanslern ingiven framställning, däri konsistoriet, under hänvisning till utredningar och förslag från medicinska fakulteten i Lund, begärt kanslerns åtgärd för utverkande av anslag till åtskilliga av nämnda fakultet angivna ändamål. Kanslern har i sitt utlåtande tillstyrkt framställning till riksdagen om anslagens beviljande.

Samtliga ifrågavarande anslagsäskanden sammanhålla i större eller mindre grad därmed, att genom den stora utvidgning, som företagits beträffande Malmöhus läns sjukvårdsinrättningar i Lund, fakulteten behöver tillökning i sina arbetskrafter för att kunna fylla sin uppgift. Dessa länet tillhöriga sjukvårdsinrättningar äro, som bekant, upplåtna för medicinsk undervisning och vetenskaplig forskning vid universitetet i Lund, och vederbörande professorer äro överläkare vid fem kliniker å sjukvårdsinrättningarna. Professorernas ställning därstädes beröres i vissa delar av det följande.

Det samarbete, som sålunda ordnats mellan ett ortsintresse och ett statsintresse, har sträckt sig även till ekonomisk samverkan för sjukvårdsinrättningarnas utveckling. För första delen av den utvidgning av sjuk-

vårdsinrättningarna, som satts i verket, hava riksdagen och landstinget vardera beviljat anslag till belopp av 812,000 kronor. Riksdagens anslag beviljades år 1914. Dessa medel avsågo väsentligen uppförande av nybyggnad för medicinsk avdelning samt av nybyggnad för obstetrisk-gynekologisk avdelning. För utvidgningens fullständiga genomförande enligt en ursprungligen uppgjord plan hava såväl riksdagen som landstinget beviljat ytterligare medel, nämligen 296,000 kronor vardera, riksdagen enligt beslut år 1916. Dessa tilläggsanslag gällde förnämligast uppförande av lokaler för polikliniker och röntgenavdelning. Båda riksdagsanslagen hava beviljats att utgå med *högst* de angivna beloppen; på landstinget har lagts ansvaret för att byggnadsföretaget slutligt fullbordades utan vidare statsbidrag.

Av statsanslaget å 812,000 kronor hava å 1915 års riksstat uppförts 150,000 kronor, å 1916 års riksstat 125,000 kronor samt å 1917 års riksstat 200,000 kronor. Dessa belopp, tillhopa 475,000 kronor, hava av Kungl. Maj:t ställts till det större akademiska konsistoriets i Lund förfogande för att, enligt av Kungl. Maj:t givna föreskrifter, tillhandahållas lasarettsdirektionen. Av anslaget å 296,000 kronor har å 1917 års riksstat anvisats ett belopp av 50,000 kronor, vilket på samma sätt, som nyss nämnts, av Kungl. Maj:t ställts till vederbörandes förfogande. Oaktat således ej ens hälften av statsanslagens sammanlagda belopp blivit utanordnad, har arbetet på ifrågavarande byggnadsarbeten, med anlitande av landstingets anslag och av landstinget förskjutna medel, så påskyndats, att, enligt vad nedan lämnade uppgifter och inhämtade upplysningar giva vid handen, nybyggnaderna för medicinska och obstetrisk-gynekologiska klinikerna komma att bli färdiga hösten 1917 samt att den nya röntgenavdelningen och polikliniklokalerna med stor säkerhet förväntas kunna tagas i bruk i början av år 1918.

Jag skall nu under förevarande punkt samt under punkterna 87—89 redogöra för omförmälda anslagsäskanden.

Jag gör då början med en av sjukhusdirektören, professorn J. L. Borelius den 4 maj 1916 gjord framställning angående anslag till avlöning åt vissa befattningshavare, fästa vid sjukavdelningar, som tillhöra medicinska och kirurgiska klinikerna å omförmälda sjukvårdsinrättningar.

I nämnda, till medicinska fakulteten ingivna framställning har Borelius anført:

Då de stora nybyggnadsarbeten vid härvarande kliniker, som nu pågå, i slutet av år 1917 blivit färdiga och därmed klinikernas sängantal ökats från nuvarande 450 till 675, blir därav en nödvändig följd, att läkarkrafterna behöva väsentligen ökas.

[86.]

Några nya överläkarbefattningar äro icke behövlige men väl en något ändrad fördelning av överläkartjänsterna och av de med dem förenade göromål och skyldigheter. Genom kanslersbrev den 17 mars 1916 är redan bestämt, att professorn i praktisk medicin och pediatrik skall jämte sin befattning som överläkare vid pediatrika avdelningen (44 sängar) vara överläkare vid den nya tuberkulosavdelningen (40 sängar) och professorn i praktisk medicin därifrån befrias, så snart den nya medicinska kliniken blivit tagen i bruk.

Då den kirurgiska avdelningen kommer att utvidgas från nuvarande 141 till 180 platser och vid sidan av den kirurgiska avdelningen kommer att anordnas en särskild specialavdelning (om 20—25 sängar) för sådana sjuka, som behöva radium- eller röntgenbehandling, blir det nödvändigt att dels uppdraga åt föreståndaren för kliniker- nas röntgenlaboratorium att såsom ansvarig läkare bestrida sjukvården vid denna radiologiska sjukavdelning, dels inom den kirurgiska huvudavdelningen avdela en mindre sjukavdelning (om 25 sängar) för öronsjuka och uppdraga åt föreståndaren för polikliniken för öron-, näs- och halssjukdomar att jämväl som klinikföreståndare och ansvarig läkare bestrida sjukvården vid denna avdelning. Denna senare åtgärd är även av annan anledning, som nedan anføres, nämligen en skrivelse från karolinska institutets lärarkollegium, av behovet påkallad. Med detta följer emellertid nödvändigtvis en väsentlig ökning av de till dessa båda sista nämnda funktionärer utgående arvoden.

I fråga om underläkar- och amanuensbefattningar behöves ett antal nya platser, motsvarande det ökade säng- och patientantalet. Avlöningen till dessa funktionärer utgår här sedan gammalt så, att landstinget avlönar underläkarna (med 2,500 kronor för år); till amanuenserna utgår avlöning på universitetets stat (med 2,000 kronor för år), och såväl underläkare som amanuenser ha dessutom fri bostad och kost på sjukhuset.

På den medicinska avdelningen och tuberkulosavdelningen, som för närvarande omfatta respektive 98 och 16 eller tillsammans 114 platser, finnas nu en underläkare och en amanuens. Då den nya medicinska avdelningen kommer att omfatta 160 platser och tuberkulosavdelningen 40, behövas ytterligare en underläkare och en amanuens. Anslag till en underläkare kommer redan för år 1917 att begäras av landstinget; avlöning till en amanuens bör alltså rättvisligen utgå av statsmedel. Denne amanuens bör placeras på tuberkulosavdelningen, varigenom vinnes tillfälle för unga läkare att även i Lund — liksom redan länge varit fallet i Uppsala — erhålla specialutbildning i lungtuberkulosens diagnostik och terapi.

Den kirurgiska avdelningen med sina nuvarande 141 sängar har två av landstinget avlönade underläkare och en av staten avlönad amanuens. Då sängantalet ökas till 180 och därtill kommer en särskild radiologisk sjukavdelning, bör tydligen tillkomma minst en av staten avlönad amanuens. Denne amanuens är mest behöfelig och bör alltså placeras på den radiologiska sjukavdelningen med samtidig tjänstgöring vid själva röntgenlaboratoriet. Ytterligare en amanuens med tjänstgöring företrädesvis vid den öronavdelning, som, på sätt ovan angivits, kommer att avdelas inom den kirurgiska huvudavdelningen, torde ävenledes inom kort bliva behöfelig, men till en början, och intill dess erfarenhet vunnits om arbetets omfattning, torde en oavlönad extra ordinarie amanuens med fri bostad och kost möjligen kunna vara tillfyllest.

Den obstetrisk-gynekologiska avdelningen, som för närvarande disponerar 47 platser och i den nya kvinnokliniken erhåller 100 platser, har nu en av staten avlönad amanuens, men behöver därtill tydligen en underläkare, och arvode till en dylik kommer att begäras av landstinget redan för år 1917.

De ökade eller nya anslag för läkarkrafter, som äro oundgängligen behövliga på grund av klinikernas stora utvidgning, äro alltså: dels anslag till ökade arvoden åt röntgenföreståndaren och åt föreståndaren för polikliniken för öron-, näs- och hals-sjukdomar, dels anslag till nya underläkar- och amanuensstjänster, nämligen till två underläkare, som avlönas av landstinget, och två amanuenser på universitetets stat, en på tuberkulosavdelningen och en på röntgenavdelningen och radiologiska sjukavdelningen.

Vad nu först röntgenföreståndaren beträffar, så hänvisas beträffande hans avlöning till en av honom till fakulteten inlämnad skrivelse, som i avskrift bifogas. Det synes skäligt, att arvodet på universitetets stat ökas från nuvarande 1.500 kronor till 3.000 kronor. Därvid bör hänsyn tagas till det väsentligt ökade arbete och ansvar, som kommer att vila på denne funktionär, och till den stora betydelse, som en fullt tidsenligt skött röntgenavdelning numera har både för undervisning och för vetenskaplig forskning vid universitetsklinikerna. Även med hänsyn till det arvode, som nu utgår till föreståndaren vid serafimerlasarettets röntgenavdelning, nämligen 5.000 kronor, synes ett belopp av 3.000 kronor ingalunda vara för högt tilltaget. Det villkoret bör visserligen fortfarande som hittills ställas, att landstinget bidrager till avlöningen med minst lika stort belopp, men härmed kommer framdeles att följa skyldighet att vara ansvarig läkare vid en radiologisk sjukavdelning, vilken skyldighet icke påvilar serafimerlasarettets röntgenföreståndare, som dessutom har tjänstgöringsskyldighet endast nio månader om året och till sin hjälp en biträdande läkare och en amanuens.

Beträffande föreståndaren för polikliniken för öron-, näs- och hals-sjukdomar utgår hans arvode för närvarande med 1.000 kronor på universitetets stat, under villkor att samma belopp lämnas av landstinget. Hans skyldighet är att hålla poliklinik vissa dagar i veckan och där meddela undervisning och praktisk handledning för de medicinska kandidater, som önska begagna sig därav, samt därjämte att såsom konsulterad deltaga i undersökning och behandling av de på klinikerna intagna sjuka, som höra inom hans specialområde. Han har alltså ingen ordnad obligatorisk undervisning och ingen klinisk sjukavdelning att ansvara för.

I skrivelse den 17 februari 1916, som i avskrift bifogas, har karolinska institutets lärarkollegium under framhållande av den trängsel, som råder på de vid institutet anordnade obligatoriska undervisningskurserna i otiatri, rinologi och laryngologi, gjort förfrågan, huruvida icke dylika i den medicinska examensstadgan föreskrivna kurser kunde anordnas även i Lund. I sin svarsskrivelse härå, som jämväl i avskrift bifogas, har fakulteten förklarat sig vilja vidtaga åtgärder i sådant syfte, att dylik obligatorisk undervisning bringas till stånd även i Lund. För detta ändamål måste polikliniken utvidgas till daglig och dessutom en klinisk specialavdelning för öronsjuka avdelas inom den kirurgiska avdelningen, där tillräckligt material finnes för dylik anordning. Poliklinikföreståndarens skyldigheter bliva emellertid därigenom betydligt ökade och hans arbete mer än fördubblat; han måste hålla poliklinik dagligen, ansvara för läkarvården på en klinisk öronavdelning med omkring 25 sängar och giva de i medicinska examensstadgan föreskrivna två månaders undervisningskurserna i otiatri, rinologi och laryngologi minst två gånger om året. Hans undervisningsskyldighet blir sålunda av en helt annan omfattning och innebörd än tillföre, och det synes alltså skäligt, att hans arvode höjes från 1.000 kronor till 3.000 kronor för år. Det nu gällande villkoret, att landstinget bör med lika stort belopp bidraga till hans avlöning, bör kvarstå och motiveras väl därmed, att han framdeles jämväl får skyldighet att ansvara för läkarvården vid en klinisk sjukavdelning och att polikliniken måste bliva daglig. Hans

[86.] titel bör i samband därmed förändras till föreståndare för kliniken och polikliniken för öron-, näs- och halssjukdomar.

Då röntgenföreståndarens och öronpoliklinikföreståndarens befattningar på sin tid bildades, förfors på det sätt, att sedan riksdagen beviljat anslag till dem, Kungl. Maj:t stadfäste ett av medicinska fakulteten uppgjort förslag till instruktion för blivande innehavare, innefattande bestämmelser såväl om skyldigheter som om formen för tillsättning, vilken senare varit den, att kanslern på fakultetens förslag förordnat innehavare för ett år i sänder.

Då dessa funktionärer nu skulle erhålla så väsentligt ökade skyldigheter, är det tydligt, att sagda instruktion därutinnan måste ändras. Det kan även sättas i fråga, huruvida icke även någon ändring i fråga om tillsättning bör ske, så att densamma sker efter ansökan och någon form av tävlan samt att förordnandet gives för längre tid, men det torde nu, liksom då platserna bildades, vara tids nog, om denna fråga först upptages, sedan den begärda ökningen i anslag beviljats.

I fråga om de nya anslagen till de båda amanuenserna torde ingen särskild utredning eller motivering vara nödig, då det oavvisliga behovet av dem framgår av det ökade säng- och patientantalet vid de nya klinikernas tagande i bruk.

Slutet av skrivelsen innehåller en sammanfattning av de anslagsäskanden, som Borelius ansett böra framställas.

Vid skrivelsen voro fogade däri omförmälda bilagor. Röntgenföreståndaren, medicine licentiaten L. H. A. Edlings skrivelse innehåller huvudsakligen:

Arbetet vid universitetsklinikernas röntgenlaboratorium hade under de år, som förflutit, sedan avlöning till föreståndaren första gången uppfördes å universitetets stat, varit stätt i stark utveckling. Följande siffror, hämtade ur lasarettets årsberättelser, utvisade detta noggsamt:

	År 1911.	År 1915.
Antal utförda röntgenundersökningar.....	832	2,220
» inregistrerade röntgenogram	1,930	5,050
» röntgenbehandlade patienter	74	197
» radiumbehandlade »	32	109
» patienter, som erhållit kombinerad röntgen- och radiumbehandling.....	—	59
» patienter, behandlade med andra fysikaliska metoder	—	25

Det tillväxande arbetet hade krävt motsvarande ökning av personalen. Under det att denna år 1910 utgjordes endast av Edling och en sköterska, sysselsattes nu dagligen å röntgenlaboratoriet under Edlings uppsikt två sköterskor, en elev och ett mörkrumsbiträde. Dessutom hade allt sedan september 1912 därstädes varit anställd en biträdande läkare, som av mindre konsistoriet vid universitetet efter Edlings förslag för ett år i sänder förordnats såsom extra ordinarie amanuens över stat men åtnjutit ett årligt arvode av 1,200 kronor av Edlings privata medel. Härigenom hade det varit Edling möjligt att under honom tillkommande semesterledighet åt lasarettet förvärva oundgängligen nödvändig vikarie.

Med fullbordandet av nu pågående utvidgning av Lunds lasarett komme antalet sängar därstädes att ökas med ungefär hälften, varigenom arbetet å röntgenlaboratoriet tydligtvis måste erfara en motsvarande tillväxt. Härtill komme, att skötseln av den stora, nya röntgenavdelningen, vartill riksdagen nyss beviljat medel och som bland annat komme att inrymma även ett finsenlaboratorium, torde kräva ytterligare offer av tid och krafter från föreståndarens sida. I ännu högre grad bleve detta fallet med den tillämnade radiologiska sjukavdelningen, som beräknades något senare kunna börja sin verksamhet.

För att kunna på tillfredsställande sätt fylla de krav, som härigenom komme att ställas på föreståndaren för universitetsklinikernas röntgenlaboratorium, bleve det för Edling absolut nödvändigt att frånträda den befattning, han sedan sju år dessutom innehåft såsom föreståndare för röntgenavdelningen vid Malmö allmänna sjukhus. Härmed ginge han emellertid också förlustig en för hans förhållanden högst avsevärd biförtjänst, uppgående till 3,000 kronor i årlig lön, vartill komme en icke obetydlig läkarpraktik i Malmö.

Edling anhölle därför, att medicinska fakulteten ville utverka en löneförhöjning för assistenten och föreståndaren för det vid universitetsklinikerna inrättade röntgenlaboratoriet.

För innehållet i ovanberörda skrivelse den 17 februari 1916 från karolinska institutets lärarkollegium har jag i det föregående redogjort under punkt 61. Medicinska fakultetens i Lund svar å den till fakulteten avlätna skrivelsen var av följande lydelse:

I skrivelse den 17 februari 1916 har lärarkollegiet, under meddelande att antalet kursdeltagare i den obligatoriska kursen i otiatri, rinologi och laryngologi är så stort, att undervisningen därigenom i hög grad försvåras, till fakulteten riktat en förfrågan, huruvida och vid vilken tidpunkt möjlighet kunde finnas för fakulteten att övertaga en del av den obligatoriska undervisningen i otiatri, rinologi och laryngologi, och till svar härå får fakulteten anföra följande:

Det kliniska och det polikliniska sjukmaterial, som här står till buds, synes fakulteten fullt tillräckligt för anordnande av dylik undervisning, åtminstone för ett begränsat antal studerande, så mycket mer som materialet i fråga synes vara i stadigt stigande. Lokalförhållandena giva däremot vissa svårigheter för att nu omedelbart anordna undervisning i den utsträckning, som ifrågasättes, men sedan de stora nybyggnadsarbeten, som nu pågå vid sjukvårdsinrättningarna härstädes, blivit avslutade, vilket kan väntas ske i slutet av år 1917, bliva såväl tillräckliga polikliniklokaler som ock en särskild klinisk avdelning disponibla för ändamålet.

Även ett annat binder för omedelbart anordnande av den ifrågasatta undervisningen ligger däruuti, att det arvode, som för närvarande utgår till den här anställda föreståndaren för polikliniken för öron-, näs- och halssjukdomar, är endast 2.000 kronor, därav 1,000 kronor på universitetets stat och 1,000 kronor på sjukvårdsinrättningarnas stat, och poliklinikföreståndaren tydligen icke med bibehållande av ett så obetydligt arvode kan åläggas att utöver sina nuvarande i instruktion angivna skyldigheter giva enligt examensstadgan ordnade kurser och bestrida läkartjänst vid en klinisk öron-avdelning.

Fakulteten har emellertid för avsikt att bland årets s. k. riksdagspetita upptaga ett betydligt ökat arvode till nämnde poliklinikföreståndare, och, under förutsättning

[86.]

att riksdagen år 1917 lämnar sitt bifall härtill och Malmöhus läns landsting i motsvarande grad ökar sitt bidrag till arvudet, skulle från och med år 1918 även detta hinder vara hävt.

På den av lärarkollegiet gjorda förfrågan anser sig fakulteten alltså kunna giva det svar, att fakulteten från och med år 1918 säkerligen kan anordna den ifrågasatta undervisningen och sålunda övertaga en väsentlig del av den obligatoriska undervisningen i otiatri, rinologi och laryngologi — förslagsvis med två kurser varje år, en under vårterminen och en under höstterminen, samt med ett maximiantal av 10 deltagare i varje kurs.

Den av Borelius gjorda, av medicinska fakulteten förordade framställningen blev av fakulteten överlämnad till det större akademiska konsistoriet, vars till följd härav gjorda hemställan, på sätt jag redan nämnt, av universitetskanslern framburits till Kungl. Maj:t.

Departementschefen.

Behovet av de sålunda föreslagna förändringarna beträffande till medicinska fakulteten hörande personal torde genom vad professor Borelius anfört vara tillräckligt styrkt. Det bör här nämnas, att enligt införskaffat utdrag av protokoll, hållet vid Malmöhus läns landstings sammanträde i september 1916, landstinget medgivit, att vid sjukvårdsinrättningarna finge från och med den 1 september 1917 anställas ytterligare två underläkare. Landstingets beslut därom fattades, efter det sjukhusdirektionen anmält, att de nya klinikerna, den medicinska och den obstetrisk-gynekologiska, kunde antagas komma att tagas i bruk vid sistnämnda tid.

Min uppfattning, att nyssberörda behov av personalförändringar vore tillräckligt styrkt, vilar förnämligast på sjukvårdsinrättningarnas betydande utvidgning. För ett fall stödes denna uppfattning av önskvärdheten därav, att en ändring i den av Kungl. Maj:t utfärdade medicinska examensstadgan kommer till stånd. Jag avser härmed den tillämnade föreståndaren för klinik och poliklinik för öron-, näs- och halssjukdomar. Obligatorisk undervisning rörande dessa sjukdomar har, såsom jag redan under punkten 61 erinrat, enligt nämnda examensstadga varit förlagd till karolinska institutet, och den undervisning i dessa ämnen, som hittills lämnats i Lund, har givits åt studerande, vilka frivilligt anmält sig vilja deltaga i densamma. På sätt jag under nyss nämnda punkt 61 omförmält, är det nu avsett, att obligatorisk undervisning skall meddelas jämväl vid universitetet. I sin mån ger detta en förändrad ställning åt den ifrågavarande föreståndaren.

Beträffande de avlöningar, som föreslagits för nu avsedda fyra befattningshavare, har jag, så vitt först angår de båda amanuenserna, den ene vid röntgenlaboratoriet och den radiologiska sjukavdelningen samt den andre vid tuberkulosavdelningen, intet att erinra mot beloppet av de för dem

avsedda arvodena, 2,000 kronor, eller samma belopp, som eljest utgår till kliniska amanuenser vid universitetet i Lund. De torde böra uppföras å ordinarie stat; något hinder härför synes mig beträffande amanuensen vid röntgenlaboratoriet och den radiologiska sjukavdelningen ej föreligga i den omständigheten, att föreståndaren för röntgenlaboratoriet av särskild anledning — sättet för bestridande av hans avlöning — väl tills vidare kommer att stå å extra stat.

För närvarande utgår såsom bidrag till arvode åt en assistent å röntgenlaboratoriet med den tjänstgöring, som av Kungl. Maj:t bestämmes, ett extra anslag å 1,500 kronor, under villkor att Malmöhus läns landsting med lika stort belopp bidrager till assistentens avlöning. Förslag om avlöning till denne befattningshavare framlades av vederbörande under år 1909; förslaget gällde avlöning till en »föreståndare vid röntgenlaboratoriet», och avlöningens belopp begärdes satt till 4,000 kronor. Vid underdånig anmälan av detta anslagskrav fann vederbörande departementschef — med förebild hämtad från vad samtidigt av honom föreslagits i avseende å universitetet i Uppsala — att staten och landstinget borde med hälften vardera bekosta avlöningen för den avsedde befattningshavaren, benämnd assistent, en anordning så mycket naturligare som ett belopp av 1,500 kronor från början av år 1909 utgått från sjukhusets medel till arvode åt en röntgenspecialist. I fråga om arvodets sättande till 3,000 kronor synes departementschefen hava tagit hänsyn till den dåvarande avlöningen åt en föreståndare för röntgeninstitutet vid serafimerlasarettet. Röntgenmetodens stora betydelse åberopades till stöd för att man borde bereda befattningshavaren en ej allt för ringa avlöning.

I enlighet med departementschefens uttalanden framlade Kungl. Maj:t förslag till 1910 års riksdag, som biföll den gjorda framställningen, och anslaget har därefter från och med år 1911 år efter år uppförts å extra stat.

Röntgenmetodens stora betydelse kunde med fog åberopas år 1910. Det torde vara överflödigt att här utveckla, i vilken utomordentlig grad denna betydelse sedermera stegrats. Jag vill blott erinra därom, att 1916 års riksdag på Kungl. Maj:ts förslag beviljat anslag till en personlig professur i medicinsk radiologi vid karolinska institutet för den dittillsvarande föreståndaren för röntgeninstitutet vid serafimerlasarettet, medicine doktorn C. G. A:son Forssell. Till grund härför låg den höga uppskattningen såväl av Forssells personliga förtjänster som av den vetenskapsgren, åt vilken han ägnat sig.

Värdesättningen av röntgenmetoden ej mindre än det betydligt ökade arbete och ansvar, som nu skola tillkomma innehavaren av ifrågavarande befattning vid universitetsklinikerna i Lund, synas mig otvivelaktigt tala

[86.] för att honom beredes en väsentligt förbättrad avlöning. Vid övervägande av vad Borelius anfört i avseende härå finner jag mig böra omfatta hans förslag till avlöning, 6,000 kronor, att liksom hittills skett bestridas med hälften av staten och hälften av landstinget, vilka båda fortfarande komma att dela förmånerna av hans arbete. Statsanslaget, 3,000 kronor, lär, såsom jag nyss antydde, böra beviljas å extra stat. Jag har intet att erinra mot den av Borelius föreslagna ändrade benämningen å befattningshavaren.

Borelius har omförmålt, huru för närvarande avlöning utgår till föreståndaren för polikliniken för öron-, näs- och halssjukdomar. Sin nuvarande ställning såsom till hälften avlönad av statsverket fick denne befattningshavare genom beslut vid 1913 års riksdag. Vid den förberedande behandlingen av frågan om beviljande av statsanslag för ändamålet anfördes, bland annat, att de medicine studerandena i Lund flitigt begagnat sig av den därstädes för frivilliga deltagare anordnade undervisningen.

Den förändring i uppgifter och arbete, som nu avses för ifrågavarande befattningshavare, torde till fullo motivera den tillökning i avlöningsförmåner, som begäres för honom. Han skall numera ej blott vara föreståndare för polikliniken med ökat arbete såsom sådan, utan han skall även såsom föreståndare sköta en klinisk avdelning vid sjukhuset, i Borelius' skrivelse för korthetens skull kallad avdelning för öronsjuka men avsedd jämväl för patienter med näs- och halsåkommor. Såväl vid polikliniken som vid kliniken skall han meddela undervisning. Jag förenar mig alltså i Borelius' förslag i avseende å bemålde föreståndares avlöningsförmåner. Villkor för statsanslagets höjning är naturligen, att Malmöhus läns landsting såsom hittills bekostar hälften av föreståndarens avlöning, så att ett belopp av 3,000 kronor kommer på statens andel.

Vid statens anslag har hittills varit fäst den förutsättningen, att fullt lämplig person för undervisningens meddelande finnes att tillgå. Något stadgande härom torde nu ej längre erfordras, med hänsyn särskilt till de förändrade bestämmelser rörande tillsättningen, som böra komma till stånd. Bestämmelserna såväl härom som om tillsättningen av röntgenföreståndaren och om de båda föreståndarnas tjänstgöring böra meddelas av Kungl. Maj:t.

Innehavare av den ena eller andra av dessa befattningar bör givetvis ej få uppbära docentstipendium.

Under åberopande av vad i detta ärende av mig anförts hemställer jag, att Eders Kungl. Maj:t tacktes föreslå riksdagen att

dels såsom bidrag till arvode åt en föreståndare för det vid universitetets i Lund kliniker å Malmöhus läns sjukvårdsinrättningar i nämnda stad inrättade röntgenlaboratoriet och en därstädes likaledes anordnad radiologisk sjukavdelning med den undervisningsskyldighet och övriga tjänstgöring, som av Kungl. Maj:t bestämmes, anvisa på *extra stat* för år 1918 ett förslagsanslag, högst 3,000 kronor, under villkor att Malmöhus läns landsting för samma år med lika stort belopp bidrager till föreståndarens avlöning, Ökat anslag.

dels såsom bidrag till arvode åt en föreståndare för universitetets till nämnda sjukvårdsinrättningar förlagda klinik och poliklinik för öron-, näs- och halssjukdomar med den undervisningsskyldighet och övriga tjänstgöring, som av Kungl. Maj:t bestämmes, anvisa på *extra stat* för år 1918 ett förslagsanslag, högst 3,000 kronor, under villkor att Malmöhus läns landsting för samma år med lika stort belopp bidrager till föreståndarens avlöning, Ökat anslag.

dels ock i utgiftsstaten för Lunds universitet under avdelningen A) Avlöningar m. m. och därtill hörande underavdelning c) Tjänstemän och betjante vid universitetets samlingar och inrättningar m. m. uppföra ej mindre under rubrik Röntgenlaboratoriet och den radiologiska sjukavdelningen vid klinikerna arvode åt en amanuens med ett belopp av 2,000 kronor än även under rubrik Tuberkulosavdelningen vid klinikerna likaledes arvode åt en amanuens med ett belopp av 2,000 kronor ävensom för dessa ändamål höja det *ordinarie anslaget* till nämnda universitet, universitetsstaten, med tillhopa 4,000 kronor. Ökat anslag.

39. **Biträdande lärare i fysikalisk diagnostik.** Bland de anslagskrav från medicinska fakulteten i Lund, som jag i inledningen till nästföregående punkt åsyftade, var även en framställning om ett arvode å 2,000 kronor till en biträdande lärare till hjälp vid undervisningen i fysikalisk diagnostik. Denna undervisning ingår bland de i § 20 i medicinska examensstadgan den 28 juni 1907 föreskrivna propedeutiska kurser, som medicine kandidat till en början har att genomgå, innan han får tillträde till andra för medicine licentiatexamen föreskrivna undervisningskurser eller tjänstgöringar. Dessa propedeutiska kurser, i vilka den studerande skall under en tid av sammanlagt två månader deltaga vid ett-

[87.]

Biträdande
lärare i fysi-
kalisk
diagnostik.

[87.] dera universitetets medicinska och kirurgiska kliniker, utgöras av kurser i de viktigaste kliniska undersökningsmetoderna, i allmän kirurgi och i allmän sjukvårdsteknik. Till de avsedda kliniska undersökningsmetoderna hör den fysikaliska diagnostiken (perkussion, auskultation, termometri m. m.), vilken står såsom en motsats till de icke fysikaliska undersökningsmetoderna, d. v. s. kemiska, mikroskopiska, bakteriologiska och fysiologiska sådana.

Närmast på grund av de propedeutiska kursernas inrättande tillkom vid vartdera universitetet en biträdande lärarbefattning i medicin.

Frågan om behovet av en biträdande lärare i fysikalisk diagnostik vid universitetet i Lund har befunnits nära sammanhånga med den undervisningsskyldighet, som åligger professorn i pediatrik och praktisk medicin vid nämnda universitet. För att få en rätt inblick i huru härmed förhåller sig är det av nöden att erinra sig ett spörsmål, som under de senare åren vid flera tillfällen gjort sig påmint inför Kungl. Maj:t, nämligen frågan om anordnande av klinisk undervisning i pediatrik vid universiteten. Jag ber därför att, innan jag ingår på det ärende, som under denna punkt föreligger, få lämna några meddelanden rörande nyssnämnda fråga.

I § 20 av medicinska examensstadgan föreskrives, att före tentamen i vart och ett av flera uppräknade examensämnen för medicine licentiat-examen skall vederbörande genomgå vissa undervisningskurser och fullgöra vissa tjänstgöringar, som för varje särskilt ämne äro angivna och för ämnet pediatrik utgöra: fyra månaders tjänstgöring vid karolinska institutets pediatrika klinik, två veckors assistenttjänstgöring vid allmänna barnhuset samt en månads assistenttjänstgöring vid epidemisjukhus. Omförmälda pediatrika tjänstgöringar kan således för närvarande ej fullgöras vid universiteten utan endast försiggå vid karolinska institutet. Denna anordning har av två skäl ansetts mindre tillfredsställande.

Det ena av dessa skäl är bristen på kliniskt material i spädbarnsåldern, en brist, som föranlett, att den pediatrika undervisningen blivit så gott som helt och hållet poliklinisk.

Det andra av de båda skälen till att nämnda undervisningsanordning befunnits otillfredsställande är, att institutets pediatrika klinik av brist på utrymme och material ej tillåter en behöflig ökning av antalet tjänstgörande. Medan vid institutets kliniker å serafimerlasarettet 120 studerande varje år kunna fullgöra sina tjänstgöringar — platserna äro ock i regeln väl fyllda — lämna de för den pediatrika tjänstgöringen avsedda anstalter, allmänna barnhuset och kronprinsessan Lovisas vårdanstalt för sjuka barn, blott tillfälle för 75 studerande årligen att bestrida denna tjänstgöring. Även vid de flesta övriga klinikerna och kurserna

äro möjligheterna för tjänstgöringarnas bestridande större än vid pediatrika kliniken. Härav följer, att en stockning, medförande en för de studerande dyrbar tidsförlust, lätt inträder vid pediatrika kliniken och att med den nu ökade tillströmningen till den medicinska studiebanan en svårare sådan tidsförlust kan förutses.

Dessa vanskligheter i avseende å den pediatrika undervisningen vid karolinska institutet föranledde under år 1914 en skrivelse i ämnet från medicinska föreningen vid institutet. Professorn i pediatrik vid institutet I. Jundell fann det även erforderligt att söka åstadkomma bättre förhållanden beträffande denna undervisningsgren. I en till lärarkollegiet vid institutet avlåten skrivelse anförde han med anledning av den olägliga stockningen vid tillträdet till den pediatrika kliniken, att man syntes böra taga under överbäggande, huruvida man ej skulle kunna få ökade möjligheter för de tjänstgörande att fullgöra sina studier i pediatrik, utan att själva undervisningen därvid skulle behöva lida, genom att anordna pediatrik undervisning även vid den redan bestående barnkliniken och barnpolikliniken vid Lunds universitet och senare eventuellt även vid den pediatrika klinik, som syntes komma att upprättas vid Uppsala universitet.

Jundells förslag om åstadkommande av utredning rörande möjligheten av den av honom sålunda ifrågasatta ändringen av den pediatrika undervisningen var kombinerat med tanken på obehövligheten av mer än en professur i pediatrik vid karolinska institutet. Den ena av de två professurerna i ämnet vid institutet hade nyss blivit ledig, och i avbädan på nämnda utredning borde denna professur tills vidare icke återbäddas.

Med anledning av lärarkollegiets sedermera gjorda och av kanslern för rikets universitet understödda framställning rörande de av Jundell väckta frågorna fann Kungl. Maj:t den 9 oktober 1914 gott dels medgiva, att med ledigförklarandet av den lediga professuren finge anstå till ingången av februari 1915, dels ock uppdraga åt kanslern att låta verkställa och, så snart ske kunde, till Kungl. Maj:t inkomma med utredning rörande möjligheten för de studerande att vid universiteten i Uppsala och Lund fullgöra den för medicine licentiatexamen föreskrivna tjänstgöringen vid pediatrik klinik.

Med skrivelse den 16 januari 1915 överlämnade kanslern till Kungl. Maj:t den utredning, som kanslern på grund av det honom meddelade uppdraget anmodat universiteten i Uppsala och Lund att verkställa.

Beträffande universitetet i Uppsala har jag ej anledning att här närmare ingå på vad därvarande medicinska fakultet anförde i frågan. Jag vill blott nämna, att fakulteten ställde sig välvillig mot tanken på pedia-

[87.] trisk klinisk undervisning vid Uppsala universitet. Något hinder för dess åvägabringande komme ej att föreligga, sedan akademiska sjukhusets tilltänkta utvidgning genomförts, och en provisorisk anordning därförinnan kunde också äga rum. Fakulteten fann sig dock icke böra för tillfället vidare ingå på detta spörsmål.

Medicinska fakultetens i Lund uttalande berör även en omläggning av vederbörande professorers tjänstgöring, vilken omläggning, enligt vad redan i annat sammanhang under punkten 86 omnämnts, numera bragts till stånd.

Uttalandet, som avgavs den 4 januari 1915, är i hithörande delar av följande innehåll:

Med anledning av den till fakulteten remitterade frågan om möjligheten att vidtaga sådana anordningar, att den för medicine licentiatexamen föreskrivna tjänstgöringen vid pediatrik klinik skulle kunna fullgöras vid härvarande universitet, ber fakulteten få anföra följande:

Det professorsämbete, som härvid närmast beröres, omfattar pediatrik och praktisk medicin. Dess innehavare åligger det nu att, förutom bestridande av överläkarvården vid den pediatrika avdelningen av lasarettet i Lund och meddelandet av undervisning i pediatrik, även leda polikliniken, vilken är gemensam för invärtes sjuka och barnsjukdomar, samt därstädes meddela undervisning åt de tjänstgörande medicine kandidaterna. Sedan den nya medicinska avdelningen vid lasarettet, till vilken riksdagen år 1914 liksom förut även Malmöhus läns landsting beviljat medel, hunnit bliva uppförd, inträda sådana ändrade förhållanden, att en omläggning till en viss grad av tjänstgöringsskyldigheten för innehavaren av detta professorsämbete blir erforderlig. Det förslag till uppförande av ny medicinsk avdelning, varom beslut blivit fattat, avser även, att den gamla medicinska avdelningen skall ombildas att utgöra en avdelning för tuberkulos (men med betydligt minskat antal patienter mot det nuvarande, som utgör 52 sängar). Jämlikt bestämmelsen i § 34 av reglementet för Lunds lasarett, vilken av Kungl. Maj:t faststälts den 3 maj 1901, måste det anses åligga fakulteten att draga försorg om uppehållande av överläkartjänsterna vid samtliga avdelningarna av Lunds lasarett (Malmöhus läns sjukvårdsinrättningar i Lund). I betraktande av dessa förhållanden hade fakulteten den planen, att innehavaren av professorsämbetet i pediatrik och praktisk medicin skulle befrias från befattningen med poliklinik för invärtes sjuka samt undervisningen därstädes åt de tjänstgörande medicine kandidaterna, men att han skulle till gengäld bestrida överläkartjänsten vid den blivande tuberkulosavdelningen. Samtidigt härmed borde meddelandet av de propedeutiska kurserna i fysikalisk diagnostik uppdragas åt professorn i fråga. Härigenom komme sålunda överläkaren vid tuberkulosavdelningen av sjukhuset att meddela undervisning i fysikalisk diagnostik, en anordning, som sedan ganska länge varit rådande vid Uppsala medicinska fakultet och vilken därstädes veterligen funktionserat med tillfredsställande resultat; varjämte på detta sätt bland annat även den fördelen vinnes, att de studerande komma i närmare beröring med sjukvården på en tuberkulosavdelning än vad man eljest inom nu rådande ram för den kliniska undervisningen kan bringa till stånd.

För genomförande av denna av fakulteten sedan länge tilltänkta förändring krävas inga nya lärarkrafter och inga ökade anslag — utöver den framställning,

vilken i år gjorts från Lunds universitet, att lönen för den biträdande läraren i medicin måtte höjas från nuvarande 2,500 till 3,000 kronor¹⁾, jämlikt fakultetens ursprungliga förslag för två år sedan. När den biträdande läraren på nämnda sätt blev befriad från undervisningen i den fysikaliska diagnostiken (men ej i de övriga kliniska undersökningsmetoderna), kunde det lämpligen påläggas honom att meddela undervisning till de tjänstgörande medicine kandidaterna å den medicinska polikliniken, en förändring, som även bleve påkallad redan med hänsyn till de lokala förhållandena efter genomförandet av den medicinska klinikens nybyggnad.

Därest tjänstgöring i pediatrik däremot bleve förlagd till Lund, ter sig genomförandet av det här tilltänkta programmet för detta professorsämbete förbundet med vissa svårigheter, enär undervisningsbördan för innehavaren av denna plats bleve betydande. Fakulteten menar nämligen, att han ej utan all hjälp skulle kunna, jämte det ökade sjukvårdsarbete, som enligt denna plan redan var avsett för honom, även bära den ökade undervisning, som under sådana förhållanden komme att vila på honom. Fakulteten anser dock, att han skulle kunna handhava och leda undervisningen såväl i pediatrik som i den fysikaliska diagnostiken, därest han till hjälp vid den senare undervisningen erhöle en assistent, som kunde förrätta en del av arbetet att i anslutning till föreläsningarna inöva de studerande i användandet av de fysikaliskt diagnostiska undersökningsmetoderna.

Den pediatrika avdelningen vid Lunds lasarett omfattar för närvarande 44 sängar. Därest tjänstgöring i pediatrik skulle förläggas till Lund, vore en utvidgning av denna avdelning synnerligen önskvärd. Det ligger i förhållandenas egen natur, att en speciell poliklinik sådan som den pediatrika aldrig kan i Lund erhålla tillnärmelsevis en sådan utveckling, som fallet kan vara i Stockholm. Med hänsyn härtill måste tyngdpunkten vid undervisning i pediatrik här i Lund alltid komma att ligga mera på det kliniska materialet än vad fallet möjligen kan vara i Stockholm. Särskilt vore det anledning att befara, att bristen på undervisningsmaterial i Lund skulle göra sig gällande med avseende på spädbarnen, och då det nuvarande barnsjukhuset i Lund ej inrättats så, att det med fördel kan användas för spädbarnsvård, kräves det härför en tillbyggnad för en spädbarnsavdelning vid det nuvarande barnsjukhuset, vilken ej lämpligen kunde göras mindre än på 15 sängar.

Vid de senaste tillbyggnaderna vid Lunds lasarett hava kostnaderna bestritts till hälften av statsverket och till hälften av Malmöhus läns landsting. Vid en tillbyggnad av nu ifrågasatta slag kunde dock intet bidrag vara att vänta av landstinget. För det första har landstinget icke bidragit till barnsjukhuset, utan detta har helt uppförts av på enskild väg insamlade medel, särskilt på föranstaltande av ett antal läkare i Lund, vilka därvid varit ledda icke blott av sjukvårdsintresset utan ock av intresset för den medicinska fakultetens utveckling. Vid den utvidgning av lasarettet, som senast kom till utförande, nämligen av den kirurgiska avdelningen, vilken blev färdig under år 1905, liksom vid den nyligen beslutade men ännu ej genomförda utvidgningen, har det förelegat ett av alla erkänt behov av dessa nybyggnader ur synpunkten av landstingets sjukvårdsintresse. Hittills har emellertid intet landsting uppfört spädbarnsavdelningar, och behovet av dylika vid länens sjukvårdsinrättningar har således hittills ej funnit något erkännande. Det är således tydligt, att tillbyggnad av barnsjukhuset med en spädbarnsavdelning måste helt bekostas av statsverket.

¹⁾ Ersättningen utgår med 3,000 kronor för år från och med år 1914.

[87.]

Med stöd av den förebragta utredningen får således fakulteten förklara, att tjänstgöring i pediatrik skulle kunna fullgöras vid Lunds universitet under förutsättning:

att det erhöles ett anslag till en ny biträdande lärarkraft till hjälp vid undervisningen i fysikalisk diagnostik; och

att barnsjukhuset i Lund tillbyggdes med en spädbarnsavdelning på minst 15 sängar, vartill intet bidrag kan påräknas från Malmöhus läns landsting.

En av fakultetens medlemmar, professorn T. L. Thunberg, ansåg tiden inne för fakulteten att utreda, huruvida lämpligen en specialprofessur i pediatrik borde eftersträvas av fakulteten. Under sådana förhållanden kunde han ej ansluta sig till fakultetens svar å remissen, i den mån svaret innebure ett ståndpunkttagande i frågan, huruvida den snart lediga professuren i pediatrik och praktisk medicin borde i sin nuvarande ämnesomfattning vidmakthållas eller ej.

Jag bör här nämna, att sistnämnda professur sedermera blivit ledig och genom Kungl. Maj:ts beslut den 27 oktober 1916 erhållit ny innehavare, nämligen förutvarande docenten R. K.-O. G. av Klercker. Varken inom medicinska fakulteten eller av det större akademiska konsistoriet eller kanslern hade under tillsättningsärendets behandling ifrågasatts någon ändring i professurens ämnesomfattning.

Den av kanslern åvägabragta utredningen i förutberörda ärende delgavs lärarkollegiet vid karolinska institutet och hade till närmaste följd en av Kungl. Maj:t bifallen framställning om uppskov tills vidare intill början av år 1917 med ledigförklarandet av den obesatta professuren i pediatrik vid institutet, vilket uppskov sedermera genom Kungl. Maj:ts beslut den 15 december 1916 förlängts att gälla tills vidare intill början av år 1918.

Sedan, såsom jag förut haft tillfälle att omförmåla, till- och ombyggnadsfrågan vid Malmöhus läns sjukvårdsinrättningar i Lund nu inträtt i det skede, att man motser byggnadsarbetets fullbordande i slutet av år 1917, har medicinska fakulteten återupptagit frågan om anordnande av undervisning i pediatrik vid fakulteten och den därmed sammanhängande frågan om anställande av en biträdande lärare i fysikalisk diagnostik. För att i tid bereda arvode åt denne lärare företog fakulteten först frågan om anslag härtill. Detta skedde vid fakultetens sammanträde den 4 september 1916, då fakulteten med stöd av en av professorn i praktisk medicin K. Petrén gjord framställning beslöt hos det större akademiska konsistoriet begära upptagandet bland riksdagspetita till år 1917 av ett anslag å 2,000 kronor för år såsom arvode åt en biträdande lärare till hjälp vid undervisningen i fysikalisk diagnostik.

Petréns nyssnämnda framställning inleddes med följande ord:

[87.]

Det är ett välbekant förhållande, att antalet platser för tjänstgöring i pediatrik, vilken tjänstgöring för närvarande endast äger rum i Stockholm, är allt för ringa, så att stockning för de studerande här måste komma att uppstå. På grund härav har fakulteten för avsikt att, sedan det nu lediga professorsämbetet i pediatrik och praktisk medicin blivit med ordinarie innehavare besatt, göra framställning därom, att tjänstgöring i pediatrik må kunna fullgöras även vid Lunds universitet.

I fortsättningen återgav Petrén delar av fakultetens ovannämnda framställning den 4 januari 1915. Frågan om en spädbarnsavdelning och beredande av lokal härför lämnade Petrén åsido. Huruledes denna fråga utvecklats sig, synes av vad jag strax skall anföra.

Fakultetens begäran om anslag till arvode åt ifrågavarande biträdande lärare har, såsom nämnts, genom det större akademiska konsistoriet och universitetskanslern förelagts Kungl. Maj:t.

Sedan medicinska fakulteten på detta sätt vidtagit på densamma ankommande mått och steg för beredande av arvode åt den behövlige biträdande läraren i fysikalisk diagnostik, upptog den frågan om anordnandet av undervisningen i pediatrik vid universitetet. Såsom jag nämnt, tillsattes ny innehavare av professuren i pediatrik och praktisk medicin den 27 oktober 1916, och den 3 november 1916 avlät fakulteten en till universitetskanslern ställd skrivelse i ämnet. Jag skall här återgiva innehållet i denna skrivelse, av vilken jag förskaffat mig tillfälle att taga del. Av densamma framgår, dels huruledes man med strävandet att bereda ökad möjlighet till pediatrik tjänstgöring förknippat tanken på en betydelsefull omläggning av densamma, dels ock huru man ordnat den viktiga, nyss omförmälda lokalfrågan i avseende å en spädbarnsavdelning. Skrivelsen är av följande lydelse:

I skrivelse av den 4 januari 1915 har fakulteten som svar på en remiss angående möjligheten att här bereda tillfälle till den för avläggande av medicine licentiatexamen föreskrivna pediatrika tjänstgöringen, som enligt nu gällande examensstadga uteslutande får fullgöras vid karolinska institutets pediatrika klinik, i princip uttalat sig för önskvärdheten av en dylik ändrings vidtagande, men som ett villkor härför framhållit nödvändigheten av att härvarande, endast för äldre barn avsedda barnsjukhus utvidgades med en spädbarnsavdelning på minst 15 sängar, då ju en undervisning i pediatrik utan tillgång på sådant sjukmaterial ej är tänkbar. Fakulteten har nu tagit ärendet under förnyad omprövning och finner fortfarande kravet på en spädbarnsavdelning oavvisligt. Då fakulteten emellertid, med hänsyn till för närvarande rådande konjunkturen, icke anser sig nu rimligtvis kunna framkomma med några anslagsäskanden till här ifrågasatta tillbyggnad men å andra sidan måste behjärta behovet av en snar förändring till det bättre i fråga om den stockning för de studerande, som för närvarande, enligt vad allmänt bekant är och som särskilt i nämnda remisskrivelse också påpekats, i så hög grad gör sig gällande vid den pediatrika

[87.] tjänstgöringen, har fakulteten ansett sig böra låta undersöka, om icke utan större förändringar sådana mindre, provisoriska anordningar vid nuvarande barnsjukhus kunde vidtagas, att åtminstone ett mindre antal spädbarn där kunde mottagas och härigenom möjlighet för pediatrik tjänstgöring för ett visst, låt vara mindre antal studerande redan inom närmaste tiden kunde beredas. Det har härvid framgått, att genom inredande av laboratorium i barnsjukhusets källarvåning det hittills härför använda rummet på nedre botten skulle kunna göras disponibelt till sjuksal och härigenom utrymme för 8 spädbarn vinnas. De härför erforderliga omändringarna äro redan påbörjade och väntas bli avslutade innan årets utgång. Härigenom torde således bliva möjligt att till tjänstgöring mottaga ett mindre antal studerande; maximiantalet anser fakulteten sig böra bestämma till 8 i varje kurs.

I fråga om den närmare anordningen av undervisningen har fakulteten redan i sin ovan nämnda svarsskrivelse framhållit, att dess meddelande givetvis bör tillkomma professorn i pediatrik och praktisk medicin, men att, då enligt förut uppgjord plan undervisningen i fysikalisk diagnostik vid de obligatoriska propedeutiska kurserna i de viktigaste kliniska undersökningsmetoderna jämväl skulle åligga denne professor, en biträdande lärare för de praktiska övningarna vid dessa senare kurser skulle bli erforderlig, varför fakulteten redan förut hemställt om att bland årets riksdagspetita mätte upptagas ett anslag av 2,000 kronor till arvode åt en dylik biträdande klinisk lärare.

Beviljas detta anslag, blir det sålunda möjligt att här anordna pediatrik undervisning, förutsatt att denna begränsas till två kurser årligen på vardera tre månader. För närvarande omfattar tjänstgöringen i pediatrik fyra månader vid karolinska institutets pediatrika klinik jämte två veckors assistenttjänstgöring vid allmänna barnhuset i Stockholm, vilken senare tjänstgöring kan fullgöras vare sig under eller efter den kliniska tjänstgöringen. Den hittillsvarande pediatrika tjänstgöringen har i huvudsak bestått i poliklinisk undervisning; någon sjukhustjänstgöring i egentlig mening har knappast förekommit, om man undantager de 14 dagarnas assistenttjänstgöring på allmänna barnhuset. Det vore nu meningen, att tjänstgöringen skulle anordnas som en verklig sjukhustjänstgöring, i likhet med vad t. ex. är förhållandet i kirurgi och medicin, så att de studerande alltså få sig tilldelade patienter å sjukhuset, vilka de ha att undersöka, över vilka sjukjournal skall föras och vilkas tillstånd och behandling de hava att dag för dag följa, samt för övrigt deltaga och biträda i sjukhusarbetet i den utsträckning, klinikchefen anser lämpligt. Genom denna anordning blir en särskild assistenttjänstgöring vid allmänna barnhuset icke längre av behovet påkallad. Att de studerande dessutom naturligtvis liksom hittills hava att bevista vederbörande professors kliniska och polikliniska demonstrationer och föreläsningar är självfallet. Dessa måste givetvis något mera koncentreras än hittills. Här i Lund måste huvudvikten läggas vid den kliniska undervisningen, då ej något större polikliniskt material med säkerhet kan påräknas. Fyra timmars klinisk och två timmars poliklinisk undervisning i veckan i form av demonstrationer och föreläsningar torde redan nu förslagsvis kunna nämnas som en lämplig anordning, men böra ju härom senare noggrannare, speciella föreskrifter lämnas. Fakulteten förmenar, att förkortningen av tjänstgöringen till tre månader i praktiskt utbildningshänseende mer än väl uppväges genom fördelen av en genomförd verklig sjukhustjänstgöring och den koncentrerings av undervisningen, som ändringen i övrigt innebär, så mycket mer som undervisningen härigenom kan anordnas som planmässigt avgränsade kurser. Förslaget till denna ändring av tjänstgöringen har företagits i samförstånd med vederbör-

rande målsmän för pediatriken vid karolinska institutet och vid medicinska fakulteten i Uppsala — det är från den förre, som uppslaget härtill först utgått — och, enligt vad fakulteten har sig bekant, torde sannolikt liknande ändringsförslag vara att förvänta från båda dessa högskolor.

Under förutsättning att förutnämnda anslag till en biträdande lärare för den fysikaliska diagnostiken beviljas, anser sig sålunda fakulteten i stånd att i varje fall från och med år 1918 här anordna tjänstgöring i pediatrik på nu angivet sätt, men förklarar sig villig att, jämväl under sagda förutsättning, redan vid ingången av läsåret 1917—1918 söka få en dylik kurs anordnad för att dymedelst göra vad fakulteten förstår för att något avlasta nu rådande stockning vid den pediatrikska kliniken i Stockholm och således bidra till minskningen av den för den praktiskt kliniska utbildningens fortgång hinderliga väntetid, som de studerande nu i regel hava att räkna med, innan plats kan beredas dem för denna tjänstgöring. Fullt avhjälpt blir missförhållandet härigenom visserligen icke. Därtill fordras möjlighet för samtidig tjänstgöring av ett betydligt större antal studerande. Fakulteten förbehåller sig därför att framdeles, så snart bättre konjunkturen föreligga, få återkomma till sitt förra, ingalunda helt uppgivna förslag om tillbyggnad av en spädbarnsavdelning, varigenom ett större antal studerande, än vad nu kan bliva fallet, på en gång kunde beredas tillfälle till den praktiska utbildningen i pediatrik. Med de nu föreslagna anordningarna tror sig fakulteten emellertid hava gjort vad som under nuvarande förhållanden rimligtvis kan åstadkommas till förbättring i här påpekade missförhållanden.

Med stöd av det nu anförda får fakulteten således vördsamt anhålla, att kanslersämbetet ville göra underdånig hemställan därom, att vederbörande föreskrift angående tjänstgöringen i pediatrik i § 20 av nu gällande examensstadga måtte erhålla en så ändrad lydelse, att tjänstgöringen endast kommer att omfatta tre månader samt från och med början av läsåret 1917—1918 får fullgöras även vid pediatrikska kliniken i Lund, ävensom att föreskriften i detta moment om två veckors assistenttjänstgöring vid allmänna barnhuset samtidigt måtte utgå, eller med andra ord att, under förutsättning av liknande framställning från karolinska institutet i Stockholm och medicinska fakulteten i Uppsala, nämnda moment måtte erhålla följande lydelse:

i *pediatrik*: tre månaders tjänstgöring vid ettdera universitetets eller karolinska institutets pediatrikska klinik samt förutnämnda assistenttjänstgöring vid epidemisjukhus.

Vad angår frågan om ökad möjlighet att få tillträde till pediatrik tjänstgöring anser jag behövligheten av åtgärder härför genom vad i det föregående anförts vara till fullo ådagalagd. Då nu under angiven förutsättning dylik tjänstgöring skall kunna äga rum i Lund, synes man böra begagna det tillfälle, som sålunda erbjuder sig att, så snart detta är möjligt, i någon mån motverka stagnationen vid karolinska institutet.

Även i Uppsala bereder man sig på att från och med höstterminen 1917 kunna deltaga i medicine kandidaternas kliniska utbildning i pediatrik. I själva verket har man i Uppsala redan upprättat såväl pediatrik klinik som pediatrik poliklinik. Förhållandena i Uppsala torde emellertid vara mera ofullkomnade än i Lund.

Departementschefen.

För anordnande av pediatrik tjänstgöring vid universitetet i Lund erfordras, såsom anförts, anslag till arvode åt en biträdande lärare i fysikalisk diagnostik — ett annat anslagskrav, som står i samband härmed, skall jag behandla i nästföljande punkt — samt ändring av hithörande bestämmelser rörande examensväsendet.

Om beviljande av nämnda arvode till det av universitetsmyndigheterna begärda beloppet synes framställning nu böra göras till riksdagen.

Därest anslaget beviljas, torde jag få återkomma till frågan om ändring av bestämmelserna i fråga om examensväsendet. Anslaget torde av skäl, som framgått av det föregående, böra sättas på extra stat.

Jag tillstyrker alltså, att Eders Kungl. Maj:t tacktes föreslå riksdagen

Nytt anslag.

att till arvode åt en biträdande lärare i fysikalisk diagnostik vid universitetet i Lund anvisa på *extra stat* för år 1918 ett förslagsanslag, högst 2,000 kronor.

[88.]

Materiell
för pedi-
atriska klini-
kens labora-
torium.

40. **Materiell för pediatrika kliniken laboratorium.** Medicinska fakulteten vid universitetet i Lund har bland de anslagsäskanden, som understötts av vederbörande konsistorium och genom kanslerns förutnämnda utlåtande den 2 oktober 1916 framlagts för Kungl. Maj:t, även gjort framställning om beredande av anslag å 500 kronor på ordinarie stat till ett laboratorium för pediatrika kliniken.

Till grund för detta anslagskrav ligger en av professorn K. Petrén hos fakulteten gjord framställning. Av denna framställning samt av upplysningar, som jag inhämtat från Petrén, framgår följande:

Fakultetens kliniska, förnämligast klinisk forskning avseende laboratorium har hittills varit förlagt till pediatrika kliniken i barnsjukhuset. Det utrymme därstädes, varöfver fakultetens kliniska laboratorium förfogat, apteras nu till en spädbarnsavdelning — jag hänvisar i avseende härå till vad jag under näst föregående punkt anför. Annan utväg till erhållande av en sådan avdelning finnes ej. Fakultetens kliniska laboratorium måste således flyttas från pediatrika kliniken, vilken har ont om utrymme för egna behov. I den nya medicinska kliniken, vilken väntas bli färdig under år 1917, bli jämförelsevis stora lokaler tillgängliga för laboratoriebehov. Det kliniska laboratoriet kan då lämpligen förläggas till den nya klinikbyggnaden.

Den pediatrika kliniken har hittills ej förfogat öfver annat laboratorium än fakultetens kliniska laboratorium. Då detta flyttas, blir det nödvändigt att inom den pediatrika kliniken anordna ett laboratorium för dess eget behov, och för detta laboratorium kräves ett årligt materiellanslag. Anslagsbeloppet bör sättas till 500 kronor, samma belopp som utgår till andra kliniker vid universitetet. Anslaget är nödigt för anskaffande av erforderliga förbrukningsartiklar samt inköp av instrument för vetenskapligt arbete.

Det bör tilläggas, att det kliniska laboratoriets överflyttande till den nya klinikbyggnaden medför, att man undgår en ökning med 500 kronor av medicinska klinikkens materiellanslag, vilken ökning eljest skulle bli nödvändig i sammanhang med tillkomsten av den nya klinikbyggnaden. Det kliniska laboratoriet, vilket förfogar över ett materiellanslag å 1,000 kronor, kommer nämligen att kunna stå medicinska kliniken till tjänst med diverse materiell, som kliniken annars behöfve anskaffa.

På grund av vad sålunda anförts och då anslaget lämpligen bör uppföras på extra stat, tillstyrker jag förslag till riksdagen

att till materiell för pediatrika klinikkens vid universitetet i Lund laboratorium anvisa på *extra stat* för år 1918 ett anslag av 500 kronor.

Nytt anslag.

41. **Biträdande lärare vid patologisk-anatomiska institutionen.**

En bland de av mig under punkten 86 omförmälda, av universitetskanslern till Kungl. Maj:t överlämnade framställningar rörande anslagsbehov, som medicinska fakulteten i Lund ansett böra tillgodoses, avser avlöning åt en biträdande lärare vid universitetets patologisk-anatomiska institution.

[89.]

Biträdande
lärare vid
patologisk-
anatomiska
institutionen.

Frågan härom har i en till det större akademiska konsistoriet i Lund i maj 1916 ingiven och av medicinska fakulteten förordad framställning väckts av professorn i allmän patologi, bakteriologi och allmän hälsovård vid universitetet M. J. C. A. Forssman samt professorn i patologisk anatomi och rättsmedicin därstädes P. G. E. Sjövall. I framställningen har anförts:

De lärarkrafter, som för närvarande ombänderhava undervisningen i allmän patologi, bakteriologi, speciell patologi och rättsmedicin vid Lunds universitet äro två professorer och en assistent. Så har förhållandet varit ända sedan år 1893, då assistentbefattningen tillkom till de två förut befintliga professurerna.

Under den tid, som sedan dess förflutit, har det arbete, som åligger de ifrågasvarande lärarna, ökat i mycket betydande grad, och arbetsökningen fortfar alltjämt. En väsentlig del av detta arbete utgöres av obduktioner och därmed sammanhängande demonstrationer, och antalet dylika förrättningar befinner sig i raskt stigande. De vid patologiska institutionen utförda obduktionerna voro under den akademiska treårsperioden 1906—1909 årligen 159; under treårsperioden 1912—1915 hade deras årliga antal stigit till 260, och under de 11 förflutna månaderna av det sista akademiska året, 1915—1916, hava de redan uppgått till ett antal av 296. På de sista 10 åren har alltså dessa obduktioners antal ungefär fördubblats. En liknande stegring, ehuru mindre stark, har inträffat för de obduktioner, som utföras vid Lunds hospital och som under det akademiska läsåret förrättas av de ovannämnda akademiska lärarna för att tillföra den elementära undervisningen i obduktionsteknik och diagnostik behöfligt material; dessa obduktioner voro under treårsperioden 1906—1909 årligen 31 och under motsvarande period 1912—1915 årligen 46; till samma antal uppgå de redan under de

[89.]

förflutna månaderna av det senaste läsåret. Här föreligger alltså en stegring av obduktionsantalet med i runt tal 50 procent. Härtill kommer nu ytterligare, att materialet för sistnämnda undervisning, trots denna ökning, icke visat sig vara tillräckligt, när antalet deltagare i de medicinska kurserna varit så stort som under de sista 10 åren, och att ifrågavarande undervisning erhållit ett tillfredsställande material. Först sedan även obduktionerna vid Malmö allmänna sjukhus från och med år 1908 kunnat införlivas med densamma. Även de obduktioner, som på detta sista vis under de nämnda lärarnas ledning komma den akademiska undervisningen till godo, hava med åren ökats i antal, nämligen från 45 år 1908 till i medeltal 70 årligen under de sista åren; en ökning alltså även här med omkring 50 procent, oavsett att *hela* detta obduktionsmaterial på skildrat vis utgör ett nytillkommet arbete.

Den ökning i arbetsbördan, som den påvisade stegringen i obduktionsantalet medför, är i själva verket mycket anseelig. En obduktion, förbunden med akademisk undervisning och protokollskrivning, kan icke utföras på mindre tid än tre timmar, och när två eller flera obduktioner komma till samtidigt utförande, ökas denna tid till fyra timmar, även om en del av tillsynen vid obduktionernas tekniska utförande samt viss protokollsdiktamen därvid kan överlätas åt amanuensen. Då nu under det akademiska arbetsåret till exempel så gott som samtliga de vid patologiska institutionen utförda obduktionerna äro förenade med nämnda undervisning, så har den stora ökningen i antalet dylika obduktioner medfört såväl en utökning av arbetstiden för varje arbetsdag som ett avsevärt antal nya arbetsdagar för den lärare, som leder dessa obduktioner.

Jämte det sagda kan slutligen nämnas, att även de undersökningar å vid operationer vunnet material, som utföras å patologiska institutionen i Lund i diagnostiskt syfte för Lunds kliniska institutioners räkning, ökats i en grad, som gör också denna arbetstillökning ganska kännbar. Dessa s. k. svulstundersökningars antal har nämligen under de sista 10 åren vuxit från 175 till 600.

Det nu angivna arbetet — till vilket ytterligare kommer den undervisning, som icke under de sista åren undergått någon förändring (kurs i allmän patologi och bakteriologi; föreläsningar i speciell patologi; kurs i rättsmedicin; rättsmedicinska obduktioner) — utföres, utan att sedan år 1893 annan förändring inträtt beträffande de ifrågavarande akademiska lärarna, än att arvudet höjts åt assistenten och nu utgör 2,500 kronor (en samtidig höjning av amanuenslönen till 2,000 kronor har därjämte ägt rum).

Storleken av det arbete, som sålunda nu utföres av dessa akademiska lärare, kan därjämte även bedömas genom att jämföras med det motsvarande arbete, som utföres vid Uppsala universitet.

En jämförelse i detta avseende lämnas av Forssman och Sjövall i en uti framställningen intagen *tablå över undervisningen i allmän och speciell patologi, bakteriologi och rättsmedicin vid Uppsala och Lunds universitet*. Tablå, vars uppgifter, vad Uppsala universitet angår, äro hämtade från detta universitets föreläsningsschemata och årsberättelser, är uppställd med följande rubriker: allmän patologi, speciell patologi, obduktioner, bakteriologi och rättsmedicin. Med hänvisning i övrigt till denna tablå ber jag att få återgiva vad de båda professorerna i sin framställning yttra rörande nämnda jämförelse:

Ur denna tablå framgår, att Uppsala äger ett större arbete därutinnan, att kursen i allmän patologi och kursen i bakteriologi givas två gånger årligen, under det att dessa kurser givas i Lund endast en gång årligen. Uppsala äger därjämte en överbikt så till vida, som obduktionsmaterialet vid patologiska institutionen därstädes utnyttjas ej blott till demonstration utan dessförinnan till särskild undervisning i obduktionsteknik. Detta dubbla utnyttjande uppväges emellertid i Lund genom det sammankopplat betydligt större obduktionsmaterial, som står till undervisningens tjänst och som just möjliggör ett undvikande av sådan sammankoppling av olika undervisning. Å andra sidan äger Lund ett större arbete därutinnan, att katedrala föreläsningar hållas i speciell patologi, att en vidlyftigare kurs halles i rättsmedicin och att en ganska omfattande undervisning vid rättsmedicinska obduktioner lämnas. Att denna sista undervisning överhuvud är möjlig i Lund beror därpå, att professorn i patologisk anatomi och rättsmedicin deltagar i utförandet av flertalet rättsmedicinska obduktioner i sydvästra delen av Skåne och genom denna hjälp af vederbörande tjänsteläkare erhåller material för sin undervisning i fråga. Det kan här tillfogas, att denna undervisning dels genom förrättningens egen art, dels genom de därmed förbundna resorna är synnerligen tidskrävande; varje utförd dylik obduktion betecknar nästan undantagslöst en hel dags arbete, i synnerhet om däri inberäknas arbetet efter obduktionens slut med utredning och utlåtande över det föreliggande rättsfallet.

Härefter anföra Forssman och Sjövall vidare:

Jämföres det större arbetet i Uppsala med det större arbetet i Lund, så torde det vara obestridligt, att arbetet i sin helhet är väl så omfattande i Lund som i Uppsala. Detta blir än mera tydligt, om man tager i betraktande det antal lärare, över vilket den ifrågavarande undervisningen förtogar i Uppsala. Dessa lärare utgöras i första hand av en professor, en laborator (samtidigt förordnad att upprätthålla examinationen i rättsmedicin och åtnjutande ett sammanlagt arvode af 7,600 kronor) och en assistent; alltså ett antal lärare, lika med i Lund. Men härtill kommer nu professorerna i bakteriologi och hygien i Uppsala. Denne professor leder kurserna i bakteriologi, vilket utgör ungefär hälften av hans akademiska skyldighet, och i dylik utsträckning äger alltså Uppsala för närvarande rikligare tillgång på akademiska lärare för ifrågavarande undervisning än Lund.

Redan de nu berörda förhållandena torde vara tillräckliga för att styrka behovet af ökad lärarkraft för undervisningen i nämnda ämnen vid Lunds universitet. Härtill kommer emellertid en omständighet, vilken icke blott ytterligare styrker detta behov, utan även gör kravet på dess tillfredsställelse aktuellt *just nu*. Som bekant torde vara, pågå för närvarande stora nybyggnadsarbeten vid Lunds lasarett, och dessa nya byggnader beräknas med säkerhet bliva färdiga att tagas i bruk under hösten 1917. I och med detta kommer alltså lasarettet att mottaga ett icke oväsentligt ökat antal sjuka, och i betraktande härav torde man icke kunna undgå att räkna med att även dödsfallens antal kommer att visa en ökning. Följden härav blir alltså, att den patologiska institutionen i Lund måste, från och med år 1918, räkna med en förnyad ökning af det årliga antalet obduktioner.

För att i rätt tid möta detta nya tillskott i arbete måste en begäran om ökad arbetskraft framställas nu. Frågan måste ju nämligen komma före vid riksdagen år 1917, för att den nya arbetskraften skall kunna paräknas samtidigt med det nya tillskottet i arbete. Då vi salunda på dessa grunder härmed väcka denna fråga och nu

[89.] övergå till spörsmålet om den närmare arten av den av oss önskade nya arbetskraften, vilja vi i första rummet framhålla, att ändamålet icke gagnas genom inrättandet av en ny amanuensbefattning vid den patologiska institutionen. Ändamålet fordrar en person, som redan äger en patologisk-anatomisk yrkesutbildning. För att en verklig arbetsfördelning mellan de redan förefintliga lärarna och den nye skall kunna äga rum, måste nämligen den nye läraren äga förmåga att självständigt leda obduktioner och därmed förenad undervisning, liksom han måste äga kompetens att på egen hand utföra svulstundersökningar och andra mikroskopiska arbeten på institutionens laboratorium.

Dessa kvalifikationer liksom även storleken av det beräknade arbetet skulle enligt vår mening kunna tillgodoses, om den nya arbetskraften erhöles under den form, som från flera andra akademiska områden redan är väl känd, nämligen som en biträdande lärare, tillsatt för år och med ett årligt arvode av 3,500 kronor. En dylik form för ökad lärarkraft skulle under nuvarande förhållanden av vissa speciella orsaker vara särskilt lämplig. I så fall skulle nämligen ingen fast plats skapas, och möjligheten bevaras då att vid påkommande behov lätt ändra densamma. Denna möjlighet torde just för tillfället vara av ett bestämt värde. Frågan om en genomgripande omorganisation av rättsmedicinalväsendet står på dagordningen, och det är måhända icke uteslutet, att en ny organisation av rättsmedicinalväsendet kommer att medföra en koncentrerings av ett rättsobducentdistrikt till Lund. Blir detta fallet, framkommer sannolikt även behovet av en viss ny arbetskraft för skötandet av detta distrikt. Det arbete, som genom denna nya kraft skulle tillgodoses, torde emellertid med en viss sannolikhet kunna förenas med det arbete, som skulle tillkomma den nu föreslagne läraren i patologisk anatomi. Dennes plats skulle följaktligen under sådana förhållanden kunna omändras till en fast plats, t. ex. en prosekur i patologisk anatomi och rättsmedicin, och just med tanke härpå bör möjligheten bevaras att lätt ändra den nu önskade platsen.

De båda professorerna sluta sin framställning med åskande om uppförande av nyssnämnda arvode, 3,500 kronor, på universitetets ordinarie stat.

Departementschefen.

Giltiga skäl torde vara anförda för att skaffa den patologisk-anatomiska institutionen ökade arbetskrafter, på det att undervisningen i obduktionsteknik och diagnostik skall kunna vederbörligen utnyttja det till buds stående materialet.

Såsom av det anförda framgår, erhålles detta material för närvarande dels å Malmöhus läns sjukvårdsinrättningar i Lund, vilka äro upplåtna för universitetets medicinska undervisning, dels vid Lunds hospital, dels ock vid Malmö allmänna sjukhus. De obduktioner, som äga rum å sistnämnda sjukhus, förrättas av assistenten vid patologisk-anatomiska institutionen efter enskild överenskommelse mellan vederbörande, och någon skyldighet att vid dem meddela akademisk undervisning finnes ej.

Man kunde nu ifrågasätta, huruvida den begärda ökningen av arbetskrafterna vore av nöden, därest den undervisning, som hittills lämnats vid obduktionerna å Malmö allmänna sjukhus, upphörde. Undervisningen

därstädes har ju ägt rum på grund av otillräckligheten av det material, som stod till buds vid Malmöhus läns sjukvårdsinrättningar i Lund och vid Lunds hospital, och borde bliva obehöfelig, då vid sjukvårdsinrättningarnas förestående utvidgning en väsentlig ökning av obduktionstillfällena därstädes kommer att äga rum. I själva verket är det, enligt vad som på framställd förfrågan meddelats mig, avsett, att denna frivilligt åtagna undervisning av assistenten skall upphöra i anledning av sjukvårdsinrättningarnas förestående utvidgning. Att i stället ålägga assistenten, som enligt stat åtnjuter en avlöning av 2,500 kronor och som härför har att uträta ett icke obetydligt arbete, ökad tjänstgöring i Lund synes emellertid vara obilligt. [89.]

Assistentbefattningen har från början närmast tillkommit för utnyttjande i undervisningens intresse av obduktionsmaterialet vid Lunds hospital. Utöver undervisningen vid därstädes förekommande obduktioner har assistenten att biträda vid arbetet å institutionen, såväl det mikroskopiska som museiarbetet, varjämte han vid tillfälligt förfall för vederbörande professor — t. ex. med anledning av rättsmedicinsk obduktion å annan ort — utför obduktioner å patologiska institutionen.

Vad vidare de båda professorerna beträffar måste deras undervisnings-skyldighet anses tillfullo uppfylld genom den föreläsnings- och obduktionsundervisning, som enligt mig lämnade meddelanden, jämförda med de terminliga uppgifterna om »föreläsningar och övningar» vid universitetet, av dem bestrides. Att professorernas arbetsmängd under de senare åren starkt tillväxt är utrett, och den lärar ej kunna ytterligare ökas.

Under nu omförmälda förhållanden har det synts mig vara nödigt att i sammanhang med sjukvårdsinrättningarnas i Lund utvidgning förstärka lärarkrafterna vid därvarande patologisk-anatomiska institution genom inrättande av den ifrågasatta biträdande lärarbefattningen.

Vad angår storleken av lärarens arvode anser jag det lämpligen kunna sättas till 3,000 kronor. Med detta belopp utgå arvoden till åtskilliga biträdande lärare inom universitetens medicinska fakulteter och vid karolinska mediko-kirurgiska institutet.

En fråga, som jag beträffande förevarande anslagsäskande funnit böra framställas till vederbörande förslagsställare, har av professor Forssman på följande sätt besvarats:

Frågan, huruvida lasarettet (landstinget) borde bidra till avlöningen av den nya arbet-kraften vid den patologiska institutionen, har diskuterats inom fakulteten. Det framhölls där, att det ökade antal obduktioner, som kunde beräknas bliva en konsekvens av lasarettets utvidgning (nybyggnaden omfattar 260 sängar), visserligen skulle kunna medhinnas av den patologiska institutionens nuvarande arbetskrafter, men

detta *endast* under den förutsättningen, att ett väsentligt antal obduktioner förrättades privat, utan åtföljande akademisk undervisning. Det tekniska utförandet av en obduktion och den kortfattade registreringen av obduktionsresultaten kräva nämligen en jämförelsevis ringa tid, när förrättningen utföres privat av en tränad obducent. Däremot åtgår för en obduktion, som utföres i undervisningssyfte och i vilken då ingår dels handledning i obduktionens tekniska utförande och dels utförlig utredning och demonstration av obduktionsfynden, en tid, som — när protokollsdiiktamen inberäknas — tager i anspråk 3 à 4 timmar, beroende på om ett eller flera lik föreligga till obduktion. Såväl från patologisk-anatomiskt som från kliniskt håll betonades nu under diskussionen i fakulteten det synnerligen önskvärda i att *hela* detta, kliniskt mycket noggrant observerade obduktionsmaterial komme till användning för undervisningen i patologi; det måste nämligen anses särdeles angeläget att giva det teoretiska studiet av allmän och speciell patologi hjälpen och stödet av *hela* detta mycket värdefulla åskådningsmaterial. För en akademisk obduktionsundervisning i den åsyftade utsträckningen är emellertid en ny arbetskraft nödvändig, och då denna nya arbetskraft tillkommer med sådan motivering, har det synts fakulteten uppenbart, att avlöningen av densamma skulle helt bekostas med statsmedel.

Statsanslaget synes mig med hänsyn till vad Forssman och Sjövall i slutet av sin ovan återgivna skrivelse anført böra uppföras å extra stat.

Nytt anslag.

Jag tillstyrker alltså, det Eders Kungl. Maj:t tacktes föreslå riksdagen att till arvode åt en biträdande lärare vid universitetets i Lund patologisk-anatomiska institution anvisa på *extra stat* för år 1918 ett förslagsanslag, högst 3,000 kronor.

[90.]
Ortopedisk
poliklinik.

42. **Ortopedisk poliklinik.** Såsom bidrag till arvode åt en föreståndare för en ortopedisk poliklinik vid Malmöhus läns sjukvårdsinrättningar i Lund med den undervisningsskyldighet, som av Kungl. Maj:t bestämmes, har riksdagen för vart och ett av åren 1915—1917 anvisat ett extra anslag av 1,500 kronor, under förutsättning att Malmöhus läns landsting bidroge till avlöningen åt föreståndaren med minst lika stort belopp samt att fullt lämplig person för undervisningens meddelande funnes att tillgå.

Bestämmelser rörande denne befattningshavares undervisningsskyldighet äro meddelade genom nådigt brev den 22 januari 1915.

Då enahanda anslag är erforderligt jämväl för år 1918, hemställer jag om förslag till riksdagen

att såsom bidrag till arvode åt en föreståndare för universitetets i Lund ortopediska poliklinik å Malmöhus läns sjukvårdsinrättningar i nämnda stad med den under-

visningsskyldighet, som av Kungl. Maj:t bestämmes, anvisa på *extra stat* för år 1918 ett förslagsanslag, högst 1,500 kronor, under förutsättning att Malmöhus läns landsting bidrager till avlöningen åt föreståndaren med minst lika stort belopp samt att fullt lämplig person för undervisningens meddelande finnes att tillgå.

43. **Nya lokaler för historiska museet samt mynt- och medaljkabinettet m. m.** Sedan riksdagen anvisat nödiga medel till uppförande av en ny byggnad för zoologiska institutionen vid universitetet i Lund samt denna nybyggnad numera blivit färdig att för ändamålet tagas i besittning av nämnda institution, har frågan om att låta inreda institutionens gamla byggnad till lokaler för universitetets historiska museum samt mynt- och medaljkabinett m. m. bragts under Kungl. Maj:ts prövning.

[91.]

Nya lokaler
för historiska
museet samt
mynt- och me-
daljkabinettet
m. m.

Kanslern för rikets universitet har nämligen i anledning av en utav det större konsistoriet i Lund hos kanslern gjord framställning begärt Kungl. Maj:ts åtgärd för utverkande av ett anslag å 107,316 kronor för ifrågavarande ändamål. Ärendet har remitterats till överintendentensämbetet för avgivande av underdånigt utlåtande, och har ämbetet därvid anbefallts att söka åstadkomma förenklingar i planen för berörda omändringsarbete i syfte att i möjligaste mån nedbringa kostnaderna för detsamma. Dylikt utlåtande har ännu icke inkommit från ämbetet. Emellertid lär, enligt vad jag under hand inhämtat, även med förenklingar i planen för ändamålet erfordras ett belopp av omkring 90,000 kronor.

Jag hemställer om förslag till riksdagen

att, i avbidan på proposition angående anslag till omändring av zoologiska institutionens vid universitetet i Lund gamla byggnad till lokaler för universitetets historiska museums samt mynt- och medaljkabinett m. m., beräkna för ändamålet på *extra stat* för år 1918 ett anslag av 90,000 kronor.

Nytt anslag.

44. **Universitetslektorer.** Till lektorer i tyska, franska och engelska språken vid universitetet i Lund har riksdagen för vart och ett av åren 1890—1903 anvisat 6,000 kronor att utgå med 2,000 kronor till en var av sagda tre lektorer. Från och med år 1904 har nämnda anslag utgått med höjt belopp eller 9,000 kronor årligen, fördelat med 3,000 kronor till en var av ifrågavarande lektorer. Anslaget har av riksdagen

[92.]

Universitets-
lektorer.

beviljats för perioder av sex år. Reglemente för universitetslektorerna har fastställts av Kungl. Maj:t, senast den 4 december 1903.

År 1913 beviljade riksdagen för tillgodoseende av ifrågavarande ändamål under ytterligare sex år 54,000 kronor, varav på extra stat för vart och ett av åren 1914—1917 anvisats ett belopp av 9,000 kronor.

Dylikt anslag erfordras jämväl för år 1918.

Jag hemställer om förslag till riksdagen

att av det år 1913 beviljade anslaget till anställande vid universitetet i Lund av lektorer i tyska, franska och engelska språken anvisa på *extra stat* för år 1918 såsom förslagsanslag ett belopp av högst 9,000 kronor.

[93.]
Undervisning
i slaviska
språk.

45. **Undervisning i slaviska språk.** För vart och ett av åren 1908—1917 har riksdagen beviljat 2,500 kronor till uppehållande vid universitetet i Lund av undervisning i slaviska språk, företrädesvis ryska.

Då behov av ifrågavarande anslag alltjämt föreligger, hemställer jag om förslagen

att till uppehållande vid universitetet i Lund av undervisning i slaviska språk, företrädesvis ryska, bevilja på *extra stat* för år 1918 ett förslagsanslag, högst 2,500 kronor.

[94.]
Lärare i este-
tik samt litte-
ratur- och
konsthistoria.

46. **Lärare i estetik samt litteratur- och konsthistoria.** För vardera av åren 1908 och 1909 beviljade riksdagen 2,500 kronor till arvode åt en lärare vid universitetet i Lund med åliggande att biträda vederbörande professor i estetik samt litteratur- och konsthistoria vid uppehållande av undervisnings- och examinationsskyldigheten i hans ämnen, vilka ämnen i 1907 års examensstadga upptagas såsom litteraturhistoria med poetik samt konsthistoria med konstteori. För enahanda ändamål har för vart och ett av åren 1910—1917 beviljats ett anslag av 3,500 kronor.

Bestämmelser rörande anslaget äro den 1 november 1907 meddelade av Kungl. Maj:t. I fråga om det högre anslagsbeloppet har stadgats såsom villkor, att därest vederbörande lärare innehade docentstipendium, arvodet för undervisningen skulle minskas, så att detsamma jämte stipendiet ej överstege 5,000 kronor.

Såsom framgår av den redogörelse, jag i det föregående lämnat under punkten 63, har fyllnadsarvode till den ifrågavarande läraren vid universitetet i Lund under de senare åren utgått med 1,000 kronor av de å universitetets stat uppförda, till Kungl. Maj:ts disposition stående medlen. Någon minskning i den sammanlagda ersättning, som sålunda tillkommit denne lärare, torde icke böra ifrågakomma. Då det emellertid är önskvärt att kunna för andra universitetets behov förfoga över det belopp, som hittills för ändamålet tagits i anspråk ur berörda, å universitetets stat uppförda medel, synes hos riksdagen böra för år 1918 äskas ett extra anslag av 4,500 kronor. Kommer arvodet att utgå med detta belopp, torde föreskrift böra meddelas därom, att innehavaren av ifrågavarande befattning skall, såsom hittills, vara underkastad utsträckt tjänstgörings-skyldighet samt att han ej får samtidigt innehava docentstipendium.

Jag hemställer om förslag till riksdagen

att till arvode åt en lärare vid universitetet i Lund Ökat anslag.
med åliggande att biträda professorn i estetik samt literatur- och konsthistoria vid uppehållande av undervisnings- och examinationsskyldigheten i hans ämnen enligt de närmare bestämmelser, som av Kungl. Maj:t meddelas, anvisa på *extra stat* för år 1918 ett förslagsanslag, högst 4,500 kronor.

47. Psykologiska laboratoriet. Till uppehållande av verksamheten [95.]
å det psykologiska laboratoriet vid universitetet i Lund har riksdagen för Psykologiska laboratoriet.
vart och ett av åren 1915—1917 anvisat ett extra anslag av 750 kronor.

Med anledning av vederbörandes begäran om fortsatt anslag för berörda ändamål hemställer jag om förslag till riksdagen

att till uppehållande av verksamheten å det psykologiska laboratoriet vid universitetet i Lund anvisa på *extra stat* för år 1918 ett anslag av 750 kronor.

48. Föreståndare för historiska museet m. m. Till avlönande av [96.]
föreståndaren för historiska museet samt mynt- och medaljkabinettet vid Föreståndare för historiska museet m. m.
universitetet i Lund har riksdagen för vart och ett av åren 1904—1911 anvisat 2,000 kronor. För vart och ett av åren 1912—1917 har av riksdagen för samma ändamål anvisats ett belopp av 4,000 kronor, med villkor att, därest vederbörande föreståndare vore innehavare av docentstipendium, arvodet för undervisningen skulle på föreskrivet sätt minskas.

Beträffande föreståndarens tjänstgöringsskyldighet m. m. äro bestämmelser den 10 november 1911 meddelade av Kungl. Maj:t.

Då fortsatt anslag för ifrågavarande ändamål synes mig böra beredas till nu utgående belopp och på enahanda villkor, som för närvarande gälla, hemställer jag, att Eders Kungl. Maj:t tacktes föreslå riksdagen

att till avlönande av en föreståndare för universitetets i Lund historiska museum samt mynt- och medaljkabinett med den tjänstgöringsskyldighet, som av Kungl. Maj:t bestämmes, bevilja på *extra stat* för år 1918 ett förslagsanslag, högst 4,000 kronor, med villkor att, därest vederbörande föreståndare är innehavare av docentstipendium, föreståndarens avlöning skall minskas, så att densamma jämte stipendiet ej överstiger 5,000 kronor.

[97.]

Amanuens
vid universi-
tetets konst-
samlingar.

49. **Amanuens vid universitetets konstsamlingar.** Till arvode åt en amanuens vid universitetets i Lund konstsamlingar har från och med år 1906 utgått ett extra anslag av 500 kronor årligen.

Som fortsatt anslag för ifrågavarande ändamål är behövt, hemställer jag om förslag till riksdagen

att till arvode åt en amanuens vid universitetets i Lund konstsamlingar bevilja på *extra stat* för år 1918 ett förslagsanslag, högst 500 kronor.

[98.]

Mekaniska
arbeten vid
fysiska insti-
tutionen.

50. **Mekaniska arbeten vid fysiska institutionen.** I skrivelse till kanslern för rikets universitet har det större akademiska konsistoriet i Lund gjort framställning om beviljande på ordinarie stat av ett anslag å 2,500 kronor till arvode åt en mekaniker vid fysiska institutionen, dock med rätt för institutionens föreståndare att tills vidare, och till dess en särskild mekaniker kunde anskaffas, använda anslaget till bekostande av årliga ändrings- och reparationsarbeten å institutionens instrumentsamling.

De till stöd för det större konsistoriets begäran åberopade skäl innefattas i en av tillförordnade professorn i fysik vid universitetet, docenten K. M. G. Siegbahn till konsistoriet ingiven, av filosofiska fakultetens matematisk-naturvetenskapliga sektion förordad framställning, däri Siegbahn anført följande:

De reparationsarbeten, som vore nödvändiga för att vidmakthålla fysiska institutionens instrumentsamling, jämte de ständigt återkommande ändrings- och nykonstruktionsarbetena vid de vetenskapliga undersökningarna hade under de senare åren gjort behovet av en egen mekaniker allt mera trängande. Det torde även numera vara svårt att uppleta någon fysisk institution — även den minsta — som ej vore utrustad med åtminstone en institutionsmekaniker och detta framför allt av sparsamhetsskäl, då de ifrågavarande reparations- och konstruktionsarbetena i annat fall finge betalas väsentligt dyrare (i regel beräknades vid finmekanikerverkstäder minst 100 procent på arbetskostnaden). Att frågan trots detta ej blivit tidigare framförd läge framför allt däri, att någon lämplig verkstadslokal ej låte inreda sig å institutionen. De sista årens starka tillströmning av laboranter hade ytterligare ökat behovet av en mekaniker, samtidigt som möjligheterna till beredande av även en provisorisk arbetsplats inom institutionen definitivt omöjliggjorts.

Då de arbeten, som tillkomme institutionsmekanikern, i varje fall måste utföras och ett bekostande av desamma med medel ur institutionens årsanslag endast kunde medföra — såsom fallet också varit under de senare åren — att de utgiftsposter, som normalt skulle bestridas ur årsanslaget, måste utgå ur andra fonder, vore det påtagligt, att en ändring i detta hänseende nu ej längre kunde undanskjutas.

Framhållas borde även, att institutionens årsanslag å 5,000 kronor i själva verket vore allt för knappt tillmätt för att möjliggöra ens en måttlig nyanskaffning av de för undervisningen och det vetenskapliga arbetet behövligen instrumenten och än mindre kunde tåla några extra avbränningar. Såsom av nedanstående tablå framginge, återstode av årsanslaget sammanlagt omkring 600 kronor för smärre utgiftsposter, som ej upptagits i de fem grupperna, samt för den egentliga instrumentanskaffningen:

1) Koks och ved (normala priser)	kronor 2,100
2) Gas, vatten, elektricitet	» 700
3) Rengöring, trädgård	» 400
4) Institutionens bibliotek	» 400
5) Förbrukningsartiklar: kemikalier, metall, glas, fotografiska utensiler etc.	» 800
Summa kronor 4,400	

De enda bland de olika posterna, på vilka inbesparingar eventuellt kunde göras, vore 1) och 5). Vad uppvärmningen beträffade, torde ett ersättande av de nuvarande gammalmodiga värmeradiatorerna mot nyare och mer effektiva kunna nedbringa värmekontot med några hundra kronor. En sådan åtgärd vore också från institutionens sida föreslagen. Beträffande gruppen 5) kunde påföras, att den för denna de senaste åren gällande summan vore av samma storlek som vid den för åren 1908—1910 uppgjorda statistiken. Även med den yttersta sparsamhet vore det säkerligen ej möjligt att minska densamma med mer än några tiotal kronor.

I gruppen 2) inginge den för olika undersökningar erforderliga elektriska kraften. Tack vare tillmötesgående från stadens elektricitetsverk hade institutionen på därom gjord framställan fått insatt så kallad dubbeltariffmätare, varigenom utgiften för elektricitet minskats med nära nog hälften. Denna mindre summa hade upptagits i tablå. Några ytterligare besparingar på denna grupp vore ej tänkbara.

Redan en flyktig granskning av de fysikaliska instrumentkatalogerna visade nu, att vad som kunde erhållas för 600 kronor — vilket, som nämnt, vore det för instru-

[98.]

mentanskaffningen tillgängliga maximibeloppet — vore ganska obetydligt, och det kunde därvid knappast röra sig om annat än demonstrations- eller rena övningsinstrument. Så uppdriven som den fysikaliska undersökningstekniken numera vore på de flesta områden, vore det endast ett fåtal vetenskapliga arbeten, som låte realisera sig med dessa billigare instrument. Även om naturligtvis instrument av alla prislägen förekomme, skulle man som regel finna, att normalprisen rörde sig mellan 1,000 och 3,000 kronor.

Att årsanslaget redan i och för sig vore alltför litet framginge också av följande för år 1911 gällande uppgifter från andra institutioner med samma studentantal som Lund, eller 1,000 å 1,500:

Königsberg	kronor 13,700
Würzburg	» 11,700
Kiel	» 14,400
Erlangen	» 10,500
Amsterdam	» 18,000
Greifswald	» 10,000

Den relativt obetydliga inkomsten genom laborationsavgifterna förmådde givetvis icke att i någon väsentlig mån förbättra förhållandena.

Ett och annat av de ifrågakommande reparationsarbetena hade överlämnats och komme allt fortfarande att överlämnas till institutionens vaktmästare, som ägde nödtorftig mekanisk utbildning. Då det emellertid vore ganska ringa del av vaktmästarens tid, som kunde disponeras för detta ändamål, och vederbörande dessutom saknade den för de flesta arbetena erforderliga finmekaniska utbildningen, vore anställandet av en man, som helt kunde ägna sin tid åt instrumentsamlingens vård och de löpande konstruktionsarbetena, nödvändigt. Dessutom kunde nämnas, att en mekaniker med den utbildning, som här avsåges (flerårig praktik å större finmekaniska verkstäder) samt med förmåga att självständigt utarbeta instrumentdetaljerna ej åtog sig utförandet av de grövre vaktmästarsysslorna, vilket väl också från en annan synpunkt vore synnerligen oekonomiskt.

En jämförelse med de båda övriga svenska institutionerna visade, att Lund i detta hänseende vore sämst lottad. Uppsala hade en personal på 3 man (2 vaktmästare, 1 maskinist); Stockholms högskola hade en särskild mekaniker.

Vad lörens storlek beträffade, torde det föreslagna beloppet överensstämma med vad en mekaniker med ifrågavarande utbildning i genomsnitt förtjänade, och ville Siegbahn särskilt betona, att lönen borde vara så stor, att en verkligt skicklig man kunde förvärfvas för platsen.

Som sagt finnes för närvarande ingen möjlighet att inom institutionen bereda plats för en mekaniker. Ej heller kunde Siegbahn för sin del tillstyrka byggandet av en särskild verkstadslokal, då denna fråga lämpligen borde ordnas i sammanhang med nybyggnad för institutionen, vilket torde bli aktuellt inom de allra närmaste åren. Den enda lösning, som återstode, vore då den, att medlen tills vidare finge disponeras för utförande av de ifrågavarande arbetena hos den till fysiologiska institutionen knutna universitetsmekanikern. Det hade också lyckats att med vederbörande träffa en sådan överenskommelse, att arbetskostnaden bleve ungefär densamma, som om arbetet utfördes av egen mekaniker.

Då det ej kunde anses lämpligt att för en så reguljär utgiftspost som den ifrågasvarande längre än nödigt vore anlita universitetets särskilda fonder, ville Siegbahn föreslå, att medlen begärdes redan från och med 1917 års början.

[98.]

Kanslern har i underdånig skrivelse den 2 oktober 1916 hemställt om avlåtande av proposition i ännu till 1917 års riksdag i överensstämmelse med det större konsistoriets framställning.

Fysiska institutionen vid universitetet i Lund har så nyligen som vid 1912 års riksdag i enlighet med vederbörandes begäran fått sitt materiellanslag höjt med 25 procent, eller från 4,000 kronor till 5,000 kronor, och denna ökning motiverades väsentligen med nödvändigheten av att instrumentsamlingen dels förnyades genom äldre förslitna instruments ersättande med motsvarande nya, dels ock kompletterades med nykonstruerade eller väsentligt förbättrade apparater, ofta med hela nya instrumentarier. Det oaktat är anslaget nu så ansträngt att, sedan utgifter för uppvärmning, belysning, vatten och rengöring m. m. frändragits, endast ett ringa belopp återstår för instrumentsamlingens underhåll och anskaffande av nya instrument. Ej heller kan man förvänta, att någon avsevärd del av det för instrumentsamlingens vidmakthållande erforderliga arbetet skall kunna utföras av institutionens ende vaktmästare. Han kan ju näppeligen förutsättas äga vare sig tillräcklig tid eller nödig färdighet för att mer än nödortfört stå institutionen till tjänst beträffande nämnda arbeten. Jag finner det därför i hög grad önskligt, att institutionen får ökade medel till sitt förfogande för vissa arbeten av mekanisk art.

Departementschefen.

Till jämförelse må erinras, att fysiska institutionen i Uppsala — vilken visserligen är större, nybyggd och besökt av ett större antal studerande — har ett materiellanslag av 7,590 kronor samt betjänas av en maskinist och två vaktmästare. Denna jämförelse synes mig även tala till förmån för Siegbahns begäran.

Jag vill emellertid endast i viss mätto stödja Siegbahns anslagskrav. Det lär ej böra nu ifrågakomma att å universitetets stat uppföra avlöning till en mekaniker, vars anställande vid institutionen för närvarande, och sannolikt för en tid framåt, av utrymmesskäl ej låter sig göra. Däremot har jag tänkt mig, att Kungl. Maj:t skulle för att bereda institutionen ökade medel för bekostande av reparationer och andra arbeten av mekanisk art hos riksdagen begära ett extra anslag för år 1918 till belopp av 1,500 kronor, den summa, som å stat är uppförd för maskinisten vid Uppsala universitets fysiska institution. Jag vill här nämna, att den vid Stockholms högskola anställde mekanikern för närvarande åtnjuter en avlöning av 2,400 kronor.

När framdeles efter eventuell nybyggnad arbetsplats för en mekaniker kan beredas inom fysiska institutionen i Lund, kan ju Siegbahns tanke på avlöning åt en sådan på institutionens stat tagas i övervägande. Men man kan ju också tänka sig, att den nu tillämnade anordningen bibehölles — således att fysiska institutionen med tillgängliga medel bekostar de arbeten, institutionen låter utföra av den av Siegbahn omförmålde instrumentmakaren vid universitetets fysiologiska institution. I staten är för denne uppfört ett arvode av 500 kronor, varjämte han åtnjuter fritt verkstadsrum. Att arvodet är satt så lågt beror därpå, att särskild ersättning utgår till instrumentmakaren för de arbeten, som utföras av honom. Det åligger honom att i första hand vara såväl den fysiologiska institutionen som universitetets övriga institutioner behjälplig vid utförandet av för dem erforderliga arbeten och, enligt vad Siegbahn upplyst, ställer sig kostnaden för arbetet, som han utför för fysiska institutionen, ej väsentligt högre än om arbetet verkställts av en institutionens egen mekaniker. En liknande anordning förefinnes vid universitetet i Uppsala. Den därstädes å stat uppförde instrumentmakaren är ej fäst vid någon viss institution, och universitetet tillhandahåller honom ej verkstad.

Jag tillstyrker förslag till riksdagen

Nytt anslag.

att till bekostande av mekaniska arbeten vid universitetets i Lund fysiska institution anvisa på *extra stat* för år 1918 ett belopp av 1,500 kronor.

[99.]

Geologisk-mineralogiska institutionens materiellanslag.

51. **Geologisk-mineralogiska institutionens materiellanslag.** I den för universitetet i Lund gällande staten är under avdelning B) Till materiell m. m. uppfört ett belopp av 2,600 kronor till den geologisk-mineralogiska institutionen.

Till höjning av detta anslag anvisades på extra stat för vardera av åren 1916 och 1917 ett belopp av 1,000 kronor.

Dylikt anslag är jämväl för år 1918 erforderligt.

Jag hemställer om förslag till riksdagen

att till höjning av materiellanslaget för geologisk-mineralogiska institutionen vid universitetet i Lund anvisa på *extra stat* för år 1918 ett förslagsanslag, högst 1,000 kronor.

[100.]

Lärarymbesättning i entomologi m. m.

52. **Lärarymbesättning i entomologi m. m.** År 1900 beviljade riksdagen på extra stat för år 1901 ett belopp av 3,000 kronor för uppehållande av undervisning i entomologi och vård av de entomologiska sam-

lingarna vid universitetet i Lund. Anslaget skulle utgå, under förutsättning att fullt lämplig person för tjänstgöringens bestridande funnes att tillgå. Samma belopp har under enahanda förutsättning beviljats på extra stat för vart och ett av åren 1902—1916. Beträffande de skyldigheter, som skola åligga den med anslaget avlönade föreståndaren för entomologiska avdelningen av universitetets zoologiska institution, är genom nådigt brev den 17 oktober 1900 föreskrivet, att föreståndaren skall under zoologie professorns överinseende hava närmaste uppsikten över de entomologiska samlingarna med avseende på såväl deras noggranna vårdande och bevarande i bästa skick som deras behöriga ordnande för vetenskapligt bruk; samt att föreståndaren skall under lästerminerna föreläsa offentligt två timmar i veckan över entomologi (systematik och biologi) och över ämnet för föreläsningarna samråda med professorn i zoologi, dock att på lämplig årstid föreläsningar må kunna utbytas mot entomologiska exkursioner.

[100.]

Befattningen i fråga har allt sedan år 1901 innehafts av docenten vid Lunds universitet Simon Fredrik Bengtsson. Från universitetets sida var anslaget från början begärt å ordinarie stat. Då föredragande departementschefen den 13 januari 1900 inför Kungl. Maj:t anmälde anslags-
äskandet, yttrade han, att för ifrågavarande ändamål ej torde, »åtminstone icke för närvarande», krävas anslag å ordinarie stat. Yrkanden om det extra anslagets utbytande mot anslag å ordinarie stat hava sedermera vid ett par tillfällen framkommit. Senast gjordes detta i sammanhang med övriga riksdagspetita från universitetet i Lund, avsedda att föreläggas 1916 års riksdag.

Professorn i zoologi vid nämnda universitet H. Wallengren hade nämligen då upptagit frågan om förändring av föreståndarbefattningen vid den entomologiska avdelningen av zoologiska institutionen och hemställt, att denna befattning måtte uppföras å ordinarie stat samt beträffande lön och andra förmåner likställas med laborators- och observatorsbefattningar vid universitetet. Begynnelseavlöningen skulle bliva 4,500 kronor, därav tjänstgöringspenningar 1,500 kronor; och skulle därtill komma två ålderstillägg till lönen, vardera å 500 kronor, efter respektive fem och tio års tjänstgöring, med rätt för innehavaren av den nuvarande befattningen att, därest han utnämndes till den ordinarie tjänsten, räkna sig till godo sin föregående tjänstgöring. Innehavaren av sagda tjänst skulle benämnas föreståndare för den zoologiska institutionens entomologiska avdelning samt vara skyldig att dels utöva närmaste vården och tillsynen över de entomologiska samlingarna, dels ock föreläsa i entomologi två timmar i veckan ävensom under två timmar i veckan leda praktiska övningar i entomologi.

[100.]

Wallengrens framställning förordades av den matematisk-naturvetenskapliga sektionen av universitetets filosofiska fakultet och jämväl av det större akademiska konsistoriet. Inom konsistoriet förekommo dock skiljaktiga meningar, i det att ett under diskussionen framkommet förslag att begära de ifrågasatta avlöningsförmånerna för Bengtsson personligen vann anslutning från flera håll.

I sin skrivelse om äskanden, vilka för Lunds universitet borde framläggas för 1916 års riksdag, framhöll kanslern för rikets universitet, att på grund av de i föreliggande fråga förekommande särskilda omständigheter det otvivelaktigt skulle för universitetet vara synnerligen fördelaktigt, om den föreslagna lärarbefattningen kunde bli med angivna löneförmåner uppförd å ordinarie stat. Skulle Kungl. Maj:t, fortsatte kanslern, under nuvarande förhållanden anse sig förhindrad framlägga förslag i berörda syfte, syntes med hänsyn till den förtjänste vetenskapsman, som för närvarande innehade föreståndarbefattningen, billigheten fordra, att de ifrågasatta löneförmånerna utverkades åt honom personligen, så att tillfälle måtte beredas honom att under tryggare ekonomisk ställning få fortsätta sitt förtjänstfulla arbete i vetenskapens och undervisningens tjänst.

Emellertid föreslog Kungl. Maj:t i statsverkspropositionen till förra årets riksdag, att för uppehållande av undervisning i entomologi och vård av de entomologiska samlingarna vid Lunds universitet måtte anvisas fortsatt anslag, 3,000 kronor, på extra stat för år 1917.

Innan riksdagen fattat beslut om beviljande av nyssberörda extra anslag, tillkommo emellertid vissa omständigheter, som föranledde Kungl. Maj:t att i ämnet avlåta ändrad framställning till riksdagen.

Wallengren gjorde nämligen en förnyad framställning i frågan och påpekade därvid, bland annat, att Bengtsson, som under de senaste sju åren innehaft docentstipendium, med utgången av år 1916 skulle förlora detta stipendium och således nödgas återgå till en inkomst av endast 3,000 kronor samt att Bengtsson därför hade ingivit ansökan till ett vid högre allmänna läroverket i Jönköping ledigt lektorat, vilket han hade utsikter erhålla. Härmed skulle han sålunda lämna sin befattning vid Lunds universitet. För att avvärja denna eventualitet, vilken skulle innebära en avsevärd förlust för universitetet, förnyade Wallengren sin ovanberörda framställning, dock med alternativt yrkande om upprättande av en personlig befattning för Bengtsson. Wallengrens hemställan tillstyrktes av matematisk-naturvetenskapliga sektionen och upptogs av det större konsistoriet i skrivelse till kanslern, vilken sedermera hemställde om avlåtande av proposition till 1916 års riksdag med begäran, att riksdagen måtte bevilja medel för ifrågavarande befattning, vars innehavare borde benämnas intendent vid zoologiska institutionens entomologiska avdelning och vilken antingen borde uppföras å ordinarie stat eller bli personlig plats för Bengtsson.

När denna fråga ånyo förelades Kungl. Maj:ts prövning, hade riksdagens båda kamrar redan hunnit behandla den ordinarie staten för Lunds

universitet, vadan förslag om en på ordinarie stat uppförd föreståndarbefattning vid entomologiska avdelningen icke då kunde föreläggas riksdagen. Emellertid förklarade jag mig med hänsyn till i ärendet förekomna förhållanden anse frågan därom vara förtjänt att inom icke allt för lång tid tagas i allvarligt övervägande, vadan jag ej fann lämpligt ansluta mig till det alternativt framställda yrkandet om upprättandet av en personlig befattning.

Likväl ansåg jag det ej böra underlätas att redan genom framställning till 1916 års riksdag söka bereda entomologien en bättre ställning vid Lunds universitet och fann därför skäligt förorda en höjning av det extra anslaget. I enlighet med min av statsrådets övriga ledamöter biträdda hemställan beslöt också Kungl. Maj:t, med ändring av ovannämnda i statsverkspropositionen gjorda framställning om anvisande av ett extra anslag å 3,000 kronor, föreslå riksdagen att till uppehållande av undervisningen i entomologi och vård av de entomologiska samlingarna vid universitetet i Lund anvisa på extra stat för år 1917 ett anslag av 4,500 kronor, att utgå under förutsättning att för tjänstgöringens bestridande, enligt av Kungl. Maj:t fastställda bestämmelser, fullt lämplig person finnes att tillgå. Detta förslag blev av riksdagen bifallet.

I fråga om tjänstgöringens bestridande under år 1917 äro genom nådigt beslut den 17 november 1916 bestämmelser meddelade. Dessa bestämmelser avvika endast så till vida från dem, som innehållas i nådiga brevet den 17 oktober 1900, att föreståndaren skall under lästerminerna, jämte två timmars offentliga föreläsningar i veckan, under två timmar i veckan leda övningar i entomologi. Även övningarna kunna utbytas mot entomologiska exkursioner.

Nu föreligger ånyo till prövning frågan om omförmälda föreståndarbefattnings uppförande å ordinarie stat. I skrivelse till det större akademiska konsistoriet har nämligen matematisk-naturvetenskapliga sektionen hemställt, att konsistoriet bland sina petita till 1917 års riksdag ville upptaga förnyad framställning, att omförmälda föreståndarbefattning måtte uppföras på ordinarie stat och med hänsyn till lön och andra förmåner likställas med laborators- och observatorsbefattningarna; och har sektionen i detta avseende hänvisat till tidigare utredning och utförlig motivering i frågan.

Konsistoriet har i skrivelse till universitetskanslern upptagit denna hemställan och anhållit, att kanslern behagade utverka, att ifrågavarande föreståndarbefattning måtte uppföras på ordinarie stat och därvid likställas med laborators- och observatorsbefattningarna, så att begynnelselönen komme att utgöra 3,000 kronor och tjänstgöringspenningarna 1,500

[100.] kronor eller tillhopa 4,500 kronor, med två ålderstillägg, vartdera å 500 kronor, efter respektive 5 och 10 års tjänstgöring, ävensom att, därest nuvarande innehavaren av befattningen, förutnämnde Bengtsson, bleve till platsen utnämnd, han måtte erhålla rätt att för åtnjutande av ålderstillägg räkna sig till godo sin föregående tjänstgöring. Konsistoriet har vidare framhållit det dugliga och omsorgsfulla arbete, som Bengtsson nedlagt vid handhavandet av de värdefulla entomologiska samlingarna.

Universitetskanslern har i underdånig skrivelse den 2 oktober 1916 hänvisat till vad han i detta ämne anfört i skrivelse angående framställningar för Lunds universitet till 1916 års riksdag; och har kanslern anhållit om proposition till 1917 års riksdag i överensstämmelse med konsistoriets förslag.

Departementschefen.

Den av mig lämnade redogörelsen i frågan visar, att kravet på uppförandet å ordinarie stat av föreståndarbefattningen i entomologi vid Lunds universitet är lika gammalt som det första askandet av statsanslag för befattningen. Detta krav har jämväl flera gånger därefter gjorts gällande. Anledningen till att jag vid min senare framställning i ämnet till 1916 års riksdag ej ansåg mig böra närmare upptaga spörsmålet till prövning har jag redan omförmålt. Emellertid fann jag, att med hänsyn till de i ärendet förekomna förhållanden frågan vore förtjänt att inom ej allt för lång tid tagas i allvarligt övervägande.

Då nu enahanda framställning ånyo föreligger och de skäl, som föranledde en ökning av det extra anslaget vid 1916 års riksdag, alltjämt äga anspråk på beaktande, finner jag mig böra förorda framställning till riksdagen i överensstämmelse med det förslag, som av myndigheterna avgivits. Den särskilda ställning, studierna och undervisningen i entomologi intaga vid Lunds universitet, därvarande rikhaltiga samlingar, vilka erbjuda såväl stort vetenskapligt värde som ett utmärkt undervisningsmaterieell, betydelsen av den entomologiska undervisningen såsom grundval för den tillämpade entomologien — allt detta är omständigheter, som synas mig motivera upprättandet av en stadigvarande lärarbefattning i ämnet vid nämnda universitet.

I fråga om de ytterligare skäl, som äro härför andragna, tillåter jag mig hänvisa till den utredning, som åtföljde Kungl. Maj:ts framställning till 1916 års riksdag om höjning av det extra anslaget för ifrågavarande befattning (proposition nr 169). I denna utredning återfinnas betydelsefulla uttalanden av vetenskapsakademiens sekreterare, professorn C. Aurivillius, vilken är entomologiska föreningens ordförande, av rektorn vid skogshögskolan, professorn A. N. H. Wahlgren, av chefen för statens skogsförsöks-

anstalt, professorn G. V. Schotte och av föreståndaren för den entomologiska avdelningen av centralanstalten för försöksväsendet på jordbruksområdet, professorn H. A. Tullgren.

I fråga om avlöningen till föreståndaren för den entomologiska avdelningen synes mig skäligt, att, såsom hemställt, denne befattningshavare likställas med innehavarna av observators- och laboratorsbefattningarna vid universitetet och förty uppföres med en avlöning av 4,500 kronor, därav 3,000 kronor lön och 1,500 kronor tjänstgöringspenningar, jämte rätt till två ålderstillägg, vart och ett å 500 kronor, efter respektive 5 och 10 års tjänstgöring. Begynnelseavlöningen skulle sålunda utgå med samma belopp, som på extra stat för år 1917 av riksdagen beviljats för ifrågavarande befattning.

I tillämpliga delar böra för åtnjutande av avlöningsförmånerna gälla enahanda bestämmelser som de, vilka genom nådig kungörelse den 13 juni 1908 äro fastställda för vissa i kungörelsen avsedda befattningshavare vid universiteten och karolinska institutet.

Det synes mig ock billigt, att Bengtsson, därest han utnämnes till befattningen i fråga, må äga att för åtnjutande av löneförhöjning räkna sig till godo sin föregående tjänstgöringstid vid den entomologiska avdelningen.

Erforderliga föreskrifter om tillsättning, tjänstgöringsskyldighet m. m. böra utfärdas av Kungl. Maj:t.

På grund av det anförda hemställer jag alltså om förslag till riksdagen att

dels i utgiftsstaten för Lunds universitet, avdelningen A) Avlöningar m. m., under rubriken a) Professerer m. fl., filosofiska fakulteten, matematisk-naturvetenskapliga sektionen, till avlöning åt en föreståndare för den zoologiska institutionens entomologiska avdelning med den undervisnings- och tjänstgöringsskyldighet, som i vederbörlig ordning bestämmes, uppföra ett belopp av 4,500 kronor, därav 3,000 kronor lön och 1,500 kronor tjänstgöringspenningar, med rätt för vederbörande befattningshavare att därjämte åtnjuta två ålderstillägg å lönen, vardera å 500 kronor, efter respektive 5 och 10 års väl vitsordad tjänstgöring;

dels förordna, att för åtnjutande av nämnda avlöningsförmåner befattningshavaren skall i tillämpliga delar vara underkastad enahanda bestämmelser som de,

vilka genom nådig kungörelse den 13 juni 1908 äro fastställda för vissa i kungörelsen avsedda befattningshavare vid universitetet och karolinska institutet;

dels föreskriva, att därest docenten vid universitetet i Lund Simon Fredrik Bengtsson utnämnes till innehavare av omförmälda befattning, han må äga att för åtnjutande av ålderstillägg räkna sig till godo den tid, han dessförinnan tjänstgjort såsom föreståndare för den entomologiska avdelningen;

dels av nu ifrågavarande anledning höja det *ordinarie anslaget* till Lunds universitet, universitetsstaten, med 4,500 kronor;

dels ock medgiva, att ovanberörda ålderstillägg må utgå av det under riksstatens åttonde huvudtitel uppförda förslagsanslaget: ålderstillägg.

Ökat anslag.

[101.]
Materiell
m. m. för
geografiska
institutionen.

53. **Materiell m. m. för geografiska institutionen.** Kanslern för rikets universitet har med underdånigt utlåtande den 2 oktober 1916 till Kungl. Maj:t överlämnat en av det större akademiska konsistoriet i Lund hos kanslern gjord framställning om utverkande av anslag på extra stat för år 1918 dels å 7,250 kronor till anskaffande för geografiska institutionen vid universitetet i Lund av behövliga instrument och kartor samt övrig erforderlig undervisningsmateriell, dels ock å 800 kronor till avlöning åt en amanuens därstädes.

Konsistoriets framställning grundar sig på en av professorn i geografi vid universitetet H. Nelson avlåten, av vederbörande sektion med förord försedd skrivelse till rektor vid universitetet, vilken skrivelse sedermera kompletterats genom en ny skrift från Nelson.

Nelsons förstnämnda skrivelse lyder sålunda:

Till rektorsämbetet vid Lunds universitet.

Undertecknad vill härmed vördsamt hemställa, att i universitetets stat för år 1918 måtte upptagas såsom anslag till en geografisk institution i Lund dels ett engångsanslag av statsmedel av 5,800 kronor, dels ock ett årligt anslag för år 1918 av 2,250 kronor.

1911 års riksdag beviljade till geografiska seminariet i Lund ett anslag av 5,000 kronor. Något årligt anslag har seminariet emellertid ej åtnjutit, varför det trots det nämnda engångsanslaget, som beviljades av riksdagen år 1911, är i synnerligt stort behov av att kompletteras och utvidgas till en geografisk institution, i likhet med vad som redan skett vid Uppsala universitet.

Det årliga statsanslaget till detta senare är 2,250 kronor, varav 800 kronor till amanuensarvode.

Under åren 1914—1917 erhåller således den geografiska institutionen vid Uppsala universitet, amanuensarvodena oberäknade, ett sammanlagt belopp av 5,800 kronor i statsanslag.

[101.]

Om ett lika stort belopp såsom engångsanslag kunde påräknas för den blivande geografiska institutionen i Lund för år 1918, skulle dess tillfredsställande utveckling, som nu fördröjts genom att årligt anslag saknats, vara tryggad.

Vidare vill jag vördsamt hemställa, att för geografiska institutionen för år 1918 måtte upptagas såsom årligt anslag 2,250 kronor, varar 800 kronor skulle beräknas såsom arvode till amanuens vid institutionen.

Geografiska institutionens behov skulle således fyllas genom ett anslag av statsmedel av 8,050 kronor för år 1918, och anhåller jag vördsamt, att rektorsämbetet ville föreslå detta belopp.

Stockholm den 23 maj 1916.

Helge Nelson,

professor i geografi vid Lunds universitet.

Med den senare skrivelsen överlämnade Nelson till rektor dels en specificerad kostnadsberäkning över behövliga instrument, inventarier m. m. för geografiska institutionen, slutande å ett belopp av 7,250 kronor, dels ock en förteckning över i geografiska seminariets ägo befintliga instrument, avsedd att underlätta en översikt över den instrumentala utrustning, Nelson anser närmast behövlig vid undervisningen i geografi och för de vetenskapligt geografiska studierna vid universitetet.

Nelson påpekar i sistnämnda skrivelse, att i det av honom begärda anslagsbeloppet, 8,050 kronor, ej ingår kostnad för städning och uppvärmning av institutionens lokaler, och anhåller, att även dessa behov måtte från universitetets sida tillgodoses.

I sitt ovannämnda utlåtande hänvisar kanslern till den av Nelson framlagda utredningen, vilken han förklarar sig hava funnit övertygande, samt hemställer om proposition till riksdagen i enlighet med konsistoriets förslag.

Såsom Nelson omförmålt, beviljade 1911 års riksdag för erforderlig inredning och utrustning av det geografiska seminariet i Lund på extra stat för år 1912 ett belopp av 5,000 kronor. Den framställning, som då av Kungl. Maj:t förelades riksdagen, grundade sig på en av det större akademiska konsistoriet efter anhållan av seminariets dåvarande föreståndare, professorn friherre H. H. von Schwerin, gjord hemställan om ett anslag för en gång å nyssnämnda belopp till det geografiska seminariets fullständiga inredning och utrustning med åskådningsmateriell, instrument, kartverk, litteratur m. m. Med hänsyn till att det geografiska seminariet — såsom vars arvtagare den geografiska institutionen nu uppträder — sålunda helt nyligen fått sig tilldelat ett av vederbörande för nämnda ända-

Departementschefen.

mål begärt jämförelsevis stort anslag, nödgas jag i detta sammanhang lämna å sido Nelsons anhållan om ett anslag för en gång av 5,800 kronor.

I den skrivelse av konsistoriet, som föranledde beviljandet av 1911 års anslag, yttrade konsistoriet, att ett mindre årligt belopp till underhåll av materiellen samt komplettering av samlingarna torde bliva erforderligt, men att konsistoriet ansåge sig ej då böra anhålla därom. Nelson har nu återkommit till denna fråga. Jag kan dock ej av vad som i den föreliggande framställningen anföres i detta avseende samt i fråga om anslag till arvode åt en amanuens bilda mig en bestämd uppfattning rörande dessa behov. Man kan likväl med fog utgå från att institutionen i Lund ej kan undvara ett årligt anslag för materiellens vidmakthållande och förökande samt för avlönande av något arbetsbiträde. Geografien har hos oss i senare tider fått en alltmera framskjuten ställning. Från att hava betraktats såsom en till historien eller statskunskapen hörande underdisciplin har den vid universiteten blivit en självständig vetenskap och särskilt examensämne, och vid de allmänna läroverken har den fått ökat utrymme å undervisningsplanen. Jag anser mig därför böra i så måtto understödja Nelsons yrkande om ett anslag av 2,250 kronor för år 1918, att jag vill tillstyrka beredande åt geografiska institutionen av ett extra anslag å 1,700 kronor till materiell m. m.

Jag hemställer alltså om förslag till riksdagen

Nytt anslag.

att till materiell m. m. för geografiska institutionen vid universitetet i Lund anvisa på *extra stat* för år 1918 ett anslag av 1,700 kronor.

[102.] 54. **Undervisning i bokföring.** För anordnande vid universitetet i Lund av undervisning i bokföring enligt de närmare bestämmelser, Kungl. Maj:t kunde finna gott meddela, har riksdagen anvisat på extra stat dels för år 1909 ett belopp av 900 kronor (detta anslag avsåg undervisning i ämnet under höstterminen 1908 och år 1909), dels för vart och ett av åren 1910—1916 ett belopp av 600 kronor, dels ock för år 1917 ett belopp av 300 kronor. Beträffande användningen av de för åren 1909—1916 beviljade anslagen hava gällt vissa av Kungl. Maj:t den 18 december 1908 meddelade bestämmelser i ämnet. Dessa bestämmelser överensstämman nära med dem, som meddelats beträffande motsvarande anslag för universitetet i Uppsala (se punkten 74). Undervisningens anordnande har dock anförtrotts åt rektor. Undervisningen skulle såsom i Uppsala fortgå omkring 30 timmar varje termin. Då anslagsbeloppet vid 1916 års riksdag nedsattes till 300 kronor, motiverades minskningen därmed, att det

vore tillfyllest, om undervisningen omfattade en kurs om året i stället för en kurs varje termin.

Genom nådigt brev den 30 juni 1916 anbefalldes kanslern för rikets universitet att efter vederbörandes hörande inkomma med underdånigt förslag till bestämmelser rörande användningen av det utav riksdagen för år 1917 anvisade anslaget, därvid skulle iakttagas, att ifrågavarande undervisning skulle förläggas till lämplig del av det akademiska läsåret. Efter hörande av det större akademiska konsistoriet i Lund har kanslern ingivit det sålunda infordrade förslaget.

I sammanhang med att det för år 1917 anvisade anslaget därefter genom nådigt beslut den 24 november 1916 ställdes till det större konsistoriets förfogande för det med anslaget avsedda ändamålet föreskrevs tillika, att i avseende å anslagets användande skulle gälla enahanda bestämmelser som de, vilka genom omförmälda nådiga brev den 18 december 1908 meddelats, med den ändring likväl att undervisningen finge äga rum under blott en termin genom en kurs av omkring 30 timmar, med rätt för universitetets rektor att närmare bestämma lämplig tid för kursens hållande.

Undervisning av ifrågavarande slag synes i sådan omfattning, som för år 1917 bestämts, fortfarande böra äga rum vid universitetet.

Jag hemställer om förslag till riksdagen

att till anordnande vid universitetet i Lund av undervisning i bokföring enligt de närmare bestämmelser, Kungl. Maj:t kan finna gott meddela, anvisa på *extra stat* för år 1918 ett förslagsanslag, högst 300 kronor.

55. **Ny vaktmästartjänst vid universitetsbiblioteket.** Vid universitetsbiblioteket i Lund finnas för närvarande anställda dels två ordinarie vaktmästare med den för dylika befattningshavare vanliga avlöningen av 1,050 kronor, därav 350 kronor tjänstgöringspenningar, samt rätt till två ålderstillägg å 100 kronor vardera, efter 5 och 10 års tjänstgöring, dels ock en extra vaktmästare, vilken åtnjuter en avlöning av 600 kronor. Sistnämnda belopp utgår, enligt Kungl. Maj:ts beslut den 17 december 1909, från ett för biblioteket uppfört anslag å 12,000 kronor till arvoden, flitpenningar åt extra biträden, renskrivning, eftermiddagstjänst m. m.

Överbibliotekarien vid biblioteket har i en till det större akademiska konsistoriet i Lund ställd skrivelse den 30 april 1916 gjort framställning om inrättande av en tredje ordinarie vaktmästartjänst, samtidigt varmed ovannämnda anslag av 12,000 kronor skulle nedsättas till 11,400 kronor.

[103.]

Ny vaktmästartjänst vid universitetsbiblioteket.

[103.]

I skrivelsen anför överbibliotekarien till en början, att han i april 1915 begärt konsistoriets medverkan till förvärvande för biblioteket av en ny ordinarie vaktmästarbefattning. Konsistoriet hade emellertid inskränkt sig till att i sin år 1915 gjorda framställning om riksdagspetita omnämna överbibliotekariens begäran såsom ett bland de anslagskrav, vilka konsistoriet skulle hava framlagt, därest det ekonomiska läget i landet varit normalt.

En av överbibliotekarien vid universitetsbiblioteket i Uppsala år 1915 gjord framställning om inrättande av en ny vaktmästarbefattning vid sagda bibliotek hade emellertid föranlett förslag i ämnet till 1916 års riksdag. Detta förslag — vilket liksom överbibliotekariens i Lund begäran avsåg den befintliga extra vaktmästarbefattningens förvandling till ordinarie — hade vunnit riksdagens bifall. Vid sådant förhållande hade överbibliotekarien ansett sig nu kunna med hopp om framgång förnya sin framställning.

Såsom skäl för den ifrågasatta nya vaktmästartjänstens inrättande anföres i överbibliotekariens nyssberörda skrivelse:

Den vid biblioteket anställde extra vaktmästarens tjänstgöring vore och hade från början varit av samma omfattning som de ordinarie vaktmästarnas, men hans avlöning uppginge för år till endast 600 kronor jämte den särskilda ersättning av omkring 480 kronor, vilken han i likhet med de ordinarie vaktmästarna uppbure för tjänstgöring under de timmar på aftnarna, då bibliotekets läsesalar hölles öppna för allmänheten. Rätt till ålderstillägg eller pension hade han tydligtvis icke; skulle han genom sjukdom bliva hindrad att sköta sin tjänst, ginge han naturligtvis miste om all avlöning.

Det vore icke tänkbart, att en man med för en biblioteksvaktmästare nödiga kvalifikationer i längden bleve i tjänsten kvarstående på dylika villkor, allra minst om befördringsutsikterna vore dåliga, såsom för närvarande vore fallet vid universitetsbiblioteket i Lund, i det att den till levnadsåren äldre av de båda ordinarie vaktmästarna först om 14 år uppnådde pensionsåldern; utan det kunde anses som tämligen säkert, att den, som tjänstgjorde under slika förhållanden, sökte anställning på annat håll, därest någon förmånligare sådan erbjöde sig.

För varje universitetsinstitution, och för visso icke minst för biblioteket, där en vaktmästare först genom långvarig övning bleve fullt vuxen sin befattning, vore det emellertid av stor vikt, att ombyten av dylika befattningshavare icke oftare än nödigt förekomme, utan att dugliga och pålitliga sådana så länge som möjligt kunde kvarhållas vid sina platser.

I betraktande härav och då befattningen i fråga vore oundgänglig för biblioteket, syntes så väl billighetshänsyn som omtanken om institutionens bästa tala för att befattningen förändrades till en ordinarie vaktmästartjänst. Frånsett kostnaden för ålders- tillägg och pension för den nye ordinarie befattningshavaren, skulle förändringen blott medföra en ökad statsutgift av 450 kronor. Å ena sidan krävdes en vaktmästarlön, 1,050 kronor, men å andra sidan kunde anslaget till arvoden, flitpenningar m. m. nedsättas med 600 kronor. Särskilt med hänsyn till behovet av ökade arbetskrafter för utförande av renskrivning och andra mera mekaniska göromål hade det visserligen varit mycket önskvärt, att nämnda anslag finge bibehållas vid sitt nuvarande belopp. Men under rådande tidsförhållanden ansåge sig överbibliotekarien icke böra ifrågasätta detta.

Därest den nu vid biblioteket anställde extra vaktmästaren bleve antagen till innehavare av den nya ordinarie befattningen, borde han för erhållande av ålders-

tillägg å lönen äga tillgodoräkna sig den tid, han innehaft den extra vaktmästarbefattningen.

[103.]

Överbibliotekariens framställning har understötts av det större akademiska konsistoriet i Lund samt av kanslern för rikets universitet, vilken sistnämnde i underdånig skrivelse den 2 oktober 1916 anført, att det tydligen för universitetsbiblioteket vore till stor fördel, om ifrågavarande extra vaktmästarbefattning bleve utbytt mot en ordinarie tjänst, samt att detta även, enligt den i ärendet förebragta utredningen, måste anses välbehöfligt.

På sätt överbibliotekarien anført har den extra vaktmästarbefattning, som funnits vid universitetsbiblioteket i Uppsala, genom beslut vid 1916 års riksdag förvandlats till en ordinarie befattning. Såsom huvudsakliga skäl härför återopades, att den extra vaktmästaren hade samma åligganden som de ordinarie vaktmästarna, vidare befattningens outhärlighet för biblioteket, vikten av att ej för täta ombyten skedde i fråga om vaktmästarpersonalen därstädes samt risken att sådana ombyten ändock förekomme beträffande den extra vaktmästarbefattningen, därest ej en bättre avlöning och en säkrare anställning bereddes dess innehavare.

Departementschefen.

Enahanda skäl hava av överbibliotekarien vid universitetsbiblioteket i Lund anförts för därvarande extra vaktmästarbefattnings förvandling till ordinarie, och de torde äga samma giltighet även i nu förevarande fall.

Jag anser mig därför på grund av vad i ärendet förekommit böra understödja den gjorda framställningen, detta även i vad den avser rätt för innehavaren av den nuvarande extra vaktmästarbefattningen att, om han antages till den nya ordinarie befattningen, räkna sig sin tjänstgöring i den extra befattningen till godo för åtnjutande av ålderstillägg, i den mån denna tjänstgöring varit av samma omfattning som de ordinarie vaktmästarnas. De ålderstillägg, som tillkomma den nya ordinarie befattningens innehavare, torde få utgå av det under riksstatens åttonde huvudtitel uppförda förslagsanslaget: ålderstillägg.

Såsom av det föregående synes bör samtidigt med inrättandet av den nya ordinarie vaktmästarbefattningen det för universitetsbiblioteket å stat uppförda anslaget å 12,000 kronor till arvoden, flitpenningar åt extra biträden, renskrivning, eftermiddagstjänst m. m. minskas med ett belopp av 600 kronor.

Återopande vad jag anført tillstyrker jag, att Eders Kungl. Maj:t tacktes föreslå riksdagen att

dels i utgiftsstaten för Lunds universitet, avdelningen A) Avlöningar m. m., under rubriken c) Tjänstemän och betjante vid universitetets samlingar och inrättningar m. m., Biblioteket, uppföra ytterligare en vaktmästarbefattning med enahanda avlöning, som tillkommer övriga vaktmästare vid biblioteket, och med skyldighet för befattningens innehavare att vara underkastad de för sådan avlönings åtnjutande fastställda villkoren och bestämmelserna; dock att, därest den nu vid biblioteket anställde extra vaktmästaren varder antagen till den nya ordinarie befattningen, han må för åtnjutande av ålderstillägg å lönen äga tillgodoräkna sig den tid, han innehaft den extra vaktmästarbefattningen med tjänstgöring av samma omfattning som de ordinarie vaktmästarnas,

dels minska det i staten under samma avdelning och rubrik för universitetsbiblioteket uppförda anslaget till arvoden, flitpenningar åt extra biträden, renskrivning, eftermiddagstjänst m. m. från dess nuvarande belopp, 12,000 kronor, till 11,400 kronor, eller med 600 kronor,

dels ock med anledning av dessa förändringar i utgiftsstaten höja det *ordinarie anslaget* till Lunds universitet, universitetsstaten, med ett belopp av 450 kronor.

Ökat anslag.

[104.] 56. **Universitetsbiblioteket.** Till materiell m. m. för universitetsbiblioteket i Lund har för vart och ett av åren 1909—1917 anvisats ett extra anslag av 10,000 kronor.

Jämväl för år 1918 erfordras, enligt vad vederbörande anmält, dylikt anslag till enahanda belopp, och får jag fördenskull hemställa om förslag till riksdagen

att till materiell m. m. för universitetsbiblioteket i Lund anvisa på *extra stat* för år 1918 ett anslag av 10,000 kronor.

[105.] 57. **Universitetets årsskrift.** Till utgivande av Lunds universitets årsskrift har riksdagen på extra stat anvisat för vardera av åren 1912 och 1913 4,000 kronor samt för vart och ett av åren 1914—1917 ett förhöjt belopp av 5,000 kronor.

Då vederbörande myndigheter anhållit om det förhöjda beloppets beviljande för år 1918 och detta belopp fortfarande är behövt, hemställer jag om förslag till riksdagen

att till utgivande av Lunds universitets årsskrift bevilja på *extra stat* för år 1918 ett anslag av 5,000 kronor.

58. **Minnesskrift vid universitetets 250-årsjubileum.** Universitetet i Lund kommer att år 1918 högtidlighålla sin 250-åriga tillvaro och ämnar utgiva en publikation till hugfästandet av minnet av denna tilldragelse. Det är avsett, att denna publikation skall bli ganska omfattande. Den skall utgöra band av universitetets årsskrift för år 1918.

[106.]

Minnesskrift
vid universi-
tetets 250-års-
jubileum.

Med denna plan för ögonen hava utsedda kommitterade för förberedande av omförmälda högtidlighet satt sig i förbindelse med årsskriftens styrelse. Denna styrelse har förklarat sig beredd att, under förutsättning att de för utgivandet nödiga medlen ställdes till styrelsens förfogande, medverka till planens förverkligande och jämväl sökt utröna, i vilken utsträckning universitetets lärare kunde väntas komma att lämna bidrag till den tillämnade minnesskriften. Därefter har styrelsen uppgjort nödiga kostnadsberäkningar för skriftens utgivande, i den mån sådana beräkningar för närvarande kunnat företagas.

Om resultatet av sina förberedande åtgärder har styrelsen härefter i skrivelse till kommitterade den 4 september 1916 meddelat följande:

Av i tjänst varande eller pensionerade lärare hava några och femtio på förfrågan uttalat sin önskan att lämna bidrag till minnesskriften; från många har svar ännu icke ingått, och några hava yttrat sig på sådant sätt, att möjligheten av deras medverkan ingalunda kan anses utesluten. I allmänhet hava emellertid endast approximativa uppgifter om tillämnade bidrags omfång kunnat lämnas; då härtill kommer, att det naturligtvis är att antaga, att en och annan blir förhindrad att fullfölja sin ifrågavarande avsikt, är det för närvarande icke möjligt att med full säkerhet beräkna det omfång, som minnesskriften kan tänkas komma att erhålla. Styrelsen anser dock, att den med säkerhet kan påräknas åtminstone få ett omfång, som ungefärligen motsvarar det dubbla av vad som under sista årtiondet plägat i medeltal av universitetets årsskrift för ett år utgivas. Styrelsen har för den skull tänkt sig, att den som minnesskrift framträdande årsskriften för år 1918 lämpligen skulle kunna utgivas i fyra band, därav två om tillsammans omkring 1600 oktavsidor (lika med 100 tryckark) vardera skulle tillhöra första avdelningen (teologi, juridik och humanistiska ämnen) samt två band om tillsammans omkring 960 kvartsidor (lika med 120 tryckark) skulle tillhöra andra avdelningen (medicin samt matematiska och naturvetenskapliga ämnen). I fråga om den tilltänkta publikationens omfång har styrelsen vid sin kostnadsberäkning utgått från denna förutsättning.

Vid fråga om en blivande upplagas storlek är att märka, att avhandlingar inom årsskriftens första avdelning i regeln tryckas i 550 exemplar, avhandlingar inom andra

[106.]

avdelningen i 750 exemplar. Härutöver skulle komma att erfordras ett antal exemplar, avsedda att sändas till vissa av de universitet och andra vetenskapliga institutioner, med vilka universitetsbiblioteket visserligen står i bytesförbindelse, men vilka icke därvid pläga erhålla årsskriften, varjämte några exemplar utöver den vanliga årsskriftsupplagan torde böra reserveras för framtida behov; för dessa ändamål anses 50 exemplar bliva tillräckliga. Vidare böra väl exemplar överlämnas till delegerade och andra särskilt inbjudna hedersgäster m. fl. personer, vilka universitetet har anledning visa en dylik uppmärksamhet. Huru många exemplar härför kunna bliva behöfliga, har styrelsen icke tilltrött sig att avgöra; densamma har för sagda ändamål beräknat 50 exemplar men är böjd att antaga, att detta antal är väl litet, och vill för den skull med avseende härpå framhålla, att en möjligen behöflig ökning med några tiotal exemplar icke blir så kostsam, att densamma är av någon vidare betydelse för kostnadsberäkningen i dess helhet. Styrelsen utgår således från antagandet, att första avdelningen tryckes i 650 och andra avdelningen i 850 exemplar.

Vad angår publikationens utstyrsel utgår styrelsen från den förutsättningen, att densamma, vad den ordinarie årsskriftsupplagan beträffar, endast i så måtto bör avvika från den för årsskriften vanliga, att exemplaren förses med bättre och prydligare omslag än de tämligen anspråkslösa sådana, i vilka årsskriften vanligen uppträder. Åt »extra upplagan» av 100 exemplar — eller åtminstone någon del därav — torde böra givas en något bättre utstyrsel genom användande av tjockare papper, åtminstone för första avdelningens vidkommande, vilken avdelning plägar tryckas på ett tämligen tunt sådant; då emellertid den härigenom eventuellt uppkommande merkostnaden är svår att beräkna och icke kan bliva betydande, har den ej upptagits i kostnadsberäkningen.

Vad beträffar kostnaden för sättning och tryckning torde man väl kunna hoppas, att priserna härför vid tiden för minnesskriftens tryckning icke undergått någon väsentlig förhöjning utöver de nuvarande, eftersom gällande arbetsavtal inom tryckeribranschen utgå först under år 1919. Någon svårighet vållas vid kostnadsberäkningen av den omständigheten, att det ännu icke kan beräknas, huru mycket av minnesskriftens innehåll som kan bliva avfattat på främmande språk samt i vad mån sättningen eljest kan komma att fördyras genom förekomsten av tabeller och dylikt. De medelpriser, styrelsen i sin kalkyl upptagit, grunda sig på en med ledning av de senare årens erfarenhet gjord sannolikhetsberäkning.

Vad slutligen kostnaden för papper beträffar, har styrelsen vid dess beräknande tagit hänsyn till de priser, som för närvarande äro i handeln gällande och vilka äro något mer än dubbelt högre än de voro före världskriget. Att papperspriserna före hösten 1917, då man tänkt sig att minnesskriftens tryckning borde begynna, skola vara lägre än de nuvarande, torde ej vara att hoppas; däremot finnes all anledning att antaga, att ytterligare prisstegring dessförinnan kommer att äga rum.

Under nu angivna förutsättningar har styrelsen beräknat kostnaderna för den tillämnade minnesskriften sålunda:

Första avdelningen.

Sättning av 100 ark till medelpris av kronor 42: —	kronor	4,200: —
Tryckning av d:o à kronor 8: —	»	800: —
130 ris papper à kronor 16: 80	»	2,184: —
Omslag	»	150: —
Häftning	»	450: —
		Kronor 7,784: —

Andra avdelningen.

[106.]

Sättning av 120 ark till medelpris av kronor 36: —	kronor	4,320: —
Planscher och textfigurer, förslagsvis.....	,	2,500: —
Tryckning av 120 ark à kronor 7: —	,	840: —
204 ris papper à kronor 15: 75	,	3,213: —
Omslag	,	200: —
Häftning	,	750: —

Kronor 11,823: —

För båda avdelningarna beräknas således sammanlagda kostnaden till omkring 19,600 kronor.

Det belopp, som plägar stå till förfogande för utgivande av en årgång av årskriften, kan beräknas sålunda:

Det sedvanliga statsanslaget	kronor	5,000: —
Av universitetsbiblioteket erlagd lösen för av detsamma för byten använda exemplar	,	800: —
Bidrag av fysiografiska sällskapet	,	800: —
Inkomst genom försäljning samt räntor (medeltal för 10 år), omkring	,	400: —

Omkring kronor 7,000: —

Härtill kommer de flesta år ett mycket växlande belopp, som inflyter på grund därav, att författare plägar själv få vidkännas den del av kostnaden för hans arbetes befordrande till trycket, varmed denna kostnad överskrider ett visst maximum; funnes icke denna bestämmelse, skulle årsskriften icke kunna utgivas i det omfång, vari den vanligen utkommer. Med möjligheten att på detta sätt erhålla bidrag till täckande av kostnaderna för minnesskriftens utgivande kan emellertid ej mycket räknas, ty av de anmälda bidragen komma, så vitt hittills kunnat bedömas, mycket få att bli av den omfattning, att kostnaden överskjuter det nämnda maximum, och i intet fall blir överskottet av betydelse. Det förefaller, som om lärarna, för att icke vid detta tillfälle gå i vägen för varandra, i allmänhet sökt i viss mån begränsa omfånget av sina bidrag, varav följden blivit den nyssnämnda för företagets ekonomi mindre gynnsamma.

Det belopp, som kommer att stå till förfogande för årsskriftens utgivande för år 1918, kan således icke antagas väsentligen överstiga 7,000 kronor, och den summa, som därutöver skulle erfordras för utgivande av en minnesskrift av angivet omfång, måste alltså beräknas till 12 à 13,000 kronor, oberäknat vad som kan tillkomma på grund av sannolikt ytterligare stegrade papperspriser.

Då det kan förefalla egendomligt, att ett så stort belopp utöver årsskriftens så att säga ordinarie inkomst av 7,000 kronor anses erforderligt för minnesskriftens utgivande, ehuru det icke är fråga om att giva densamma större omfång än som motsvarar två medelstora årgångar av årsskriften, vill styrelsen särskilt påpeka, att detta beror dels därpå, att, såsom redan framhållits, de belopp, varmed författare kunna komma att bidraga till tryckningskostnaderna, icke kunna beräknas bli av någon betydelse, dels på den redan inträffade ovan omförmälda stegringen av papperspriserna, till vilken vid kostnadsberäkningen måst tagas hänsyn. För årsskriften har denna höjning visserligen hittills endast i ringa mån varit kännbar, men sedan avtalet med vederbörande boktryckare med nu löpande årgång utlupit, kommer årsskriften tydligen att drabbas av densamma, varav följer, att med de 7,000 kronorna icke längre samma resultat som förut kan vinnas.

[106.]

Efter mottagande av detta meddelande från årsskriftens styrelse vände sig kommitterade till universitetets drätselnämnd för att få utrönt, i vilken utsträckning universitetets reservfond skulle kunna anlitas för bestridande av de utgifter för minnesskriften, vilka ej kunde täckas genom årsskriftens årliga anslag och andra sedvanliga tillskott.

Då frågan härom förevar i drätselnämnden, yttrade akademiräntmästaren följande, vari nämndens övriga ledamöter instämde:

Reservfondens odisponerade tillgångar uppgå för närvarande till	kronor 64,846: 43
Därför torde böra avräknas	» 2,500: —
som för astronomiska institutionens räkning i dessa dagar hos kanslern för rikets universitet begärts från reservfonden, vadan behållningen kan beräknas utgöra	kronor 62,346: 43

Det torde emellertid vara otvivelaktigt, att ganska stora krav under år 1916 ytterligare komma att ställas på reservfonden för att — särskilt i följd av nu rådande höga bränslepris — fylla uppkommande brist i anslagen såväl till universitetets extra utgiftsmedels konto som ock till några av universitetets institutioner. För botaniska institutionens systematiska avdelning begäres sålunda i dag från reservfonden ett belopp av 1,200 kronor.

Jag anser därför, att man vid beräkning av bidrag från reservfonden för kommande år måste iakttaga den allra största varsamhet.

Svårt är det naturligtvis att nu angiva något bestämt belopp, varmed reservfonden skulle kunna bidra till täckande av kostnaden för tryckning av en tillämnad minnesskrift i anledning av universitetets 250-årsjubileum år 1918, men då jag är övertygad om att reservfondens medel måste anlitas även för andra därav föranledda utgifter, bland annat för tryckning av program till de promotioner, som alla fyra fakulteterna torde komma att anställa, vågar jag icke beräkna reservfondens bidrag för tryckning av minnesskriften till högre belopp än 2,000 à 3,000 kronor.

Från övriga i universitetets stat upptagna tillgångar, såsom de till Kungl. Maj:ts disposition ställda medlen, vilka för många andra ändamål erfordras, och de s. k. extra utgiftsmedlen, som för bestridande av nödvändiga utgifter varje år måste tillökas med anslag från reservfonden, kan bidrag för ifrågavarande ändamål icke beräknas.

Med återopande av vad kommitterade sålunda från årsskriftens styrelse och drätselnämnden inhämtat fäste kommitterade det större akademiska konsistoriets uppmärksamhet på att kostnaderna för den tilltänkta publikationen komme att uppgå till så avsevärt belopp, att de ej kunde gäldas ur universitetet till buds stående medel. Kommitterade hemställde därför, att konsistoriet måtte söka för minnesskriftens utgivande utverka ett extra statsanslag för år 1918 till belopp av 10,000 kronor.

Konsistoriets i enlighet härmed hos kanslern för rikets universitet gjorda framställning har av kanslern med underdånig skrivelse den 3 oktober 1916 överlämnats till Kungl. Maj:t. Därvid yttrade kanslern:

Då något värdigare sätt att högtidlighålla universitetets 250-åriga tillvaro näpeliggen kunde tänkas än genom utgivande av en minnesskrift, sådan som ifrågasatts,

innefattande bidrag av förutvarande och nuvarande lärare vid universitetet, funne kanslern det framställda förslaget synnerligen tilltalande. Det gällde här ett ändamål, som syntes särdeles behjärtansvärt, och ett belopp, som skulle utgå allenast för en gång. Kanslern tvekade därför icke att hemställa om avlåtande av framställning till 1917 års riksdag i överensstämmelse med konsistoriets begäran.

Departement-
schefen.

Jag instämmer i vad universitetskanslern anført rörande det framställda förslaget. Jag anser mig dock ej böra ifrågasätta, att fullt så stort anslag, som i ansökningen avses, begäres hos riksdagen. De uppgjorda beräkningarna rörande kostnaden för minnesskriftens utgivande, vilka synas vara så sorgfälliga och noggranna, som omständigheterna tillåtit, giva vid handen, att utöver de medel, tillhopa 7,000 kronor, som årsskriftens styrelse anser sig i vanlig ordning hava att tillgå för minnesskriftens utgivande såsom band av årsskriften, erfordras ett belopp av omkring 12,600 kronor, därvid dock oberäknat vad som kan tillkomma på grund av stegrade papperspris. Jag vill beräkna beloppet till 13,000 kronor. Det synes mig skäligt, att det nu ifrågasatta statsunderstödet till minnesskriftens utgivande sättes till hälften av sistnämnda belopp, eller till 6,500 kronor. Universitetet finge då släppa till återstoden ävensom det belopp, varmed kostnaderna kunna komma att överstiga det beräknade beloppet. Om universitetets bidrag stannar vid 6,500 kronor, anser jag, att ur ett å universitetets stat till Kungl. Maj:ts disposition stående anslag å 5,606 kronor bör kunna under två å tre år anvisas ett belopp av 1,000 å 1,500 kronor årligen. Ur reservfonden skulle då utgå ett tillskott av högst 4,500 kronor, lägst 2,000 kronor. Jag kan ej finna annat än att reservfonden bör kunna bära denna utgift.

Åberopande vad jag anført tillstyrker jag förslag till riksdagen

att såsom bidrag till utgivande av en minnesskrift
vid universitetets i Lund 250-årsjubileum år 1918 an-
visa på *extra stat* för år 1918 ett anslag av 6,500 kronor.

Nytt anslag.

59. **Inrättningen för gymnastik och fäktkonst.** Till materiell för nämnda inrättning har riksdagen för vart och ett av åren 1911—1917 anvisat ett extra anslag av 500 kronor.

[107.]

Inrättningen
för gymnastik
och fäktkonst.

Framställning har gjorts om beredande av dylikt anslag jämväl för år 1918, och på de skäl, som föranlett anslags beviljande för ändamålet under förutnämnda sju år, hemställer jag om förslag till riksdagen

att till materiell för inrättningen för gymnastik och
fäktkonst vid universitetet i Lund bevilja på *extra stat*
för år 1918 ett anslag av 500 kronor.

[108.]

Idrottsplats
och idrotts-
materiell
m. m.

60. **Idrottsplats och idrottsmateriell m. m.** Till hyra för idrottsplats samt till inköp och underhåll av idrottsmateriell m. m. för universitetet i Lund har för år 1917 anvisats ett extra anslag av 900 kronor.

Jämväl för år 1918 erfordras, enligt vad vederbörande anmält, dylikt anslag till enahanda belopp, och får jag för den skull hemställa om förslag till riksdagen

att till hyra för idrottsplats samt till inköp och underhåll av idrottsmateriell m. m. för universitetet i Lund anvisa på *extra stat* för år 1918 ett anslag av 900 kronor.

Karolinska mediko-kirurgiska institutet.

[109.]

Karolinska
institutet, be-
stämt anslag.

61 a. **Karolinska mediko-kirurgiska institutet.** Vid bifall till vad jag under punkten 113 här nedan föreslår kommer det ordinarie bestämda anslaget till karolinska mediko-kirurgiska institutet, nu 260,385 kronor, att ökas med 1,600 kronor till 261,985 kronor.

61 b. Karolinska mediko-kirurgiska institutet,
*oförändrade ordinarie reservations-
anslag, tillhopa kronor 61,800: —.*

Institutets materiell i allmänhet.....	kronor 22,000: —
Materiell m. m. för anatomiska institutionen	› 3,500: —
Materiell m. m. för histologiska institutionen	› 3,000: —
Materiell m. m. för kemiska institutionen	› 1,500: —
Materiell m. m. för fysiologiska institutionen	› 3,500: —
Materiell m. m. för patologisk-anatomiska institutionen	› 5,500: —
Materiell m. m. för hygieniska institutionen	› 2,600: —
Materiell m. m. för farmakologiska institutionen.....	› 1,000: —
Materiell m. m. för medicinska kliniken.....	› 2,500: —

Materiell m. m. för kirurgiska kliniken	kronor	500: —
Materiell m. m. för nervkliniken	»	500: —
Materiell m. m. för oftalmiatrika kliniken	»	500: —
Underhåll och förökande av biblioteket	»	10,000: —
Underhåll och förökande av anatomiska museet	»	1,000: —
Underhåll av djur- och operationsavdelningen	»	1,500: —
Teckningar i vetenskapliga ändamål	»	700: —
Förbättrande av arvodena åt vikarie- rande lärare	»	2,000: —
62. Tandläkarinstitutet, <i>oförändrat ordinarie förslagsanslag</i> , högst	»	31,700: —

63. **Skrivbiträde åt rektor. Biblioteksbiträde.** På extra stat för vart och ett av åren 1913—1917 har riksdagen anvisat dels till arvode åt ett skrivbiträde åt rektor vid karolinska institutet 800 kronor, dels ock till gottgörelse åt ett biträde vid institutets bibliotek, utöver medel, som därtill utgå av anslaget till biblioteket, 700 kronor.

[110.]
Skrivbiträde
åt rektor.
Biblioteks-
biträde.

Enahanda anslag hava ansetts behövlige jämväl för år 1918. Jag hemställer om förslag till riksdagen

att på *extra stat* för år 1918 anvisa ett förslagsanslag, högst 1,500 kronor, att användas

dels till arvode åt ett skrivbiträde åt rektor vid karolinska mediko-kirurgiska institutet med högst 800 kronor,

dels ock till gottgörelse åt ett biträde vid institutets bibliotek, utöver därför redan från anslaget till biblioteket utgående belopp, med högst 700 kronor.

64. **Undervisningskurser i allmän kemi.** Till arvode åt ett lärarbiträde vid den förberedande kursen i allmän kemi vid karolinska institutet har riksdagen på extra stat beviljat för senare delen av år 1910 1,250 kronor samt för vart och ett av åren 1911—1917 2,500 kronor.

[111.]
Undervis-
ningskurser i
allmän kemi.

Likaledes har riksdagen för nämnda institut beviljat extra anslag till materiell vid den kemiska institutionen, nämligen för år 1910 750 kronor samt för vart och ett av åren 1911—1917 1,500 kronor.

Behovet av dessa anslag med oförändrade belopp kvarstår även för år 1918.

Jag hemställer om förslag till riksdagen

att för karolinska mediko-kirurgiska institutet på *extra stat* för år 1918 bevilja

dels till arvode åt ett lärarbiträde vid den förberedande kursen i allmän kemi ett förslagsanslag, högst 2,500 kronor,

dels ock till materiell vid kemiska institutionen 1,500 kronor,

tillhopa 4,000 kronor.

[112.]

Biträdande
lärare i
medicin och
kirurgi m. m.

65. **Biträdande lärare i medicin och kirurgi m. m.** På *extra stat* för vart och ett av åren 1908—1917 har riksdagen för karolinska institutet beviljat 3,000 kronor till arvode åt en biträdande lärare i medicin samt 3,000 kronor till arvode åt en biträdande lärare i kirurgi ävensom 600 kronor till uppehållande av assistenttjänstgöring vid allmänna barnhuset i Stockholm.

Anslagen äro behövliga jämväl för år 1918.

Jag hemställer om förslag till riksdagen

att för karolinska mediko-kirurgiska institutet anvisa på *extra stat* för år 1918 ett förslagsanslag, högst 6,600 kronor, att utgå

dels till arvode åt biträdande lärare i medicin med högst 3,000 kronor,

dels till arvode åt biträdande lärare i kirurgi med högst 3,000 kronor,

dels ock till uppehållande av assistenttjänstgöring vid allmänna barnhuset i Stockholm med högst 600 kronor.

[113.]

Kvinnligt
tekniskt bi-
träde vid
histologiska
institutionen
m. m.

66. **Kvinnligt tekniskt biträde vid histologiska institutionen m. m.** Avlöning till nödigt arbetsbiträde vid karolinska mediko-kirurgiska institutets anatomiska och histologiska institutioner bestrides från och med år 1911 *dels* av ett årligen av riksdagen på *extra stat* beviljat anslag av 750 kronor, *dels ock* av de å ordinarie stat uppförda avlöningsmedlen för en preparator vid institutet, 1,650 kronor, sammanlagt alltså ett belopp av 2,400 kronor för år.

Vid anmälan av riksdagens beslut rörande nämnda extra anslag har Kungl. Maj:t varje gång föreskrivit, att med åtgärder för tillsättande av omförmälda preparatorstjänst skulle anstå under det år, vederbörande extra anslag avsett. [113.]

Nu har karolinska institutets lärarkollegium föreslagit, att nämnda mera provisoriska anordning måtte upphöra och saken ordnas på sådant sätt, att de två särskilda tjänster, vilka hittills i själva verket förefunnits — den ena för den anatomiska och den andra för den histologiska institutionen — och vilka avlönats med hälften var av ovanberörda belopp å 2,400 kronor, måtte med skäliga avlöningsförmåner uppföras å ordinarie stat, varvid preparatorstjänsten skulle tilldelas den anatomiska institutionen med hela den å stat nu uppförda avlöningen samt vid den histologiska institutionen inrättas en ny befattning för ett kvinnligt tekniskt biträde med avlöning i enlighet med vad som för närvarande åtnjutes av motsvarande befattningshavare å institutets stat; varjämte de nuvarande biträdena skulle äga rätt att övertaga de sålunda upprättade befattningarna och att åtnjuta vederbörlig tjänstårsberäkning.

Innan jag närmare ingår på den till grund för denna fråga liggande framställningen, vill jag till belysande av densamma något beröra uppkomsten och utvecklingen av de å nämnda institutioner nu förefintliga biträdestjänsterna.

Genom nådig kungörelse den 26 mars 1892 blevo anatomi och histologi särskilda examensämnen i medicine kandidatexamen, vilken anordning naturligen bibehölls i nuvarande examensstadga den 28 juni 1907. Redan innan histologiens självständiga plats bland de medicinska vetenskaperna erhöll detta uttryck, funnos i vårt land särskilda lärostolar för ämnet. Tidigast inrättades en sådan vid karolinska institutet, till en början såsom personlig extra ordinarie professur. Anatomien representerades då av en ordinarie och en extra ordinarie professur. Sedan innehavaren av extra ordinarie professuren i histologi år 1889 efter kallelse övertagit ordinarie professuren i anatomi, varigenom den personliga extra ordinarie professuren upphörde, vilade undervisningen i histologi till en början på den ordinarie professorn. Efter det sedermera nämnda undervisning överflyttats på den extra ordinarie professuren i anatomi under förändrad benämning av extra ordinarie professur i histologi, blev i sammanhang med 1908 års lönereglering denna lärostol förändrad till professur.

Den ovannämnda indragningen av den personliga extra ordinarie professuren i histologi försiggick icke utan att en viss ersättning härför lämnades. Under förutsättning av denna professurs upphörande hade man nämligen begärt och år 1889 erhållit statsmakternas medgivande, att i

[113.] stället på karolinska institutets stat uppfördes medel till, bland annat, avlöning åt en preparator med 1,000 kronor.

Denne preparator ansågs från början kunna påräknas till biträde å både den anatomiska och den histologiska avdelningen. I den framställning från lärarkollegiet av den 6 september 1888, vilken ledde till inrättande av förevarande preparatorstjänst, hette det, bland annat, att å den histologiska avdelningen funnes en mängd göromål, som påkallade särskilda biträden. Då en stor del av dessa göromål, särskilt de nutida färgnings- och mikrotomarbetena, vore av mera mekanisk natur, fordrande en ganska stor fingerfärdighet och mycken tidsupphoffring, borde dessa göromål lämpligast uppdragas åt en därtill särskilt inövad tjänare, vilken, benämnd preparator, skulle gå professorn tillhanda med utförande av dessa tidsödande arbeten. Samme preparator skulle det dessutom åligga att utföra preparationer av varjehandas art för det anatomiska museet och undervisningen, att skelettera, injiciera, göra frysningssnitt m. m. samt biträda vid förevisningen av museet på de tider, då detta borde hållas öppet för allmänheten.

Hade man sålunda ursprungligen tänkt sig preparatorn såsom ett biträde å institutionens båda avdelningar, synes man emellertid snart hava kommit till den övertygelsen, att han svårligen kunde tjäna dem båda. I den framställning av den 16 april 1891 från karolinska institutets lärarkollegium, vilken gav upphovet till den histologiska undervisningens överflyttande på dåvarande extra ordinarie professorn, samtidigt med att histologien uppställdes såsom särskilt examensämne, hemställde kollegiet även, att preparatorns verksamhet måtte bindas endast vid den histologiska institutionen. Kollegiet yttrade i avseende härå, att erfarenheten visat, att den mängd göromål av mera teknisk natur, som förefunnes å en nutida histologisk institution, toge preparatorns tid odelad i anspråk. Med hänsyn härtill och på grund av anatomiens och histologiens föreslagna fullständiga skiljande från varandra såsom särskilda examensämnen gjorde kollegiet sin förberörda framställning om begränsning av preparatorns verksamhet.

Denna kollegiets framställning vann ej Kungl. Maj:ts bifall. I nådigt brev den 26 mars 1892 heter det i detta avseende, att, då det såsom avlöning åt preparatorn utgående belopp blivit av riksdagen beviljat, under förutsättning att med berörda befattning skulle vara förenade de skyldigheter och göromål, vilka av lärarkollegiet till stöd för befattningens inrättande angivits och så nyligen som år 1889 blivit enligt kollegiets eget förslag bestämda, Kungl. Maj:t åtminstone för det dåvarande, och innan det visat sig, att den ifrågasatta ändringen i preparatorns tjänställgan-

den vore av trängande behov föranledd eller utan ökad kostnad kunde genomföras, funne framställningen i denna del ej kunna bifallas. [113.]

Det synes dock omsider hava blivit uppenbart, att de båda institutionerna ej vore väl betjänta av anordningen med en för dem båda gemensam preparator. Preparatorns arbete torde småningom också hava i åtskilligt blivit annorlunda än man från början tänkt sig. I samband med frågan om lönereglering för rikets universitet och karolinska institutet, vilken underställdes 1908 års riksdag, förelåg även en framställning från vederbörande institutionsföreståndare om ett personligt lönstillägg å 800 kronor till dåvarande innehavaren av ifrågavarande preparatorsbefattning. Denna framställning ledde icke direkt till målet, men utan tvivel togs den i betraktande vid frågan om lönereglering för preparatorstjänsten. För denna blevo år 1908 genom riksdagens bifall till Kungl. Maj:ts förslag fastställda följande avlöningsförmåner, nämligen lön 900 kronor, tjänstgöringspenningar 600 kronor samt ortstillägg 150 kronor, tillhoppa 1,650 kronor, med rätt till två ålderstillägg å 100 kronor vardera, efter respektive 5 och 10 års tjänstgöring. I händelse att fri bostad och bränsle åtnjutes av befattningshavaren, skall dock, så länge denna förmån kvarstår, ortstillägg ej utgå ävensom från lönen avdragas 100 kronor årligen.

Löneregleringen skulle träda i kraft med ingången av år 1909. Emellertid avled dåvarande innehavaren av preparatorstjänsten redan dessförrinnan, och detta gav anledning till frågans återupptagande.

Genom beslut den 10 september 1908 uppdrog nämligen lärarkollegiet åt institutets rektor, professorn greve K. A. H. Mörner samt professorerna E. Müller och E. Holmgren att yttra sig över de förändringar beträffande preparatorstjänsten, vilka finge anses erforderliga, sedan densamma då blivit ledig.

I det av bemälda professorer med anledning härav avgivna yttrandet anförde dessa, hurusom behovet av en ändring i fråga om preparatorstjänsten efter hand blivit allt mer trängande; lärarkollegiets redan år 1891 gjorda uttalande, att preparatorn icke kunde medhinna de föreliggande göromålen, hade sedan dess vunnit ännu mycket mer berättigande. Dessa göromål överstege vida vad en enda person kunde prestera. Preparatorstjänsten vore bunden vid två skilda institutioner. Förutom de olägenheter, som följde därav, att preparatorn hade att lyda två olika institutioners föreståndare, medförde detta förhållande, att tid och arbete måste fördelas mellan de två särskilda institutionerna. Tjänstgöringen hade därför varannan dag ägt rum å den ena institutionen och varannan dag å den andra. Denna begränsning av preparatorns arbete på vardera institutionen hade naturligen medfört, att detta först och främst måst tagas i anspråk för de mest omedelbara behoven, utförande av bilder i undervisnings- och forskningsändamål. En del andra hade däremot mer eller mindre fullständigt måst åsidosättas. Så hade t. ex. varit händelsen i avseende å de ingalunda oviktiga arbeten, som preparatorn skulle utföra för det anatomiska museet. Tillfälle därtill hade så

[113.] gott som fullständigt saknats, vadan utvecklingen av detta museum icke kunnat fortskrida såsom önskligt varit. Göromålen vore med ett ord så talrika och tidsödande, att de fullt krävde ytterligare en persons arbetskraft.

Ett annat skäl för beredande av ännu ett sådant biträde låge, efter vad ifrågasvarande yttrande gav vid handen, i de många göromålens olikartade beskaflenhet, vadan det vore föga utsikt att finna någon person, som ägde förmåga att utföra dem alla, även om göromålens myckenhet icke hindrade honom; det syntes vara en vansklilig uppgift att finna en person, vilken ägde färdighet att utföra såväl färgningar och preparationer av mikroskopiska snitt samt teckningar av mikroskopiska bilder som även skeletteringsarbeten, frysningssnitt och andra preparat för det anatomiska museet.

Då de tre professorerna på grund av det sagda ansåge sig böra hemställa, att ännu en preparatorstjänst inrättades, ville de framhålla det särskilda förhållande, som vid institutet förefunnos med avseende på den anatomiska och den histologiska institutionens inbördes ställning, vilken just vore en av orsakerna till behovet av två preparatorstjänster. Vid institutet vore dessa båda institutioner fullt skilda och fristående från varandra. Så vore icke förhållandet vare sig i Uppsala eller i Lund.

Det vore, som nämnt, icke utsikt att finna någon person, som kunde fylla preparatorstjänstens många och mångskiftande göromål, och de medel, som funnos anslagna till lön åt en preparator, skulle under sådant förhållande komma till största gagn, därest de lika fördelades mellan den histologiska och den anatomiska avdelningen och inom vardera avdelningen i enlighet med dess behov finge användas för att, så långt sig göra låte, fylla de med preparatorstjänsten avsedda ändamålen. Därför borde hemställan göras om att det tills vidare finge anstå med preparatorstjänstens återbesättande och att anslaget till densamma måtte ställas till disposition för den anatomiska och den histologiska institutionen, med hälften till vardera.

Nyss berörda, av lärarkollegiet i skrivelse den 17 september 1908 förordade och sedermera till Kungl. Maj:t framburna yrkande om anslag till en ny preparatorstjänst vid karolinska institutet ledde ej till någon framställning av Kungl. Maj:t till 1909 års riksdag. Det andra av de önskemål, som berördes i det av greve Mörner m. fl. avgivna yttrandet, vann däremot beaktande. Genom särskilda beslut fann Kungl. Maj:t nämligen — jämte förklarande att med återbesättande av preparatorstjänsten finge anstå tills vidare till utgången av år 1909 — gott medgiva, dels att från början av år 1909 tills vidare hälften av den till preparatorstjänstens uppehållande anslagna avlöning, 1,650 kronor, finge av den histologiska avdelningen disponeras för de ändamål, som med berörda tjänst avsåges, dels att den andra hälften av nämnda avlöning finge för samma tid räknat användas till utförande av de arbeten, som enligt gällande bestämmelser ålåg preparatorn att utföra vid det anatomiska museet och den anatomiska institutionen. Genom nådigt beslut den 3 december 1909 blevo föreskrifter meddelade, varigenom nu omförmälda anordningar kommo att gälla till utgången av år 1910.

Med anledning av framställning från lärarkollegiet hemställde kanslern för rikets universitet i underdånig skrivelse den 11 oktober 1909 om åt-

gärder i syfte att å institutets stat måtte uppföras en ny preparators-tjänst med enahanda avlöningsförmåner, som av riksdagen tilldelats den redan å stat uppförda preparatorstjänsten.

[113.]

Ej heller denna framställning vann fullt beaktande från Kungl. Maj:ts sida. Emellertid ansåg sig Kungl. Maj:t böra på visst sätt tillmötesgå de krav, som i berörda hänseende änyo erhållit ett uttryck i kanslerns sist-nämnda hemställan.

Enligt det vid statsverkspropositionen till 1910 års riksdag fogade utdrag av protokollet över ecklesiastikärenden den 14 januari 1910 anförde föredragande departementschefen i denna fråga följande:

Vederbörandes uppfattning, att preparatorstjänsten ej längre räcker till för att tillgodose behovet hos de två institutioner, den skall tjäna, torde få anses till sin riktighet bestyrkt av vad i detta ärende förekommit. Det finnes då så mycket större skäl att söka tillmötesgå de båda institutionernas krav på ett särskiljande av gemenskapen i denna del, som de i allt övrigt äro fullt fristående från varandra; jämte särskild lärarpersonal och vaktbetjäning samt särskilda lokaler hava de var sitt å ordinarie stat uppförda särskilda anslag till materiell, för vardera 2,000 kronor.¹⁾

En annan sak är, om man, för att tillgodose de båda institutionernas behov i förevarande hänseende, skall nödgas inrätta ännu en fast tjänst, en ny preparators-tjänst.

I det avseendet synes mig det förhållande, som allt sedan hösten 1908 bestått, giva en anvisning. Såsom i det föregående angivits, har avlöningen vid preparators-tjänsten blivit för gottgörelse åt arbetsbiträde lika uppdelad på de två institutionerna, under det att preparatorstjänsten alltså fått stå tills vidare obesatt. Enligt vad jag erfarit har anordningen visat sig fördelaktig, om ock de medel, som därigenom ställts till de båda institutionernas förfogande, befunnits för knappa. De upplysningar, som framkommit rörande preparatorns olikartade åligganden, hava nu ingivit mig den tanken, att det till äventyrs kunde vara bäst för de båda institutionerna, att man fortfarande inrättade sig på samma sätt. Denna möjliga utväg har delgivits vederbörande vid institutet, som ansett densamma antaglig tills vidare, dock under förutsättning att jämte preparatorsavlöningen funnes att tillgå ett anslagsbelopp på stat, så att vardera institutionen kunde av dessa medel komma i åtnjutande av ett belopp av 1,200 kronor — detta har förklarats vara det minsta, varmed man tills vidare kunde reda sig. Då nu avlöningen vid preparatorstjänsten utgör 1,650 kronor, skulle ytterligare erfordras ett belopp av 750 kronor. Detta torde böra beredas å extra stat, med hänsyn till hela anordningens mera tillfälliga beskaffenhet.

Kungl. Maj:t föreslog också 1910 års riksdag att för beredande av tillgång till ett belopp av 2,400 kronor att, lika fördelat mellan den anatomiska och den histologiska institutionen, användas till avlöande av nödigt arbetsbiträde vid en var av nämnda institutioner, utöver de för ändamålet disponibla, å ordinarie stat uppförda avlöningsmedlen för en preparator,

¹⁾ Anslagen utgå numera med 3,500 kronor till anatomiska institutionen och 3,000 kronor till histologiska institutionen.

[113.] 1,650 kronor, på extra stat för år 1911 bevilja ett anslag av 750 kronor.

Denna framställning blev av riksdagen bifallen, varvid riksdagen uttalade, att riksdagen ansåge det till fullo utrett, att preparatorstjänsten icke längre lämpligen kunde vara gemensam för de båda institutioner, för vilka den vore avsedd.

Jag har redan i början av denna punkt erinrat, att nämnda fyllnadsbelopp å 750 kronor av riksdagen beviljats på extra stat för vart och ett av följande år och att Kungl. Maj:t vid anmälan av riksdagens beslut i denna sak årligen föreskrivit, att med åtgärder för tillsättande av omförmälda preparatorstjänst skulle anstå under det år, för vilket anslaget beviljats.

Det förslag från karolinska institutets lärarkollegium, som nu föreligger i detta ärende, grundar sig på särskilda av föreståndarna för anatomiska och histologiska institutionerna, professorerna Müller och Holmgren gjorda framställningar, åsyftande att vardera institutionen måtte från och med år 1918 erhålla till sin disposition en ordinarie tjänst för utförande av preparators- och därmed likartade göromål.

I sin skrivelse till institutets lärarkollegium har Holmgren anfört följande:

Under erinran att för patologisk-anatomiska institutionen beviljats avlöning å ordinarie stat för ett kvinnligt tekniskt biträde med 1,600 kronor jämte två ålderstilllägg å 200 kronor, efter respektive 5 och 10 år, hemställde Holmgren om lärarkollegiets åtgärd i syfte att för den histologiska institutionens räkning måtte beviljas erforderligt anslag för en tjänst av samma beskaffenhet.

För utbildningen av ett dylikt biträde ansåge Holmgren krävas ett helt års kurs i histologi samt långvarig och mångsidig övning i den svåra konsten att på ett nöjaktigt sätt utföra histologiska preparationer av olika slag, bland annat utförandet av snittserier genom hela hjärnor och dessas behandling för skilda studier. Den månatliga ersättning av 100 kronor, vilken beståts det särdeles skickliga och plikttrogna kvinnliga tekniska biträde, som utbildats vid den histologiska institutionen och som institutionen hittills lyckats få behålla under 8 års tid, ansåge Holmgren vara alldeles otillräcklig och böra ersättas av den skäligen avlöning, som beståts den patologisk-anatomiska institutionens fast anställda kvinnliga tekniska biträde.

Härjämte ville Holmgren framhålla, att den anordning, varigenom under de senare åren ett belopp av 2,400 kronor åstadkommits för bekostande av preparatorsgöromål vid de anatomiska och histologiska institutionerna, hade en allt igenom provisorisk karaktär och att det syntes vara på tiden, att densamma ersattes av ordnade, för båda institutionernas framtida bestånd och utveckling betryggande anordningar.

Müller har i sin skrivelse anfört:

Lärarkollegiet hade i skrivelse till kanslersämbetet den 17 september 1908 med utförlig motivering anhållit om inrättande av ännu en preparatorstjänst jämte den, som redan funnes upptagen å institutets stat, så att den anatomiska och den histologiska

institutionen erhöles vardera sin särskilda preparator. Denna framställning hade emellertid icke blivit av Kungl. Maj:t förelagd riksdagen. De skäl, som i lärarkollegiets omförmälda skrivelse anförts för inrättande av två särskilda preparatorstjänster, gällde allt fortfarande och vunne i styrka, ju längre tiden framskred. Müller ville därför inskränka sig till att i huvudsak hänvisa till dessa skäl såsom motivering för att även vid den anatomiska institutionen erhålla en självständig preparatorstjänst.

För preparatorstjänsten vid det anatomiska museet och institutionen fordrades på grund av sysslornas art ett manligt biträde. Hans verksamhet syntes kunna fullt likställas med konservatorernas vid de zoologiska institutionerna i Uppsala och Lund, som i avlöning ägde uppbära 2,500 kronor om året. Särskilt vore detta fallet, sedan undervisning i jämförande anatomi införts i de medicinska studierna och det därför blivit nödvändigt att uppsätta och förkovra en helt ny samling av jämförande anatomiska och zoologiska föremål och preparat. Det hade visat sig, att minimiavlöningen för erhållande av en väl kvalificerad person icke kunde sättas under 2,200 kronor. För närvarande utginge avlöningen till den utomordentligt förtjänte preparatorn G. Wennman på sådant sätt, att han, jämte den på anatomiska institutionen belöpande hälften av ordinarie anslaget å 1,650 kronor för en preparator och av det på extra stat beviljade fyllnadsanslaget å 750 kronor, erhöles dels avkastningen av den s. k. anatomiska museets brandstodsfond, 600 kronor om året, dels ock för extra arbete vid institutionen 400 kronor årligen från anslaget till anatomiska institutionen, eller sålunda tillhoppa 2,200 kronor. Denna anordning vore tydligen provisorisk och borde ersättas med en tillräcklig, fast avlöning. Under nuvarande tidsförhållanden, då ökning i statens utgifter borde såvitt möjligt undvikas, ansåge emellertid Müller den utväg böra anlitas, att den nu på karolinska institutets stat uppförda avlöningen för en preparator, 1,650 kronor jämte ålderstillägg, bundes vid den anatomiska institutionen samt att innehavaren av tjänsten fortfarande finge såsom avlöningsförmån uppbära ovannämnda avkastning från brandstodsfonden, 600 kronor. Skulle en sådan anordning komma till stånd, borde rättvisligen den nuvarande preparatorn få räkna sig till godo för erhållande av ålderstillägg den tid, han redan tjänstgjort vid anatomiska institutionen.

Med anledning av nämnda framställningar erinrar institutets lärarkollegium i den skrivelse till universitetskanslern, som kollegiet i frågan avlätit, till en början, hurusom under en följd av år preparatorsgöromålen vid anatomiska och histologiska institutionerna uppehållits av särskilda personer, vilka, enligt vad lärarkollegiet inhämtat, haft en daglig arbetstid av minst fem timmar på den anatomiska och sex timmar på den histologiska institutionen. Vidare yttrar lärarkollegiet:

Med ännu mycket större grad av visshet kan det numera sägas, att de båda institutionernas behov av var sin preparator är av stadigvarande natur, och något tvivel synes därför icke böra råda om det berättigade däruti, att nämnda förhållande kommer till uttryck i institutets ordinarie stat och att den provisoriska anordning, som under en följd av år anlåtats för behovets fyllande, upphör.

Någon erinran synes icke vara att framställa mot professor Holmgrens förslag, att preparatorsgöromålen vid den histologiska institutionen skulle anförtros åt en kvinnlig befattningshavare och att dennas avlöning med avseende å beloppet samt dettas fördelning i lön, tjänstgöringspenningar och ortstillägg bliver lika med avlöningen för patologisk-anatomiska institutionens ordinarie tekniska biträde.

{113.]

Professor Müller, som ansett den anatomiska institutionens behov i förevarande avseende bliva bäst tillgodosett genom en manlig befattningshavare, har ansett sig icke böra för närvarande begära annan ändring i staten, än att den för en preparator nu uppförda avlöningen skulle förklaras vara avsedd för en preparator vid anatomiska institutionen. Förslaget vilar emellertid på den förutsättningen, att hinder befinner sig icke möta för att till preparatorn fortfarande utbetalas såsom fyllnad i hans avlöning ett belopp av 600 kronor från anatomiska museets brandstodsfond, enär endast på detta sätt det belopp, som under flera år utgått till den nuvarande preparatorn, kan åvägbringas.

Under enabanda förutsättning och på de skäl, som anförts dels förut i denna skrivelse, dels ock i kollegiets av Müller åberopade skrivelse den 17 september 1908, anser sig kollegiet böra tillstyrka Müllers ifrågavarande förslag.

Givetvis böra båda de vid anatomiska och histologiska institutionerna nu tjänstgörande preparatorsbiträdena, med avseende å beskaffenheten av deras hittillsvarande tjänstgöring, berättigas att såsom ordinarie innehavare tillträda de ifrågavarande tjänsterna och att för rättighet till ålderstillägg räkna sig tillgodo sin hittillsvarande tjänstgöring.

Lärarkollegiet hemställde alltså, att kanslern måtte tillstyrka avlåtande av förslag till 1917 års riksdag,

att å ordinarie stat för karolinska institutet måtte uppföras ett kvinnligt tekniskt biträde vid histologiska institutionen med lön 900 kronor, tjänstgöringspenningar 550 kronor och ortstillägg 150 kronor jämte två ålderstillägg å lönen, vartdera å 200 kronor, efter respektive 5 och 10 års tjänstgöring;

att den nu å institutets stat uppförda avlöningen för en preparator måtte med oförändrat belopp upptagas såsom avlöning för en preparator vid anatomiska institutionen;

att de för preparatorsgöromålens utförande nu anställda biträdena vid anatomiska och histologiska institutionerna måtte berättigas dels att, därest de vid ingången av år 1918 kvarstode i tjänstgöring, då inträda såsom innehavare, den förre av preparatorsbefattningen vid anatomiska institutionen och den senare av befattningen såsom kvinnligt tekniskt biträde vid histologiska institutionen, dels ock att för rättighet till ålderstillägg räkna sig tillgodo den tid, de därförinnan tjänstgjort å sina nuvarande befattningar.

Universitetskanslern, som i skrivelse den 21 september 1916 hemställt, att Kungl. Maj:t måtte avlåta proposition till 1917 års riksdag i överensstämmelse med lärarkollegiets förslag, har förklarat sig anse det sätt, varpå kollegiet funnit frågan böra lösas, vara tillfredsställande. Kanslern har särskilt framhållit, att den avlöning, som hittills utgått till det kvinnliga biträdet å histologiska avdelningen, vore oskäligt låg samt att en förhöjning av samma avlöning och tjänstens uppförande på ordinarie stat syn-

tes påkallade. Ej heller i övrigt har kanslern haft något att erinra mot [113.]
lärararkollegiets förslag.

Såsom av den lämnade redogörelsen inhämtas, daterar sig kravet på två särskilda biträdesbefattningar — den ena å den anatomiska och den andra å den histologiska institutionen — redan från år 1908; och hava i själva verket allt ifrån år 1909 hithörande göromål varit fördelade på två skilda personer. Att en dylik anordning varit för arbetet nödvändig och ändamålsenlig torde ävenledes framgå av vad jag ovan anfört, och har denna uppfattning jämväl vunnit anslutning i det uttalande av 1910 års riksdag, som i det föregående återgivits. Enär de arvodesmedel, som hittills stått till buds för avlönande av berörda biträdestjänster, med tiden visat sig otillräckliga i förhållande till det krävande arbete, som här fordras, har man ansett tiden vara inne att åstadkomma en ändring i den nuvarande anordningen, vilken, såsom antytts, varit att betrakta som ett försöksvis anordnat provisorium.

Departementschefen.

Det föreliggande förslaget innebär, dels att den nuvarande preparatorstjänsten tilldelas den anatomiska institutionen med hela den å stat nu uppförda avlöningen, dels att vid den histologiska institutionen inrättas en ny befattning för ett kvinnligt tekniskt biträde.

Vad den förra delen av förslaget beträffar, skulle sålunda ingen annan ändring erfordras än att den för en preparator i institutets stat nu uppförda avlöningen, 1,650 kronor, förklaras vara avsedd för en preparator vid anatomiska institutionen.

Såsom av Müllers ovanberörda utlåtande framgår, är det emellertid avsett, att preparatorn utöver den å stat uppförda avlöningen skulle få åtnjuta 600 kronor ur avkastningen av den så kallade anatomiska museets brandstodsfond. Denna fond har uppkommit på det sätt, att, sedan i oktober 1892 anatomiska museet delvis förstörts genom eldsolycka samt härför erhållits en brandskadeersättning å 21,125 kronor, av denna summa reserverats ett belopp av omkring 16,000 kronor att användas för ersättande vid gynnsamma tillfällen av det genom branden förlorade samt ökande av samlingen med värdefullare föremål.

Vid bestämmandet av avlöningen för denne preparator har man givetvis att taga hänsyn till beloppet av den avlöning, som utgår till motsvarande befattningshavare vid universiteten i Uppsala och Lund. Enligt dessa universitets stater äga en preparator vid anatomiska institutionen i Uppsala och en preparator vid anatomisk-histologiska institutionen i Lund att vardera åtnjuta avlöning med 1,500 kronor jämte två ålderstillägg å 100 kronor vardera. Nyssnämnda grundbelopp, 1,500 kronor, ökat med det

- [113.] vanliga ortstillägget, motsvarar den begynnelseavlönning av 1,650 kronor, som enligt karolinska institutets stat är förenad med därvarande preparatorsbefattning.

Det måste under sådana förhållanden möta betänkligheter att för den preparatorsbefattning, som anses böra vara fäst vid karolinska institutets anatomiska institution, utan någon närmare utredning fastställa en avlöning av 2,250 kronor, således, även oavsett ortstillägget, vida överstigande vad som tillkommer preparatorerna vid de likartade institutionerna i Uppsala och Lund. Om det sålunda här gällde att för ifrågavarande befattning genomföra en lönereglering av mera definitiv natur, skulle jag nödgas undanskjuta detta spörsmål, vilket i sådant fall lämpligen borde upptagas till omprövning i sammanhang med frågan om lönereglering för universitetens preparatorer. Nu synes emellertid icke vara obilligt, att den person, som för närvarande sedan flera år tillbaka bestrider preparatorsgöromålen vid karolinska institutets anatomiska institution och för sin tjänstgöring erhållit utmärkta vitsord, får, därest han med 1918 års början antages till preparator, såsom ordinarie befattningshavare åtnjuta avlöningsförmåner till ungefär samma belopp, som tillkommit honom under hans föregående tjänstgöring. Om således det föreslagna tilläggsbeloppet från brandstodsfonden, så länge sådant anses kunna utgå ur nämnda fond, tillerkännes allenast denne innehavare av befattningen och sålunda erhåller en rent personlig karaktär, synes mig den föreslagna anordningen vara antaglig.

Det vill ock synas vara billigt, att under enahanda förutsättning vederbörande må äga att för åtnjutande av löneförhöjning räkna sig till godo den tid, han före förändringens genomförande innehaft stadig anställning vid institutet.

Vad därefter angår den andra delen av föreliggande framställning, nämligen frågan om uppförande å karolinska institutets stat av ett kvinnligt tekniskt biträde för den histologiska institutionen, finner jag omfattningen och arten av de arbeten, som för närvarande utföras av det å nämnda institution anställda biträdet, fullt motivera en sådan åtgärd. Att arbetet här är konstant torde genom vad jag ovan relaterat vara ådagalagt, och synas mig jämväl göromålen vara av den beskaffenhet, att, på sätt som begärts, biträdesbefattningen bör uppföras i andra lönegraden. Även i fråga om denna tjänstinnehavare finner jag billigheten fordra, att biträde, som vid den nya befattningens tillkomst å ordinarie stat är anställt vid institutet och antages till biträde å stat, må äga att för åtnjutande av löneförhöjning räkna sig tillgodo den tid, hon därförinnan innehaft stadig anställning vid institutet.

Beträffande omförmälda biträde böra lända till efterrättelse de genom kungl. kungörelsen den 10 juni 1912 stadgade allmänna villkor och bestämmelser, som gälla för å vissa domstolars, ämbetsverks och myndigheters stater uppförda biträdesbefattningar, eller möjligen blivande ändrade föreskrifter i ämnet. Dessa bestämmelser innehålla bland annat, att biträdesbefattning skall av vederbörande verk tillsättas medelst konstitutorial efter befattningens ledigförklarande genom kungörelse. Rörande erforderliga föreskrifter om tillsättning i övrigt, kompetensfordringar m. m., som i mom. 9 av nämnda kungörelse avses, böra närmare stadganden utfärdas av Kungl. Maj:t.

Jag hemställer alltså om förslag till riksdagen att

dels medgiva, att den å ordinarie stat för karolinska mediko-kirurgiska institutet för närvarande uppförda avlöningen för en preparator må med oförändrat belopp upptagas såsom avlöning för en preparator vid anatomiska institutionen;

dels å ordinarie stat för karolinska institutet uppföra ett kvinnligt tekniskt biträde vid histologiska institutionen med en avlöning av 1,600 kronor, därav 900 kronor lön, 550 kronor tjänstgöringspenningar och 150 kronor ortstillägg, och med rätt till två ålderstillägg till lönen, vardera å 200 kronor, efter respektive 5 och 10 års tjänstgöring;

dels föreskriva, att beträffande ifrågavarande biträde skola lända till efterrättelse de föreskrifter, som äro eller kunna varda utfärdade angående allmänna villkor och bestämmelser att gälla för å vissa domstolars, ämbetsverks och myndigheters stater uppförda biträdesbefattningar;

dels medgiva, att de vid anatomiska och histologiska institutionerna för närvarande anställda biträdena må, därest de vid slutet av år 1917 kvarstå i tjänstgöring och med 1918 års ingång antagas till innehavare, det förra av preparatorsbefattningen vid anatomiska institutionen och det senare av befattningen såsom kvinnligt tekniskt biträde vid histologiska institutionen, äga att för åtnjutande av ålderstillägg räkna sig till godo den tid, de därförinnan innehåft stadig anställning vid institutet;

Ökat anslag.

dels för ifrågavarande biträdesbefattnings inrättande höja det *ordinarie anslaget* till karolinska institutet med 1,600 kronor;

dels ock medgiva, att de biträdet vid histologiska institutionen tillkommande ålderstilläggen må utgå av det under riksstatens åttonde huvudtitel uppförda förslagsanslaget: ålderstillägg.

[114.]
 Vetenskap-
 liga arbeten
 å ett patolo-
 giskt-anato-
 miskt labo-
 ratorium.

67. **Vetenskapliga arbeten å ett patologiskt-anatomiskt laboratorium.** Riksdagen har för vart och ett av åren 1913—1917 beviljat ett extra anslag å 2,400 kronor för vetenskapliga arbeten å ett patologiskt-anatomiskt laboratorium vid Sabbatsbergs sjukhus.

Då fortsatt anslag för samma ändamål begärts och synes erforderligt, hemställer jag om förslag till riksdagen

att till vetenskapliga arbeten å ett patologiskt-anatomiskt laboratorium vid Sabbatsbergs sjukhus anvisa på *extra stat* för år 1918 ett förslagsanslag, högst 2,400 kronor.

[115.]
 Röntgenar-
 beten vid
 serafimerlasa-
 rettet.

68. **Röntgenarbeten vid serafimerlasaretet.** Sedan flera år utgår på extra stat ett anslag till röntgenarbetena vid serafimerlasaretet. Detta anslag, som under vart och ett av åren 1908—1912 utgjort 5,000 kronor och under år 1913 5,500 kronor, höjdes för år 1914 med 7,000 kronor till 12,500 kronor, med vilket sistnämnda belopp anslaget beviljats jämväl för vartdera av åren 1915 och 1916.

För år 1917 har för sagda ändamål beviljats ett anslag av 7,500 kronor, vilket anslag fördelats på följande poster: dels till arvoden åt en biträdande läkare vid röntgeninstitutet å serafimerlasaretet 3,000 kronor samt åt en amanuens därstädes 1,500 kronor, dels ock till materiell m. m. för röntgeninstitutet 3,000 kronor, tillhopa 7,500 kronor.

Anledningen till att anslaget i fråga sålunda minskats från 12,500 kronor till 7,500 kronor eller med 5,000 kronor var den, att sistnämnda belopp, vilket utgått såsom arvode åt en föreståndare för röntgeninstitutet, icke vidare erfordrades, sedan i följd av beslut vid 1916 års riksdag en personlig professur i medicinsk radiologi vid karolinska institutet upprättats för medicine doktorn C. G. A:son Forssell, vilken upprätthållit föreståndarbefattningen i fråga.

Det av riksdagen senast beviljade beloppet, 7,500 kronor, är behöfligt jämväl för år 1918. Jag tillstyrker därför förslag till riksdagen

att för karolinska mediko-kirurgiska institutet bevilja på *extra stat* för år 1918

dels, till arvode åt en biträdande läkare vid röntgeninstitutet å serafimerlasarettet med 3,000 kronor samt arvode åt en amanuens därstädes med 1,500 kronor, ett förslagsanslag, högst 4,500 kronor,

dels ock till materiell m. m. för röntgeninstitutet 3,000 kronor,

således tillhoppa 7,500 kronor.

69. **Undervisning och sjukvård vid de obstetriska och gynekologiska klinikerna.** För vart och ett av åren 1905—1917 har riksdagen beviljat ett extra anslag av 1,500 kronor för upprätthållande av den karolinska institutet åliggande undervisningen och sjukvården vid vissa obstetriska och gynekologiska kliniker under den tid av året, då de ordinarie lärarna vid institutet icke ombesörjde nämnda undervisning och sjukvård.

[116.]

Undervisning och sjukvård vid de obstetriska och gynekologiska klinikerna.

Enär vederbörande vitsordat behovet av fortsatt anslag för enahanda ändamål, tillstyrker jag förslag till riksdagen

att till upprätthållande av den karolinska mediko-kirurgiska institutet åliggande undervisningen och sjukvården vid vissa obstetriska och gynekologiska kliniker under den tid av år 1918, då de ordinarie lärarna vid institutet icke ombesörja nämnda undervisning och sjukvård, anvisa på *extra stat* för år 1918 ett förslagsanslag, högst 1,500 kronor.

70. **Amanuens vid gynekologiska kliniken å Sabbatsberg.** Riksdagen har för vart och ett av åren 1913—1917 anvisat till arvode åt en amanuens vid karolinska institutets gynekologiska klinik å Sabbatsberg ett belopp av 2,000 kronor. Dessförinnan hade under en följd av år ett mindre belopp utgått för ändamålet.

[117.]

Amanuens vid gynekologiska kliniken å Sabbatsberg.

Det senast beviljade beloppet är behöfligt jämväl för år 1918. Jag tillstyrker därför förslag till riksdagen

att till arvode åt en amanuens vid karolinska mediko-kirurgiska institutets gynekologiska klinik å Sabbatsbergs sjukhus anvisa på *extra stat* för år 1918 ett förslagsanslag, högst 2,000 kronor.

[118.]

Amanuens
vid obste-
triska klini-
ken å all-
männa barn-
bördshuset.

71. **Amanuens vid obstetriska kliniken å allmänna barnbördshuset.** Riksdagen har för vart och ett av åren 1915—1917 beviljat ett extra anslag å 2,000 kronor till arvode åt en amanuens vid karolinska institutets obstetriska klinik vid allmänna barnbördshuset.

Anslaget är behöfligt jämväl för år 1918.

Jag hemställer om förslag till riksdagen

att till arvode åt en amanuens vid karolinska mediko-kirurgiska institutets obstetriska klinik vid allmänna barnbördshuset anvisa på *extra stat* för år 1918 ett förslagsanslag, högst 2,000 kronor.

[119.]

Klinik och
poliklinik för
barnsjuk-
domar.

72. **Klinik och poliklinik för barnsjukdomar.** Under en följd av år, senast för år 1917, hava medel å extra stat anvisats av riksdagen till en pediatrik klinik vid kronprinsessan Lovisas vårdanstalt för sjuka barn samt till en poliklinik för barnsjukdomar i Stockholm. Vid sistnämnda anslag har varit fäst det villkor, att Stockholms stad för samma ändamål tillsköte motsvarande belopp.

På senare åren hava de ursprungligen beviljade beloppen, 1,800 kronor för kliniken och 2,800 kronor för polikliniken, blivit höjda. Så har anslaget till kliniken för vart och ett av åren 1913—1917 satts till 2,900 kronor; anslaget till polikliniken hade redan av 1910 års riksdag tillökats och utgjorde för vart och ett av åren 1911—1913 3,500 kronor. För vart och ett av åren 1914—1916 beviljades ett anslag av 4,175 kronor, med vilket belopp anslaget även efter 1916 års riksdags beslut kommer att utgå för år 1917, sedan Stockholms stadsfullmäktige iklätt sig det föreskrivna villkorets fullgörande.

De anslag, som för ifrågavarande ändamål beretts för år 1917, hava av vederbörande förklarats erforderliga även för år 1918, och får jag därför hemställa om förslag till riksdagen

att för karolinska mediko-kirurgiska institutet anvisa på *extra stat* för år 1918 såsom särskilda förslagsanslag å högst nedan angivna belopp:

till en pediatrik klinik vid kronprinsessan Lovisas vårdanstalt för sjuka barn kronor 2,900:—

till en poliklinik för barnsjukdomar i Stockholm » 4,175:—

under villkor, vad sistnämnda anslag beträffar, att Stockholms stad för polikliniken tillskjuter enahanda belopp för år 1918.

73. **Amanuens vid kliniken för öron-, näs- och halssjukdomar.**

[120.]

Amanuens
vid kliniken
för öron-,
näs- och hals-
sjukdomar.

Till arvode åt en amanuens vid karolinska institutets klinik för öron-, näs- och halssjukdomar å Sabbatsbergs sjukhus har för vart och ett av åren 1913—1917 av riksdagen beviljats ett extra anslag till belopp av 2,000 kronor. Under år 1912 hade ett extra anslag av 900 kronor utgått för samma ändamål.

Det höjda anslaget är behöfligt jämväl för år 1918.

Jag hemställer om förslag till riksdagen

att till arvode åt en amanuens vid karolinska mediko-kirurgiska institutets klinik för öron-, näs- och halssjukdomar å Sabbatsbergs sjukhus anvisa på *extra stat* för år 1918 ett förslagsanslag, högst 2,000 kronor.

74. **Amanuenser vid syfilidologiska kliniken.**

[121.]

Amanuenser
vid syfilido-
logiska kli-
niken.

Under vart och ett av åren 1907—1912 har utgått ett av riksdagen beviljat extra anslag å 900 kronor till arvode åt en amanuens vid karolinska institutets syfilidologiska klinik å sjukhuset S:t Göran. Anslag för nämnda ändamål har för vart och ett av åren 1913—1917 anvisats till förhöjt belopp, 2,000 kronor.

För vart och ett av åren 1915—1917 har ett anslag av 1,000 kronor beviljats till arvode åt en andre amanuens vid ovanberörda klinik.

Anslag till arvoden åt sådana amanuenser äro behöfliga jämväl för år 1918.

Jag hemställer om förslag till riksdagen

att anvisa på *extra stat* för år 1918 ett förslagsanslag, högst 3,000 kronor, att utgå

dels till arvode åt en amanuens vid karolinska mediko-kirurgiska institutets syfilidologiska klinik å sjukhuset S:t Göran med högst 2,000 kronor,

dels ock till arvode åt en andre amanuens vid samma klinik med högst 1,000 kronor.

75. **Tilläggsanslag för inköp av ett elektro-kardiografiskt instrumentarium.**

[122.]

Tilläggsan-
slag för inköp
av ett elektro-
kardiogra-
fiskt instru-
mentarium.

Efter förslag av Kungl. Maj:t anvisade 1914 års senare riksdag till inköp av ett elektro-kardiografiskt instrumentarium för medicinska kliniken vid serafimerlasarettet för år 1915 ett extra anslag av 3,000 kronor.

[122.]

Till grund för Kungl. Maj:ts förslag låg en av professorerna J. G. Edgren och I. Holmgren gjord framställning, vid vilken fanns fogad en priskurant från doktor Erich F. Huth i Berlin över dylika apparater med tillbehör.

Rörande detta ärende anfördes av vederbörande departementschef till statsrådsprotokollet över ecklesiastikärenden den 14 januari 1914:

Av de upplysningar, som Edgren och Holmgren lämnat angående den kardiografiska apparaten och dess användning, framginge, att denna skulle vara till synnerligt gagn ej blott för den rent vetenskapliga forskningen utan även för undervisningen vid den medicinska kliniken och således för de blivande läkarnas utbildning. Den av Edgren och Holmgren omnämnda apparaten funnes att tillgå i Berlin. Enligt priskuranten vore priset på själva apparaten 2,700 tyska mark, varjämte en för densamma nödig komplementsapparat, en s. k. automatisk framkallningsanordning, betingade ett pris av 650 mark. Hela kostnaden uppginge således till 3,350 mark eller omkring 3,000 kronor. Härtill torde komma kostnader för förpackning, tull och frakt. Dylika apparater tillverkades emellertid även på andra håll och kostade ända upp till 6,000 mark. En firma i Lund hade under hand ingivit anbud å leverans av ett hos densamma förfärdigat elektro-kardiografiskt instrumentarium till ett pris av 3,280 kronor. I den mån inköpspriset för apparaten kunde komma att överstiga den äskade summan, torde skillnaden kunna gäldas av medel från klinikens materiellanslag.

I skrivelse till karolinska institutets lärarkollegium har nu Holmgren anført:

Sedan den av Edgren och Holmgren gjorda framställningen avlåtits, hade Holmgren fått sin uppmärksamhet fäst vid den utmärkta beskaffenheten av de stränggalvanometrar, som tillverkades av mekanikern A. Hill i Lund, samt kommit till den uppfattningen, att dessa vore precisionsarbeten, överlägsna motsvarande tyska fabrikat, och att det vore i hög grad önskvärt, att åt kliniken kunde förvärvas en apparat av denna typ. Under tiden hade världskriget utbrutit och en allmän betydande prisstegring inträtt. Infordrat anbud från Hill hade visat på en slutsumma, som överstigit de av riksdagen anvisade medlen. Holmgren hade trots detta bestämt sig för att under förhandenvarande omständigheter göra beställningen hos Hill, i förhoppning att på ett eller annat sätt kunna uppbringa den erforderliga summan. Kostnaderna för ifrågavarande apparat hade uppgått till sammanlagt 4,065 kronor, därav 3,825 kronor för elektrokardiografen och 240 kronor för dess uppsättning m. m.

Under framhållande av att endast strängt nödvändiga instrumentdelar och anordningar utförts samt att det mötte stora svårigheter att med klinikens ganska knappt tillmätta ordinarie anslag, 2,500 kronor, gälda det belopp, varmed det beviljade anslaget överskridits, anhölle Holmgren, att ett tilläggsanslag av 825 kronor måtte beviljas.

Framställningen, vid vilken fogats Hills ovannämnda anbud, har förordats av karolinska institutets lärarkollegium samt av kanslern för rikets universitet, vilken i skrivelse den 20 september 1916 tillstyrkt avlåtande av framställning till 1917 års riksdag om beviljande av det äskade tilläggsanslaget.

Enligt vad jag genom upplysningar, som lämnats av professor Holmgren, inhämtat, har priset på den i ärendet omförmälda tyska elektrokardiografen stegrats till 4,000 mark, således betydligt över det i ovan nämnda priskurant upptagna beloppet av 2,700 mark. På grund av erfarenheten från ett annat av Holmgren uppgivet materiellinköp från Tyskland har det syntts sannolikt, att, om licens för utförsel från Tyskland beviljats och inköpet av den tyska apparaten kommit till stånd, valutakursen å tyska mark skulle beräknats efter det belopp, som gällt före utbrottet av det nu pågående kriget. Då härtill lades omkostnader för frakt, montering m. m., har Holmgren förmenat, att priset för den tyska apparaten skulle kommit att ställa sig ungefär lika med vad som betalats för den nu inköpta apparaten.

I betraktande härav och då den inköpta apparaten är av svensk tillverkning samt överlägsen det tyska fabrikatet, synes det förklarligt, att Holmgren, även med hänsyn till ovissheten att under kriget få den utländska varan levererad, ej dragit i betänkande att i avseende på instrumentariets inköpande förfara på sätt som skett.

Redan från början var det taget i betraktande, att, i den mån kostnaderna för instrumentariets inköp kunde komma att överskrida det extra anslagets belopp, skillnaden skulle kunna gäldas av medel ur medicinska klinikens materiellanslag. Detta har nu fått vidkännas utgifter till ett belopp av 240 kronor för instrumentariets uppsättning m. m. Men enligt vad Holmgren förklarat, skulle det möta stora svårigheter att med materiellanslaget gälda den ytterligare summa av 825 kronor, varmed det extra anslaget överskridits, och han har därför begärt statens mellankomst. Det synes ock vara billigt, att särskilda medel ställas till disposition för gällande av sistnämnda skillnadsbelopp.

Jag tillstyrker alltså förslag till riksdagen

att såsom ytterligare anslag, utöver redan anvisat belopp av 3,000 kronor, till inköp av ett elektro-kardiografiskt instrumentarium för medicinska kliniken vid serafimerlasarettet bevilja på *extra stat* för år 1918 ett förslagsanslag, högst 825 kronor.

Nytt anslag.

76. Projektionsapparat och mikroskop för undervisningen i öron-, näs- och halssjukdomar m. m. Lärarkollegiet vid karolinska institutet har i särskilda under augusti 1916 till kanslern för rikets universitet avlåtna skrivelser hemställt om kanslerns medverkan till beredande av anslag å extra stat för år 1918 med respektive 500 kronor och 400 kronor till inköp av dels en projektionsapparat att användas såväl

[123.]

Projektions-
apparat och
mikroskop
för undervis-
ningen i
öron-, näs-
och halssjuk-
domar m. m.

[123.] för institutets poliklinik å serafimerlasarettet för öron-, näs- och halssjukdomar som för institutets likaledes till nämnda sjukvårdsinrättning förlagda poliklinik för ögonsjukdomar, dels ock ett mikroskop för den å Sabbatsbergs sjukhus till institutets tjänst inrättade kliniken för öron-, näs- och halssjukdomar.

Till grund för lärarkollegiets skrivelser ligga två av föreståndaren för nämnda poliklinik och klinik för öron-, näs- och halssjukdomar, professorn vid karolinska institutet G. Holmgren hos kollegiet skriftligen gjorda framställningar, av vilka den ena biträtts av professorn i oftalmiatrik A. Dalén. I skrivelsen rörande det ifrågasatta anslaget till en projektionsapparat anför lärarkollegiet bland annat:

Holmgren hade i sin skrivelse till kollegiet framhållit, att det för den del av undervisningen i öron-, näs- och halssjukdomar, som ägde rum å polikliniken, skulle vara till synnerlig fördel, om å polikliniken funnes tillgänglig en mindre projektionsapparat, medelst vilken såväl mikroskopiska preparat som positiva och negativa bilder kunde projicieras. En sådan apparat, vilken kunde erhållas för ett belopp av 500 kronor, borde därför inköpas och uppställas i det för undervisningen i öron-, näs- och halssjukdomar samt i oftalmiatrik gemensamma rummet i serafimerlasarettets poliklinikbyggnad. I denna hemställan hade jämväl Dalén instämt, under uttalande att den ifrågavarande projektionsapparaten, därest den uppsattes i det av Holmgren föreslagna rummet, kunde väntas bliva till stort gagn även för undervisningen i oftalmiatrik. Lärarkollegiet funne det uppenbart, att tillgången till en projektionsapparat måste medföra avsevärd lättnad och tidsbesparing såväl vid undervisningen i öron-, näs- och halssjukdomar som vid undervisningen i oftalmiatrik, samt tillstyrkte för den skull utverkande av anslag för ändamålet.

Beträffande anslaget till ett mikroskop för den å Sabbatsbergs sjukhus inrättade kliniken för öron-, näs- och halssjukdomar har lärarkollegiet i sin andra skrivelse anfört huvudsakligen följande:

Den å Sabbatsbergs sjukhus för karolinska institutet inrättade kliniken för öron-, näs- och halssjukdomar hade hittills saknat eget laboratorium och för de oundgängligen nödvändiga laborationerna varit hänvisad till ett expeditioonsrum, som ej varit inrättat för laborationsändamål. Klinikens behov av mikroskop hade fyllts genom tillfälliga lån från en angränsande sjukhusavdelning. Under sommaren 1916 hade emellertid inom klinikens byggnad inretts ett laboratorium. Härigenom hade, enligt vad klinikföreståndaren framhållit, behovet av eget mikroskop för kliniken blivit ökat, särskilt som det nya laboratoriet erhöit ett relativt avskilt läge. Holmgren hade därför, trots de till sparsamhet manande tidsförhållandena, ansett sig icke kunna låta anstå med en hemställan om erforderligt anslag, 400 kronor, för inköp av ett för kliniken avsett mikroskop. Lärarkollegiet hade funnit Holmgrens omförmälda framställning vara grundad på goda skäl samt hemställde för den skull om anslag för ändamålet till det belopp, Holmgren föreslagit.

Kanslern för rikets universitet, som med underdåniga utlåtanden den 20 september 1916 överlämnat lärarkollegiets berörda skrivelser, har för

egen del tillstyrkt, att framställningar avlättes till riksdagen i överensstämmelse med lärarkollegiets förslag.

Av lärarkollegiets skrivelser framgår, att omförmälda projektiionsapparat och mikroskop äro mycket behöfliga och skulle bliva till synnerligt gagn för den medicinska undervisningen. På grund härav tillstyrker jag de av lärarkollegiet gjorda framställningarna.

Département-
schefen.

Jag vill beträffande de av professor Holmgren för ifrågavarande två apparater angivna inköpsprisen meddela, att Holmgren under detta ärendes beredning i ecklesiastikdepartementet på min förfrågan upplyst, att de angivna prisen för ifrågavarande instrument väl fortfarande ägde giltighet men att vederbörande agent för fabrikanterna ej kunde yttra sig om huruvida en prisstegring komme att inträda under år 1917. Mitt spörsmål härom var föranlett av förhållanden, som beröras under punkten 122 här ovan. Skulle nu, när fråga blir om inköp av instrumenten, priset å dem visa sig högre än de äskade beloppen, lärar väl med hänsyn till de relativt ringa summor, varom här är tal, prisskillnaden utan svårighet kunna gäldas av medel, över vilka Kungl. Maj:t förfogar. För att så vitt möjligt undvika olägenheten av en prisstegring torde dock, därest anslagen beviljas av riksdagen, Kungl. Maj:t böra tillförsäkras rätt att redan under år 1917 av tillgängliga medel utanordna de nu begärda beloppen.

På grund av vad jag sålunda anfört hemställer jag, att Eders Kungl. Maj:t täcktes föreslå riksdagen

att anvisa på *extra stat* för år 1918

dels till inköp av en projektiionsapparat för karolinska mediko-kirurgiska institutets å serafimerlasarettet inrättade polikliniker för öron-, näs- och halssjukdomar samt för ögonsjukdomar ett anslag av 500 kronor,

Nya anslag.

dels ock till inköp av ett mikroskop för institutets klinik för öron-, näs- och halssjukdomar å Sabbatsbergs sjukhus ett anslag av 400 kronor,

med rätt för Kungl. Maj:t att redan under år 1917 låta för ändamålet av tillgängliga medel förskottsvis utanordna de två anslagen motsvarande belopp.

77. **Mikroskop för psykiatriska kliniken.** Kanslern för rikets universitet har med underdånigt utlåtande den 22 september 1916 överlämnat följande av karolinska mediko-kirurgiska institutets lärarkollegium till kanslern ställda skriftliga framställning:

[124.]

Mikroskop
för psyki-
atriska
kliniken.

[124.]

I en till karolinska institutets lärarkollegium ställd skrivelse har föreståndaren för institutets psykiatriska klinik å Stockholms hospital, professor B. Gadelius anhållit, att lärarkollegiet måtte i sammanhang med övriga riksdagspetita framhålla behovet av ett extra anslag av 2,600 kronor till inköp för nämnda klinik av sex mikroskop med tillhörande immersionslinser. Av anslagsbeloppet har beräknats för varje mikroskop ett inköpspris av 375 kronor, varefter med hänsyn till tull och övriga omkostnader beloppet avrundats till 2,600 kronor.

Till upplysning angående behovet av nämnda anslag har Gadelius meddelat, att han för var och en av de tre gånger om året återkommande obligatoriska kurserna i psykiatri hittills måst från den patologisk-anatomiska institutionen låna ett antal mikroskop att användas vid demonstration av histologiska preparat, avsedda att belysa förändringar i hjärnbarken vid organiska former av sinnessjukdom. Att dessa ofta återkommande transporter, stundom vintertid, av ifrågavarande ömtåliga instrument borde undvikas vore enligt Gadelius' mening uppenbart, och det hade även av patologisk-anatomiska institutionens föreståndare framhållits, att mikroskopen farit illa av transporterna och av dem tagit skada. Gadelius hade därför, oaktat de till sparsamhet manande tidsförhållandena, icke ansett sig böra uppskjuta sin begäran om anslag till anskaffande av ett mindre antal mikroskop för den psykiatriska kliniken.

Under återopande av vad sålunda av Gadelius anförts hemställde lärarkollegiet, att kanslern måtte föreslå Kungl. Maj:t att i proposition hos riksdagen äska å extra stat för år 1918 ett anslag av 2,600 kronor till inköp av sex mikroskop med immersionslinser för den psykiatriska klinikens räkning.

Universitetskanslern har i sitt utlåtande tillstyrkt lärarkollegiets hemställan.

Departementschefen.

Jag finner det mycket önskvärt att kunna tillmötesgå professor Gadelius' begäran om erhållande av ett antal mikroskop för den psykiatriska kliniken. Framställningen utvisar, att detta skulle vara till fördel ej blott för denna klinik utan även för den patologisk-anatomiska institutionen. Det är icke uteslutet, att ett fortsatt lånande av mikroskop från denna institution till kliniken kan åsanka institutionen kostnader för nyanskaffningar och reparationer, som den måhända icke kunde bestrida med institutionens medel.

Vad anslagsbeloppet beträffar har jag med hänsyn till de ovissa prisförhållandena (jag tillåter mig hänvisa till vad jag under punkterna 122 och 123 omförmålt) tillsport Gadelius, om det kunde antagas, att prisberäkningen skulle äga bestånd. Han har efter inhämtade upplysningar ansett sig våga antaga, att så skulle bli förhållandet. I vidrigt fall finge han nöja sig med att för det påräknade anslaget inköpa det mindre antal mikroskop, vartill medlen skulle räcka; något materiellanslag, som eventuellt kunde bidra till inköpet, äger kliniken ej. Liksom jag under punkten 123 förutsatt, kan man ock tänka på erforderligt tillskott av andra till buds stående medel för de sex mikroskopens förvär-

vande. Huru härmed skall förfaras torde få bero på beslut av Kungl. Maj:t vid tiden för inköpet, vilket bör kunna få ske redan år 1917. Kungl. Maj:t torde därför böra äga rätt att förskottsvis under år 1917 låta utanordna ett anslagssumman motsvarande belopp.

Jag hemställer om förslag till riksdagen

att till inköp av mikroskop med immersionslinser för karolinska mediko-kirurgiska institutets psykiatriska klinik å Stockholms hospital anvisa på *extra stat* för år 1918 ett anslag av 2,600 kronor, med rätt för Kungl. Maj:t att redan under år 1917 låta för ändamålet av tillgängliga medel förskottsvis utanordna ett anslaget motsvarande belopp.

Nytt anslag.

78. Täckande av brist i karolinska institutets materiellanslag.

[125.]

Under åttonde huvudtiteln samt rubriken: *Karolinska mediko-kirurgiska institutet*, finnes från och med år 1917 i riksstaten uppfört ett ordinarie reservationsanslag å 22,000 kronor till institutets materiell i allmänhet. Nämda anslag har under de närmast föregående åren med samma belopp och med karaktären av bestämt anslag varit upptaget å institutets stat och ingått i det under åttonde huvudtiteln i riksstaten uppförda bestämda anslaget till institutet.

Täckande av brist i karolinska institutets materiellanslag.

Ifrågavarande s. k. allmänna materiellanslag hade till och med år 1897 utgått med 15,000 kronor. Sistnämnda år höjdes det till 17,500 kronor, och vid 1910 års riksdag höjdes det ytterligare till sitt nuvarande belopp. Bland de omständigheter, som föranledde den senaste ökningen, åberopades även, att den under år 1910 i bruk tagna nybyggnaden för vissa institutioner krävde ökade kostnader för uppvärmning, belysning m. m.

Av anslagets 22,000 kronor beräknades ett belopp av omkring 8,500 kronor för bränsle. Till följd av de under de senaste åren stegrade bränsleprisen har emellertid anslaget visat sig otillräckligt och brist uppkommit å detsamma. Vid 1915 års slut uppgick denna brist till 7,584 kronor 69 öre. Till täckande av bristen anhöll institutets lärarkollegium i skrivelse till kanslern för rikets universitet den 25 januari 1916 om åtgärd i syfte att — jämte det förslag om ändrad karaktär av vissa institutets ordinarie anslag förelades riksdagen. — Kungl. Maj:t måtte av riksdagen äska anslag å extra stat för täckande av nämnda brist. Kanslern hemställde också i utlåtande den 8 februari 1916 om proposition till riksdagen i enlighet med lärarkollegiets begäran.

[125.]

I den av Kungl. Maj:t till 1916 års riksdag avlätna propositionen (nr 114) angående förändrad natur av vissa anslag till institutet m. m. gjordes emellertid ej någon framställning i omförmälda syfte. Till det nämnda proposition åtföljande statsrådsprotokollet förklarade jag mig sakna anledning att i dåvarande sammanhang, och innan 1915 års räkenskaper undergått vederbörlig granskning, upptaga frågan om täckande av berörda brist.

I sin nyssnämnda skrivelse anförde lärarkollegiet efter erinran om den för år 1915 uppkomna bristen bland annat följande:

Även om hänsyn toges därtill, att — såvitt då kunde bedömas — stenköl för 1916 års vårtermins behov funnes vid institutet intaget och att sålunda kostnaden härför åtminstone icke i mera väsentlig mån komme att belasta 1916 års anslag, syntes det likväl, med avseende å de alltfjämt rådande höga bränsleprisen och då någon minskning i den för år räknat erforderliga bränslekvantiteten icke kunde ställas i utsikt, därest verksamheten vid institutet skulle kunna fortgå, ej kunna undvikas, att ytterligare brist å allmänna materiellanslaget komme att uppstå under år 1916. Till frågan om de åtgärder, som i anledning härav bleve behövliga, ville lärarkollegiet återkomma, sedan 1916 års räkenskaper avslutats.

Lärarkollegiet har emellertid redan nu i skrivelse till kanslern den 12 oktober 1916 upptagit detta spörsmål och därvid, med överlämnande av en av institutets rektor, professorn greve K. A. H. Mörner utarbetad samt av institutets förvaltningsnämnd och lärarkollegiet godkänd promemoria angående uppkommen brist å ifrågavarande anslag m. m., i enlighet med därom av förvaltningsnämnden framställt förslag anhållit, att kanslern måtte utverka avlätande till 1917 års riksdag av proposition om anslag å extra stat av 36,000 kronor att användas dels för täckande av den i promemorian omförmälda bristen å allmänna materiellanslaget, dels ock till förstärkning av anslagets belopp under år 1917. Härjämte har lärarkollegiet likaledes i enlighet med förslag av förvaltningsnämnden och under återopande av nämnda promemoria hemställt om kanslerns åtgärd i syfte att institutet måtte redan före utgången av år 1916 erhålla ökad dragningsrätt å statsverkets giroräkning i riksbanken för ett belopp av 22,000 kronor.

I omförmälda promemoria erinras till en början om den vid 1910 års riksdag vidtagna ökningen av det allmänna materiellanslaget. Härefter anföres följande:

Vid de beräkningar, som lågo till grund för propositionen till 1910 års riksdag, utgick man från förhandenvarande och tidigare bränslepris. Dessa voro för år 1909 1 krona 37 öre för hektoliter stenköl, 1 krona 5 öre för hektoliter koks och 22 kronor 90 öre för famn björkved. Under de två därefter följande åren, 1910 och 1911, då de sagda prisen höllo sig vid samma nivå, nämligen för kol 1 krona 37 öre

respektive 1 krona 21 öre, för koks 1 krona 4 öre respektive 1 krona 3 öre och för björkved 20 kronor 50 öre respektive 22 kronor, var bränsleförbrukningen i medeltal 6,713 kronor för år, och hela förbrukningen å allmänna materiellanslaget var för dessa båda år i medeltal för år 18,346 kronor 50 öre, således avsevärt mycket lägre än anslagsbeloppet 22,000 kronor.

[125.]

De båda följande åren, 1912 och 1913, medförde en betydlig höjning i bränsleprisen. De voro då för kol 1 krona 90 öre respektive 1 krona 58 öre, för koks 1 krona 47 öre respektive 1 krona 44 öre samt för famn björkved 23 kronor 95 öre. Kostnaden för bränsle steg därför under dessa år betydligt över det beräknade, nämligen till 11,709 kronor 28 öre respektive 11,641 kronor 97 öre, och totalutgifterna å allmänna materiellanslaget stego under dessa år till 25,645 kronor 66 öre respektive 25,448 kronor 5 öre, således betydligt över 22,000 kronor.

Under år 1914 var bränslepriset under försommaren relativt lågt, nämligen 1 krona 29 öre för hektoliter kol och 24 kronor 45 öre för famn björkved. Institutet hade förmånen att inköpa ett större kolparti till sagda pris. Oaktat kol senare måste betalas med 1 krona 97 öre för hektoliter samt koks med 1 krona 42 öre—1 krona 75 öre för hektoliter, kunde utgifterna för bränsle under detta år begränsas till 8,083 kronor 72 öre; totalutgifterna på allmänna materiellanslaget begränsades till 22,282 kronor 96 öre och voro i det närmaste lika med anslagsbeloppet. Vid 1914 års slut förefanns å anslaget en brist av 1,433 kronor 85 öre¹⁾, vilken betingats av de högre bränsleprisen under de båda föregående åren.

Under år 1915 var kostnadsstegringen ännu större. Inköpt kol måste betalas med 2 kronor 83 öre för hektoliter. Koks har enligt kontrakt levererats i mån av behov av Stockholms gasverk till 10 öre lägre pris än dess detaljpris för tillfället. Björkveden kostade 28 kronor 90 öre för famn. Hela bränslekostnaden steg för året till 16,621 kronor 14 öre, således till mer än 8,000 kronor utöver det ursprungligen beräknade. Utgifterna å allmänna materiellanslaget stego till 29,360 kronor 14 öre. Vid årets slut fanns å anslaget en brist å 7,584 kronor 69 öre, vari ingår den från år 1914 kvarstående bristen. I skrivelse av den 25 januari 1916 hade lärarkollegiet till kanslersämbetet och Kungl. Maj:t meddelat detta förhållande och framhållit önskvärdheten av att denna brist måtte täckas genom anslag av riksdagen. Det torde böra framhållas, att bristen under år 1915 ökats endast med 6,185 kronor¹⁾, under det att bränslekostnaden med 8,000 kronor överstigit det normala, vilket torde lända till bevis, att man såvitt möjligt sökt begränsa utgifterna på detta anslag.

År 1916 har medfört ännu svårare förhållanden än 1915. 150 ton kol, som nu inköpts och som torde räcka ett stycke in på nästa år, hava visserligen erhållits något förmånligare, än de kunde erhållas från järnvägsstyrelsen, men hava dock kostat 64 kronor 35 öre för ton på platsen, eller ungefär 5 kronor 16 öre för hektoliter; kostnaden härför stiger ensamt den till 9,652 kronor 50 öre. För övrigt har under året intill den 12 oktober 1916 måst utbetalas för bränsle (huvudsakligen koks, som i mån av behov lämnats av Stockholms gasverk) 10,728 kronor 69 öre. Ytterligare torde koks behövas för omkring 5,000 kronor. Vedbehov för vintern, 30 famnar björkved och 5 famnar barrved, skall enligt förvaltningsnämndens den 12 oktober 1916 fattade

¹⁾ Enligt senare ingånget meddelande utgjorde bristen vid 1914 års slut 1,032 kronor 92 öre. Då bristen vid 1915 års slut uppgick till 7,584 kronor 69 öre, utgjorde ökningen under detta år 6,551 kronor 77 öre.

[125.]

beslut förvärfvas genom livsmedelskommissionens förmedling; enligt därvid avtalat pris samt med hemkörning och inläggning kommer kostnaden härför att bli 1,800 kronor.

De nu anförda kostnaderna för bränsle under år 1916 stiga till omkring 27,000 kronor eller betydligt mer än hela materiellanslaget under året.

Övriga utgifter från materiellanslaget hava visserligen, där sådantmed hänsyn till läroverkets verksamhet kunnat ske, blivit begränsade. Men givet är, att detta icke kunnat ske i någon betydande utsträckning. Till den 12 oktober 1916 hade dessa utgifter stigit till 10,566 kronor 2 öre och torde ytterligare ökas, så att de uppgå till omkring 14,000 kronor.

Ställningen vid årets slut kan således beräknas bli:

Brist från år 1915.....	kronor	7,584: 69
Bränsle under år 1916.....	»	27 000: —
Övriga utgifter år 1916.....	»	14 000: —
Summa kronor		48,584: 69

Bristen vid början av år 1917 kan således beräknas stiga till 26,000 kronor eller större belopp än hela årsanslaget för år 1917.

Någon vidare begränsning av utgifterna, som kan vara av någon betydelse, är icke möjlig utan att hindra läroverkets verksamhet. Särskilt torde böra framhållas, att det endast är helt ringa delar av byggnaderna, som icke användas som arbetslokaler. Det finnes icke någon del, där värmen kan avstängas, så att en reduktion av bränsleförbrukningen vinnes.

Därest läroverket under år 1917 skall kunna hållas i gång, behöves därför ett extra anslag för året, enär årsanslaget är i sin helhet förbrukat redan vid årets början. Detta extra anslag bör först och främst betäcka bristen från år 1916, som beräknas till 26,000 kronor. Dessutom är att motse, att bränslekostnaden även under år 1917 skall bli betydligt högre än som beräknades år 1909; även om man förutsätter gynnsammare förhållanden än under år 1916, torde denna merkostnad bli så betydlig, att man för finansiering av årets utgifter har behov av ett extra tillskott under år 1917 av 10,000 kronor för detta ändamål. Tillhoppa bliver detta således 36,000 kronor extra anslag under år 1917.

Då 1917 års materiellanslag kan motses vara i sin helhet förbrukat redan vid årets början och därutöver brist föreligger, synes det nödvändigt att begära, att dragningsrätt å riksbanken medgives redan före utgången av år 1916 å en del av det begärda extra anslaget; denna dragningsrätt synes böra uppgå till 22,000 kronor.

Vid överlämnande av lärarkollegiets skrivelse jämte åtföljande promemoria hemställde kanslern i utlåtande den 19 oktober 1916 om proposition till riksdagen i enlighet med lärarkollegiets begäran.

I ärendet har därefter statskontoret den 4 november 1916 avgivit infortrat utlåtande och därvid anført:

Vad först anginge frågan om täckande av uppkommen brist i institutets materiellanslag för åren 1915 och 1916, av rektorn beräknad till 26,000 kronor, syntes det nödvändigt, att även i detta fall, liksom i åtskilliga liknande, rörande vilka under senaste tiden statskontorets utlåtande infortrats, ett extra anslag å nämnda belopp hos riksdagen äskades å 1918 års stat, med rätt för Kungl. Maj:t att redan under år 1917 disponera beloppet; varemot några åtgärder knappast syntes redan nu böra vid-

tagas för betäckande av den eventuellt under år 1917 uppkommande bristen.

Beträffande lärarkollegiets hemställan om ökning under år 1916 av institutets dragningsrätt å statsverkets giroräkning i riksbanken med 22.000 kronor ville statskontoret först erinra, att enligt 9 § 3 och 4 mom. av nämnda kungörelsen med föreskrifter angående karolinska mediko-kirurgiska institutets kassarörelse den 23 december 1914 det tillkomme statskontoret att arligen före december månads utgång fastställa det belopp, intill vilket institutet finge under det följande året äga dragningsrätt å berörda giroräkning, samt att i händelse det salunda fastställda maximibeloppet för året genom tillkomsten av utgifter utöver dem, som legat till grund för beloppets bestämmande, skulle visa sig otillräckligt, institutet ägde att, med angivande av de närmare skälen därtill, hos statskontoret göra framställning om höjning av beloppet, varefter det tillkomme statskontoret att, efter prövning, bestämma nytt maximibelopp.

Vidare ville statskontoret meddela, att, sedan institutets förvaltningsnämnd i skrivelse den 12 oktober 1916 anhållit, att statskontoret ville medgiva förvaltningsnämnden ökad dragningsrätt under år 1916 med tillhopa 13,353 kronor 34 öre, vari ingått vissa behållningar till belopp av 6.949 kronor 92 öre, över vilka 1916 års riksdag medgivit dispositionsrätt, ehuru de i 1914 års rikshuvudbok överförts till åttonde huvudtitelns allmänna besparingsfond, hade statskontoret, enär av institutets räkenskaper för år 1915 framginge, att nyssnämnda belopp blivt redan under sistberörda år till fullo uttaget från statsverkets giroräkning, enligt skrivelse till förvaltningsnämnden den 1 november 1916 funnit sig förhindrat att höja dragningsrätten med mera än i runt tal 7.000 kronor, eller från 500.000 kronor till 507.000 kronor.

Om nu ytterligare dragningsrätt skulle under år 1916 medgivas institutet, skulle detta innebära, att medel utöver de av riksdagen anvisade anslag ställdes till institutets förfogande. Formen härför skulle då vara, att Kungl. Maj:t bemyndigade institutet att utbetala det erforderliga beloppet såsom förskott, avsett att framdeles ersättas av det anslag, riksdagen kunde komma att bevilja till täckande av den föreliggande bristen i institutets materiella anslag; och om institutets kasasbehov vore fullkomligt oavvisligt, syntes ingen annan utväg förefinnas. Då emellertid från vederbörande inhämtade upplysningar givit vid handen, att institutet syntes kunna intill årsskiftet reda sig med den ökning i dragningsrätten, statskontoret, enligt vad ovan sagts, redan beviljat, hemställde statskontoret, att lärarkollegiets framställning hos Kungl. Maj:t om ökad dragningsrätt ej måtte till någon åtgärd föranleda.

Sedan härefter kammarrätten anbefallts yttra sig i föreliggande ärende, har kammarrätten inhämtat yttrande från sin revisionsavdelning, som meddelat, dels att institutets räkenskaper för år 1915 å kontot för materiella behov utvisade brist, uppgående vid nämnda års utgång till 7,584 kronor 69 öre, dels ock att vid granskningen beträffande ifrågavarande konto framställets anmärkning i fråga om ett belopp av 540 kronor. Kammarrätten har i utlåtande den 23 november 1916 tillkännagivit, att berörda anmärkning ännu icke blivt av kammarrätten prövad.

Vad först angår den del av lärarkollegiets framställning, som avser ökad dragningsrätt för institutet å statsverkets giroräkning i riksbanken, torde Kungl. Maj:t med hänsyn till vad statskontoret i detta avseende med-

Departementchefen.

delat och anført finna densamma icke föranleda någon Kungl. Maj:ts vidare åtgärd.

Vidkommande därefter frågan om täckande av den uppkomna bristen å allmänna materiellanslaget har lärarkollegiet äskat ett belopp av 36,000 kronor, varav 10,000 kronor beräknats för täckande av eventuellt uppkommande brist under år 1917. I likhet med statskontoret anser jag, att åtgärder icke nu böra vidtagas i avseende å sistnämnda för år 1917 beräknade brist. I fråga däremot om återstoden 26,000 kronor, avseende den vid 1916 års slut förefintliga bristen, finner jag anslag böra till täckande härav begäras av riksdagen. Summan torde dock böra minskas med ett belopp ungefär motsvarande det, varom anmärkning i kammarrätten framställt vid granskning av 1915 års räkenskaper. Kungl. Maj:t torde böra tillförsäkras rätt att redan under år 1917 förskottsvis av tillgängliga medel utanordna ett anslaget motsvarande belopp.

Jag anmärker, att det är den angivna bristens högst avsevärda storlek, som förmått mig att, innan räkenskaperna för år 1916 blivit vederbörligen granskade, söka utverka omförmälda anslag.

Nytt anslag.

Jag får alltså hemställa, att Eders Kungl. Maj:t täcktes föreslå riksdagen att till täckande av vid 1916 års slut förefintlig brist å det för karolinska mediko-kirurgiska institutet uppförda ordinarie anslaget till institutets materiell i allmänhet anvisa på *extra stat* för år 1918 ett förslagsanslag, högst 25,500 kronor, med rätt för Kungl. Maj:t att redan under år 1917 låta förskottsvis av tillgängliga medel utanordna nämnda belopp.

[126.]

Överskridande av ett anslag vid tandläkarinstitutet.

79. **Overskridande av ett anslag vid tandläkarinstitutet.** Det under karolinska mediko-kirurgiska institutets styrelse och förvaltning ställda tandläkarinstitutet uppehålls dels genom upptagande av elev- och patientavgifter, dels ock genom ett å ordinarie stat uppfört förslagsanslag, högst 31,700 kronor, vartill kommer ett bidrag från Stockholms stad till institutets poliklinik. Av elevavgifterna, som i främsta rummet skola användas till bestridande av kostnaderna för institutet, få enligt beslut av 1909 års riksdag högst 14,000 kronor tagas i anspråk till hyra av lokal för poliklinik och laboratorium, till lokalens uppvärmning och belysning m. m. samt till materiell. Vad som överstiger nämnda belopp av 14,000 kronor inlevereras till statskontoret och uppföres i räkenskaperna såsom särskilda uppbördsmedel för det ordinarie förslagsanslaget till tandläkarinstitutet.

Sedan hos karolinska institutets lärarkollegium blivit anmält, att på grund av stegrade pris på ved, kol, guld och nästan alla övriga förbrukningsartiklar tandläkarinstitutets utgifter för sådant ändamål under år 1915 kommit att med 1,723 kronor 65 öre överstiga omförmälda belopp av 14,000 kronor, tillkännagav lärarkollegiet i en till kanslern för rikets universitet avlåten skrivelse den 20 januari 1916, att kollegiet hade för avsikt att, efter det mera normala ekonomiska förhållanden inträtt, taga i övervägande, huruvida för tandläkarinstitutet borde utverkas medgivande att för institutets drift av sina inkomster använda högre belopp än 14,000 kronor om året eller särskild åtgärd vidtagas i anledning av det ekonomiska resultatet av tandläkarinstitutets verksamhet under år 1915; varjämte lärarkollegiet hemställde, att kanslern måtte hos Kungl. Maj:t göra anmälan om överskridandet under sistnämnda år av det för tandläkarinstitutet högst medgivna utgiftsbeloppet och därvid tillika anhålla, att Kungl. Maj:t måtte låta vid den gjorda anmälan tills vidare bero. Genom nådigt beslut den 17 mars 1916 fann Kungl. Maj:t lärarkollegiets omförmälda framställning icke föranleda någon Kungl. Maj:ts vidare åtgärd.

I en till kanslern avlåten, den 12 augusti 1916 dagtecknad skrivelse har nu lärarkollegiet anført, att kollegiet, på hemställan av tandläkarinstitutets lärarråd, ånyo tagit under övervägande frågan om den åtgärd, vartill överskridandet av det medgivna utgiftsbeloppet under år 1915 borde giva anledning; och hade kollegiet härvid inhämtat, att nettobeloppet av tandläkarinstitutets inkomst av studie- och examensavgifter under år 1915 enligt räkenskaperna uppgått till 18,505 kronor samt att därav blivit den 30 december 1915 å statsverkets giroräkning i riksbanken insatt den bokförda behållningen, 2,781 kronor 35 öre, utgörande vad som av studie- och examensavgifternas nettobelopp återstode, sedan därifrån dragits summan av ovannämnda båda belopp, 14,000 kronor och 1,723 kronor 65 öre.

Med anmälan härom har lärarkollegiet förklarat sig för närvarande icke vara i tillfälle att bedöma, huruvida tandläkarinstitutets utgifter under år 1916 kunde begränsas till 14,000 kronor, och i enlighet med förslag av tandläkarinstitutets lärarråd hemställt om åtgärd i syfte att vid det år 1915 skedda överskridandet av nämnda belopp, 14,000 kronor, finge bero och att institutet således måtte befrias från skyldighet att till statsverket inleverera den summa å 1,723 kronor 65 öre, varmed berörda 14,000 kronor överskridits.

I skrivelse den 4 november 1916 har kanslern, med överlämnande av lärarkollegiets berörda framställning, hemställt om avlåtande av proposition till riksdagen i enlighet med kollegiets begäran.

Även statskontoret, som den 20 november 1916 på grund av nådig remiss yttrat sig i ärendet, har därvid, med vitsordande av riktigheten av de i förevarande framställning meddelade räkenskapsuppgifter, hemställt om proposition av ovan angivet innehåll.

Enligt vad jag inhämtat har vid granskning i kammarrätten av tandläkarinstitutets räkenskaper för år 1915 någon anmärkning icke blivit framställd.

I enlighet med vad kanslern och statskontoret hemställt tillstyrker jag, att Eders Kungl. Maj:t tacktes föreslå riksdagen medgiva,

att, sedan det av riksdagen år 1909 fastställda belopp av högst 14,000 kronor för år, som tandläkarinstitutet av de vid institutet uppburna elevavgifter äger disponera till hyra av lokal för poliklinik och laboratorium, till lokalens uppvärmning och belysning m. m. samt till materiell, blivit under år 1915 överskridet med 1,723 kronor 65 öre, vid detta överskridande må bero och att institutet alltså må befrias från skyldighet att till statsverket inleverera sist omförmälda belopp.

Serafimerlasarettet.

80. Understöd och ersättningar, *oförändrat*
ordinarie anslag..... kronor 120,000: —

81. Inrättningen för sjukas behandling med
elektricitet, *oförändrat ordinarie an-*
slag » 750: —

[127.]

Brist i sera-
fimerlasaret-
tets räkens-
kaper.

82. **Brist i serafimerlasarettets räkenskaper.** Direktionen över serafimerlasarettet har i underdånig skrivelse den 25 oktober 1916 hemställt, att Kungl. Maj:t måtte hos riksdagen göra framställning om beviljande å extra stat för år 1918 av ett anslag av 9,523 kronor 11 öre till tackande av en vid lasarettets verksamhet år 1915 uppkommen brist.

Till stöd för denna hemställan har direktionen anfört:

I underdånig skrivelse den 18 november 1914 hade direktionen lämnat en utredning beträffande serafimerlasarettets ekonomiska ställning, av vilken framginge, att denna sedan ett antal år befunne sig i ett synnerligen brydsamt läge. För att utan statsverkets betungande med ökade anslagskrav söka råda bot härför hade direktionen hos Kungl. Maj:t anhållit om höjning av dagavgifterna för betalande sjuka å allmänt rum från 1 krona till 1 krona 50 öre om dagen. Med bifall till denna framställning hade Kungl. Maj:t den 19 december 1914 föreskrivit nämnda förhöjning av dagavgifterna för tiden från och med den 1 januari 1915, i den mån höjning kunde ske utan hinder av förpliktelser, som serafimerlasarettet tidigare iklätt sig. Av sådan an-

ledning hade direktionen hos Stockholms stadsfullmäktige anhållit, att den förhöjda avgiften måtte få upptagas jämväl för betalande sjuka från staden, men denna framställning hade av stadsfullmäktige avslagits.

[127.]

Förhöjningen av dagavgifterna hade sålunda under år 1915 tillämpats för sjuka från hela riket med undantag av Stockholms stad. Trots detta hade för år 1915 liksom för de föregående åren uppkommit en brist, vilken dock nedgått till den jämförelsevis ringa summan av 9.523 kronor 11 öre. Bristen hade såsom under föregående år täcks genom medel ur den s. k. allmänna lasarettsfonden. Denna fond, som tillkommit genom donationer av enskilda och utan inskränkning av särskilda bestämmelser stode till lasarettets disposition för bestridande av de årliga utgifterna, hade till följd av det kroniska ekonomiska betryck, under vilket serafimerlasarettet under en följd av år arbetat, måst i den utsträckning anlitas, att, såsom en bifogad tabell utvisade, på grund av överskjutande utgifter en kapitalminskning sedan år 1894 av över 257.000 kronor uppstått; och hade fonden nedgått till ett belopp av 387,422 kronor 79 öre vid 1915 års slut.

Då de åtgärder, som hittills vidtagits, nu senast höjningen av legosängsavgifterna, sålunda visat sig icke till fyllest råda bot på dessa missförhållanden, hade direktionen ansett ytterligare åtgärder oundgängliga. Visserligen hade direktionen alljämt sin uppmärksamhet fäst på möjligheten av besparingar i de årliga utgifterna, men på denna väg torde dock ytterligare knappast något vara att vinna. Beträffande fastighetens underhåll och förbättringar i övrigt hade under de sista åren, på grund av lasarettets ekonomiska svårigheter och särskilt med hänsyn till den allt mer trängande nödvändigheten av dess fullständiga förnyelse genom uppförande av ett modernt, den medicinska undervisningens och sjukvårdens krav bättre motsvarande sjukhus, endast det nödortftigaste utförts. Vad återigen de egentliga sjukvårdskostnaderna anginge, vore dessa vid serafimerlasarettet trots dess karaktär av kliniskt sjukhus ej anmärkningsvärt stora. Det med serafimerlasarettet närmast jämförliga sjukhuset torde vara Stockholms största kommunala sjukvårdsanstalt, Sabbatsberg. De egentliga sjukvårdsutgifterna belöpte sig där år 1915 till 3 kronor 64 öre för sjuk och dag. Motsvarande siffra vid serafimerlasarettet vore 3 kronor 54 öre.

Enär direktionen sålunda icke kunde finna någon möjlighet för lasarettet att med fullföljande av sina uppgifter avsevärt minska utgifterna, syntes jämvikt i budgeten icke kunna uppnås utan ökning av lasarettets inkomster. De inkomstkällor, som för närvarande stode lasarettet till buds, vore utom dess egna fonder och statsanslaget 120.000 kronor, jämväl sjukvårdsavgifter från betalande sjuka samt den från Stockholms stad och Stockholms län utgående ersättning för vården av medellösa sjuka.

Någon ytterligare höjning av sjukvårdsavgifterna torde icke kunna ifrågasättas. Ej heller torde utsikter finnas att erhålla ytterligare bidrag från Stockholms stad, då denna redan nu betalade lasarettets självkostnad för samtliga å lasarettet vårdade medellösa sjuka från huvudstaden och därjämte med 20.800 kronor årligen bestrede så gott som hela kostnaden (år 1915 uppgående till 22,800 kronor), för lasarettets polikliniker, dit en viktig del av undervisningen för de medicinske studerande vore förlagd. Även beträffande Stockholms län torde gränsen redan vara nådd för vad som vore att påräkna, i det landstinget betalade den verkliga sjukvårdskostnaden för vårdade medellösa från länet med en mindre inskränkning. Då nämligen länets landsting på sin tid lämnade bidrag till lasarettets om- och tillbyggnad, fästes därvid det villkor, att beträffande 40 av de sängar, som vore för länet tagna i anspråk, i kostnaden icke finge inberäknas utgifterna för fastighetens underhåll och onera. Under sådana omständigheter funne sig direktionen i betraktande av serafimerlasarettets ställ-

[127.] ning som utbildningsanstalt för samtliga vårt lands blivande läkare berättigad att påkalla statsmakternas hjälp.

Ehuru många skäl syntes tala för att den bästa formen för en dylik hjälp vore en lämplig ökning av det årligen utgående statsanslaget, hade direktionen dock funnit sig för närvarande böra avstå från en framställning i dylik riktning såväl med hänsyn till de stora krav, som under närvarande svåra tider ställdes på statskassan, som ock särskilt med tanke på den svävande frågan om lasarettets förflyttning och i samband därmed stående omorganisation. Direktionen hade därför ansett sig böra stanna vid att hemställa om ett tillfälligt anslag till täckande av ovannämnda, under år 1915 uppkomna brist, varvid direktionen tillika ansåge sig böra framhålla, att då de omständigheter, som framkallat brist under år 1915, fortfarande kvarstode, direktionen torde bli nödsakad att återkomma med liknande framställningar under följande år.

Den i skrivelsen åberopade tablån, vilken upprättats av serafimerlasarettets kamrerare, är av följande utseende:

	Årets förlust.		Årets vinst.	
	Kronor.	öre.	Kronor.	öre.
1894	51,466	88	—	—
1895	18,177	89	—	—
1896	9,894	07	—	—
1897	19,023	93	—	—
1898	27,053	88	—	—
1899	44,239	43	—	—
1900	65,592	29	—	—
1901	19,415	84	—	—
1902	—	—	27,131	07
1903	—	—	15,780	11
1904	21,704	44	—	—
1905	—	—	7,289	86
1906	14,332	52	—	—
1907	—	—	6,377	10
1908	—	—	18,877	93
1909	—	—	39,607	49
1910	—	—	8,928	23
1911	37,125	18	—	—
1912	21,766	67	—	—
1913	42,753	02	—	—
1914	31,046	97	—	—
1915	9,523	11	—	—
Åren 1895—1915	381,649	24	123,991	79

Överskjutande förlust kronor 257,657:45

Över ifrågavarande framställning hava infordrade underdåniga yttranden avgivits den 16 november 1916 av kammarrätten efter hörande av dess revisionsavdelning och den 22 november 1916 av universitetskanslersämbetet, som i ärendet hört karolinska institutets lärarkollegium.

[127.]

Kammarrättens revisionsavdelning har i sitt yttrande, vilket av kammarrätten såsom eget utlåtande åberopats, meddelat följande:

Serafimerlasarettets räkenskaper för år 1915, vilka å revisionsavdelningen granskats utan anmärkning, utvisade följande.

Inkomsters och utgifters konto upptog en brist å 12,723 kronor 11 öre, som påförts allmänna lasarettetsfonden. Denna fond hade under året tillgodoförts 3,200 kronor, nämligen 3,000 kronor från O. M. Björnstjernas fond och 200 kronor från C. C. Söderströms fond. Allmänna lasarettetsfondens behållning, som vid årets början utgjort 396,945 kronor 90 öre, hade således minskats med 9,523 kronor 11 öre (12,723: 11 — 3,200: —) eller det belopp, lasarettsdirektionen nu begärde att få ersatt av statsmedel.

Såväl karolinska institutets lärarkollegium som universitetskanslersämbetet hava tillstyrkt direktionens framställning, därvid lärarkollegiet uttalat, att kollegiet med avseende å serafimerlasarettets synnerligen omfattande ekonomi och den betydande allmänna prisstegring, som under år 1915 varit rådande, funnit det vittna om en god och omtänksam skötsel av lasarettets ekonomiska angelägenheter, att bristen under ifrågavarande år kunnat stanna vid det jämförelsevis obetydliga belopp, som ovan angivits.

Det ordinarie statsanslaget till serafimerlasarettet, understöd och ersättningar, har från och med år 1901 utgått med 120,000 kronor. Därutöver utgöras serafimerlasarettets inkomster huvudsakligen av sjukvårdsavgifter, år 1915 383,625 kronor 28 öre, och av räntemedel, år 1915 43,272 kronor 7 öre.

Departementschefen.

Vad sjukvårdsavgifterna angår, har, på sätt direktionen anfört, en rätt betydande höjning i dessa avgifter trätt i kraft så nyligen som med 1915 års ingång. Då vidare såväl Stockholms stad som ock, med en mindre inskränkning, Stockholms läns landsting till lasarettet erlagga den verkliga sjukvårdskostnaden för samtliga å lasarettet vårdade medellösa sjuka från huvudstaden respektive länet, torde någon avsevärd höjning i stadens och länets bidrag näppeligen kunna påfordras.

Under en följd av år har direktionen anlitat den utvägen att för den brist, som uppkommit å lasarettets verksamhet, söka täckning i lasarettets fonder. Enligt den vid direktionens skrivelse fogade tablån har sedan år 1894 måst för detta ändamål tagas i anspråk ett belopp av icke mindre än 257,657 kronor 45 öre. En dylik kapitalminskning, varigenom givetvis

lasarettets ekonomiska ställning i det hela väsentligt försämrats, torde böra för framtiden så vitt möjligt undvikas.

Det synes under dessa förhållanden vara av nöden, att staten kommer till hjälp för att i någon mån lätta lasarettets svårigheter under nu rådande dyrtid. Direktionen har hemställt, att framställning måtte göras hos riksdagen om anslag till täckande av den för år 1915 uppkomna bristen, 9,523 kronor 11 öre. Jag är beredd att för min del understödja denna hemställan, dock med uttalande att ett bifall till samma hemställan icke må anses innebära ett erkännande från statens sida, att under följande år möjligen uppkommande brister böra under alla förhållanden ersättas genom statsanslag. På det att anslaget må kunna i riksstaten uppföras med jämnt krontal, torde öretalet böra få bortfalla.

Jag tillstyrker därför avlåtande av förslag till riksdagen

Nytt anslag.

att till täckande av under år 1915 uppkommen brist i serafimerlasarettets räkenskaper anvisa på *extra stat* för år 1918 ett förslagsanslag, högst 9,523 kronor, med rätt för Kungl. Maj:t att redan under år 1917 låta förskottsvis av tillgängliga medel utanordna nämnda belopp.

[128.]

Anordnande
av vattenklo-
setter vid
serafimerlasa-
rettet.

83. **Anordnande av vattenklosetter vid serafimerlasarettet.** Direktionen över serafimerlasarettet har i sin under närmast föregående punkt omförmälda skrivelse den 25 oktober 1916 jämväl hemställt, att förslag måtte avlåtas till riksdagen om anvisande på extra stat för år 1918 av 27,170 kronor till anordnande av vattenklosetter vid serafimerlasarettet. Enligt senare inkommen uppgift har kostnadssumman beräknats till 28,000 kronor. Även denna framställning synes mig förtjänt av beaktande. Då emellertid ärendet i denna del tarvar ytterligare utredning, inskränker jag mig nu till att hemställa, att Eders Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

Nytt anslag.

att i avvidan på proposition om anslag till anordnande av vattenklosetter vid serafimerlasarettet beräkna för sådant ändamål på *extra stat* för år 1918 ett anslag av 28,000 kronor.

Gemensamma universitetsändamål.

[129.]

Undervisning
i epidemi-
ologi.

84. **Undervisning i epidemiologi.** För vart och ett av åren 1911—1917 har riksdagen för anordnande vid epidemisjukhusen i Stockholm, Göteborg, Malmö och Uppsala av klinisk undervisning i epidemiologi åt

medicine kandidater anvisat ett extra anslag av 6,000 kronor att användas enligt av Kungl. Maj:t meddelade bestämmelser. Den 17 februari 1914 har Kungl. Maj:t fastställt vissa föreskrifter angående omförmälda undervisning.

Då behovet av denna undervisning alltjämt gör sig gällande, hemställer jag om förslag till riksdagen

att till anordnande vid epidemisjukhusen i Stockholm, Göteborg, Malmö och Uppsala av klinisk undervisning i epidemiologi åt medicine kandidater anvisa på *extra stat* för år 1918 ett förslagsanslag, högst 6,000 kronor, att användas enligt av Kungl. Maj:t meddelade bestämmelser.

85. Resestipendier åt lärare m. fl. vid universiteten och karolinska institutet. Med åberopande av vad jag anfört i början av min framställning rörande anslagsbehoven under åttonde huvudtiteln, hemställer jag om förslag till riksdagen

att medgiva, att det på *extra stat* för år 1915 beviljade anslag av 10,000 kronor till resestipendier åt ordinarie lärare och vissa andra tjänstemän vid rikets universitet samt karolinska mediko-kirurgiska institutet må för enahanda ändamål användas under år 1918.

[130.]
Resestipendier åt lärare m. fl. vid universiteten och karolinska instituten.

86. Utgivande av anteckningar efter juridiska föreläsningar. För utgivande i tryck av vederbörligen granskade anteckningar efter föreläsningar, hållna inom juridiska fakulteterna vid rikets universitet, anvisades för åren 1901—1909 extra anslag, utgörande för de tre första åren 4,000 kronor årligen, för år 1904 6,000 kronor, för vart och ett av de fyra följande åren 5,000 kronor och för år 1909 2,500 kronor. Efter några års uppehåll blev på *extra stat* för vartdera av åren 1914 och 1915 ett anslag av 3,000 kronor beviljat för samma ändamål. Det för år 1915 anvisade anslaget blev emellertid ej för det året disponerat av Kungl. Maj:t utan ställdes genom nådigt brev den 26 juni 1915 till förfogande av kanslern för rikets universitet först efter 1916 års ingång. På 1916 års stat begärdes fördenskull ej något nytt anslag hos riksdagen.

För år 1917 åter åskade Kungl. Maj:t för ifrågavarande ändamål ett belopp av 4,500 kronor. Detta skedde på anhållan av kanslern och sedan jag vid underdånig anmälan av ärendet meddelat, att av de anslagsmedel, som för tiden till och med år 1914 av riksdagen beviljats, hos universitetens drätsel-

[131.]
Utgivande av anteckningar efter juridiska föreläsningar.

[131.] nämnder inestode outtaget ett belopp av 6,005 kronor; att av det ursprungligen för år 1915 beviljade och till år 1916 överförda beloppet å 3,000 kronor ännu intet disponerats; samt att nya ansökningar om understöd från tillgängliga anslagsmedel gjorts eller kunde förväntas till ett sammanlagt belopp av omkring 12,600 kronor. Att nyssnämnda belopp av 6,005 kronor ännu ej uttagits berodde därpå, att vederbörande akademiska lärare icke styrkt sig hava utgivit de föreläsningar, för vilka anslag erhållits.

Riksdagen beviljade det för år 1917 begärda anslaget.

Då riksdagen i skrivelse den 15 juni 1916 angående regleringen av utgifterna under riksstatens åttonde huvudtitel anmälde sitt beslut härom, erinrade riksdagen, att redan beviljade understöd till ganska betydande belopp ännu stode uttagna, i vissa fall, enligt vad riksdagen inhämtat, sedan lång tid tillbaka, och ville riksdagen med anledning därav ifrågasätta, om icke vid understöden borde fästas det villkor, att vederbörande föreläsningar skulle vara tryckta inom viss tid, exempelvis tre år från understödets beviljande, vid äventyr att understödet eljest vore förverkat. Jämväl beträffande de redan beviljade, ännu icke uttagna understöden hade riksdagen velat frambålla önskvärdheten av att åtgärder måtte vidtagas i syfte att de föreläsningar, för vilkas utgivande understöden vore avsedda, måtte snarast möjligt av trycket utkomma eller, om så icke inom rimlig tid kunde ske, de sålunda disponerade beloppen bleve för andra sökande tillgängliga.

Vid föredragning av riksdagens berörda skrivelse anbefalldes kanslern att efter vederbörandes hörande inkomma med underdånigt utlåtande och förslag i anledning av vad riksdagen sålunda anförde.

I fråga om de tillförene av riksdagen beviljade anslagen hade genom av Kungl. Maj:t för varje gång meddelade beslut till efterrättelse fastställts bestämmelser, ursprungligen givna då det för år 1901 anvisade anslaget ställdes till kanslerns förfogande.

Dessa bestämmelser återfinnas i nädigt brev den 30 november 1900 och äro av följande innehåll:

1. Kanslern för rikets universitet äger att från ifrågavarande anslag anvisa medel för utgivande från trycket, helst i bokformat, av vederbörligen granskade anteckningar efter föreläsningar, hållna inom de juridiska fakulteterna vid rikets universitet; börande kanslern för de med dylikt understöd utgivna anteckningar bestämma skäligt pris.

2. Ansökning om understöd från ifrågavarande anslag skall före den 15 februari det år, för vilket anslaget är avsett, ingivas till vederbörlig juridisk fakultet, vilken har att före den 1 därpå följande mars till kanslern överlämna inkomna ansökningar jämte eget utlåtande i ärendet.

3. Ansökning, som icke göres av föreläsaren själv, bör för att kunna vinna bifall vara åtföljd av dennes uttryckliga tillstånd till anteckningarnas utgivande.

4. Fakultet skall före den 1 november nyss sagda år till ecklesiastikdepartementet insända redogörelse för vad under året medelst bidrag från berörda anslag från trycket utgivits eller förberedes till utgivande, vilken redogörelse skall vara åtföljd av åtta exemplar av de utgivna anteckningarna.

Det förslag, som kanslern i anledning av ovannämnda befallning med underdånigt utlåtande överlämnade till Kungl. Maj:t, anknöt sig naturligen, så vitt angick 1917 års anslag, till nyss återgivna bestämmelser.

[131.]

I enlighet med kanslerns förslag förklarade Kungl. Maj:t genom näddigt brev den 10 november 1916, att de i nämnda brevet den 30 november 1900 meddelade föreskrifterna skulle i motsvarande tillämpning lända till efter rättelse i fråga om det för år 1917 beviljade extra anslaget och de anslag, som framdeles komme att för dylika ändamål anvisas, samt att därutöver skulle i fråga om samma anslag gälla följande bestämmelse:

Anteckningar, för vilkas utgivande från trycket understöd från ifrågavarande anslag blivit beviljat, skola, vid äventyr att understödet eljest anses förverkat, vara från trycket utgivna senast inom tre år från den dag, kanslern beslutit anvisa medel för ändamålet, dock med rätt för kanslern att i särskilda fall på därom gjord framställning bevilja förlängning med högst ett år av den tid, inom vilken anteckningarna skola vara från trycket utgivna.

I avseende å de föreläsningar, för vilkas utgivande understöd allaredan blivit beviljade men vilkas utgivande av trycket blivit försenat, föreskrev Kungl. Maj:t genom nämnda nämnda brev den 10 november 1916 att, därest sådant för vissa föreläsningars utgivande disponerat understödsbelopp, varom härvid vore fråga, icke inom tre år därefter blivit, med iakttagande av utav kanslern meddelade närmare bestämmelser, hos vederbörande drätselnämnd lyftat, drätselnämnden skulle hos kanslern göra anmälan härom, och skulle det i så fall ankomma på kanslern att, efter vederbörligt förslag, för aunnat ändamål disponera understödsbeloppet.

Universitetskanslern har nu i skrivelse den 27 oktober 1916, med förklarande att de beviljade anslagen visat sig vara av stor nytta, gjort framställning om beviljande av fortsatt anslag för ifrågavarande ändamål.

Beträffande det erforderliga beloppet meddelar kanslern, att inhämtade upplysningar från vederbörande dekaner för juridiska fakulteterna i Uppsala och Lund gäve vid handen, att under år 1918 skulle för utgivare av anteckningar efter föreläsningar, hållna i Uppsala, erfordras 6,000 kronor och för utgivare av anteckningar efter föreläsningar, hållna i Lund, 1,500—2,000 kronor. Kanslern hemställer, att Kungl. Maj:t måtte på extra stat för sagda år äska ett anslag av 7,500 kronor.

Enligt vad jag inhämtat har kanslern numera genom beslut den 9 mars 1916 disponerat det på extra stat för år 1915 anvisade anslaget, 3,000 kronor.

Departementschefen.

Lika med kanslern anser jag all anledning förefinnas att fortfarande ställa medel till förfogande för ifrågavarande ändamål. Likväl torde anslagsbeloppet ej böra sättas så högt som av kanslern ifrågasatts. Under oktober och november 1916 från fakulteterna inkomna redogörelser utvisa, att under året inga anteckningar blivit utgivna, churu i visst fall förbe-

redelser för utgivande träffats. Avsevärda av kanslern anvisade belopp stå således fortfarande oanvända. Visserligen får man icke förbise, att så i regel måste vara förhållandet vid detta anslag, då ju utgivare icke ansetts kunna åläggas skyldighet att omedelbart efter understöds beviljande utgiva arbete, för vilket understöd erhållits, men det synes mig dock, att man lämpligen kan inskränka sig till att för år 1918 bereda anslag till samma belopp, som av riksdagen för år 1917 anvisades, eller 4,500 kronor.

Jag tillstyrker alltså, att Eders Kungl. Maj:t tacktes föreslå riksdagen att till utgivande i tryck av vederbörligen granskade anteckningar efter föreläsningar, hållna inom juridiska fakulteterna vid rikets universitet, anvisa på *extra stat* för år 1918 ett anslag av 4,500 kronor.

Farmaceutiska institutet.

87. Institutet, *oförändrat ordinarie anslag* kronor 57,900: —

Barnhusen.

88. Allmänna barnhuset i Stockholm, *oförändrat ordinarie anslag* kronor 78,000: —

89. Frimurarbarnhuset, *oförändrat ordinarie anslag* » 2,750: —

90. Barnhusen i landsorten, *oförändrat ordinarie anslag* » 28,380: —

Undervisningsanstalter för barnmorskor m. m.

91. Barnmorskeundervisningen och barnbördshusen, *oförändrat ordinarie anslag* kronor 63,533: —

[132.]

Fortbildningskurser för barnmorskor.

92. **Fortbildningskurser för barnmorskor.** Till anordnande av s. k. repetitionskurser för äldre barnmorskor och till beredande, såvitt skedd, av fri bostad eller hyresbidrag åt deltagarinnorna däri under den tid, de genomginge dessa kurser, har riksdagen på extra stat för vart och

ett av åren 1899—1914 anvisat särskilda anslag, som utgått år 1899 med 3,000 kronor, åren 1900—1903 med 2,000 kronor, åren 1904—1910 ånyo med 3,000 kronor och åren 1911—1914 med 2,000 kronor, allt för år räknat. Jämväl för vart och ett av åren 1915—1917 har riksdagen på extra stat anvisat 2,000 kronor, därvid emellertid rubriken »repetitions-kurser för äldre barnmorskor» utbytt mot benämningen »fortbildningskurser för barnmorskor».

[132.]

I underdånig skrivelse den 29 september 1916 har medicinalstyrelsen hemställt, att ett anslag av 1,400 kronor måtte till anordnande av dylika kurser i Stockholm och Göteborg äskas för år 1918 samt därvid anført:

Omförmälda fortbildningskurser i Stockholm och Göteborg syntes fortfarande böra årligen förekomma, och torde sådana sålunda böra anordnas jämväl under år 1918.

Beträffande liknande kurs i Lund finge medicinalstyrelsen frambålla, att antalet deltagare under de senare åren av den tid, kursen pågått, varit i genomsnitt lägre än under de första åren. Intresset från barnmorskornas sida för den vid kursen meddelade undervisningen torde emellertid icke hava minskats att döma därav, att flera av dem upprepade gånger deltagit i ifrågavarande kurs. Då vederbörande landsting alltjämt beviljat bidrag till de i kursen deltagande och då förste provinsialläkarna torde uppmana barnmorskorna i länet att bevista kursen, måste sålunda orsaken till den något minskade frekvensen vara att finna i andra omständigheter, antagligen däri, att det antal barnmorskor, som erhållit sin utbildning i Lund, med åren alltmåra minskades, samt att en yngre generation skånska barnmorskor, som utbildats i Stockholm och Göteborg, av lätt förklarlig anledning torde söka sig till fortbildningskurser å sistnämnda orter.

I anledning därav torde enligt medicinalstyrelsens mening vara lämpligt att försöksvis inskränka anordnandet av berörda fortbildningskurs i Lund till vartannat år. Om det sedermera visade sig, att antalet deltagande ökades, torde ju ej hinder möta att ånyo anordna kursen varje år.

Beträffande kostnaderna för kursen i Lund finge medicinalstyrelsen meddela, att dessa uppgått, under år 1914 till 490 kronor, därav 400 kronor till föreståndaren för kursen, professorn E. Essen-Möller, 40 kronor till instruktionsbarnmorskan vid kursen samt 50 kronor i hyresbidrag till kursdeltagarna (med 5 kronor till varje), samt under år 1915 till 650 kronor, därav ovannämnda respektiva belopp till föreståndaren och instruktionsbarnmorskan samt 210 kronor i hyresbidrag till kursdeltagarna (med 10 kronor till varje).

Med beräkning av ett medelbelop av 600 kronor för år till kostnaderna för anordnande av ifrågavarande kurs i Lund skulle, om enligt styrelsens här framställda förslag någon sådan kurs därstädes icke anordnades under år 1918, de till anordnande av fortbildningskurser för barnmorskor erforderliga kostnader minskas med 600 kronor.

Med åberopande av vad medicinalstyrelsen sålunda yttrat får jag tillstyrka, det Eders Kungl. Maj:t behagade föreslå riksdagen

Minskat
anslag.

att till anordnande i Stockholm och Göteborg av fortbildningskurser för barnmorskor och till beredande, så vitt ske kan, av fri bostad eller hyresbidrag åt deltagarinnorna däri under den tid, de genomgå dessa kurser, anvisa på *extra stat* för år 1918 ett förslagsanslag, högst 1,400 kronor.

[133.]

Allmänna
barnbörds-
huset.

93. **Allmänna barnbördshuset.** Med hänsyn till de ökade kostnader för allmänna barnbördshuset i Stockholm, som beräknades bliva en följd av institutionens inflyttning i de för densamma uppförda nybyggnaderna å Djurgården, föreslog Kungl. Maj:t i en den 29 mars 1912 till riksdagen avlåten proposition, nr 193, att för uppehållande av verksamheten vid allmänna barnbördshuset måtte beviljas — utöver för barnbördshuset utgående ordinarie anslag å 24,853 kronor — ytterligare å extra stat för år 1913 ett anslag å 64,250 kronor. Under uttalande att en del poster i det för inrättningen uppgjorda statförslaget syntes väl högt tilltagna samt att ett beviljande för år 1913 av det begärda anslaget ingalunda finge anses innefatta ett godkännande till siffran av förslagets särskilda poster, biföll riksdagen nyssnämnda proposition.

På därom av Kungl. Maj:t gjorda framställningar beviljade riksdagen för samma ändamål på extra stat för år 1914 ett anslag å 66,221 kronor och för vart och ett av åren 1915—1917 ett anslag av 70,000 kronor.

I underdänig skrivelse den 23 september 1916 har nu direktionen för allmänna barnbördshuset anhållit om framställning till riksdagen, att för enahanda ändamål måtte beviljas — förutom det till barnbördshuset nu utgående ordinarie anslaget å 24,853 kronor — på extra stat för år 1918 ett anslag av 95,500 kronor.

Direktionen har därvid anfört:

1915 års utgifter hade uppgått till kr. 129,982: 83

För bestridande av dessa utgifter hade funnits tillgängliga:

statsanslag	kr. 94,853: —	
ersättningsmedel för städning av kandidaternas rum ...	» 2,835: —	
diverse inkomster	» 2,858: 16	
intressemedel.....	» 13,001: 97	
utdelning från Stockholms stads brandkontor	» 119: 95	
avkastning av den s. k. Liebertska fonden	» 120: —	kr. 113,788: 08
vadan alltså å 1915 års verksamhet uppstått en brist av.....		kr. 16,194: 75

Denna brist kunde emellertid täckas genom tillgängliga besparade medel, som uppkommit genom av Stockholms stad under tiden från och med den 1 juli 1905 till

och med utgången av år 1907 inbetald ersättning för upplåtande å barnbördshusets gamla, från och med ingången av år 1913 utrymda lokaler vid Hantverkargatan 19 av visst antal sängar för stadens räkning. Nämnade besparade medel hade vid 1915 års ingång utgjort 33,613 kronor 51 öre. Om denna summa minskades med ovanberörda brist för år 1915, 16,194 kronor 75 öre, hade således av samma medel vid 1916 års ingång återstått 17,418 kronor 76 öre, vilket belopp med all säkerhet icke komme att förslå till täckande av den brist, som för år 1916 påräknades.

Med hänsyn till rådande prisförhållanden såge direktionen sig icke i stånd att verkställa en något så när tillförlitlig beräkning av de kostnader, som kunde bli va nödvändiga för barnbördshusets drift under år 1918. Det torde emellertid ej vara att med någon grad av sannolikhet påräkna, att dessa kostnader komme att understiga 1915 års kostnader, och direktionen ansåge sig därför böra förslagsvis beräkna 1918 års utgifter till 129,982 kronor 83 öre.

För bestridande av dessa utgifter hade direktionen till sitt förfogande *dels* intressemedel (räntan å den s. k. kapitalfonden, 207,488 kronor 53 öre), här liksom i föregående statförslag efter ränta av 4 procent beräknade till 8,299 kronor 54 öre, *dels* och ersättningsmedel för städning av kandidaternas rum, likaledes efter föregående statförslag beräknade till 1,080 kronor, *dels slutligen* ovan omnämnda »utdelning från Stockholms stads brandkontor», 119 kronor 95 öre, och »avkastningen av den s. k. Liebertska fonden», 120 kronor, eller således tillhopa 9,619 kronor 49 öre.

De år 1915 tillgängliga »diverse inkomster», 2,858 kronor 16 öre, hade utgjorts av hyror från barnbördshusets gamla, numera nedrivna byggnader vid Hantverkargatan ävensom av influtna medel vid försäljning av diverse inventarier därstädes och vore således ej vidare att påräkna.

Då, enligt vad ovan nämnts, utgifterna för år 1918 beräknats till	kr. 129,982: 83
sa mt inkomsterna till	» 9,619: 49
skulle det erforderliga bidraget av statsmedel bli va	kr. 120,363: 34

I detta sammanhang ansåge emellertid direktionen sig böra anmärka, att, därest den nuvarande dyrtiden komme att fortfara, det ingalunda torde vara uteslutet, att ett anslag till nyss angivet belopp komme att visa sig otillräckligt. Skulle så bli va fallet, ville direktionen i sinom tid därom göra anmälan hos Kungl. Maj:t.

Efter särskilda remisser hava underdåniga utlåtanden i ärendet avgivits den 6 oktober 1916 av medicinalstyrelsen, den 7 oktober 1916 av statskontoret och den 14 oktober 1916 av kanslersämbetet för rikets universitet, som hört karolinska mediko-kirurgiska institutets lärarkollegium.

Kanslersämbetet och lärarkollegiet hava förordat direktionens framställning.

Medicinalstyrelsen har anført:

Styrelsen hade för sin del icke något att erinra mot bifall till den föreliggande framställningen, men ville dock framhålla, att behovet av ökat ordinarie anslag för ifrågavarande ändamål med varje år bleve allt mera trängande, om än anslagsbeloppet ännu icke torde kunna bestämt angivas. Anmärkas kunde även, att de farhågor,

[133.] direktionen givit till känna, att ett anslag för år 1918 å 120,363 kronor 34 öre skulle bli otillräckligt, i någon mån neutraliserades av den omständigheten, att de i statförslaget upptagna posterna »intressemedel» och »ersättningsmedel för städning» beräknats till mycket låga belopp, vilka väsentligt understeg dem, som utgått under samma rubriker år 1915.

Statskontoret har yttrat följande:

Då, såsom framhållits i den till 1909 års riksdag avlätna propositionen nr 156 angående anslag till nybyggnad för allmänna barnbördshuset, detta i det hela kunde sägas vara en statsanstalt, ehuru detsamma intoge en självständig ställning under förvaltning av en särskild direktion, torde, sedan de i direktionens skrivelse omförmälda besparade medel tagit slut, anstalten icke kunna på annat sätt än genom höjt statsanslag erhålla medel till bestridande av den ökning i kostnader, som under senaste tiden uppstått. Sin beräkning av behovet för år 1918 hade direktionen grundat på de verkliga utgifterna för år 1915; och i saknad av annan mera tillförlitlig utgångspunkt kunde statskontoret för sin del icke inlägga någon gensaga häremot. Då emellertid, med hänsyn till de belopp, varmed inkomstposterna »ersättningsmedel för städning av kandidaternas rum» och »intressemedel» under år 1915 influtit, respektive 2,835 kronor och 13,001 kronor 97 öre, motsvarande inkomster för år 1918 syntes kunna, även om i sistnämnda belopp inginge ränta jämväl å förenämnda besparade medel, beräknas högre än direktionen gjort, ville det förefalla statskontoret, som om beloppet av det för år 1918 erforderliga anslaget kunde sättas inemot 5,000 kronor lägre än det av direktionen begärda.

Sedan direktionen lämnats tillfälle att yttra sig med anledning av vad medicinalstyrelsen och statskontoret anfört, har direktionen i underdånig skrivelse den 17 oktober 1916 yttrat följande:

Såsom statskontoret och medicinalstyrelsen erinrat, hade direktionen i statförslaget för år 1918 beräknat inkomstposterna »intressemedel» och »ersättningsmedel för städning av kandidaternas rum» till belopp, understigande dem, som influtit under år 1915. Vid beräkandet av inkomsterna för år 1918 hade direktionen emellertid ansett sig böra i statförslaget upptaga dessa med belopp, som *med säkerhet* kunde förväntas inflyta; och hade direktionen därför uppfört ovannämnda inkomstposter till de i förslaget angivna, jämförelsevis låga belopp, vilka för övrigt, såsom direktionen i sin underdåniga skrivelse den 23 september 1916 anmärkt, återfunnes i föregående statförslag.

Att intressemedlen och ovan omförmälda ersättningsmedel under år 1918 komme att uppgå till samma belopp som under år 1915 vore möjligt, men kunde nu ej tillförlitligen bedömas. Vad exempelvis ersättningsmedlen beträffade, kunde erinras, att dessas storlek vore beroende på i vad mån de för kandidaterna avsedda rummen vore belagda. Under år 1915 hade nämnda rum i regel varit fullt belagda, men det vore naturligen ingalunda säkert, att så komme att vara förhållandet under år 1918. Direktionen ansåge sig alltså böra vidhålla sin i den underdåniga skrivelsen den 23 september 1916 gjorda framställning.

Departementschefen.

Ehuru, såsom medicinalstyrelsen antytt, en ökning av det ordinarie anslaget för uppehållande av verksamheten vid allmänna barnbördshuset

med skäl kan ifrågasättas, anser jag mig dock icke böra för närvarande framlägga något förslag i denna riktning, enär ännu någon tids erfarenhet torde vara erforderlig för bestämmande av storleken av en dylik ökning. [133.]

Direktionens framställning om förhöjt extra anslag för år 1918 får jag förorda. Med anledning av den utav medicinalstyrelsen och statskontoret framställda anmärkningen, att ett par av inkomstposterna blivit av direktionen beräknade till väl låga belopp, synes mig dock ökningen kunna begränsas till 21,000 kronor och sålunda 1918 års anslag kunna bestämmas till 91,000 kronor.

Jag får alltså tillstyrka, att Eders Kungl. Maj:t tacktes föreslå riksdagen

att till uppehållande av verksamheten vid allmänna barnbördshuset i Stockholm bevilja — utöver till barnbördshuset nu utgående ordinarie anslag å 24,853 kronor — på *extra stat* för år 1918 ett förslagsanslag, högst 91,000 kronor. Ökat anslag.

F. Allmänna skolväsendet.

Det högre skolväsendet.

Högre lärarinneseminariet.

1. Högre lärarinneseminariet, *oförändrat*
ordinarie anslag kronor 76,350: —

[134.]

Uppehållande
 av hushålls-
 skolans verk-
 samhet, arvo-
 den åt extra
 ordinarie
 lärarpersonal
 m. m.

2. **Uppehållande av hushållsskolans verksamhet, arvoden åt extra ordinarie lärarpersonal m. m.** Under en följd av år har riksdagen, på grund av Kungl. Maj:ts framställningar, å extra stat beviljat anslag för tillgodoseende av vissa behov vid högre lärarinneseminariet. Detta anslag, som för år 1910 — året efter det riksdagen fattat beslut om en omorganisation av seminariet — uppgick till ett belopp av 23,475 kronor, har sedermera blivit höjt. För vartdera av åren 1913 och 1914 har det, om man frånser ett för sistnämnda år beviljat särskilt anslag till inköp av materiell, utgjort 30,550 kronor. För år 1915 utgjorde anslaget 36,350 kronor, vari dock ingick ett belopp av 600 kronor, avsett för reparation av hushållsskolans lokaler och således en alldeles tillfällig utgift. Anslaget utgick för år 1916 med ett belopp av 35,750 kronor; för år 1917 utgår anslaget för samma ändamål med enahanda belopp, fördelat å följande poster:

till uppehållande av hushållsskolans verksamhet	kronor 11.200: —
› stipendier	› 750: —
› expenser	› 1.000: —
› arvoden åt extra lärarinnor, timlärare och vikarier	› 13.500: —
› förhyrande av lokal för normalskolans lägsta klasser	› 3.000: —
› uppehållande av den valfria fjärde årskursen	› 3.000: —
› förhyrande av lokaler för undervisning i biologi och teckning...	› 3.000: —
› undervisning i träslöjd	› 300: —
Summa kronor 35,750: —	

Sistnämnda belopp och med motsvarande fördelning å särskilda poster har läroverksöverstyrelsen nu i skrivelse den 30 september 1916 begärt på extra stat för år 1918.

Da ifrågavarande anslagsmedel fortfarande synas vara av nöden för vidmakthållande av högre lärarinneseminariets undervisning, tillstyrker jag förslag till riksdagen

att för högre lärarinneseminariet anvisa på *extra stat* för år 1918:

till uppehållande av hushållsskolans verksamhet.....	kronor 11,200:—
» stipendier.....	» 750:—
» expenser	» 1,000:—
» arvoden åt extra lärarinnor, timlärare och vikarier	» 13,500:—
» förhyrande av lokal för normalskolans lägsta klasser	» 3,000:—
» uppehållande av den valfria fjärde årskursen.....	» 3,000:—
» förhyrande av lokaler för undervisning i biologi och teckning	» 3,000:—
» undervisning i träslöjd	» 300:—

eller tillhopa kronor 35,750:—

att utgå såsom ett gemensamt förslagsanslag å högst sistnämnda belopp.

3. Tillfällig löneförbättring åt lärarpersonalen vid högre lärarinneseminariet. Med hänvisning till vad jag i det följande under punkten 144 kommer att anföra såsom motivering för förslag om tillfällig löneförbättring åt lärare vid de allmänna läroverken, hemställer jag, att Eders Kungl. Maj:t tacktes föreslå riksdagen

att, i avbidan på proposition angående tillfällig löneförbättring åt lärarpersonalen vid högre lärarinneseminariet, beräkna för berörda ändamål på *extra stat* för år 1918 ett anslag av 12,000 kronor.

[135.]

Tillfällig löneförbättring åt lärarpersonalen vid högre lärarinneseminariet.

Nytt anslag.

Statens läroverk.

4. Allmänna läroverken. När jag den 14 januari 1916 inför Kungl. Maj:t anmälde de frågor, som tillhörde regleringen av riksstatens åttonde huvudtitel för år 1917, erinrade jag under punkten 117 därom, att genom sakkunnig person, byråchefen i pensionsstyrelsen K. Dickman,

[136.]

Allmänna läroverken.

[136.] utredning blivit verkställd rörande det möjligen förefintliga behovet av en ökning utav reservationsanslaget till de allmänna läroverken på grund av inrättandet under de senare åren av nya lärarbefattningar. Beträffande utredningens resultat och de åtgärder, som därav kunde påkallas, yttrade jag följande:

Vad särskilt angår det spörsmål, som i förevarande hänseende har den största betydelsen, nämligen frågan om de ökade utgifter för ålderstillägg, som efter hand betingas av lärares uppflyttning i högre lönegrad, har Dickman anført, att den del av reservationsanslaget, som avsetts för ålderstillägg — 1,184.000 kronor — enligt beräkning kommer att i framtiden bliva otillräcklig. Intill år 1923 skulle besparingar uppstå, men sistnämnda år skulle kostnaden för ålderstilläggen överstiga nyssberörda belopp, 1,184.000 kronor, och år 1932 skulle de gjorda besparingarna vara konsumerade. För att jämviktsläge här skulle uppnås, borde reservationsanslaget nu höjas med 73,000 kronor. Därvid förutsättes emellertid, att de besparingar, som under den närmaste tiden uppkomma å anslaget, icke användas för främmande ändamål samt att, då nya tjänster inrättas, anslaget höjes för varje tjänst icke blott, såsom hittills skett, med grundavlöningen utan därutöver med ett beräknat medelbelopp av ålderstilläggen å tjänsten.

Även några andra av de partialanslag, som ingå i det allmänna reservationsanslaget, borde, enligt vad den förebragta utredningen giver vid handen, ökas med vissa angivna belopp.

Över det av Dickman avgivna utlåtandet har läroverksöverstyrelsens yttrande inhämtats, och därefter har ärendet remitterats till statskontoret, som emellertid ännu icke yttrat sig i ämnet.

Det synes antagligt, att sedan utredningen i förevarande ärende blivit slutförd, det skall befinnas ändamålsenligt att, på sätt Dickman ifrågasatt, vidtaga den höjning av anslaget, som kräves, för att detsamma utan ytterligare tillkott skall kunna även för framtiden motsvara de anspråk, vilka på grund av nu bestående förhållanden komma att ställas på detsamma. Likaså torde det vara i sin ordning, att därest ålderstilläggen fortfarande skola utgå ur det allmänna reservationsanslaget, detta anslag vid inrättande av nya lärartjänster höjes med ett belopp, motsvarande såväl grundavlöningen å de nyinrättade tjänsterna som ock det beräknade medelbeloppet av ålderstilläggen å samma tjänster. Då emellertid under någon tid framåt besparingar fortfarande skulle uppstå å anslaget, anser jag mig under rådande förhållanden icke böra förorda någon anslagshöjning för nu angivna ändamål. Jag ämnar ej heller, då jag under en följande punkt kommer att hemställa om utverkande av anslag till vissa nya lärartjänster, frångå den hittills följda praxis att låta anslagsökningen stanna vid ett belopp, motsvarande grundavlöningen å tjänsterna. Angeläget är emellertid, att de under den närmaste tiden uppkommande besparingarna å reservationsanslaget få där bibehållas för mötande av den brist, som framdeles är att motse.

Det från statskontoret infortrade yttrandet i detta ärende har ännu icke avgivits, och möjligen kan ärendet erfordra någon ytterligare beredning, innan det anmäles för Kungl. Maj:t till avgörande. Under nu föreliggande förhållanden torde det icke böra ifrågakomma att för det i utredningen angivna syfte föreslå någon höjning av reservationsanslaget till

de allmänna läroverken eller att vid äskande av anslag till nya lärartjänster gå utöver de belopp, som motsvara grundavlöningen å tjänsterna.

Vid bifall till de framställningar, som jag i det följande kommer att anmäla under punkterna 141—143, bör emellertid det ifrågavarande reservationsanslaget, nu 5,920,757 kronor, höjas med 23,232 kronor, vadan anslagets belopp år 1918 skulle komma att utgöra 5,943,989 kronor.

5. Amanuens hos läroverksöverstyrelsen. Riksdagen har på extra stat för vart och ett av åren 1907—1917 anvisat 1,500 kronor till arvode åt en amanuens hos läroverksöverstyrelsen.

Enahanda anslag erfordras jämväl för år 1918.

Jag hemställer om förslag till riksdagen

att till arvode åt en amanuens hos läroverksöverstyrelsen bevilja på *extra stat* för år 1918 ett förslagsanslag, högst 1,500 kronor.

[137.]

Amanuens
hos läro-
verksöver-
styrelsen.

6. Inspektion och sakkunnigt biträde inom läroverksöverstyrelsen i fråga om fysisk uppfostran m. m. Till inspektion och sakkunnigt biträde inom läroverksöverstyrelsen i fråga om fysisk uppfostran och skolhygien samt undervisning i manlig slöjd, musik och husligt arbete har riksdagen på extra stat för vardera av åren 1916 och 1917 beviljat ett anslag av 5,000 kronor. För enahanda ändamål: inspektion och sakkunnigt biträde inom läroverksöverstyrelsen, har för vardera av åren 1914 och 1915 ett lika stort belopp varit anvisat, dock att år 1914 musik och manlig slöjd samt år 1915 manlig slöjd ej voro upptagna bland de angivna ämnena.

Enahanda anslag erfordras jämväl för år 1918.

Jag hemställer om förslag till riksdagen

att till inspektion och sakkunnigt biträde inom läroverksöverstyrelsen i fråga om fysisk uppfostran och skolhygien samt undervisning i manlig slöjd, musik och husligt arbete anvisa på *extra stat* för år 1918 ett förslagsanslag, högst 5,000 kronor.

[138.]

Inspektion
och sakkun-
nigt biträde
inom läro-
verksöver-
styrelsen i
fråga om
fysisk upp-
fostran m. m.

7. Vaktmästarbiträde hos läroverksöverstyrelsen. För biträde vid utförande av vaktmästargöromålen hos läroverksöverstyrelsen har riksdagen anvisat för vart och ett av åren 1914—1917 ett extra anslag av 1,000 kronor.

[139.]

Vaktmästar-
biträde hos
läroverks-
över-
styrelsen.

Framställning har gjorts om beviljande av enahanda anslag jämväl för år 1918.

Jag hemställer om förslag till riksdagen

att till biträde vid utförande av vaktmästargörö-
målen hos läroverksöverstyrelsen anvisa på *extra stat* för
år 1918 ett förslagsanslag, högst 1,000 kronor.

[140.]

Lokal åt lä-
roverksöver-
styrelsen.

8. **Lokal åt läroverksöverstyrelsen.** Allt sedan läroverksöverstyrelsen med utgången av september 1908 nödgats utrymma den ämbetslokal, som överstyrelsen förut kostnadsfritt innehaft i gamla riksdagshuset, har lokal för överstyrelsen måst hyras. Hyran utgjorde till och med hyresåret 1912—1913 5,000 kronor årligen, för tiden den 1 oktober 1913—30 september 1914, då ny och därjämte under hyresåret ökad lokal måst anskaffas, 6,400 kronor och för tiden den 1 oktober 1914—30 september 1916 6,800 kronor för år räknat. Med sistnämnda belopp utgår hyran jämväl för hyresåret 1916—1917. För hyrans gäldande hava anslag å extra stat anvisats av riksdagen.

Överstyrelsen har nu i skrivelse den 30 september 1916 begärt höjt hyresanslag för vinnande av tillökning i utrymme i samband med dess nuvarande lokal.

På sätt överstyrelsen i skrivelsen erinrat, är dess nuvarande ämbetslokal belägen i egendomen nr 1 kvarteret Skolan med adressnummer 18 vid Barnhusgatan och utgöres dels av en lägenhet i tredje våningen å 11 rum m. m., varav 2 rum äro upplåtna till vaktmästarbostad, dels av en lägenhet å 2 rum i andra våningen. Det senaste hyreskontraktet gäller för den större lägenheten för tiden från och med den 1 oktober 1916 till den 1 oktober 1917 och för den mindre lägenheten, som är del av en för närvarande till annan hyresgäst uthyrd större våning, även för samma hyresår.

I skrivelsen yttrar överstyrelsen:

För överstyrelsen hade, allt sedan överstyrelsen inflyttade i sin nuvarande lokal, förefunnits vissa svårigheter att få behovet av nödigt utrymme i erforderlig grad tillgodosett. Och under den gångna tiden hade dessa svårigheter allt mer ökats. Överstyrelsens arkiv och bibliotek växte, och för deras lämpliga uppställning och skötsel krävdes ökat utrymme. För att bereda överstyrelsens tjänstemän erforderliga arbetsplatser hade överstyrelsen måst åta en av dem anvisa plats i sessionsrummet, vilket i flera avseenden visat sig hinderligt. Vid vissa ärendens behandling behövde överstyrelsen anlita sina inspektörer och sakkunniga biträden ävensom understundom särskilt tillkallade sakkunniga, för vilkas sammanträden och arbeten i övrigt det vore önskvärt, att lämplig plats kunde beredas; för närvarande finnes icke inom ämbetsverket någon för sådant ändamål lämplig lokal.

En möjlighet att få berörda olägenheter avhjälpta erbjödes nu därigenom, att en lägenhet i tredje våningen i ovannämnda egendom skulle kunna få förhyras från och med den 1 oktober 1917. Då denna lägenhet, som omfattade 10 rum m. m., vore större än som motsvarade överstyrelsens behov, vore meningen, att densamma skulle förhyras gemensamt med folkskolöverstyrelsen, som även behövde tillökning i sina ämbetslokaler. Hyressumman för lägenheten vore för närvarande 5,500 kronor, och samma hyra skulle gälla från och med den 1 oktober 1917. Rätt till kontrakt på längre tid än ett år kunde erhållas. Överstyrelsen hade då tänkt sig, att den av överstyrelsen förhyrda mindre lägenheten i andra våningen skulle sägas upp och att i stället för de 2 rummen i denna lägenhet överstyrelsen skulle övertaga 4 rum i den nya lägenheten, varigenom skulle vinnas en tillökning med 2 rum i överstyrelsens nuvarande lokaler. Härigenom skulle överstyrelsens behov av vidgat utrymme vara tillgodosett och därjämte den fördelen vunnit, att överstyrelsens samtliga lokaler bleve förlagda inom samma våning.

Läroverksöverstyrelsens andel i nyssnämnda hyressumma å 5,500 kronor beräknades till 2,500 kronor. Då överstyrelsen för den mindre lägenheten i andra våningen för närvarande erlade en hyra av 1,300 kronor, vilket belopp efter den nya lägenhetens förhyrande icke längre skulle utgå, komme höjningen i överstyrelsens nuvarande årshyra genom den ifrågasatta lokaltillökningen att uppgå till 1,200 kronor. Överstyrelsen anhölle alltså, att ett hyresanslag å 8,000 kronor måtte för hyresåret 1917—1918 beredas överstyrelsen.

Överstyrelsen synes mig hava tillfredsställande ådagalagt önskvärdheten av den avsedda anordningen beträffande dess ämbetslokal. Under punkt 166 kommer jag att behandla den i samband med överstyrelsens förevarande lokalfråga sätta frågan om utvidgad lokal för folkskolöverstyrelsen, och jag ber att få hänvisa till mitt anförande i nämnda punkt.

Departementschefen.

Det torde få stå överstyrelsen öppet att för de närmaste åren försäkra sig om rätt till fortsatt förhyrande av ifrågavarande ämbetslokal. Under år 1917 bör erforderligt belopp för gäldande av de två första kvartalshyrorna för hyresåret 1917—1918 få förskottas å det anslag, som bör för detta hyresår begäras å 1918 års stat.

Jag tillstyrker förslag till riksdagen

att till förhyrande av ämbetslokal åt läroverksöverstyrelsen för tiden den 1 oktober 1917—den 30 september 1918 anvisa på *extra stat* för år 1918 ett förslagsanslag, högst 8,000 kronor, med rätt för Kungl. Maj:t att låta förskottsvis under år 1917 utanordna erforderligt belopp till gäldande av hyreskostnaden för de två första kvartalen av ifrågavarande hyresår.

Ökat anslag.

9. Södertälje samskolas fortsatta ombildning till realskola för gossar. På grund av 1914 års senare riksdags beslut är allmänna läroverket i Södertälje för närvarande under ombildning från samskola till realskola för gossar. Ombildningen har tagit sin början med läsåret 1915—1916 och

[141.]
Södertälje
samskolas
fortsatta
ombildning
till realskola
för gossar.

[141.] skall därefter fullföljas under vart och ett av de följande fem läsåren, varje läsår med en klass, till dess realskolan blivit färdigbildad. Detta kommer att ske med ingången av läsåret 1920—1921, då den sjätte realskolklassen inrättas.

Denna plan för ombildningen var angiven i det vid Kungl. Maj:ts proposition nr 152 till nämnda riksdag fogade utdraget av statsrådsprotokollet över ecklesiastikärenden den 20 juni 1914, och planen innehöll även en översikt över gången av den nödiga förändringen i lärarkrafterna med därav föranledda krav på anslag.

På grund av Kungl. Maj:ts den 21 augusti 1914 meddelade beslut tog ombildningen i enlighet med den uppgjorda planen sin början med läsåret 1915—1916, då första realskolklassen trädde i verksamhet. Den andra realskolklassen har upprättats med ingången av läsåret 1916—1917, och den tredje realskolklassen vidtager med början av läsåret 1917—1918.

Upprättandet av första och tredje realskolklasserna har ej medfört behov av anslagsökning. Ingen förändring av de för läsåren 1915—1916 och 1917—1918 redan förefintliga lärarkrafterna har då behövt vidtagas. I samband med andra realskolklassens upprättande däremot har en av de 3 vid samskolan fasta ämneslärarinneplatserna måst utbytas mot en adjunktstjänst. Detta har skett i enlighet med beslut av 1915 års riksdag, som på förslag av Kungl. Maj:t från och med den 1 januari 1916, med avförande ur stat av en ämneslärarinnetjänst vid allmänna läroverket i Södertälje, därstädes upprättat en adjunktsbefattning, att uppehållas från och med den 1 juli 1916, varjämte riksdagen för ändamålet höjde reservationsanslaget till de allmänna läroverken med ett belopp av 1,500 kronor, motsvarande skillnaden mellan adjunkts och ämneslärarinnas begynnelseavlöning å ordinarie stat, respektive 3,000 kronor och 1,500 kronor. Den till ämneslärarinna å extra stat utgående tillfälliga löneförbättringen kom naturligen ej i betraktande. Under vårterminen 1916 behövdes fortfarande avlöning till en vid läroverket tjänstgörande lärarinna. Med anledning därav medgav 1915 års riksdag i sammanhang med sitt nyssnämnda beslut, att av den under första halvåret 1916 besparade avlöningen vid den nya adjunktsbefattningen finge utgå erforderliga medel till avlöning under sagda halvår åt bemälda lärarinna.

Med ingången av läsåret 1918—1919 skall i enlighet med den uppgjorda planen fjärde realskolklassen träda i verksamhet, och enligt samma plan bör då en andra ny adjunktsbeställning vara inrättad vid läroverket till ersättande av en andra ej vidare behövlig ämneslärarinnetjänst därstädes.

I anledning härav har läroverksöverstyrelsen i underdånig skrivelse den 30 september 1916 hemställt, att framställning av likartat innehåll med den, som förelades 1915 års riksdag och då vann riksdagens bifall, måtte i ärendet avlåtas till 1917 års riksdag.

Jag torde i detta sammanhang böra erinra, att Kungl. Maj:t den 9 september 1916, på framställning av läroverksöverstyrelsen, funnit gott föreskriva, att en adjunktstjänst vid högre allmänna läroverket i Skara skall från och med den 1 januari 1917 överflyttas till samskolan i Södertälje. Denna åtgärd föranleddes bland annat därav, att på grund av ökningen av antalet lärjungar vid berörda samskola ett flertal extra lärare måst där anställas; under läsåret 1915—1916 tjänstgjorde sålunda vid samskolan i Södertälje 5 extra lärare förutom 1 extra lärare vid det kommunala gymnasiet, under det att undervisningen vid högre allmänna läroverket i Skara samma läsår bestreds av ordinarie lärarpersonal utan hjälp av någon extra lärare. Nyssnämnda överflyttning bör dock icke utöva något inflytande på genomförandet av den år 1914 framlagda, på dåvarande förhållanden grundade planen för omorganisation av samskolan i Södertälje.

Under åberopande av det anförda får jag tillstyrka, att Eders Kungl. Maj:t täcktes föreslå riksdagen att

dels från och med den 1 januari 1918, med avförande ur stat av en ämneslärarinnetjänst vid allmänna läroverket i Södertälje, därstädes upprätta en adjunkt-befattning, att uppehållas från och med den 1 juli 1918,

dels för nämnda ändamål höja reservationsanslaget till de allmänna läroverken med ett belopp av 1,500 kronor,

Ökat anslag.

dels ock medgiva, att av den under första halvåret 1918 besparade avlöningen vid den nya adjunkt-befattningen må utgå erforderliga medel till avlöning under sagda halvår åt en vid läroverket tjänstgörande ämneslärarinna.

10. Nya lärartjänster. Sedan de allmänna läroverkens nuvarande organisation genom beslut av 1904 års riksdag blivit genomförd, har antalet ordinarie ämneslärartjänster vid dessa läroverk i samband med och efter nämnda reform efter hand ökats från 829 till 1,062. Till grund för denna tillökning har legat dels en för nämnda riksdag framlagd, av riksdagen med vissa modifikationerna gillad normalstat, dels särskilda av läroverksöverstyrelsen verkställda utredningar rörande behovet av lärarkrafter

[142.]

Nya lärar-tjänster.

[142.] vid de allmänna läroverken, vilka utredningar framlagts i underdåniga skrivelser den 28 februari 1907, den 30 september 1911 och den 30 september 1913. Härför är närmare redogjort i de framställningar till riksdagen, som av Kungl. Maj:t under de senare åren gjorts om inrättande av nya lärartjänster. Behovet av de nya tjänsterna har i det hela föranletts av en betydande stegring av lärjungeantalet samt strävandet att minska eller åtminstone icke öka extralärarnas antal.

Av den i september 1913 gjorda utredningen framgick, att det dåvarande behovet av nya ordinarie lärartjänster uppgick till 31 tjänster, varav 12 lektors- och 19 adjunktstjänster, av vilka 9 lektors- och 11 adjunktstjänster ansågos böra förenas med humanistiska ämnen samt 3 lektors- och 8 adjunktstjänster med matematisk-naturvetenskapliga ämnen.

Beträffande antalet av de tjänster, som borde upprättas under det år, vars riksstat närmast skulle uppgöras, eller år 1915, ansåg överstyrelsen, att, även om tillgången på disponibla sökande rent kvantitativt sett skulle kunna medgiva samtliga 31 nya tjänsters upprättande under sistnämnda år, det torde vara riktigare, att ifrågavarande tjänster fördelades förslagsvis på de båda åren 1915 och 1916, så att under år 1915 upprättades 18 nya ämneslärartjänster, varav 12 lektorat och 6 adjunkturer. Det av överstyrelsen framställda förslaget, att de nya tjänster, som på grund av den verkställda utredningen befunnits erforderliga, borde fördelas på två år, ansåg emellertid Kungl. Maj:t sig icke kunna biträda. Med beräkning att inrättandet av dessa tjänster skulle ske under fyra år, föreslog Kungl. Maj:t riksdagen, att endast 8 tjänster skulle upprättas med ingången av år 1915. Av dessa 8 tjänster borde 4 vara lektorat i humanistiska och 1 lektorat i matematisk-naturvetenskapliga ämnen samt 3 adjunkturer i matematisk-naturvetenskapliga ämnen. I överensstämmelse med Kungl. Maj:ts proposition i ärendet beslöt också 1914 års senare riksdag bevilja nämnda tjänsters inrättande, därvid emellertid riksdagen förklarade, att riksdagen ej ville uttala sig om det framtida fyllandet av det i Kungl. Maj:ts framställning påpekade behovet. Genom nådigt brev den 17 september 1914 föreskrev Kungl. Maj:t, att de beviljade tjänsterna skulle inrättas vid vissa av Kungl. Maj:t angivna läroverk och med den fördelning å ämnesgrupper, som ovan omnämnts. I sammanhang härmed stadgade Kungl. Maj:t övriga villkor för de nya tjänsternas inrättande, nämligen att vederbörande kommuner uttryckligen åtagit sig att tillhandahålla läroverkshus samt bostad eller i vederbörlig ordning bestämd hyresersättning åt rektor.

Samtliga dessa tjänster hava sedermera blivit tillsatta med undantag av en lektorstjänst i Lund, vilken stad numera visserligen åtagit sig bygg-

nadsskyldighet för läroverket, men under vissa villkor, vilkas godtagande är beroende på Kungl. Maj:ts prövning. Ett av dessa villkor innebär för övrigt vissa åtgärder, till vilka samtycke av riksdagen synes komma att erfordras. Då ärendet blivit vederbörligen berett, torde jag få återkomma till frågan. [142.]

Sedan nyssnämnda 8 tjänster blivit uppförda å 1915 års stat, återstod alltså av ovannämnda 31 tjänster ett antal av 23, varav 7 lektorat och 16 adjunkturen. Av dessa hade 5 lektors- och 11 adjunktstjänster ansetts böra förenas med humanistiska ämnen samt 2 lektors- och 5 adjunktstjänster med matematisk-naturvetenskapliga ämnen.

Då enligt den av Kungl. Maj:t gillade planen inrättandet av dessa tjänster borde fördelas på tre år, hemställde överstyrelsen i underdånig framställning den 30 september 1914, att 8 av nyssnämnda tjänster, därav 4 lektorat och 4 adjunkturen, måtte upprättas under år 1916. Av dessa tjänster borde 3 lektorat och 2 adjunkturen förenas med humanistiska ämnen samt 1 lektorat och 2 adjunkturen förenas med matematisk-naturvetenskapliga ämnen.

I överensstämmelse med detta förslag avlät Kungl. Maj:t framställning till 1915 års riksdag. Samtidigt föreslog Kungl. Maj:t riksdagen dels att för fullföljande av den plan för utvidgning av högre allmänna läroverket i Sundsvall med fullständigt latینگymnasium, som av 1913 års riksdag blivit godkänd, bevilja erforderliga medel för upprättande vid nämnda läroverk av en lektorstjänst från och med den 1 januari 1916 samt en adjunktstjänst från och med den 1 juli 1916, dels ock att, för fortsatt ombildning av statens samskola i Södertälje till realskola för gossar, från och med den 1 januari 1916, med avförande ur stat av en ämneslärarinnetjänst vid nämnda läroverk, därstädes upprätta en adjunktsbefattning från och med den 1 juli 1916.

Riksdagen beslöt inrättandet av de nya tjänsterna i Sundsvall och Södertälje i enlighet med Kungl. Maj:ts förslag. Beträffande åter de förutnämnda 8 nya lärartjänsterna ansåg riksdagen, att, med hänsyn till den varsamhet med statsutgifterna, som då rådande ekonomiska förhållanden påkallade, en minskning av det föreslagna antalet nya lärartjänster borde vidtagas, och höll riksdagen före, att med inrättande av 1 ny lektorsbefattning inom den humanistiska ämnesgruppen och de av Kungl. Maj:t föreslagna 4 nya adjunktsbefattningarna det dåvarande behovet torde kunna tillgodoses. Riksdagen erinrade därvid, hurusom Kungl. Maj:ts framställningar rörande inrättande vid högre allmänna läroverket i Sundsvall av 1 lektors- och 1 adjunktsbefattning samt vid realskolan i Södertälje av 1 adjunktsbefattning bifallits av riksdagen. Härigenom komme sammanlagt 8 nya lärartjänster att inrättas under år 1916.

[142.]

Genom nådigt brev den 7 september 1915 bestämdes därefter, sedan överstyrelsen avgivit infordrat förslag, att ifrågavarande 5 nya tjänster skulle inom de avsedda ämnesgrupperna från och med den 1 januari 1916 upprättas vid vissa av Kungl. Maj:t angivna läroverk.

Sedan nyssnämnda 5 tjänster blivit uppförda på 1916 års stat, återstodo alltså av de 31 tjänster, som enligt 1913 års utredning befunnos erforderliga, 18 tjänster, varav 6 lektorat och 12 adjunkturer. Av dessa hade 4 lektors- och 9 adjunktstjänster ansetts böra förenas med humanistiska ämnen samt 2 lektors- och 3 adjunktstjänster med matematisk-naturvetenskapliga ämnen. Enligt den plan för ifrågavarande tjänsters upprättande, som i statsverkspropositionen till 1914 års riksdag angivits, skulle inrättandet av dessa fördelas på de två åren 1917 och 1918. Då överstyrelsen ansåg lämpligt, att de fördelades med lika stort antal på vart och ett av dessa år och att sålunda under år 1917 9 nya tjänster upprättades, hemställde överstyrelsen i skrivelse den 30 september 1915, att 4 lektors- och 5 adjunktstjänster måtte upprättas från och med den 1 januari 1917 och dessa tjänster så fördelas, att 3 lektors- och 4 adjunktstjänster skulle omfatta humanistiska ämnen samt 1 lektors- och 1 adjunktstjänst matematisk-naturvetenskapliga ämnen.

I enlighet med detta förslag avlät också Kungl. Maj:t framställning till 1916 års riksdag.

Denna framställning blev av riksdagen endast så till vida bifallen, att riksdagen beviljade erforderliga medel för upprättande från och med den 1 januari 1917 vid de allmänna läroverken av 2 lektors- och 4 adjunktstjänster, fördelade på de särskilda läroverken såsom Kungl. Maj:t funne gott bestämma.

I den skrivelse, vari riksdagen anmälde sitt beslut i ärendet (nr 65, punkt 6), anförde riksdagen:

Riksdagen ville bringa i erinran, hurusom vid behandling av förslag om nya lärartjänster år 1914 riksdagen uttalade en viss tvekan rörande godtagande av de beräkningsgrunder, varpå Kungl. Maj:ts förslag vore byggt, men att riksdagen, i betraktande av att frågan om en lönereglering för läroverkslärarkåren då vore under utredning av den utav Kungl. Maj:t tillsatta lärarlönenämnden, ej velat närmare ingå på dessa frågor. I anslutning till dessa uttalanden funne sig riksdagen böra frambålla, att riksdagen icke kunde godtaga de beräkningsgrunder angående behovet av ordinarie ämneslärare, vilka vunnit tillämpning i läroverksöverstyrelsens år 1913 verkställda utredning, och att förty en ökning av antalet lärare enligt där fastställd norm ej kunde av riksdagen biträdas. Då emellertid, med hänsyn till lärjungeantalets tillväxt, behovet av ett antal nya tjänster torde få anses obestridligt och det ville synas, som om den behövliga ökningen lämpligen kunde vinnas genom att under vart och ett av de närmaste tre åren inrättades sex nya tjänster, hade riksdagen funnit sig böra besluta uppförande på stat från och med år 1917 av detta antal nya tjänster, därav 2 lektors- och 4 adjunktstjänster.

Genom nådigt brev till överstyrelsen den 14 juli 1916 har Kungl. Maj:t sedermera i enlighet med överstyrelsens förslag funnit gott föreskriva, att de av 1916 års riksdag beslutade nya tjänsterna skulle från och med den 1 januari 1917 upprättas vid vissa av Kungl. Maj:t angivna läroverk. Två lektorat och tre adjunkturer skulle omfatta humanistiska ämnen och en adjunktur matematisk-naturvetenskapliga ämnen. [142.]

Av de 31 lärartjänster, som enligt den i september 1913 verkställda utredningen prövades erforderliga, återstå nu, sedan de i det föregående omnämnda lärartjänsterna blivit av riksdagen beviljade, 12 tjänster, varav 4 lektorat och 8 adjunkturer. Av dessa hava 2 lektors- och 6 adjunktstjänster ansetts böra ledigförklaras i humanistiska ämnen samt 2 lektors- och 2 adjunktstjänster i matematisk-naturvetenskapliga ämnen. Enligt vad som från läroverksöverstyrelsen meddelats skulle det på grund av ändrade förhållanden numera vara lämpligt, att en lektorstjänst överfördes från de matematisk-naturvetenskapliga till de humanistiska ämnena.

Läroverksöverstyrelsen har nu i skrivelse den 30 september 1916 uttalat sig om det fortsatta inrättandet av lärartjänster och i sådant avseende anfört, bland annat:

I anslutning till riksdagens uttalande år 1916 ansåge sig överstyrelsen nu böra göra underdånig framställning om inrättande av 6 nya ordinarie lärartjänster under år 1918, ehuru det faktiska behovet av ökning i de ordinarie lärartjänsterna vid läroverken vore avsevärt större. Under höstterminen 1916 tjänstgjorde vid de allmänna läroverken 163 extra ämneslärare, oberäknat timlärare. Ökningen i extra lärarnas antal hölle sig alltjämt omkring 10 för läsår och motvägdes sålunda endast delvis genom det under den sista tiden årligen inrättade antalet nya lärartjänster.

För att vinna visshet därom, att ett tillräckligt antal kompetenta sökande kunde beräknas för eventuellt nyinrättade lärartjänster under år 1918, har överstyrelsen i likhet med föregående år i nämnda hänseende företagit en undersökning, vars resultat är framlagt i tre vid överstyrelsens nämnda skrivelse fogade tabellbilagor, innehållande uppgifter angående:

antalet lärjungar höstterminerna 1904—1916 vid de läroverk, där detta antal varit av betydelse för förevarande undersökning (bil. 1);

sökande till lektors- och adjunktstjänster under tiden den 1 september 1910—den 31 augusti 1916 (bil. 2); samt

den under tiden från och med höstterminen 1916 till och med den 1 juli 1918 förefintliga tillgången på kompetenta lärarkandidater (bil. 3).

Bilagan 1 utvisar, att lärjungeantalet vid de i bilagan avsedda läroverken fortfarande är i tillväxt.

Beträffande den i bilagan 3 innehållna utredningen anför överstyrelsen:

[142.]

Av densamma framginge, att antalet kompetenta sökande till lektorstjänster i humanistiska ämnen samt till adjunktstjänster fortfarande vore betydande och i fråga om sistnämnda slag av tjänster alltjämt ökats. Till lektorstjänster inom den matematisk-naturvetenskapliga ämnesgruppen vore antalet sökande fortfarande jämförelsevis ringa.

Av samma bilaga inhämtades tillika, att för nya tjänster, upprättade från och med den 1 januari 1918, skulle kunna disponeras följande antal sökande: för humanistiska lektorstjänster 53, för matematisk-naturvetenskapliga lektorstjänster 12, för humanistiska adjunktstjänster 104 och för matematisk-naturvetenskapliga adjunktstjänster 68. För de eventuella 6 nya tjänsterna funnes sålunda god tillgång på sökande.

Överstyrelsen yttrar sig vidare om de ifrågasatta nya tjänsternas ämnesomfattning och anför därutinnan:

Med hänsyn till det ovan anförda behovet vid läroverken av olika tjänstekategorier jämte övriga omständigheter, som härvid kunde inverka, ansåge överstyrelsen lämpligt, att de nya tjänsterna så fördelades, att 2 lektors- och 3 adjunktstjänster ledigförklarades i humanistiska ämnen samt 1 adjunktstjänst i matematisk-naturvetenskapliga ämnen. Samtliga tjänsterna syntes böra inrättas från och med den 1 januari 1918.

Överstyrelsen ville vidare framhålla, att enligt den plan för ombildning av skolan i Södertälje till realskola för gossar, som av 1914 års senare riksdag blivit godkänd, en ny adjunktstjänst skulle, med avförande ur stat av en ämneslärarinnebefattning vid sagda läroverk, därstädes inrättas från och med den 1 januari 1918, samt att överstyrelsen, som gjort underdanig framställning om anvisande av nödiga medel för upprättande av nämnda tjänst (se punkt 141), icke tagit densamma i betraktande vid nu förevarande undersökning.

För inrättande under år 1918 av 2 lektorstjänster skulle erfordras en höjning av reservationsanslaget till de allmänna läroverken med 8,000 kronor, och för upprättande av 4 adjunktstjänster under samma år skulle erfordras en höjning av samma anslag med 12,000 kronor eller sammanlagt en höjning med 20,000 kronor.

Läroverksöverstyrelsen hemställde alltså, att Kungl. Maj:t tacktes föreslå riksdagen, att för ifrågavarande 6 tjänsters inrättande vid de allmänna läroverken höja reservationsanslaget till dessa läroverk med 20,000 kronor.

Departement-
schefen.

Den plan för omförmälda 31 lärartjänsters upprättande, som låg till grund för Kungl. Maj:ts framställning till 1914 års riksdag, avsåg, att tjänsterna skulle upprättas under loppet av fyra år. Det första av dessa fyra år inrättades 8 nya tjänster. För det andra året hade av Kungl. Maj:t likaledes föreslagits 8 tjänster, men riksdagen beviljade, på sätt förut nämnts, anslag till allenast 5 tjänster. Då Kungl. Maj:t för det tredje året, 1917, hemställde om inrättande av 9 tjänster — hälften av det återstående antalet — nedsatte riksdagen antalet till 6 och uttalade därvid, att det ville synas, som om den behövliga ökningen lämpligen kunde vinnas genom att under vart och ett av de tre åren 1917—1919 inrättades 6 nya tjänster. I anslutning därtill anser jag, i likhet med överstyrelsen, att för

år 1918 likaledes 6 tjänster böra inrättas. År 1919 skulle slutligen de sista 6 tjänsterna tillkomma.

Jag hemställer fördenskull om förslag till riksdagen

att för beredande av medel att från och med den *Ökat anslag.*

1 januari 1918 vid de allmänna läroverken upprätta 2 lektors- och 4 adjunktsbefattningar, fördelade på de särskilda läroverken såsom Kungl. Maj:t finner gott bestämma, höja reservationsanslaget till de allmänna läroverken med 20,000 kronor.

11. Indragning av Badelunda prebendepastorat. I slutet av år **[143.]**
1915 gjorde domkapitlet i Västerås underdånig framställning om vidtagande av åtgärder för indragning av det med teologie lektorstjänsten vid högre allmänna läroverket i Västerås förenade Badelunda prebendepastorat. Ärendet har varit utremitterat till kammarkollegium, som efter vederbörandes hörande avgivit utlåtande, varefter statskontoret anbefallts att yttra sig i ämnet. Detta yttrande har ännu ej inkommit, men jag hyser förhoppning, att det skall avgivas i så god tid, att jag kan bliva i tillfälle att anmäla ärendet till föreläggande för 1917 års riksdag, i syfte att pastoratets prebendeegenskap må upphöra.

*Indragning av
Badelunda
prebende-
pastorat.*

I avlöningen för teologie lektorn vid nämnda läroverk ingår ett belopp av 1,731 kronor 52 öre, såsom beräknad avkomst av Badelunda prebendepastorat, efter avdrag av ränta. Skulle pastoratets prebendenatur upphöra, kommer detta lönebidrag att bortfalla, och det då blir nödigt att ersätta detsamma med tillskott av statsmedel, varom framställning bör göras till riksdagen.

Jag hemställer nu, att Eders Kungl. Maj:t tacktes föreslå riksdagen

att, i avvidan på proposition om indragning av *Ökat anslag.*

Badelunda prebendepastorat, till lönefyllnad åt teologie lektorn vid högre allmänna läroverket i Västerås beräkna en höjning av reservationsanslaget till de allmänna läroverken med ett jämnat belopp av 1,732 kronor.

12. Tillfällig löneförbättring åt lärare vid de allmänna läroverken. **[144.]**
Nu gällande lönereglering för lärarna vid de allmänna läroverken daterar sig från år 1904. Vid nämnda års riksdag blevo jämväl avlöningsförhållandena för vissa kategorier av lärarpersonalen vid högre lärarinneseminariet och statens folkskoleseminarier reglerade, därvid i väsent-

*Tillfällig löneförbättring
åt lärare vid
de allmänna
läroverken.*

[144.] lika delar följdes de grunder, som tillämpades i fråga om de allmänna läroverkens lärare. Även dessa löneregleringar äro i huvudsak alltjämt gällande.

Under de efter 1904 gångna åren hava vid upprepade tillfällen från olika grupper av lärare framställningar gjorts i syfte att ådagalägga behovet av en förnyad lönereglering och en förbättrad ekonomisk ställning för olika lärarkårer. Med hänsyn tagen till, bland annat, de i dessa framställningar åberopade omständigheter tillsatte Kungl. Maj:t för utredning av hithörande spörsmål genom beslut den 5 juli 1912 en särskild lärarlönenämnd, vilken den 31 oktober 1914 avgav förslag till löne- och pensionsreglering för, bland andra, omförmälda kategorier av lärare.

Redan innan nämndens förslag avgivits, hade frågan om en tillfällig löneförbättring för dessa lärare tagit sig ett bestämt uttryck. Jag syftar härvid på de i statsverkspropositionen till 1913 års riksdag av Kungl. Maj:t framlagda förslagen, att riksdagen måtte i avbidan på propositioner angående tillfällig löneförbättring dels åt lärarna vid de allmänna läroverken, dels åt lärarna vid högre lärarinneseminariet, dels ock åt lärarna vid statens folkskoleseminarier beräkna på extra stat för år 1914 förslagsanslag å respektive 332,000 kronor, 2,500 kronor och 24,500 kronor. Det torde förtjäna att erinras, hurusom enligt det nämnda statsverksproposition bifogade utdrag av statsrådsprotokoll över ecklesiastikärenden dåvarande departementschefen framhöll, att, vad läroverkslärarkåren anginge, under 1912 års riksdagsförhandlingar från olika håll uttalanden gjorts, vilka varit ägnade att ingiva densammas medlemmar, såväl de ordinarie som de extra ordinarie, säkra förhoppningar om en snar förbättring, vilka förhoppningar, enligt vad departementschefen yttrade, 1913 års riksdag helt visst icke skulle svika, enär behovet här vore oförnekligt, framför allt för dem, som hade barn att uppfostra och försörja.

Kungl. Maj:ts nu nämnda framställningar voro närmast föranledda av vissa från de allmänna läroverkens lärare ävensom från svenska seminarie-läraryöreningen inkomna petitioner, vilka då överlämnats till lärarlönenämnden för inhämtande av dess yttrande. I sitt i ärendet sedermera avgivna utlåtande framlade lärarlönenämnden ett förslag till tillfällig löneförbättring, grundat till sin huvudsakliga del på den s. k. behovsprincipen. Enligt förslaget skulle nämligen ämneslärare, som vore familjeförsörjare i den meningen, att han hade eget äkta barn, som vore ogift och icke uppnått 21 års ålder, komma i åtnjutande av ett tillfälligt lönetillägg av 600 kronor — lektor och adjunkt i högsta lönegraden ävensom rektor dock endast 500 kronor — samt övningslärarna efter samma princip erhålla vissa allt efter lönen växlande tillägg. I infordrat yttrande över nämndens

förslag anslöt sig läroverksöverstyrelsen så till vida till detsamma, att överstyrelsen förordade de för ovanbemälda kategorier av ämneslärare föreslagna lönetilläggen av 600 respektive 500 kronor, men överstyrelsen föreslog för egen del en utsträckning av löneförbättringen till samtliga lärare, sålunda även till dem, vilka icke vore familjeförsörjare; lönetillskottet till dessa skulle utgå med något mindre belopp än till familjeförsörjare. I ett alternativt förslag gjorde överstyrelsen emellertid gällande, att, därest den av lärarlönenämnden hävdade principen ej komme att läggas till grund för en eventuell löneförbättring, samtliga ämneslärare borde erhålla ett lönetillägg av 500 kronor samt övningslärarna en i proportion därefter beräknad löneförbättring. Sedan frågan därefter remitterats till löneregleringskommittén och nämnda kommitté, under uttalande av vissa betänkligheter, ställt sig avvisande mot förslaget i dess helhet, kom frågan om berörda tillfälliga löneförbättring att för 1913 års riksdag förfalla.

Sedan, såsom erinrats, lärarlönenämnden den 31 oktober 1914 avgivit förslag till definitiv lönereglering för, bland andra, omförmälda lärarkårer, blevo nämnda förslag remitterade till en del myndigheter och korporationer. Samtliga infordrade yttranden hava numera till Kungl. Maj:t inkommit, varefter frågan i sin helhet överlämnats till löneregleringskommittén för inhämtande av dess yttrande. Enligt vad jag försport, tror jag mig äga grundad anledning antaga, att löneregleringskommittén skall komma i tillfälle att under loppet av 1917 års riksdag påbörja behandlingen av detta ärende.

Då sålunda frågan om en definitiv lönereglering ej kunnat föreläggas 1916 års riksdag och ej heller torde komma att framläggas vid nu förestående riksmöte, hava kraven på en tillfällig löneförbättring framträtt med allt starkare anspråk på beaktande. I samband med petita att föreläggas 1916 års riksdag framlade läroverksöverstyrelsen ett förslag i avseende på en tillfällig löneförbättring åt lärare vid de allmänna läroverken och högre lärarinneseminariet. Nämnda förslag föranledde emellertid icke någon Kungl. Maj:ts åtgärd. Nu har överstyrelsen i skrivelse den 30 september 1916 upprepat samma förslag, och hava härjämte från ett stort antal läroverkskollegier, lärarsällskap och lärarkårer framställningar gjorts i enahanda syfte. Vidare har folkskolöverstyrelsen för seminarielärarnas vidkommande hemställt, att, därest förslag till tillfällig löneförbättring för läroverkslärarna komme att föreläggas riksdagen, överstyrelsen måtte sättas i tillfälle att inkomma med förslag till dylik löneförbättring för de med läroverkslärarna i avlöningshänseende jämställda seminarielärarna ävensom övrig lärarpersonal vid seminarierna.

[144.]

Slutligen hava styrelserna för de tekniska elementarskolorna i särskilda skrivelser hösten 1916 gjort framställningar om tillfällig löneförbättring för de vid dessa skolor anställda ordinarie lärare.

Såsom av det ovan sagda framgår, har frågan om tillfällig löneförbättring för lärarkårerna vid de allmänna läroverken, högre, lärarinneseminariet och folkskoleseminarierna sedan flera år tillbaka stått på dagordningen, och med hänsyn till de berättigade krav, som i detta avseende framställts från lärarnas sida, anser jag frågan icke böra längre undanskjutas. De ordinarie lärarna vid de tekniska elementarskolorna böra med hänsyn till den överensstämmelse i avlöningsförmåner, som består mellan dem och de nyss nämnda lärarkårerna, jämväl bliva delaktiga av den ifrågasatta löneförbättringen.

Då emellertid det förevarande ärendet ännu icke hunnit undergå vederbörlig utredning, är jag icke beredd att nu framlägga förslag i ämnet.

Enligt inom ecklesiastikdepartementet gjorda beräkningar skulle för lärarnas vid de allmänna läroverken vidkommande för ändamålet erfordras ett belopp av 850,000 kronor. I nämnda belopp ingår jämväl en summa av 6,500 kronor, motsvarande vad av riksdagen på extra stat för vart och ett av de senare åren anvisats till tillfällig löneförbättring för ämneslärarinnor vid allmänna läroverk m. m. Under punkten 135 här ovan har jag för högre lärarinneseminariets vidkommande föreslagit, att ett belopp av 12,000 kronor skulle för ändamålet beräknas, och i fråga om lärarpersonalen vid folkskoleseminarierna och de tekniska elementarskolorna kommer jag att under punkterna 179 och 227 i det följande föreslå, att för ifrågavarande ändamål särskilda belopp å respektive 195,000 kronor och 14,000 kronor tagas i beräkning. I det för folkskoleseminarierna beräknade anslaget ingår ett belopp av 15,600 kronor, motsvarande vad som av riksdagen på extra stat för år 1917 beviljats till bestridande av den tillfälliga löneförbättring, som för sistnämnda år, i likhet med vad förut varit händelsen, tillerkänts lärare och lärarinnor vid folkskoleseminariernas övningsskolor.

Med hänvisning till vad jag under punkterna 135, 179 och 227 föreslagit eller kommer att föreslå i fråga om övriga nu avsedda lärarkårer, får jag beträffande lärarna vid de allmänna läroverken hemställa, att Eders Kungl. Maj:t tacktes föreslå riksdagen

Nytt anslag.

att, i avbidan på proposition angående tillfällig löneförbättring åt lärare vid de allmänna läroverken, beräkna för berörda ändamål på *extra stat* för år 1918 ett anslag av 850,000 kronor.

13. Understöd åt extra ordinarie lärare vid de allmänna läroverken under förfall på grund av sjukdom, *oförändrat ordinarie förslagsanslag* kronor 5,000: —

14. **Extra och vikarierande ämneslärare.** Ett av de i det gemensamma reservationsanslaget till de allmänna läroverken ingående särskilda anslag är avsett till arvoden åt extra lärare och vikarier samt för oförutsedda behov. Det uppgår för närvarande till 200,000 kronor. Under en följd av år har dessutom å extra stat anvisats anslag till arvoden åt extra och vikarierande lärare vid de allmänna läroverken, enär nyss nämnda ordinarie anslag ej varit härför tillräckligt. Det belopp, som till dylika arvoden på extra stat uppförts för år 1917, utgör 340,000 kronor.

Läroverksöverstyrelsen har nu i underdånig skrivelse den 30 september 1916 gjort framställning om extra anslag å 1918 års stat för enahanda ändamål.

Härvid meddelar överstyrelsen, att höstterminen 1916 vore vid de allmänna läroverken förordnade 163 extra ämneslärare. Dessutom vore vid dessa läroverk anställda timplärare med en undervisningsskyldighet av tillsammans 102 veckotimmar, motsvarande 4 extra lärare, varför hela antalet av sådana lärare kunde sägas utgöra 167.

Angående anslagsbehovet för år 1918 med hänsyn till det erforderliga antalet extra lärare yttrar överstyrelsen:

För den händelse Kungl. Maj:t skulle finna gott bifalla en av överstyrelsen gjord framställning om överflyttande från och med den 1 januari 1917 av en adjunktstjänst från högre allmänna läroverket i Skara till samskolan i Södertälje, skulle en extra lärarbefattning vid sist nämnda läroverk komma att indragas.

Såsom jag under punkt 141 erinrat har Kungl. Maj:t den 9 september 1916 bifallit överstyrelsens berörda framställning.

Vid beräkning av behovet av extra lärare för höstterminen 1917, fortsätter överstyrelsen, vore att beakta, att, enligt beslut av 1916 års riksdag, medel beviljats för 6 nya ordinarie lärartjänster, nämligen 2 lektors- och 4 adjunktstjänster, att upprättas från och med den 1 januari 1917. Dessa 6 tjänster, om vilkas upprättande Kungl. Maj:t den 14 juli 1916 meddelat föreskrift, borde även medräknas bland de vid de allmänna läroverken under höstterminen 1917 disponibla ordinarie ämneslärartjänsterna.

Överstyrelsen ville därjämte erinra, att av de ordinarie lärartjänster, för vilka medel blivit anvisade av 1914 års riksdag och vilka skulle hava upprättats från och med den 1 januari 1915, återstode en tjänst, nämligen lektorstjänsten vid högre allmänna läroverket i Lund, som ännu icke blivit upprättad, enär vid det av staden Lund numera gjorda åtagandet av byggnadsskyldighet gent emot nämnda läroverk, som utgjort det av Kungl. Maj:t föreskrivna villkoret för tjänstens upprättande, vore fästade vissa villkor,

[145.]

Extra och
vikarierande
ämneslärare.

[145.]

vilkas godtagande vore beroende på Kungl. Maj:ts prövning (se härom under punkt 142). Då det emellertid kunde antagas, att nämnda tjänst kunne besättas med ordinarie innehavare under år 1917, borde densamma upptagas bland de vid de allmänna läroverken under höstterminen 1917 befintliga ordinarie ämneslärartjänsterna.

På grund av vad sålunda blivit anfört skulle alltså antalet ordinarie ämneslärartjänster höstterminen 1917 utgöra 7 flera än höstterminen 1916, varför antalet extra lärare av denna anledning borde kunna minskas med 7. Emellertid måste det förväntas, att lärjungeantalets alltjämt fortgående ökning skulle göra det nödvändigt att för läsåret 1917—1918, liksom fallet varit under en lång följd av år, upprätta nya parallellavdelningar vid åtskilliga läroverk. Det såväl härigenom som även av andra orsaker, såsom ökning i undervisningstimmarnas antal i följd av laborationsövningars anordnande eller på grund av andra orsaker, försöksanordning med nya studielinjer vid nya elementarskolan i Stockholm och högre realläroverket i Göteborg, framkallade behovet av lärarkrafternas ökning syntes för höstterminen 1917 böra uppskattas till minst samma antal extra lärare, som för höstterminen 1916 och flera föregående höstterminer beräknats, nämligen 10.

Nämnda ökning hade beträffande höstterminen 1916 i någon mån överskridits, beroende därpå, att ovan nämnda, ärligen återkommande behov av förstärkning i lärarkrafterna denna termin varit större än vanligt, varjämte även den omständigheten, att ovan berörda tjänst vid högre allmänna läroverket i Lund icke, såsom varit beräknat, blivit upprättad, därtill i sin mån bidragit. Att trots sagda ökning kostnaderna för de förordnade extra lärarna icke överskridit det för ifrågavarande ändamål av riksdagen beviljade anslaget berodde dels därpå, att en del av de förordnade extra lärarna icke ägt fullständig lärarkompetens och sålunda endast erhållit arvode, beräknat efter det lägre extralärararvode, dels därpå, att två av de förordnade extra lärarna vore kvinnliga lärare och på grund därav åtnjöte ett lägre arvode. I fråga om höstterminen 1917 borde emellertid den ovannämnda ökningen av extra lärarkrafter beräknas till 10 extra lärare.

Sammanställdes detta med vad som nyss nämnts angående minskningen av extra lärarnas antal på grund av ifrågasatt överflyttning av en indragen ordinarie lärartjänst samt upprättandet av sju nya ordinarie sådana tjänster, framginge, att antalet extra lärare för höstterminen 1917 behövde ökas med 2 utöver de för höstterminen 1916 förordnade och att sålunda det behövliga antalet extra lärare för höstterminen 1917 skulle uppgå till 169.

Överstyrelsen erinrar härefter om sin av mig förut anmälda och tillstyrkta framställning om upprättande vid de allmänna läroverken från och med den 1 januari 1918 av 6 ordinarie ämneslärartjänster, nämligen 2 lektors- och 4 adjunktstjänster, samt framhåller, att under förutsättning av riksdagens bifall härtill antalet extra lärare under vårterminen 1918 — vilket antal, om inga nya tjänster sagda termin inrättades, kunde anses vara detsamma som för höstterminen 1917, nämligen 169 — således skulle minskas med 6 och alltså utgöra 163.

Överstyrelsen anför vidare:

Vad beträffade höstterminen 1918 kunde antagas, att lärjungeantalets fortgående ökning måste som vanligt medföra en höjning av antalet extra lärare för sagda ter-

min. Denna höjning syntes även denna gång böra beräknas till 10. I följd härav skulle extra lärarnas antal under sagda termin utgöra 173. Avlöningen för 163 under vårterminen och 173 under höstterminen anställda extra lärare motsvarade ungefärligen avlöningen under hela året 1918 för 168 sådana lärare.

Det av Kungl. Maj:t i statsverkspropositionen till 1916 års riksdag beräknade extra anslagsbehovet för nu ifrågavarande ändamål hade utgått från antagandet av 160 extra lärare för hela året 1917 och utgjorde omkring 332,000 kronor, avrundat nedåt till 330,000 kronor, vilken sist nämnda summa äskades hos riksdagen.

Denna beräkning var, enligt vad överstyrelsen framhåller, gjord under förutsättning av riksdagens bifall till Kungl. Maj:ts framställning till 1916 års riksdag om inrättandet av 4 nya lektors- och 5 nya adjunktstjänster. Emellertid minskade riksdagen det äskade antalet nya tjänster från 9 till 6, varför man hade att räkna med en höjning av det föreslagna anslaget till extra lärare med ett belopp, motsvarande arvoden till 3 sådana lärare eller 8,100 kronor. Riksdagen beviljade till arvoden åt extra och vikarierande ämneslärare vid de allmänna läroverken på extra stat för år 1917 ett anslag av 340,000 kronor.

Enligt ovan angivna grunder skulle antalet extra lärare för hela året 1918 beräknas bliva 168, sålunda 5 mera än som i fråga om det av riksdagen beviljade anslaget beräknats för år 1917, för vilket år medel anvisats till 163 extra lärare. Man skulle alltså öka ovannämnda belopp, 340,000 kronor, med årsavlöningen för 5 extra lärare eller med 13,500 kronor, vadan det behövliga anslagsbeloppet sålunda skulle utgöra 353,500 kronor.

För den händelse ovannämnda nya ämneslärartjänster icke skulle komma att av riksdagen beviljas, komme antalet för kalenderåret 1918 behövliga extra lärare att ökas med 6. Då kostnaden för dessa 6 extra lärare, efter 2,700 kronor för var och en, utgjorde 16,200 kronor, skulle sålunda under nyss angivna förutsättning ovannämnda summa, 353,500 kronor, komma att ökas med sagda belopp till 369,700 kronor.

Jag har ej någon erinran att göra vid överstyrelsens beräkning av det för år 1918 erforderliga extra anslagsbehovet för ifrågavarande ändamål, vilken beräkning skett under antagande, att 6 nya ordinarie lärartjänster komma att upprättas. Anslagssumman torde dock kunna avrundas nedåt till 350,000 kronor. Jag hemställer, att Eders Kungl. Maj:t tacktes föreslå riksdagen

Departementschefen.

att till arvoden åt extra och vikarierande ämneslärare vid de allmänna läroverken bevilja på *extra stat* för år 1918 ett förslagsanslag, högst 350,000 kronor.

Ökat anslag.

15. Undervisning i slöjd vid de allmänna läroverken, *oförändrat ordinarie förslagsanslag*

kronor 28,000: —

16. **Extra arvoden åt teckningslärare.** I det gemensamma reservationsanslaget till de allmänna läroverken ingår ett särskilt anslag till extra arvoden åt teckningslärare. Nämnda anslag utgör från och med år 1911 110,700 kronor.

|146.]

Extra arvoden åt teckningslärare.

[146.]

Med bifall till Kungl. Maj:ts framställningar i ärendet har, dessutom riksdagen sedan ett antal år tillbaka på extra stat beviljat särskilda anslag till extra arvoden åt teckningslärare. För år 1916 har anslagsbeloppet utgjort 23,000 kronor, och för år 1917 är det bestämt till 26,000 kronor. Dessa medel äro avsedda till bestridande av ökade kostnader dels för överflyttande, i den mån förhållandena så medgiva, av en del av välskrivningsundervisningen från ämneslärare till teckningslärare, dels också för undervisning i teckning till följd av stegrat antal undervisningsavdelningar och undervisningstimmar i frivillig teckning.

För år 1917 uppgå ordinarie och extra anslag för ändamålet till ett sammanlagt belopp av 136,700 kronor.

Läroverksöverstyrelsen har nu i skrivelse den 30 september 1916 ifrågasatt, att för år 1918 det extra anslaget för berörda ändamål skulle utgå med höjt belopp.

Överstyrelsen erinrar i nämnda skrivelse till en början, hurusom, enligt en av överstyrelsen gjord framställning angående anvisande av medel för ifrågavarande ändamål, vilken framställning blivit den 27 juni 1916 av Kungl. Maj:ts bifallen, den extra undervisningen i teckning och välskrivning under läsåret 1916—1917 komme att kräva en summa av 135,180 kronor, under det att 135,315 kronor 38 öre beräknades under nämnda läsår för ändamålet stå till buds, vadan således nästan hela det tillgängliga anslaget behövt tagas i anspråk för förevarande behov.

Hela antalet välskrivningstimmar vid de allmänna läroverken uppginge, fortsätter överstyrelsen, för läsåret 1916—1917 till 626 veckotimmar, varav vid de högre läroverken 357, vid realskolorna 157 och vid samskolorna 112. Av dessa vore åt timlärare överlämnade 10 timmar, alla vid högre allmänna läroverket i Jönköping och bekostade av den s. k. Visingsöfonden, medan 494 timmar, nämligen vid de högre läroverken 251, vid realskolorna 135 och vid samskolorna 108, vore tilldelade teckningslärare. Återstående 122 timmar, nämligen vid de högre läroverken 96, vid realskolorna 22 och vid samskolorna 4, vore lämnade åt ämneslärare.

I avseende å behovet av ökat anslag å extra stat för år 1918 yttrar överstyrelsen:

I sin underdåniga skrivelse i ärendet den 30 september 1913 framhöll överstyrelsen, att det skulle vara till välskrivningsundervisningens fromma, om all sådan undervisning överflyttades från ämneslärarna till teckningslärarna. För undervisningens ändamålsenliga anordnande ansågs det emellertid mest gagneligt, att överflyttningen verkställdes så småningom med omkring 20 veckotimmar för år, varför överstyrelsen föreslog, att för år 1915 beviljades endast det för överflyttning av omkring 20 veckotimmar erforderliga anslag.

För att möjliggöra ett fortgående på den sålunda beträdda vägen ville överstyrelsen föreslå, att också för år 1918, liksom varit fallet för år 1917, måtte beviljas ett för överflyttning av omkring 20 veckotimmar från ämneslärare till teckningslärare erforderligt anslag.

Därjämte ville emellertid överstyrelsen frambålla, att antalet undervisningstimmar i teckning framdeles såsom hittills måste komma att ökas i följd av lärjungeantalets tillväxt och det därav nödvändiggjorda anordnandet av nya läsavdelningar ävensom i följd av ökat behov av extra timmar för den frivilliga undervisningen i teckning. Den på grund av anförda orsaker uppkomna ökningen i teckningstimmarnas antal beräknades i överstyrelsens framställning i liknande ärende den 30 september 1915 böra för år 1917 uppskattas till 28 timmar. Även för år 1918 syntes sagda ökning efter nyss nämnda grunder böra beräknas till 28 veckotimmar.

Den sammanlagda ökningen i extra undervisningstimmar för välskrivning och teckning skulle sålunda för år 1918 utgöra omkring 48 timmar. Om emellertid, såsom fallet varit för åren 1916 och 1917, inga nya timmar för frivillig teckning ansåges böra beviljas för år 1918, skulle den sammanlagda ökningen för sist nämnda år utgöra omkring 35 timmar. Kostnaderna för dessa 35 timmar uppginge, efter ett medelpris av 90 kronor för veckotimme, till 3,150 kronor. Sammanlades denna summa med det för närvarande utgående extra anslaget å 26,000 kronor, borde således, under ovannämnda förutsättning rörande anslaget till frivillig teckningsundervisning, ifrågasatt extra stat för år 1918 i sin helhet beräknas till 29,150 kronor eller i avrundat belopp 29,100 kronor.

Överstyrelsens skrivelse slutar med hemställan, att sistnämnda belopp nu måtte äskas hos riksdagen.

Den ifrågasatta anslagsökningen betingas, såsom av läroverksöverstyrelsens skrivelse framgår, dels av den fortsatta successiva överflyttningen av välskrivningsundervisningen till teckningslärarna från ämneslärarna, dels ock av den alltjämt fortgående tillväxten av antalet lärjungar vid de allmänna läroverken. Då jag mot överstyrelsens i dessa avseenden gjorda beräkningar intet annat har att invända, än att anslagsbeloppet torde kunna avrundas till 29,000 kronor, får jag hemställa om förslag till riksdagen

Departementschefen.

att till extra arvoden åt teckningslärare vid de allmänna läroverken bevilja på *extra stat* för år 1918 ett förslagsanslag, högst 29,000 kronor.

Ökat anslag.

17. **Extra arvoden åt musiklärare.** Bland de i det gemensamma reservationsanslaget till de allmänna läroverken ingående särskilda anslagen finnes ett anslag uppfört till extra arvoden åt musiklärare vid nämnda läroverk. Detta anslag, varur skall bestridas gottgörelse till musiklärare för extra tjänstgöring utöver den för den ordinarie lönen fastställda, utgör 8,000 kronor. För samma ändamål hava under några år utgått anslag på extra stat; för år 1916 utgjorde anslaget 5,600 kronor och för år 1917 utgår anslaget med höjt belopp, 6,300 kronor.

I skrivelse den 30 september 1916 har nu läroverksöverstyrelsen anført följande:

[147.]

Extra arvoden åt musiklärare.

Av de sålunda anslagna medlen för extra arvoden åt musiklärare vid de allmänna läroverken hade under läsåret 1916—1917 ett sammanlagt belopp av 13,976 kronor 93 öre varit disponibelt.

Enligt överstyrelsens framställning den 15 juni 1916 angående anvisandet av medel för ifrågavande ändamål, vilken framställning den 27 juni 1916 blivit av Kungl. Maj:t bifallen, beräknades den extra undervisningen i musik under läsåret 1916—1917 komma att kräva en summa av 13,950 kronor. Sålunda torde för läsåret 1916—1917 i det närmaste hela det av riksdagen beviljade anslaget tagas i anspråk för förevarande behov.

Under läsåret 1916—1917 hade de extra undervisningstimmarna i musik kunnat ökas med 7 timmar utöver det för närmast föregående läsår medgivna antalet. Enär ökningen i undervisningstimmarnas antal under de närmast föregående läsåren utgjort i medeltal 11 timmar för år och de extra musiktimmarnas antal endast vid omkring 44 procent av de allmänna läroverken uppginge till det medgivna maximum av 3 timmar samt vid 12 läroverk alls inga sådana extra timmar förekomme, syntes, om under år 1918, liksom under år 1917, inga nya extra timmar för frivillig musikundervisning beviljades, den sannolika ökningen under kommande läsår i följd därav, att i ett och annat fall synnerligen stora sängavdelningar måste uppdelas i mindre avdelningar, böra beräknas till omkring 8 timmar, motsvarande, efter ett arvode av 90 kronor för veckotimme, en kostnad av 720 kronor, med vilket sist nämnda belopp det nu på extra stat utgående anslaget till extra arvoden åt musiklärare vid de allmänna läroverken borde höjas. Det extra anslagsbehovet för år 1918 skulle sålunda uppgå till 7,020 kronor eller i runt tal 7,000 kronor.

På grund av vad överstyrelsen sålunda anfört tillstyrker jag förslag till riksdagen

Ökat anslag.

att till extra arvoden åt musiklärare vid de allmänna läroverken bevilja på *extra stat* för år 1918 ett förslagsanslag, högst 7,000 kronor.

[148.]
Ersättning åt
skolläkare.

18. **Ersättning åt skolläkare.** Riksdagen medgav år 1909, att skolläkare vid allmänt läroverk finge som ersättning för honom i nämnda egenskap åliggande göromål, förutom det redan förut av statsmedel och av läroverkets ljus- och vedkassa utgående arvodet, av statsmedel utfå ytterligare ett belopp, motsvarande 1 krona för varje under höstterminen närvarande lärjunge, samt anvisade för detta ändamål ett belopp av 20,000 kronor för år 1910. För samma ändamål har riksdagen på extra stat för år 1911 anvisat ett belopp av likaledes 20,000 kronor. För vartdera av åren 1912 och 1913 beviljades för ändamålet 23,000 kronor, för år 1914 24,000 kronor, för vartdera av åren 1915 och 1916 25,000 kronor samt för år 1917 25,500 kronor, allt på extra stat.

Då samma skäl, som föranlett riksdagen att för ifrågavarande ändamål anvisa nödigt belopp, fortfarande äro gällande, har läroverksöverstyrelsen, med hänsyn därtill att lärjungeantalet vid de allmänna läro-

verken under höstterminen 1916 varit 25,386 och att detta antal, under förutsättning av samma ökning som under närmast föregående år, för höstterminen 1917 torde böra beräknas till inemot 26,000, i underdånig skrivelse den 30 september 1916 hemställt, att för år 1918 ett till 26,000 kronor höjt extra anslag måtte utverkas för bestridande av ifrågavarande ersättning åt skolläkare. — Anslaget torde lämpligen böra erhålla förslagsanslags natur.

Med anledning därav tillstyrker jag framställning till riksdagen

att medgiva, att till skolläkare vid allmänt läro- Ökat anslag.
verk må såsom ersättning för honom i nämnda egen-
skap åliggande göromål, förutom det redan förut av
statsmedel och av läroverkets ljus- och vedkassa utgå-
ende arvodet, utgå ytterligare ett belopp, motsvarande
1 krona för varje under höstterminen vid läroverket
närvarande lärjunge, samt att för detta ändamål anvisa
på *extra stat* för år 1918 ett förslagsanslag av 26,000
kronor.

19. **Provårskurser i Göteborg.** Till upprätthållande vid högre real-
läroverket i Göteborg och vid högre latinläroverket därstädes av prov-
årskurser för praktisk utbildning av blivande lärare vid de allmänna läro-
verken har riksdagen för vart och ett av åren 1913—1915 — utöver
ett å det ordinarie anslaget till praktisk utbildning av blivande lärare vid
de allmänna läroverken tillgängligt belopp av 3,000 kronor — beviljat
extra anslag å 8,950 kronor.

[149.]

Provårskur-
ser i Göte-
borg.

Då från och med år 1916 i samband med omläggning av provåret
hela det ordinarie anslaget till provårskurser komme att tagas i anspråk
för upprätthållande av sådana kurser i Uppsala, Lund och Stockholm, be-
viljade 1915 års riksdag, på därom av Kungl. Maj:t gjord framställning,
till upprätthållande av provårskurserna i Göteborg på extra stat för år
1916 ett med 3,000 kronor till 11,950 kronor förhöjt belopp.

Sistnämnda belopp, 11,950 kronor, begärdes av läroverksöverstyrelsen
för enahanda ändamål på extra stat för år 1917.

Då jag i underdånighet anmälde detta anslagskrav, erinrade jag om
vissa av mig gjorda uttalanden i anförande till statsrådsprotokollet över
ecklesiastikärenden den 12 februari 1915, bilagd nådig proposition angående
anslagen till provårsinstitutionen. Jag hade då anført, att bestämmelser
om ersättningsbeloppen till handledare borde bringas till stånd och att
samtidigt därmed borde tagas i övervägande, i vilken mån vissa av de före-
drag m. m., som komme att ingå i provåret, skulle kunna, såvitt prov-

[149.] årskurserna i Uppsala och Lund anginge, fortfarande uppdragas åt professorerna i pedagogik; till äventyrs kunde en utredning i nu omförmälda avseenden leda till någon jämkning i det ordinarie provårsanslagets belopp.

Vidare erinrade jag, hurusom riksdagen i anledning av dessa uttalanden förklarat sig förvänta, att en utredning i omförmälda avseenden måtte leda till någon minskning i beloppet av nyssnämnda anslag, samt yttrade härefter:

Den sålunda avsedda utredningen har igångsatts och så till vida lett till resultat, att genom nådigt brev den 23 oktober 1915 bestämmelser meddelats om ersättning till handledare av provårskandidater samt till i provårsarbetet deltagande föreläsare och kursledare. Enligt dessa bestämmelser må vid de allmänna läroverken tills vidare utgå ersättning *dels* till handledare av provårskandidater med högst 150 kronor för termin för lärarkandidat, som genomgår provår i två eller tre ämnen; med högst 200 kronor för termin för lärarkandidat, som med vederbörligt tillstånd genomgår provår i fyra ämnen; samt med högst 250 kronor för lärarkandidat, som med vederbörligt tillstånd genomgår provår på en termin, *dels ock* till i provårsarbetet deltagande föreläsare och kursledare med högst 20 kronor för föreläsnings- eller övningsstimme om 45 minuter.

Ersättning till föreläsare och kursledare hade av läroverksöverstyrelsen föreslagits till 25 kronor för timme. Genom bestämmande av det ovan angivna lägre beloppet har en besparing vunnits. Huruvida det är möjligt att i stället ernå den avsedda minskningen i anslagets belopp därigenom, att vederbörande professorer i Uppsala och Lund meddela viss till provåret hörande undervisning, är beroende på den ytterligare utredning, som i ärendet bör åstadkommas.

Jag anmärkte slutligen, att under föreliggande förhållanden någon nedsättning icke syntes böra göras i totalbeloppet av de för provåret avsedda anslagen — 30,500 kronor å ordinarie och 11,950 kronor å extra stat — samt hemställde för den skull om förslag till riksdagen att bevilja sistnämnda anslag å extra stat för år 1917.

Det i enlighet härmed framlagda förslaget bifölls av riksdagen.

Den ytterligare utredning, som i mitt nyss återgivna anförande avsågs, nämligen angående möjligheten att åt vederbörande professorer vid universiteten anförtro meddelandet av viss till provåret hörande undervisning, framlades för Kungl. Maj:t den 25 februari 1916. Den innefattades i ett av läroverksöverstyrelsen i ämnet avgivet utlåtande med förslag jämte däröver avgivna yttranden av de filosofiska fakulteternas vid universiteten i Uppsala och Lund humanistiska sektioner samt de större konsistorierna därstädes ävensom av universitetskanslersämbetet, och hade med anledning av dessa yttranden läroverksöverstyrelsen fått ånyo utlåta sig i ärendet.

Vid underdånig anmälan härav nyssnämnda dag, den 25 februari 1916, förordnade Kungl. Maj:t, att professorerna i pedagogik vid universiteten

i Uppsala och Lund skola — med den minskning i sin undervisnings-skyldighet såsom professorer, som må av universitetskanslern, på sätt i § 104 av universitetsstatuterna sägs, dem medgivas — utan särskild ersättning vid provårskurserna i sagda städer hålla föreläsningar över viktigare delar av det svenska undervisningsväsendets historia och nuvarande organisation samt, där så kan finnas önskvärt och utrymme inom vederbörande provårskurs därför kan beredas, vid samma kurs hålla föreläsningar eller med lärarkandidaterna anställa övningar i allmän pedagogik och metodik, allt till en omfattning av minst tio timmar för läsår för vardera professorn.

[149.]

Det skulle nu kunna synas, att dessa bestämmelser borde leda till någon nedsättning i det behövliga provårsanslaget. Jag skall strax återkomma härtill. Dessförinnan vill jag omnämna ett annat av Kungl. Maj:t den 25 februari 1916 fattat beslut, som medfört, att den av mig i det föregående omnämnda besparingen i följd av beslutet den 23 oktober 1915 icke vidare kan påräknas; i mitt uttalande antyddes ju ock en önskan att i stället vinna en minskning i anslagsbeloppet på annat sätt, nämligen just genom att professorerna i pedagogik ålades viss undervisning i provåret.

Läroverksöverstyrelsen hade framhållit svårigheten att för den bestämda ersättningen av 20 kronor för timme förvärva lämpliga föreläsare och kursledare för provåret samt hemställt, dels att en nedsättning i det ordinarie provårsanslaget, om en sådan ansåges böra vidtagas, måtte avvägabringas därigenom, att det beräknade arvodel för i provårskurserna i Uppsala och Lund ingående föreläsningar och övningar minskades med tillsammans 500 kronor, dels ock att Kungl. Maj:t täcktes förordna, att arvode till föreläsare och kursledare skulle tills vidare utgå med högst 25 kronor för timme.

Med anledning av överstyrelsens sistnämnda förslag fann Kungl. Maj:t, i sammanhang med sitt nyss omförmälda beslut den 25 februari 1916 om vederbörande professorers deltagande i provåret, gott med ändring därutinnan av beslutet den 23 oktober 1915 förordna, att till i provårsarbetet vid de allmänna läroverken i övrigt deltagande föreläsare och kursledare arvode finge tills vidare utgå med högst 25 kronor för föreläsning- eller övningstimme.

Då detta belopp, 25 kronor, är vad som i beräkningarna över provårsanslagens bestämmande förutsatts, synes som sagt den förut förväntade besparingen — i följd av maximibeloppets nedsättning — ej vara att emotse.

Men ej heller vederbörande professorers skyldighet att, på sätt ovan

[149.] nämnts, med minst tio timmars undervisning för läsåret deltaga i provårsarbetet i Uppsala och Lund lärar kunna leda till nedsättning av provårsanslagen. Det må först erinras, att den del av detta arbete, som skäliken kunnat uppdragas åt dem, icke är av obligatorisk natur. Det heter i provårsstadgan i fråga om de för professorerna nu anbefallda, ovan omnämnda föreläsningarna i svenska undervisningsväsendets historia m. m., att de skola äga rum, »där så lämpligen kan ske». För den art av provårsundervisning, av vilken dessa föreläsningar utgöra en del, hava, enligt läroverksöverstyrelsens till grund för de nuvarande anslagens bestämmande liggande förslag, blott tio timmar för läsår beräknats. Det är av berörda förhållanden tydligt, att för den undervisning, som anförtratts professorerna att utan ersättning bestrida, ej en motsvarande nedsättning i kostnadssumman kan göras. Härtill kommer, att, enligt vad mig meddelats, det visat sig, att antalet timmar för kurserna i talteknik äro för knappt tilltagna och måste ökas; den erfarenhet, som vunnits, sedan de nya bestämmelserna om provåret med höstterminen 1915 trätt i verksamhet, har ådagalagt, att undervisningen i talteknik bör vara individuell. Härav följer, att dessa timmar, för vilka ersättningen, på sätt nämnts, utgår med högst 25 kronor för timme, måste ökas i antal; de voro ursprungligen beräknade till 15 timmar för läsår.

Med hänsyn till vad sålunda förekommit synes det näppeligen vara skäl att vidtaga någon nedsättning av de för provåret anslagna medel.

I överensstämmelse med vad jag nu anför, har läroverksöverstyrelsen vid sin i underdånig skrivelse den 30 september 1916 framställda begäran om fortsatt anslag för uppehållande av provårskurserna i Göteborg hemställt, att därför måtte för år 1918 på extra stat beviljas enahanda belopp, som anvisats för varitdera av åren 1916 och 1917, eller 11,950 kronor.

I nyssnämnda skrivelse har överstyrelsen yttrat:

Då av en bifogad tabellbilaga framginge, att antalet till genomgående av vederbörlig provårskurs anmälda de senare åren varit och fortfarande vore högst betydande, jämfört med antalet av dem, som kunnat till provårskurs årligen hänvisas, och då vidare antalet av de vid de allmänna läroverken såsom extra ordinarie lärare anställda lärare, som icke genomgått provår, vore avsevärt, uppgående för närvarande till 114, syntes det överstyrelsen tydligt, att samma skäl, som föranlett riksdagen att för nu ifrågakörande ändamål anvisa medel, fortfarande vore gällande, och ansåge överstyrelsen, att anslaget för år 1918 borde utgå med samma belopp som under de två senaste åren.

Visserligen hade numera vid folkskoleseminariet i Göteborg upprättats en provårskurs för manliga lärarkandidater, men denna omständighet syntes, särskilt som antalet i kursen deltagande lärarkandidater vore jämförelsevis ringa (för närvarande 5), tills vidare icke i detta sammanhang böra tillmätas någon avgörande betydelse.

Under åberopande av vad jag under denna punkt anfört tillstyrker jag, att Eders Kungl. Maj:t tacktes föreslå riksdagen

att till upprätthållande under år 1918 vid högre realläroverket i Göteborg och vid högre latinläroverket därstädes av provårskurser för blivande lärare vid de allmänna läroverken bevilja på *extra stat* för år 1918 ett förslagsanslag, högst 11,950 kronor.

Privatläroverk.

20. Enskilda mellanskolor, <i>oförändrat ordinarie anslag</i>	kronor	70,000: —
21. Högre flickskolor, <i>oförändrat ordinarie anslag</i>	»	400,000: —
22. Högre goss- och samskolor, <i>oförändrat ordinarie anslag</i>	»	190,000: —
23. Enskilda lärarinneseminarier, <i>oförändrat ordinarie anslag</i>	»	30,000: —

Det gemensamma reservationsanslaget till privatläroverken, vilket bildas av nu nämnda fyra anslag, skulle sålunda bibehållas vid sitt nuvarande belopp, 690,000 kronor.

24. Lönstillägg åt lärarinnor vid statsunderstödda enskilda läroanstalter, <i>oförändrat ordinarie förslagsanslag</i>	kronor	280,000: —
25. Bidrag till de statsunderstödda enskilda läroanstalternas vikariatskassa, <i>oförändrat ordinarie förslagsanslag</i>	»	12,000: —

26. Tillfällig löneförbättring åt lärarpersonalen vid privatläroverken. Under punkten 144 här ovan har jag yttrat mig om en tillfällig löneförbättring för lärarpersonal vid vissa statens läroanstalter och angivit åtskilliga skäl, vilka synas mig motivera en åtgärd i dylik riktning. Utan att ännu vara beredd att framlägga definitiva förslag i denna fråga, har jag gjort framställningar, åsyftande att riksdagen i avbidan på proposition i ämnet måtte för ändamålet beräkna erforderliga medel på extra stat för år 1918.

Det är emellertid ej endast ovan berörda lärarkårer, vilka länge väntat på tillfredsställande lönereglering. Detsamma kan — om också kanske ej i lika hög grad — sägas vara fallet beträffande lärarpersonalen vid de stats-

[150.]

Tillfällig
löneförbättring
åt lärarpersonalen
vid privatläroverken.

understödda enskilda läroanstalterna. Hit äro att hänföra ej allenast de under rubriken privatläroverk i riksstaten upptagna skolformer — enskilda mellanskolor, högre flickskolor, högre goss- och samskolor samt enskilda lärarinneseminarier — utan även de kommunala mellanskolorna.

I fråga om förstnämnda kategori — privatläroverken — äro avlöningsförhållandena för där anställd lärarpersonal för närvarande föremål för lärarlönenämndens utredningsarbeten. Beträffande åter de kommunala mellanskolorna har lärarlönenämnden redan framlagt förslag i samband med frågan om lönereglering för lärare vid allmänna läroverk m. fl. läroanstalter.

Vad särskilt angår lärarpersonalen vid de kommunala mellanskolorna hade läroverksöverstyrelsen redan hösten 1915, bland framställningar avsedda att föreläggas 1916 års riksdag, hemställt om åtgärder för beredande åt denna personal av en tillfällig löneförbättring. I skrivelse den 30 september 1916 har överstyrelsen nu upprepat denna framställning. Då jag ansett skäl föreligga att föreslå en tillfällig löneförbättring för bland annat de allmänna läroverkens lärare, synes mig billigheten fordra, att åtgärder vidtagas, i syfte att även lärarna vid de kommunala mellanskolorna må komma i åtnjutande av en förbättring i sina nu knappt tillmätta löner.

Ävenledes i fråga om lärarpersonalen vid privatläroverken finner jag skäl tala för åtgärder i enahanda riktning. I anledning av särskilda framställningar dels från flick- och samskoleföreningen, dels ock från de enskilda läroverkens förbund har också läroverksöverstyrelsen i skrivelse den 24 november 1916 framlagt förslag i ämnet för nu nämnda läroanstalters vidkommande. Jag finner detta förslag vara förtjänt av beaktande men är ej beredd att nu yttra mig om förslagets detaljer.

Vid detta förhållande och under hänvisning till vad jag under punkten 158 i det följande ämnar föreslå i fråga om de kommunala mellanskolornas lärare får jag hemställa, det Eders Kungl. Maj:t tacktes föreslå riksdagen

Nytt anslag.

att, i avbidan på proposition angående anslag för beredande av tillfällig löneförbättring åt lärarpersonalen vid privatläroverken, beräkna för berörda ändamål på *extra stat* för år 1918 ett belopp av 310,000 kronor.

[151.]

27. Nybyggnad åt fackskolan för huslig ekonomi i Uppsala.

Nybyggnad åt
fackskolan
för huslig
ekonomi i
Uppsala.

En av de tre enskilda anstalter för utbildande av lärarinnor i huslig ekonomi, som för närvarande åtnjuta statsunderstöd, är Uppsala enskilda läroverks fackskola för huslig ekonomi. Denna läroanstalt har under årens lopp undergått en betydande utveckling, vilken medfört starkt behov av

ökat utrymme. Sedan styrelsen delvis med hjälp av medel, som på enskild väg insamlats, uppfört en tredjedel av planerad nybyggnad, visade sig likväl behovet av lokaltillökning så stort, att styrelsen år 1914 fann sig föranlåten att till Kungl. Maj:t inkomma med förnyad framställning om statsunderstöd till fortsättning av fackskolans nybyggnad. I anledning härav föreslog Kungl. Maj:t 1915 års riksdag att såsom bidrag till kostnaderna för fullföljande av påbörjad nybyggnad åt fackskolan bevilja ett anslag av 25,000 kronor att under de villkor, Kungl. Maj:t bestämde, utgå under åren 1916—1920 och därav på extra stat för år 1916 anvisa ett belopp av 5,000 kronor. Kungl. Maj:ts framställning bifölls av riksdagen.

Då Kungl. Maj:t den 9 juni 1916 ställde det för nämnda år anvisade beloppet till förfogande av styrelsen för Uppsala enskilda läroverk, tillika styrelse för omförmälda fackskola, ålades styrelsen att, i enlighet med uttalanden i riksdagens skrivelse den 27 maj 1915 angående regleringen av utgifterna under riksstatsens åttonde huvudtitel, dels före den 1 oktober 1917 till Kungl. Maj:t ingiva sammandrag av skolans räkenskaper för år 1916 för att tillställas riksdagens revisorer, dels ock, därest sådant av revisorerna påkallades, till dem ingiva de fullständiga räkenskaperna för skolans verksamhet under samma år.

Jämväl för år 1917 har av ifrågavarande anslag anvisats ett belopp av 5,000 kronor.

I underdänig ansökning, över vilken läroverks- och folkskolöverstyrelserna den 30 september 1916 avgivit infordrat utlåtande, har fackskolans styrelse nu anhållit, att av det utav riksdagen beviljade anslaget ytterligare ett belopp av 5,000 kronor måtte anvisas för år 1918.

Jag tillstyrker förslag till riksdagen

att av det såsom bidrag till kostnaderna för fullföljande av påbörjad nybyggnad åt fackskolan för huslig ekonomi i Uppsala beviljade anslaget å 25,000 kronor anvisa på *extra stat* för år 1918 ett belopp av 5,000 kronor.

28. Utbildningskurser för lärarinnor i huslig ekonomi. Sedan åtskilliga år tillbaka har å extra stat statsunderstöd anvisats till tre enskilda läroanstalter för utbildning av lärarinnor i huslig ekonomi. En av dessa läroanstalter är Uppsala enskilda läroverks fackskola för huslig ekonomi, där tre särskilda utbildningskurser av ifrågavarande slag äro inrättade; en annan dylik kurs är anordnad vid Ateneum för flickor i Stockholm, och i Göte-

[152.]
Utbildnings-
kurser för lä-
rarinnor i hus-
lig ekonomi.

[152.] borg är en motsvarande kurs upprättad av stadens allmänna folkskolestyrelse. Statsunderstöden till dessa utbildningskurser äro sammanförda till ett anslag å riksstatens åttonde huvudtitel under rubriken: till utbildningskurser för lärarinnor i huslig ekonomi, och utgå för år 1917 till fackskolan för huslig ekonomi i Uppsala med 23,600 kronor, till styrelsen för aktiebolaget Ateneum för flickor i Stockholm med 4,000 kronor och till Göteborgs allmänna folkskolestyrelse likaledes med 4,000 kronor, tillhoppa 31,600 kronor.

Understöden äro beviljade att utgå under de villkor, Kungl. Maj:t kan finna skäligt bestämma. Nu gällande bestämmelser äro meddelade genom nådigt brev den 30 juni 1916 samt innehålla:

1) att undervisningen vid de utbildningskurser, för vilka understödet är avsett, skall bedrivas efter plan, som blivit gillad av läroverksöverstyrelsen och folkskolöverstyrelsen;

2) att för undervisningen skola tillhandahållas lokaler och materiell, som godkännas av överstyrelserna;

3) att i varje årskurs ej må intagas större antal elever, än att sammanlagda antalet elever i årskursen utgör högst 16;

4) att avlöningsförmånerna för lärarinna i huslig ekonomi vid ifrågavarande utbildningskurser ej få understiga de avlöningsförmåner, som för lärarinna i huslig ekonomi äro stadgade genom nådiga kungörelsen den 21 februari 1914 om ändrad lydelse av vissa bestämmelser i nådiga kungörelsen den 29 oktober 1909 angående avlöning av lärarinnorna vid statsunderstödda enskilda läroanstalter samt angående statsunderstöd åt dessa läroanstalter m. m.;

5) att, vad angår tillsyn och inspektion, de utbildningskurser vid fackskolan för huslig ekonomi i Uppsala, till vilka understöd utgår från de nu anvisade medlen, skola vara underkastade särskild inspektion av läroverks- och folkskolöverstyrelserna samt att utbildningskurserna i Stockholm och Göteborg skola stå under närmare tillsyn av en inspektor, som för kursen å vardera av dessa orter utses av läroverksöverstyrelsen och folkskolöverstyrelsen, och därjämte vara underkastade särskild inspektion av nämnda överstyrelser; skolande vid ombyte av föreståndare för nu omförmälda kurser anmälan därom ofördröjligen göras, så vitt kurserna vid fackskolan i Uppsala angår, av vederbörande enligt stadgarna för sällskapet Uppsala enskilda läroverk av Kungl. Maj:t förordnade inspektor vid fackskolan samt i fråga om kurserna i Stockholm och Göteborg av de av överstyrelserna utsedda inspektorerna, varvid det tillika åligger inspektorerna att till överstyrelserna insända vederbörliga intyg om nyantagen föreständares skicklighet att förestå anstalt av ifrågavarande slag;

6) att föreståndaren inom en månad efter varje arbetstermins början skall ingiwa till ecklesiastikdepartementets statistiska avdelning ett exemplar och till vardera av överstyrelserna ett exemplar av den för utbildningskurserna bestämda arbetsordningen samt förteckning över lärare och lärarinnor ävensom uppgift å antalet elever;

7) att föreståndaren omedelbart efter läsarets slut skall avlämna till ecklesiastikdepartementet ett exemplar, till departementets statistiska avdelning två exemplar och till vardera av överstyrelserna två exemplar av tryckt redogörelse för utbildningskursernas verksamhet m. m.;

8) att styrelsen eller föreståndaren därjämte skall rörande utbildningskurserna lämna de upplysningar, som av chefen för ecklesiastikdepartementet eller överstyrelserna infordras; samt

9) att utbildningskurserna ytterligare skola vara underkastade de nya eller ändrade bestämmelser, som Kungl. Maj:t finner gott meddela.

Från vederbörande skolstyrelser hava gjorts framställningar om fortsatta understöd med oförändrade belopp för verksamhetens bedrivande under år 1918, och hava dessa framställningar av läroverksöverstyrelsen och folkskolöverstyrelsen med underdånigt utlåtande den 30 september 1916 överlämnats till Kungl. Maj:t.

Då jag anser, att anslag till ifrågavarande verksamhet fortfarande bör utgå, hemställer jag om förslag till riksdagen

att till understöd under de villkor, Kungl. Maj:t kan finna skäl bestämma, till utbildningskurser för lärarinnor i huslig ekonomi anvisa på *extra stat* för år 1918 ett förslagsanslag, högst 31,600 kronor, att utgå till fackskolan för huslig ekonomi i Uppsala med högst 23,600 kronor, styrelsen för aktiebolaget Ateneum för flickor i Stockholm med högst 4,000 kronor och Göteborgs allmänna folkskolestyrelse likaledes med högst 4,000 kronor.

29. Understöd till läroanstalter för utbildande av lärarinnor i handarbete. [153.] På extra stat för vart och ett av åren 1915—1917 har riksdagen såsom understöd till en var av tre läroanstalter för utbildande av lärarinnor i handarbete anvisat ett belopp av 3,700 kronor att utgå enligt de bestämmelser, Kungl. Maj:t kunde finna gott meddela. Dessa läroanstalter äro: högre handarbetslärarinneseminariet vid Maria Nordenfelts kvinnliga yrkesskola i Göteborg, Andrea Eneroths handarbetsskola och seminarium i Stockholm samt föreningen Handarbetets vänner och Hulda Lundins högre slöjdseminarium i Stockholm.

Understöd till
läroanstalter
för utbildande
av lärarinnor
i handarbete.

Bestämmelser i ämnet hava av Kungl. Maj:t utfärdats genom nådigt brev den 26 juni 1915. Mellan föreningen Handarbetets vänner och Hulda Lundins slöjdkurs är det dem gemensamt för år 1917 tilldelade beloppet 3,700 kronor så fördelat, att styrelsen för föreningen fått 1,700 kronor och ägarna av slöjdkursen 2,000 kronor.

Läroverks- och folkskolöverstyrelserna hava nu, med överlämnande av vederbörande skolstyrelsens ansökningar, i underdånig skrivelse den 30 september 1916 tillstyrkt extra anslag till ifrågavarande undervisningsanstalter jämväl för år 1918 och till enahanda belopp som förut är nämnt.

Då jag anser dessa anslag fortfarande vara behövliga, hemställer jag om förslag till riksdagen

att till understöd enligt de bestämmelser, Kungl. Maj:t kan finna gott meddela, till läroanstalter för utbildande av handarbetslärarinnor anvisa på *extra stat* för år 1918 ett förslagsanslag, högst 11,100 kronor, att utgå till *dels* högre handarbetslärarinneseminarier vid Maria Nordenfelts kvinnliga yrkesskola i Göteborg, *dels* Andrea Eneroths handarbetsskola och seminarium i Stockholm samt *dels* föreningen Handarbetets vänner och Hulda Lundins högre slöjdseminarium i Stockholm med högst 3,700 kronor för en var av nämnda tre läroanstalter.

[154.]

Resestipendier åt lärarpersonalen vid enskilda läroanstalter.

30. **Resestipendier åt lärarpersonalen vid enskilda läroanstalter.** Riksdagen har år 1914 till resestipendier åt lärarpersonalen vid enskilda läroanstalter under de villkor och bestämmelser, Kungl. Maj:t kunde finna gott föreskriva, på *extra stat* för år 1915 beviljat ett anslag av 9,000 kronor.

Med återopande av vad jag anfört i början av min framställning rörande anslagsbehoven under åttonde huvudtiteln hemställer jag om förslag till riksdagen

att medgiva, att det på *extra stat* för år 1915 beviljade anslag av 9,000 kronor till resestipendier åt lärarpersonalen vid enskilda läroanstalter må under de villkor och bestämmelser, Kungl. Maj:t kan finna gott föreskriva, för enahanda ändamål användas under år 1918.

[155.]

Resestipendier och studieunderstöd åt skolkökslärarinnor.

31. **Resestipendier och studieunderstöd åt skolkökslärarinnor.** Riksdagen har år 1914 till resestipendier och till studieunderstöd åt föreståndarinnor och lärarinnor vid lärarinneutbildningsanstalter i huslig ekonomi ävensom åt skolkökslärarinnor vid andra läroanstalter under de villkor och bestämmelser, Kungl. Maj:t kunde finna gott föreskriva, anvisat på *extra stat* för år 1915 ett belopp av 2,000 kronor.

Med återopande av vad jag anfört i början av min framställning rörande anslagsbehoven under åttonde huvudtiteln, hemställer jag om förslag till riksdagen

att medgiva, att det på *extra stat* för år 1915 anvisade belopp av 2,000 kronor till resestipendier och till studieunderstöd åt föreståndarinnor och lärarinnor vid

lärarinneutbildningsanstalter i huslig ekonomi ävensom åt skolkökslärarinnor vid andra läroanstalter må under de villkor och bestämmelser, Kungl. Maj:t kan finna gott föreskriva, för enahanda ändamål användas under år 1918.

Kommunala mellanskolor.

32. **Understöd åt kommunala mellanskolor.** År 1909, då den nya skolformen kommunala mellanskolor inrättades, beviljades ett förslagsanslag å 10,000 kronor, ur vilket anslag statsunderstöd till dessa skolor skulle utgå. Skolornas antal växte emellertid hastigt, och vid 1913 års riksdag höjdes förslagsanslaget till 200,000 kronor. Redan i 1915 års riksstat blev det upptaget till 300,000 kronor; i riksstaten för år 1916 höjdes anslaget ytterligare till 320,000 kronor, och med detta belopp är det uppfört även i 1917 års riksstat.

[156.]

Understöd åt
kommunala
mellanskolor.

Läroverksöverstyrelsen har nu ansett, att anslaget bör ytterligare höjas. I underdånig skrivelse den 30 september 1916 erinrar överstyrelsen, huru som ovannämnda belopp av 300,000 kronor beräknats för 30 kommunala mellanskolor och att, då två sådana skolor ansågos skola tillkomma under år 1915, den oförmåda höjningen till 320,000 kronor ägde rum. Höjningen hade skett under antagande, såsom jämväl förut varit förhållandet, att det totala bidraget av statsmedel till en kommunal mellanskola i medeltal utgjorde 9,800 kronor, vadan för två nya skolor skulle fordras ett anslagsbehov av 19,600 kronor eller i runt tal 20,000 kronor.

Härefter yttrar överstyrelsen i sin nyssnämnda skrivelse:

I underdånig skrivelse den 30 september 1915 angående riksdagspetita beträffande kommunala mellanskolor anmälde överstyrelsen, att den av överstyrelsen i skrivelse den 30 september 1914 beräknade ombildningen under år 1915 av två skolor till kommunala mellanskolor dittills icke ägt rum; och uttalade överstyrelsen den meningen, att ombildningen icke heller under återstoden av kalenderåret 1915 skulle komma till stånd. Däremot beräknade överstyrelsen, att under år 1916 skulle tillkomma ytterligare två kommunala mellanskolor, så att antalet sådana skolor vid 1917 års ingång skulle uppgå till 32.

Den här beräkning har hittills visat sig i det hela riktig, i det att den ena av de i överstyrelsens ovannämnda underdåniga skrivelse den 30 september 1915 oförmåda läroanstalter, nämligen Laholms privata samskola, numera är ombildad till kommunal mellanskola med tillerkänd rätt till statsunderstöd redan från och med höstterminen 1915, samt att den andra i berörda skrivelse avsedda läroanstalten, nämligen Mjölby samskola, under höstterminen 1916 torde komma att ombildas till kommunal mellanskola.

[156.]

Enligt en av överstyrelsen vid början av höstterminen 1916 gjord ny beräkning kommer med all sannolikhet under år 1917 framställning att göras rörande ombildning av ytterligare två läroanstalter till kommunala mellanskolor, nämligen av Bodens privata samskola samt av Orsa högre folkskola.

Vid början av år 1918 torde alltså finnas i verksamhet 34 kommunala mellanskolor i riket; och med hänsyn till detta förhållande anser överstyrelsen, att en höjning av det nuvarande å ordinarie stat uppförda förslagsanslaget till kommunala mellanskolor å 320.000 kronor på grund av tillkomsten av nyssnämnda två nya skolor bör vidtagas med ett belopp av 20.000 kronor.

I sin ovanstående underdåniga skrivelse den 30 september 1914 har överstyrelsen vidare tagit i övervägande, huruvida en höjning i berörda förslagsanslag skulle anses erforderlig till följd av upprättandet, enligt gällande bestämmelser, av s. k. parallellavdelningar vid vissa kommunala mellanskolor. Överstyrelsen anförde, bland annat, att intill sistnämnda dag under år 1914 vid sex olika kommunala mellanskolor upprättats tillsammans elva parallellavdelningar samt att, då statsunderstödet för varje sådan avdelning kunde beräknas uppgå till omkring 1,800 kronor, det totala understödsbeloppet av statsmedel för dessa parallellavdelningar utgjorde 19,800 kronor för helt år. Då emellertid det av överstyrelsen beräknade medeltalet, 9,800 kronor eller i runt tal 10.000 kronor, för statsunderstödet till en kommunal mellanskola vore så pass högt tilltaget, att det dåvarande antalet i verksamhet varande parallellavdelningar icke syntes behöva medföra en ökning av det förut beräknade förslagsanslaget för år 1916, ansåg överstyrelsen någon höjning i berörda anslag på denna grund för det dåvarande icke böra ifrågasättas.

Sedan överstyrelsen efter verkställd undersökning vid början av hösttermien 1916 rörande ifrågavarande förhållanden inhämtat, att vid åtta olika skolor finnas upprättade tillsammans fjorton parallellavdelningar, varjämte från en skola gjorts ansökan om tillstånd att upprätta en dylik avdelning, mot vilken anhållan intet torde vara att erinra, har överstyrelsen tagit frågan om anslagets höjning på ovanstående grund under förnyad omprövning; men har överstyrelsen ansett, att ökningen i parallellavdelningarnas antal hittills varit så jämförelsevis ringa, att någon höjning i anslaget på denna grund icke torde vara erforderlig.

På grund av vad sålunda anförts har överstyrelsen hemställt om åtgärder för förslagsanslagets höjande till 340,000 kronor.

Departementsschefen.

Läroverksöverstyrelsens nu förevarande framställning anser jag böra föranleda förslag till riksdagen om den av överstyrelsen ifrågasatta anslagsförhöjningen. Då jag under nästföljande punkt kommer att hemställa om förslag till riksdagen att bevilja ett särskilt ordinarie förslagsanslag till undervisning i slöjd vid de kommunala mellanskolorna, torde, i likhet med vad som är fallet med anslagen till högre folkskolor och folkhögskolor, det nu förevarande anslaget hädanefter böra uppföras i riksstaten under titeln: »Understöd åt kommunala mellanskolor».

I sammanhang med förhöjning av förslagsanslaget till kommunala mellanskolor har pläгат undersökas, huruvida i anledning av en läroanstalts övergång från annan skoltyp till den kommunala mellanskolans man borde

sänka något anslag, från vilket läroanstalten dittills åtnjutit statsunderstöd. Så vitt angår Bodens privata samskola är en dylik undersökning ej av nöden, enär densamma ej åtnjutit statsunderstöd. Vad angår Orsa högre folkskolas möjligen förestående övergång till kommunal mellanskola återkommer jag till denna fråga i det följande, när jag under punkten 194 yttrar mig om anslaget till högre folkskolor.

Jag tillstyrker, att Eders Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

att höja det å *ordinarie stat* uppförda förslagsanslaget till kommunala mellanskolor från dess nuvarande belopp, 320,000 kronor, till 340,000 kronor, eller med 20,000 kronor, ävensom besluta, att anslaget skall uppföras i riksstaten under den förändrade benämningen: Understöd åt kommunala mellanskolor.

Ökat anslag.

33. **Undervisning i slöjd vid kommunala mellanskolor.** Såsom nedan i denna punkt skall vidare omnämnas, har staten visat omvårdnad om undervisningen i slöjd vid åtskilliga slag av läroanstalter. För anordnande av denna undervisning hava särskilda anslag blivit av riksdagen beviljade, så år 1904 för slöjdundervisning vid de allmänna läroverken och år 1915 för dylik undervisning i högre folkskolor. Läroverksöverstyrelsen har nu önskat bereda de kommunala mellanskolorna enahanda förman och har i underdånig skrivelse den 30 september 1916 i avseende härå anfört:

[157.]

Undervisning i slöjd vid kommunala mellanskolor.

Samma skäl, som ansetts föreligga för beviljandet av anslag till undervisning i slöjd vid de allmänna läroverken, torde till väsentlig del kunna återopas som stöd för kravet på anslag till slöjdundervisning vid kommunala mellanskolor. Därtill kommer, att den kommunala mellanskolan i flera kommuner, såsom varande den enda där förefintliga överbyggnaden på folkskolan, måste i viss mån söka fylla även den högre folkskolans allmänna uppgift: att åt de barn, som efter slutad folkskolekurs önska ytterligare under ett eller annat år fortsätta sina studier utan avsikt att avlägga realskol-examen, meddela ett högre mått av allmänt medborgerlig och praktisk bildning. Slutligen må även den omständigheten tagas i betraktande, att kommunala mellanskolor kunna uppstå genom utbildning av högre folkskolor, som förut infört slöjdundervisning och jämväl åtnjutit statsunderstöd för densamma. Efter utbildningen skulle en sådan skola förlora möjligheten att erhålla understöd av detta slag, vilket kanske i många fall finge till följd, att slöjdundervisningen avfördes från skolans undervisningsplan, en åtgärd, som ingalunda skulle bidra till främjande av lärjungarnas allsidiga utveckling. Överstyrelsen tillåter sig i detta sammanhang jämväl erinra därom, att enskilda högre goss- och samskolor kunna erhålla särskilt statsunderstöd för undervisning i praktiska ämnen, nämligen dels för undervisning i huslig ekonomi, dels ock för undervisning i slöjd eller därmed jämförligt annat praktiskt arbete.

[157.]

För närvarande meddelas undervisning i slöjd endast i några få kommunala mellanskolor, inalles fyra (Huskvarna, Ronneby, Tranås och Vara). Genom att bereda de kommunala mellanskolorna möjlighet att erhålla statsanslag för slöjdundervisningen skulle säkerligen en önskvärd förändring i berörda förhållande åvägbringas. Visserligen synes svårighet förefinnas att i mellanskolans högre klasser bereda utrymme för denna undervisning, men åtminstone i någon av de båda lägsta klasserna bör möjlighet därtill finnas.

Om statsunderstöd till undervisning i slöjd vid de kommunala mellanskolorna, såsom lämpligt synes vara, beräknas efter samma måttstock som i fråga om de allmänna läroverken, d. v. s. efter 150 kronor årligen för varje slöjddavdelning av 15 lärjungar, torde tills vidare för ifrågavarande ändamål en jämförelsevis ringa anslagssumma vara tillräcklig, då väl denna undervisning endast efter hand kommer att upptagas vid skolorna, i den mån kommunerna anskaffa ändamålsenliga lokaler med nödig inredning för densamma. Antalet kommunala mellanskolor uppgår för närvarande till 31. Om under de närmast kommande åren en tredjedel av dessa skolor beräknas taga i anspråk anslag till slöjdundervisning, i de flesta fall till en slöjddavdelning, endast undantagsvis till två sådana, skulle tills vidare det för ändamålet erforderliga anslaget ej behöva sättas högre än till 2,000 kronor. Detta anslag torde böra uppföras såsom örslagsanslag på ordinarie stat.

Departement-
schefen.

Det torde vara överflödigt att här utförligare framhålla värdet av slöjdundervisningen vid våra läroanstalter. Ur både pedagogisk, hygienisk och social synpunkt har ju denna undervisning redan tillerkänts en stor betydelse, och staten har livligt behjärtat angelägenheten av slöjdundervisning åt skolornas elever. Redan av 1877 års riksdag beviljades på ordinarie stat ett särskilt anslag för undervisning i manlig slöjd vid rikets folkskolor; för undervisning i kvinnlig slöjd vid dessa skolor finnes likaledes ett ordinarie anslag att tillgå allt sedan år 1897; från och med läsåret 1905—1906 har särskilt statsbidrag ur därtill å ordinarie stat anvisade medel kunnat erhållas för undervisning i manlig slöjd vid statens realskolor och samskolor, och till lärarinnor i kvinnligt handarbete vid dessa samskolor har arvode utgått av statsmedel från och med sagda läsår. Från och med år 1916 finnes slutligen å ordinarie stat uppfört ett särskilt anslag för undervisning i slöjd vid högre folkskolor. Samtliga nu nämnda anslag äro uppförda såsom förslagsanslag.

Även till enskild högre gosskola eller samskola kan understöd för undervisning i slöjd utgå.

Jag bör i detta sammanhang erinra om att slöjd införts såsom undervisningsämne vid statens folkskoleseminarier och därmed förenade övningsskolor. Detta är en naturlig konsekvens av den stora utsträckning, som slöjdundervisningen vunnit inom folkskolorna.

Av de kommunala mellanskolorna hava, såsom överstyrelsen anfört, endast ett fåtal anordnat slöjdundervisning. Det synes mig emellertid på

grund av slöjdundervisningens ovan omförmälda betydelse vara i hög grad önskligt, att sådan undervisning mera allmänt kommer till stånd vid dessa skolor.

[157.]

Att så icke redan skett torde i avsevärd grad hava sin grund i bristande tillgång på medel. I alla händelser lär det statsanslag, som utgår till kommunal mellanskola, icke vara beräknat med hänsyn tagen till anordnande av slöjdundervisning. Men bästa sättet för att sprida slöjdundervisningen bland de kommunala mellanskolorna vore utan tvivel att be-
reda dem statsunderstöd härför.

Ett sådant understöd kunde ju tänkas utgå ur det förslagsanslag, som å ordinarie stat är uppfört för de kommunala mellanskolorna. Detta anslags belopp är för år 1917 satt till 320,000 kronor, och för år 1918 föreslår jag detsamma höjt till 340,000 kronor (se punkten 156). Anslagsbeloppet är visserligen från början rymligt tilltaget men torde, sedan numera utan anslagets särskilda förhöjning understöd för parallellavdelningar därur få utgå, ej böra tagas i anspråk för särskilda understöd till slöjdundervisning. Liksom för undervisning i slöjd vid folkskolor, statens realskolor och samskolor samt högre folkskolor synes alltså för slöjdundervisning vid de kommunala mellanskolorna ett särskilt förslagsanslag böra uppföras i riksstaten. I fråga om detta anslags storlek förenar jag mig med läroverksöverstyrelsen.

Förutnämnda anslag till undervisning i slöjd vid allmänna läroverk är av riksdagen beviljat att sålunda användas, att vid läroverk, som visat sig äga på ändamålsenligt sätt anordnad slöjdundervisning, årligen få utgå 150 kronor för varje slöjdavdelning av 15 lärjungar. Motsvarande bestämmelse torde böra fästas vid ett eventuellt riksdagsanslag till slöjdundervisning vid de kommunala mellanskolorna. Åt överstyrelsen är genom nådig kungörelse den 2 juni 1905 anförtrött att i enlighet med nämnda, av riksdagen angivna grunder besluta beträffande anslag av ifrågavarande medel till de särskilda läroverken, varjämte i kungörelsen lämnats vissa föreskrifter rörande den ordning, vari ansökning om sådant anslag skall göras, ävensom angående utbetalning av beviljat anslag. Även i dessa avseenden synas i huvudsak likartade bestämmelser böra meddelas rörande de kommunala mellanskolornas slöjdundervisningsanslag. Jag anser mig här böra återgiva nyssberörda, i fråga om de allmänna läroverken lämnade föreskrifter. De innehålla:

att ansökning om anslag till slöjdundervisning skall göras hos överstyrelsen av vederbörande rektor, vad samskola angår efter beslut av skolans styrelse;

att ansökningen, som skall avse läsår, skall till överstyrelsen ingivas för varje läsår före den 1 nästföregående maj;

att vid ansökningen skola fogas uppgifter om

1) storleken och beskaflenheten av den för slöjdundervisningen avsedda lokal;
2) antalet lärjungar, som under vardera terminen av läsåret närmast före det, vilket ansökningen avser, deltagit i slöjdundervisningen, för såvitt sådan undervisning under nämnda terminer meddelats vid läroverket;

3) antalet lärjungar, som beräknas komma att delta i slöjdundervisningen, och antalet slöjdavdelningar, som därför anses erforderliga under det läsår, ansökningen avser, samt de beräknade kostnaderna för denna undervisning;

4) de bidrag till slöjdundervisningen, som utgå av donationer, kommuner eller enskilda; samt

5) de avgifter, som erlagts av de i slöjdundervisningen deltagande lärjungarna;

att överstyrelsen skall, sedan ansökningarna blivit prövade, om de beviljade anslagen underrätta statskontoret och Kungl. Maj:ts vederbörande befallningshavande; ävensom

att de beviljade anslagen skola på rekvisition av rektor utbetalas av statskontoret för läroverken i Stockholm samt av Kungl. Maj:ts vederbörande befallningshavande för läroverken i landsorten med ena hälften under december och andra hälften under juni månad, under förutsättning att rektor vid rekvisitionen av det beviljade anslaget intygar, att slöjdundervisningen vid läroverket under terminen meddelats i det antal avdelningar, som motsvarar anslaget.

På grund av det ovan anförda hemställer jag, att Eders Kungl. Maj:t tacktes föreslå riksdagen

Nytt anslag.

att till främjande av slöjdundervisningen vid de kommunala mellanskolorna bevilja på *ordinarie stat* ett förslagsanslag å 2,000 kronor med titel: »Undervisning i slöjd vid kommunala mellanskolor», att enligt av Kungl. Maj:t meddelade föreskrifter användas sålunda, att till kommunal mellanskola, som visat sig äga på ändamålsenligt sätt anordnad slöjdundervisning, årligen må utgå 150 kronor för varje slöjdavdelning av femton lärjungar.

[158.]

Tillfällig
löneförbättring
åt lärarpersonalen
vid kommunala mellanskolor.

34. **Tillfällig löneförbättring åt lärarpersonalen vid kommunala mellanskolor.** Hänvisande till vad jag i det föregående under punkten 150 anført såsom motivering till förslag om anslag för beredande av tillfällig löneförbättring åt lärarpersonalen vid privatläroverken, tillstyrker jag, att Eders Kungl. Maj:t tacktes föreslå riksdagen

Nytt anslag.

att, i avbidan på proposition angående anslag för beredande av tillfällig löneförbättring åt lärarpersonalen vid kommunala mellanskolor, beräkna för berörda ändamål på *extra stat* för år 1918 ett belopp av 35,000 kronor.

35. **Resestipendier åt lärarpersonalen vid kommunala mellanskolor.** Riksdagen har år 1914 till resestipendier åt lärarpersonalen vid kommunala mellanskolor under de villkor och bestämmelser, Kungl. Maj:t kunde finna gott föreskriva, beviljat på extra stat för år 1915 ett anslag av 1,200 kronor.

Med åberopande av vad jag anfört i början av min framställning rörande anslagsbehoven under åttonde huvudtiteln hemställer jag om förslag till riksdagen

att medgiva, att det på *extra stat* för år 1915 beviljade anslag av 1,200 kronor till resestipendier åt lärarpersonalen vid kommunala mellanskolor må under de villkor och bestämmelser, Kungl. Maj:t kan finna gott föreskriva, för enahanda ändamål användas under år 1918.

[159.]

Resestipendier åt lärarpersonalen vid kommunala mellanskolor

Folkundervisningen.

Folkskolöverstyrelsen.

36. **Folkskolöverstyrelsen.** Vid bifall till de särskilda förslag, som jag under punkterna 161 och 162 i det följande framlägger, kommer det å folkskolöverstyrelsens ordinarie stat uppförda anslaget för tillfällig adjunktion, vikariatsersättning, expenser m. m., nu 14,300 kronor, att höjas med 5,075 kronor till 19,375 kronor samt det i riksstaten uppförda ordinarie anslaget till folkskolöverstyrelsen, nu 77,900 kronor, att höjas med 17,675 kronor, vadan detta anslags belopp år 1918 skulle komma att utgöra 95,575 kronor.

[160.]

Folkskolöverstyrelsen.

37. **Nya tjänster hos folkskolöverstyrelsen m. m.** I skrivelse den 30 september 1916 har folkskolöverstyrelsen hemställt, att förslag måtte avlåtas till riksdagen om dels uppförande å överstyrelsens ordinarie stat av vissa nya befattningshavare hos överstyrelsen, dels den å nämnda stat uppförda vaktmästarbefattningens utbytande mot en förste vaktmästarbefattning, dels ock höjande av den å samma stat upptagna anslagsposten för tillfällig adjunktion, vikariatsersättning, expenser m. m.

[161.]

Nya tjänster hos folkskolöverstyrelsen m. m.

Överstyrelsen yttrar sig först i allmänhet om behovet av ökade arbetskrafter och om höjning av vissa anslag samt anför därvid:

I den underdåniga framställning rörande anslagsbehov för folkundervisningen under budgetåret 1917, som överstyrelsen den 30 september 1915 avgivit, hade över-

Bihang till riksdagens protokoll 1917. 1 saml.

[161.]

styrelsen framhållit, hurusom erfarenheten visat, såväl att arbetskrafterna inom överstyrelsens kansli varit i behov av förstärkning, som ock att det överstyrelsen anvisade anslaget för tillfällig adjunktion, vikariatersättning, expenser m. m. vore för sitt ändamål otillräckligt. På grund av nödvändigheten att under rådande förhållanden iakttaga all möjlig sparsamhet med statens medel hade överstyrelsen likväl — under förhoppning att med utnyttjande till det yttersta av förhandenvarande arbetskrafter och anslagsmedel kunna ändock lösa de överstyrelsen föreliggande arbetsuppgifter — ansett sig böra avstå från att framställa några förslag om anslagsökningar.

Att alltför största sparsamhet med statens medel av de rådande förhållandena nödvändiggjordes, insåge överstyrelsen till fullo, och överstyrelsen ville vid sina anslagsäskanden söka så långt som möjligt ställa sig till efterrättelse den till överstyrelsen ställde uppmaning att vid avgivande av förslag beträffande anslag att äskas hos 1917 års riksdag iakttaga all den sparsamhet, som lämpligen låte sig göra.

Men liksom överstyrelsen överhuvud måste känna sig förpliktad att i de fall, där enligt dess uppfattning viktiga behov av ekonomisk art ovillkorligen måste tillgodoses, för att de institutioner det gällde skulle fylla sin uppgift och kunna på tillfredsställande sätt hållas i verksamhet, därom hos Kungl. Maj:t göra anmälan, så hade de ytterligare erfarenheter i fråga om arbetet inom överstyrelsen, som numera kunnat vinnas, och de beräkningar rörande dispositionen av överstyrelsens arbetskrafter och medel under den närmaste framtiden, som kunnat göras, bibragt överstyrelsen den övertygelsen, att överstyrelsen icke kunde vara försvarad med att längre uppskjuta en framställning rörande den ökning av överstyrelsens arbetskrafter och den böjning av till överstyrelsens verksamhet anvisade anslag, som överstyrelsen funne för ett behörigt fullgörande av överstyrelsens arbetsuppgift vara av nöden.

Då planerna för inrättande av ett centralt ämbetsverk för ledningen av folkundervisningsväsendet i riket uppgjordes och stat för det nya ämbetsverket, folkskolöverstyrelsen, första gången bestämdes, hade jämförelsevis få hållpunkter funnits för ett bedömande av omfånget och i vissa fall även arten av det arbete, som skulle komma att åligga detsamma. Visserligen hade ju varit tydligt, att överstyrelsens blivande arbetsområde vore synnerligen vidsträckt och att på grund av otillräckliga arbetskrafter inom folkundervisningsväsendets dittillsvarande centrala ledning i ecklesiastikdepartementet väsentliga sidor av det arbete, som bort av den centrala ledningen utföras, måst efter sättas. Men huru stor arbetsmängden i verkligheten skulle komma att bli och vilka arbetskrafter den skulle kräva, därom hade blott förmodanden med en viss grad av sannolikhet kunnat framställas. Närmast till hands hade ju legat en jämförelse med det redan befintliga centrala ämbetsverket för det högre skolväsendet, läroverksöverstyrelsen. I det hela hade också denna styrelse fått tjäna som förebild för det nya ämbetsverkets organisation, och med ett par undantag hade folkskolöverstyrelsens stat blivit bestämd i likhet med den för läroverksöverstyrelsen gällande.

En jämförelse med läroverksöverstyrelsen vore uppenbarligen lika naturlig som berättigad. Det nya ämbetsverket hade ju en uppgift i fråga om ledningen av undervisnings- och uppfostringsarbetet i vårt land, som, låt vara att den avsåge andra grupper av den uppväxande ungdomen, dock beträffande både sitt syfte och medlen för sin verksamhet vore på det närmaste besläktad med den uppgift, läroverksöverstyrelsen hade sig anförtrodd. För så vitt det gällde rena undervisnings- och uppfostringsfrågor, torde också arbetet inom de båda ämbetsverken te sig väsentligen likartat. I förvalningstekniskt avseende åter förefunnnes mellan de båda ifrågakvarande förvaltningsområdena, det högre skolväsendet och folkundervisningen, en bestämd och med avse-

ende på deras administrerande betydelsefull olikhet. Denna olikhet betingades av mängden, men framför allt utav den mångfaldiga och växlande beskaffenheten av de läroanstalter, som vore ställda under folkskolöverstyrelsens inseende. Å ena sidan hade sålunda överstyrelsen att taga en mera omedelbar befattning med ett jämförelsevis begränsat antal läroanstalter, ordnade enligt ett fåtal bestämt utpräglade och i de enskilda fallen föga varierande typer, i första rummet folk-koleseminarierna. Å andra sidan tillkomme det överstyrelsen att öva inseende och ledning beträffande ett mycket stort antal läroanstalter av skilda typer och med synnerligen olikartade förutsättningar. Och dess verksamhet med avseende å dessa läroanstalter, det stora flertalet av dem, som vore ställda under dess inseende, komme blott att i jämförelsevis mindre omfattning avse de särskilda anstalterna utan fast mera hela grupper av dem och till väsentlig del bestå i utformandet av allmänna normer för anstalternas organisation och verksamhet och ett allmänt och i de flesta fall mera medelbart, av olika mellanbänder förmedlat övervakande av deras arbete, något som förutsatte en livlig men också tidskrävande förbindelse med provinsialstyrelser, inspektörer och lokala skolstyrelser. Där frågor rörande särskilda läroanstalter av nu berörda art komme under överstyrelsens prövning, företedde de i allmänhet, på grund av skolväsendets olikartade anordning på olika orter och de växlande lokala betingelserna därför, en högeligen varierande beskaffenhet och krävde därför ock en växlande och individualiserad behandling, som ej sällan förutsatte resor och särskilda undersökningar samt därför givetvis också vore i hög grad tidsödande.

I nära sammanhang härmed stode, att de ärenden, som fölle under folkskolöverstyrelsens handläggning, ofta hade icke blott en rent pedagogisk karaktär utan även till ej ringa del en allmänt social samt ej sällan en rent ekonomisk och kameral innebörd. Sistnämnda förhållande medförde ock, att överstyrelsen i sin verksamhet komme att stå i kommunikation icke blott med ekklesiastikdepartementet och vissa därunder lydande verk och anstalter utan ock med finans- och civildepartementen samt med åtskilliga dessa departement underlydande verk och inrättningar.

Den erfarenhet, som vunnits under den gångna tiden av överstyrelsens verksamhet, hade också ådagalagt, att arbetet inom överstyrelsen nästan redan från första stund fått en större omfattning än som kunnat förutsättas. Därtill komme, att åtskilliga grupper av ärenden, vilka först icke alls eller blott i ringa utsträckning lagts under överstyrelsens omprövning eller avgörande, med hänsyn till sin naturliga samhörighet med överstyrelsens huvudsakliga förvaltningsområde sedermera dit överflyttats. Den kvantitativa omfattningen av överstyrelsens arbete framträdde till viss grad genom siffrorna såväl beträffande inkomna ärenden som i fråga om utgående expeditioner. Antalet inkomna ärenden hade under första halvåret av överstyrelsens verksamhet, tiden den 1 januari—den 30 juni 1914, uppgått till över 2,000, men hade därefter stigit under vart och ett av arbetsåren 1914—1915 och 1915—1916 till i genomsnitt 7,750 och visade under arbetsåret 1916—1917 tendens att betydligt ökas utöver sagda siffra. Antalet från Kungl. Maj:t och från statsdepartement inkomna ärenden hade alltjämt ökat; det hade under första halvåret 1914 utgjort 493 *, under året 1914—1915 837 och under året 1915—1916 952. De utgående expeditionernas antal hade under första halvåret 1914 uppgått till över 3,000, året 1914—1915 till omkring 12,000 och året 1915—1916 till närmare 17,000.

* Ett stort antal ärenden hade under den närmast föregående tiden samlats för att vid överstyrelsens tillkomst överlämnas till denna.

[161.]

Den betydliga omfattning, överstyrelsens arbete visat sig få, hade, såsom redan antytts, haft till följd, att de arbetskrafter, med vilka överstyrelsen utrustats, visat sig otillräckliga, vilket återigen förorsakat, att, trots de kraftigaste ansträngningar från såväl medlemmars som tjänstemäns sida, stundom nära nog utöver det rimligas gränser, ärendenas handläggning icke alltid kunnat utföras med den skyndsambet, som varit önskelig.

Erfarenheten hade alltså här varit likartad med den, som under senare år i åtskilliga andra fall gjorts, då förvaltningsorgan skapats för vidsträckta, förut jämförelsevis obearbetade områden särskilt av social verksamhet och varpå såsom exempel kunde erinras om socialstyrelsen, vars arbetskrafter efter dess inrättande upprepade gånger krävt förstärkning.

De framställningar om ökning av arbetskrafterna och höjning av anslag, överstyrelsen nu funne sig böra göra, avsåge dels förändringar i den ordinarie staten och dels anvisande av vissa anslag å extra stat. Under förevarande punkt ville överstyrelsen redogöra för de förändringar i den ordinarie staten, som befunnits erforderliga, för att därefter under följande punkter uttala sig rörande de behövliga anslagen å extra stat.

Därefter övergår folkskolöverstyrelsen till ett närmare angivande av de nya tjänster, som enligt överstyrelsens mening nu böra uppföras å den ordinarie staten, och yttrar sig i sammanhang därmed om erforderlig förbättring av löneförmånerna för den i samma stat uppförde vaktmästaren. I dessa avseenden anför överstyrelsen:

Nya befattningar.

Den för folkskolöverstyrelsen gällande staten hade först antagits av 1913 års riksdag på extra stat och därefter med oväsentliga förändringar av 1914 års senare riksdag överflyttats till ordinarie stat. I den sålunda fastställda staten hade sedermera blott den förändringen vidtagits, att enligt beslut av 1915 års riksdag en kvinnlig biträdesbefattning för handhavande av expedieringen av undervisningsmateriell till skoldistriktens skolor och vissa andra läroanstalter, vilken befattning överflyttats till folkskolöverstyrelsen från ecklesiastikdepartementet och till vilken avlöning utgått från anslaget till undervisningsmateriell m. m. för folkskolor, från och med år 1916 uppförts å överstyrelsens ordinarie stat såsom kvinnlig biträdesbefattning av andra graden. Vid sidan av staten hade från början å extra stat varit anvisade särskilda anslag till arvode åt en amanuens, till inspektion och sakkunniga biträden beträffande vissa ämnen samt till hyra för ämbetslokal åt överstyrelsen.

De nya befattningar, om vilkas uppförande i den ordinarie staten överstyrelsen nu ville göra framställning, vore en notarietjänst, en kvinnlig biträdesbefattning av första graden och en kvinnlig biträdesbefattning av tredje graden.

Notarie.

Vad först anginge notariebefattningen ville överstyrelsen erinra, att i överstyrelsens kansli vore för närvarande anställda, förutom kvinnliga biträden, till vilka överstyrelsen i det följande återkomme, en sekreterare, en notarie, en registrator och aktuarie, en amanuens med fast arvode samt två amanuenser och ett biträde med tillfälliga och växlande arvoden, som utginge ur expensanslaget. I det kommittébetänkande, som legat till grund för den framställning från Kungl. Maj:t, vilken föranlett överstyrelsens upprättande, hade beträffande grunderna för det nya ämbetsverkets organisation framhållits, att ledamöternas tid och krafter i främsta rummet borde tagas i anspråk för de

reala uppgifter, som härflöte ur och sammanhänge med ämbetsverkets karaktär att vara en skolmyndighet. Att utöver den sakprövning och utredning av hithörande frågor, som av dessa uppgifter betingades, av ledamöterna även fordra någon vidsträcktare sekreteriell och expeditionell behandling av ärendena skulle medföra en allt för stor inkräkning på deras huvudsakliga arbete. Med hänsyn härtill hade kommittén ansett nödvändigheten fordra, att redan från början överstyrelsen utrustades med ett ej för knappt tilltaget kansli, så att ej blott en var av ledamöterna kunde förses med erforderligt administrativt biträde utan även i övrigt tillräckliga administrativa krafter funnes för ärendenas behandling. Kommittén hade därför ansett, att för folkskolavdelningen inom den av kommittén föreslagna, för samtliga skolärenden gemensamma skolöverstyrelsen erfordrades en sekreterare och tre notarier, varigenom ett administrativt biträde skulle finnas att tillgå för en var av de föreslagna fyra byråerna eller rotlarna inom sagda avdelning. Vid ärendets föredragning i statsrådet hade departementschefen förklarat, att han med hänsyn till en av honom förordad förenkling i den av kommittén föreslagna handläggningen av folkskolereglementen ansett en reducering av folkskolavdelningens arbetskrafter kunna åtminstone till en början vidtagas på det sätt, att en av de föreslagna tre notarierna på nämnda avdelning ersattes av en amanuens med ett arvode av 1,500 kronor. Riksdagen hade emellertid ytterligare reducerat de föreslagna arbetskrafterna, i det riksdagen från staten för det nya ämbetsverk, varom riksdagen fattat beslut, avfört ännu en notariebefattning, under förklaring att riksdagen ansett, att folkskolöverstyrelsen borde till en början kunna nöja sig med något mindre kanslipersonal än vad som samtidigt bestämdes för läroverksöverstyrelsen.

Följden härav hade blivit, att, i stället för att enligt kommitténs plan för varje ledamot i styrelsen skulle finnas en ordinarie tjänsteman inom kansliet, var och en av de båda ordinarie kanslitjänstemännen måste åläggas att med den hjälp, som av de extra ordinarie tjänstemännen kunnat erhållas, tjänstgöra såsom administrativt biträde åt två ledamöter. Sekreteraren hade därjämte måst leda och sammanhålla arbetet inom kansliet och biträda styrelsens chef med handläggningen av vissa ärenden, som anginge verkets organisation och ledning. Tydligt vore, att under sådana förhållanden det biträde med ärendenas rent administrativa handläggning, skrivelsernas slutliga utformande och expedierande m. m., som från början avsetts, icke kunnat beredas ledamöterna och att dessa därför i långt större utsträckning än som kunde vara förenligt med deras egentliga och centrala arbetsuppgifter, nödgats ägna tid och krafter åt arbete, som i jämförelse med dessa måste anses vara av mera periferisk natur. Ej heller hade det varit möjligt för tjänstemännen att genom specialisering av sitt arbete vinna den förtrogenhet med vissa grupper av ärenden, som erfordrades för ett fullt tillfredsställande fullgörande av deras åligganden.

Vad nu anförts torde till fullo ådagalägga behovet av att ytterligare en notarie anställdes inom överstyrelsen. Det skulle därigenom bli möjligt att för tre av de nuvarande fyra arbetsrotlarna inom styrelsen bereda fast och stadigvarande administrativt biträde, under det för den återstående roteln och den extra ledamot, om vilken överstyrelsen under en kommande punkt gjorde framställning, extra ordinarie tjänstemän tills vidare finge tagas i anspråk.

Å överstyrelsens stat vore uppförda fyra kvinnliga biträdesbefattningar, två av andra och två av första graden. Såsom redan antytts, hade det ena av de båda biträdena av andra graden anställts för expeditionen av undervisningsmateriell och upp-

[161.]

Kvinnliga
biträden.

[161.] toges nästan fullständigt av det alltjämt växande arbetet härmed. I den mån arbetstiden ej utfylldes av detta arbete, hade sagda biträde utfört en del arbete åt bibliotekskonsulenter. Innehavaren av den andra biträdestjänsten av högre grad handlade kollarierings- och expeditionsarbetet, förde vissa matriklar och liggare, särskilt beträffande tjänstledigheter och förordnanden, samt biträdde i övrigt med upprättande av promemorior i större ärenden och dylikt.

Skrivbiträdena av första graden ombesörjde renskrivningen. Redan genom de i det föregående meddelade siffrorna för utgående expeditioner vore tydligt, att arbetet med utskrivning av expeditioner måste ha en betydande omfattning. Härtill komme, att det i stor utsträckning ålades överstyrelsen att underrätta myndigheter om Kungl. Maj:ts beslut i ärenden, där överstyrelsens yttrande inhämtats, vadan i en mängd fall avskrifter måste tagas av kungl. brev och departementsskrivelser för att tillställas vederbörande. Slutligen hade mångfalden av omfattande och betydelsefulla ärenden, som överstyrelsen haft att handlägga, medfört, att koncept och promemorior måst i stor utsträckning mångfaldigas för att därigenom underlätta och vinna tid vid den samfälda behandlingen. Renskrivningsarbetet hade därigenom fått en sådan omfattning, att det omöjligt kunnat utföras av de förefintliga båda biträdena, oaktat övertidsarbete i betydlig utsträckning ålagts dem. Efter att i en mängd fall hava måst anlita tillfälliga biträden och skrivbyråer, något som ställde sig synnerligen kostsamt, hade överstyrelsen därför sett sig nödsakad att anställa ett stadigvarande extra skrivbiträde med avlöning ur expensmedlen.

Överstyrelsen funne det med hänsyn till vad nu anförts oundgängligt, att ytterligare en kvinnlig biträdesbefattning av första graden uppfördes å överstyrelsens stat.

Överstyrelsen ansåge sig emellertid även böra hemställa om anslag till ytterligare ett kvinuligt biträde av högre grad.

Bland de ärenden, som tillhörde överstyrelsens handläggning, bildade ansökningar om understöd, stipendier och dylikt en särskild grupp. Då det vid dessa ärendens prövning företrädesvis gällde att tillse, att de i gällande författningar uppställda villkor vore uppfyllda, krävdes för deras handläggning visserligen omtanke och noggrannhet men i allmänhet ej någon särskild facksikt. Å andra sidan vore handläggningen av dylika ärenden synnerligen tidskrävande såväl på grund av deras betydliga antal som till följd därav, att ingivna ansökningshandlingar i många fall måste fullständigigas genom införskaffade upplysningar. Även om den förberedande prövningen av dylika ärenden tydligen borde ske under inseeende och ledning av någon bland styrelsens ledamöter och av denne i sista hand kontrolleras, innan beslut fattades, kunde otvivelaktigt i de flesta fall själva detaljarbetet med fördel anförtros åt annan arbetskraft.

Ärenden av nu angivna slag vore exempelvis ansökningar om understöd till folkhögskolor, över vilka överstyrelsen skulle avgiva yttrande till Kungl. Maj:t, samt ansökningar om stipendier åt elever vid sådana skolor, i fråga om vilka överstyrelsen hade att fatta beslut. Den förberedande handläggningen av sagda båda grupper av ärenden utfördes emellertid av folkhögskolinspektören, som vanligen ock föredroge dem, och desamma hade därför ej medfört något betydligare arbete för överstyrelsen. Numera hade emellertid överstyrelsen fått sig ålagt att handlägga och avgöra ett par grupper av ärenden utav hithörande slag, vilka komme att i högst väsentlig grad öka överstyrelsens arbetsbörda. Genom kungörelser den 26 juni 1915 hade Kungl. Maj:t uppdragit åt överstyrelsen att fatta beslut rörande de årligen inkommande ansökningarna om understöd åt icke pensionerade eller svagt pensionerade lärare och lära-

rinnor vid folkskolor och småskolor. Den erfarenhet, som vunnits rörande dessa ärenden, gäve vid handen, att de redan med det antal, till vilket de nu uppginge, krävde icke obetydligt arbete. Nu hade emellertid riksdagen år 1916 beslutat en avsevärd höjning av ifrågavarande understöds belopp, och därmed följde, att antalet pensionerade lärare, vilkas pension understege högsta beloppet av understöd och vilka alltså kunde komma att söka dylikt, bleve högst väsentligt ökat. Under det ansökningarna av ifrågavarande art under år 1916 uppgått till ett antal av omkring 400, kunde med ledning av de uppgifter, på vilka riksdagens beräkning av anslagen för ändamålet för år 1917 grundats, antalet ansökningar för sistnämnda år väntas uppgå till omkring 1,400. Härtill komme jämlikt beslut av 1916 års riksdag under år 1917 en ny grupp av liknande understödstagare, nämligen folkskollärarankor med låga pensioner, beträffande vilka överstyrelsen torde komma att få fatta beslut. Ansökningar om understöd av sistberörda art kunde antagas blixa omkring 700. Samtliga hithörande ärenden torde alltså komma att uppgå till över 2,000, vilket innebure ett slag en femdubbling av det nuvarande antalet. Vidare hade genom kungl. kungörelse den 14 juli 1916 genomförts en redan i framställningen till 1913 års riksdag angående folkskoleseminarierna förebådad reform av fördelningen av det till stipendier vid sagda läroanstalter avsedda anslag, varmed införts en central prövning av de särskilda stipendiesökandenas behov för att möjliggöra en rättvis fördelning av ifrågavarande anslag. Fördelningen av anslaget och den därmed sammanhängande tidskrävande prövningen av stipendieansökningarna hade därvid överlämnats åt överstyrelsen, och det vore uppenbart, att härigenom en icke oväsentlig ökning av arbetsmängden komme att äga rum.

Nu vore det överstyrelsens uppfattning, grundad på dess egna iakttagelser och inom andra ämbetsverk vunna erfarenheter, att en avsevärd och den mest tidskrävande delen av ifrågavarande ärendegrupper handläggning skulle med fördel kunna anförtrors åt en väl kvalificerad kvinnlig arbetskraft. Att någon bland de redan befintliga biträdena skulle kunna disponeras därför låte sig uppenbarligen icke göra, då de ju, såsom framginge av vad förut anförts, vore fullt upptagna av andra sysselsättningar. Behov förefunnes därför av ytterligare ett kvalificerat kvinnligt biträde. Detta behov hade emellertid även i andra avseenden framträtt. Det hade nämligen visat sig allt svårare för styrelsens registrator, vilken tillika vore aktuarie och såsom sådan skulle handhava styrelsens bibliotek och arkiv och tillhandagå ledamöter och tjänstemän med upplysningar ur diaries, register och handlingar, att medhinna sina göromål, till vilka även hörde att gå allmänheten tillhanda med upplysningar, handhava verkets ekonomi samt föra register och liggare, och tydligen bleve detta, i mån som ärendenas antal tillväxte, allt omöjligare. Det syntes därför oundgängligt att snart bereda honom någon arbetslättnad, något som lättast och billigast skulle kunna ske därigenom, att åt ett kvinnligt biträde överlämnades någon del av diarie- eller registerföringen.

Det anförda torde giva vid handen, att ytterligare ett kvinnligt biträde borde anställas inom styrelsen. Och då det arbete, som skulle anförtrors åt detta biträde, måste anses vara av jämförelsevis krävande beskaffenhet och därför erfordra en synnerligen väl kvalificerad arbetskraft, syntes det överstyrelsen tydligt, att avlöningen borde bestämmas enligt tredje graden för kvinnligt biträde.

Jämlikt gällande stat funnes hos folkskolöverstyrelsen anställd blott en vaktmästare. Överstyrelsen gjorde nu under en följande punkt hemställan om anvisande på extra stat av särskilt anslag till vaktmästarbiträde.

Vaktmästare.

[161.]

Därjämte ansåge sig emellertid överstyrelsen böra påyrka, att vaktmästarens lön höjdes till den för förste vaktmästare bestämda. I nyssberörda sammanhang finge överstyrelsen anledning att närmare framhålla, i huru hög grad vaktmästarens arbetskraft måste tagas i anspråk. Även om, i enlighet med vad överstyrelsen ansåge sig böra påyrka, ett vaktmästarbiträde komme att anställas inom överstyrelsen, torde detta icke komma att medföra någon minskning i vaktmästarens arbete, enär biträdet komme att i huvudsak erhålla full sysselsättning med göromål, för vilka nu tillfällig arbetskraft måste anskaffas eller som, ehuru för en lämplig anordning av arbetet oundgängliga, överhuvud icke kunde ombesörjas. Det vore därför otvivelaktigt, att vaktmästaren alltjämt komme att få en omfattande arbetsuppgift. Därjämte borde märkas, att sådant mera kvalificerat arbete, som i de flesta ämbetsverk utfördes av förste vaktmästare, inom överstyrelsen tillkomme vaktmästaren. Sålunda användes denne, så långt tiden medgäve, för utskrivning av adresser, han hade att på eget ansvar föra postbok m. m. Överstyrelsen tilläte sig att i detta sammanhang erinra, att inom nära nog alla centrala ämbetsverk förste vaktmästare vore anställda, och det även inom sådana verk, vilka med avseende på personal och arbetsuppgifter ingalunda kunde anses hava större omfattning än överstyrelsen. Överstyrelsen måste därför anse det med rättvisa och billighet överensstämmande, att vaktmästartjänsten hos överstyrelsen uppflyttades till förste vaktmästartjänst. Det borde tilläggas, att vaktmästartjänstens nuvarande innehavare före sin anställning inom överstyrelsen haft flerårig, synnerligen väl vitsordad anställning såsom vaktmästare i ecklesiastikdepartementet.

Anslag till
 expenser
 m. m.

Slutligen yttrar sig överstyrelsen angående erforderlig ökning av anslaget för tillfällig adjunktion, vikariatsersättning, expenser m. m. och anför i sådant avseende följande:

Ifrågavarande anslag, i staten uppfört med ett belopp av 14.300 kronor, vore beräknat enligt liknande grunder som det för samma ändamål åt läroverksöverstyrelsen anvisade anslaget. De däri inräknade posterna vore: expenser 10,400 kronor, omkostnader för bibliotekskonsulenternas verksamhet 875 kronor, arvoden till semestervikarier 3,025 kronor.

Ur förstnämnda post skulle bestridas: arvoden till de i det föregående omnämnda amanuenserna och övriga extra ordinarie befattningshavare (med undantag för den amanuens, vilkens arvode såsom förut nämnt utgår å extra stat), utfyllnad av vikariatsersättningar vid tjänstledighet för sjukdom, ersättning till sakkunniga, som för särskilda ärenden tillfälligtvis måste anlitas, ersättning för tillfällig arbetshjälp inom kansliet eller med vaktmästargöromålen, omkostnader för lokalens uppvärmning, belysning och renhållning, inköp av böcker och tidskrifter, papper och andra skrivmaterialier, tryckning av blanketter, liggare, cirkulär och andra meddelanden, annonsering av lediga tjänster, avgifter för telefon och telegram, inköp och underhall av inventarier, transportkostnader för större försändelser m. m.

Det belopp, som vid statens första uppgörande år 1913 hade avsetts för nu angivna utgifter, såsom nyss nämnts 10,400 kronor, hade givetvis icke kunnat fastställas på grundval av någon noggrannare uppskattning av behovet utan bestämts blott med hänsyn därtill, att läroverk-överstyrelsens anslag för motsvarande ändamål uppgatt till sagda belopp. Erfarenheten från den tid, folkskolöverstyrelsen varit i verksamhet, hade emellertid ådagalagt, att anslaget icke vore tillräckligt för sitt ändamål. I sin framställning den 30 september 1915 angående anslagsbehov för år 1917 hade också över-

styrelsen, såsom i det föregående antytts, anført, att det visat sig förenat med stor svårighet att få expensanslaget att förslå till alla de olika ändamål, för vilka det vore avsett eller som med den allttjämt växande omfattningen av överstyrelsens verksamhet därur måste tillgodoses. Med hänsyn såväl härtill som till den allmänna prisstegringen hade överstyrelsen näppeligen kunnat göra sig förhoppning om att det skulle visa sig möjligt att under år 1917 bestrida alla erforderliga utgifter med den nuvarande anslagssumman. Överstyrelsen hade likväl i betraktande av rådande förhållanden ansett sig icke böra begära höjning av överstyrelsens ordinarie stat.

I själva verket hade ifrågavarande anslag redan under år 1915 visat sig otillräckligt, och trots den största sparsamhet och återhållsamhet i fråga om inköp av böcker, inventarier och dylikt torde förhållandet bliva detsamma beträffande år 1916. För att samtliga de utgifter, för vilka anslaget vore avsett, skulle kunnat under sagda år därur bestridas, hade erfordrats, att detsamma varit omkring 5,000 kronor högre. Överstyrelsen såge sig ock nödsakad att under år 1916 hos Kungl. Maj:t göra underdanig framställning om anvisande av särskilda medel till mötande av den brist, som vid sistnämnda års slut otvivelaktigt komme att uppstå.

Det vore särskilt tre omständigheter, som visat sig medföra en stegring av utgifterna utöver vad som vid anslagets bestämmande antogs. Först och främst hade, såsom redan i det föregående omnämnts, extra biträden måst anställas och tillfälliga arbetskrafter anlitas i större utsträckning än som beräknats. Vidare medförde det stora antalet av myndigheter (exempelvis skolråd och skolstyrelser) samt läroanstalter, med vilka överstyrelsen skulle stå i förbindelse, att kostnaderna för papper, blanketter, tryckning av cirkulär och dylikt bleve jämförelsevis stora, liksom också avgifterna för telefon, som till tids vinnande och undvikande av onödig omgång i stor utsträckning anlidades, bleve betydliga. Slutligen hade den rådande allmänna och starka prisstegringen, framför allt å bränsle, papper och tryck, kommit anslaget att bliva ännu otillräckligare för sitt ändamål.

Det borde i detta sammanhang erinras, att de till inemot 1,200 kronor årligen belöpande avgifterna för telefon och telegraf icke för statsverket utgjorde någon direkt utgift, då de ju dit återginge.

Därest överstyrelsens ordinarie arbetskrafter, på sätt i det föregående ifrågasatts, komme att ökas, skulle väl utgifterna för tillfälliga arbetskrafter, skrivhjälps, stadsbud m. m. komma att minskas. Att det däremot skulle bliva möjligt att i samband därmed avsevärt reducera antalet extra ordinarie tjänstemän och biträden, vågade överstyrelsen icke antaga. Erfarenheten av de nuvarande arbetskrafternas otillräcklighet och arbetets snabbt växande omfattning talade för att vid den tidpunkt, då de föreslagna nya befattningshavarna skulle kunna tagas i anspråk, jämväl de nuvarande extra ordinarie arbetskrafterna skulle visa sig behövliga. Någon avsevärdare minskning av denna utgiftspost syntes alltså icke kunna förutsättas.

Någon inskränkning i fråga om böcker, blanketter, tryck m. m. kunde icke ske utan verklig olägenhet för arbetet inom överstyrelsen; det skulle i stället vara behöfligt att i något större utsträckning än hittills kunnat ske anskaffa litteratur, berörande överstyrelsens förvaltningsområde.

Av vad nu anförts torde framgå, att ifrågavarande anslagspost behövde höjas med det i det föregående angivna beloppet, omkring 5,000 kronor. Då emellertid den del av utgiftsökningen, som förorsakats av den förhandenvarande prisstegringen företrädesvis å papper, tryck och bränsle, icke torde böra, innan mera stabila förhållanden inträtt, uppföras å ordinarie stat, komme överstyrelsen att under en följande punkt

[161.]

göra framställning om utverkande av anslag på extra stat för täckande av sagda del av anslagsbehovet, som, såvitt överstyrelsen kunde bedöma, syntes böra uppskattas till omkring 1,000 kronor. Den höjning av ifrågavarande anslagspost i den ordinarie staten, överstyrelsen ansåge erforderlig, uppginge alltså till 4,000 kronor.

Den del av expensanslaget, som vore avsedd till bestridande av omkostnaderna för bibliotekskonsulenternas verksamhet, såsom förut nämnts 875 kronor, hade, innan den upptogs å överstyrelsens stat, utgått från ecklesiastikdepartementets expensanslag och hade uppförts i överstyrelsens stat med samma belopp, vartill den tidigare uppgått. Klart vore, att jämväl i fråga om denna post prisstegringen å papper, tryck och bränsle gjort sig gällande och att det anslagna beloppet numera icke vore tillräckligt för sitt ändamål. Av nyss anförda skäl torde emellertid den erforderliga anslagshöjningen böra utgå å extra stat, och överstyrelsen finge därför i det följande återkomma därtill.

Vad slutligen beträffade den till 3,025 kronor uppgående post i expensanslaget, som vore avsedd till vikariatsersättningar, vore densamma, såsom framginge av det statsverkspropositionen till 1914 års förra riksdag bilagda utdrag av statsrådsprotokollet över ecklesiastikärenden (punkten 149), beräknad endast till ersättning för semester-vikariat samt med ett belopp av 50 kronor till vikariearvoden vid tillfälligt förfall för de kvinnliga biträdena. Skulle överstyrelsens förslag om nya befattningars inrättande inom överstyrelsen vinna bifall, erfordrades uppenbarligen en höjning av ifrågavarande anslagspost, motsvarande ersättning för semestervikariat å de nya befattningarna med följande belopp, beräknade enligt samma grunder, som eljest i liknande fall tillämpats:

för notarien	kronor 125:—
» kvinnligt biträde av tredje graden	» 100:—
» » » » första »	» 75:—

Då någon höjning av ifrågavarande anslagspost icke vidtagits i sammanhang med 1915 års riksdags förutnämnda beslut om uppförande i staten av en kvinnlig biträdes-befattning av andra graden, borde för sagda befattning nu beräknas ett belopp av 100 kronor. Sammanlagt erfordrades alltså till ersättning för semestervikariat en anslags-ökning av 400 kronor.

Emellertid torde ifrågavarande anslagspost böra ökas med något belopp till bestridande av vikariatsersättning vid sjukdomsfall, i den mån densamma ej täcktes av vederbörande befattningshavares tjänstgöringspenningar. Ett belopp av 300 kronor torde vara för detta ändamål tillräckligt.

I enlighet med det nu anförda skulle å anslagsposten för vikariatsersättningar erfordras en höjning med tillhoppa 700 kronor, och expensanslaget i sin helhet syntes enligt den lämnade utredningen böra ökas med 4,700 kronor eller till 19,000 kronor.

Departement-
schefen.

Såsom folkskolöverstyrelsen erinrat, hade folkundervisningskommittén i sitt betänkande rörande inrättandet av en överstyrelse för folkundervisningsväsendet föreslagit, bland annat, att i överstyrelsens kansli skulle finnas en ordinarie tjänsteman för var och en av överstyrelsens ledamöter, nämligen en sekreterare och tre notarier. Enligt 1913 års riksdags beslut upptogs dock av de sålunda föreslagna tjänstemännen endast en sekreterare och en notarie på överstyrelsens ordinarie stat. Denna reducering av

de föreslagna arbetskrafterna var tydligen en lätt förklarlig försiktighetsåtgärd, vidtagen vid en tidpunkt, då man ännu icke ägde någon erfarenhet rörande det arbete, som komme att föreligga inom överstyrelsen.

[161.]

Av folkskolöverstyrelsens i det föregående återgivna framställning torde emellertid framgå, att detta arbete vuxit ut till en sådan omfattning, att det omöjligen kan med de nuvarande arbetskrafterna bliva i rätt tid och på tillbörligt sätt utfört. Under sådana omständigheter är enligt min mening en ökning av berörda arbetskrafter ofrånkomlig. Överstyrelsens förslag om uppförande å ordinarie stat av ytterligare en notariebefattning anser jag mig fördenskull kunna biträda. Genom bifall till förslaget bleve folkskolöverstyrelsen i förevarande hänseende likställd med läroverksöverstyrelsen.

Likaledes synas mig talande skäl vara anförda för personalens tillökning med två kvinnliga biträden. Enligt folkskolöverstyrelsens förslag skulle det ena av dessa biträden föras till tredje och det andra till första lönegraden. Med avseende å de uttalanden, som från riksdagens sida förekommit angående nödvändigheten av att vid inrättande av nya biträdesbefattningar av tredje lönegraden framgå med stor försiktighet, kan jag i denna punkt icke helt ansluta mig till överstyrelsens förslag. Jag är emellertid beredd att förorda, att, jämte den av överstyrelsen föreslagna biträdesbefattningen inom första lönegraden, å överstyrelsens stat uppföres en dylik befattning inom andra lönegraden, vars innehavare skulle omhändertaga de mera kvalificerade göromål, som av överstyrelsen omförmäls — granskning av inkommande ansökningar angående understöd av olika slag, diarie- och registerföring o. d.

Vad därefter vidkommer förslaget, att den nuvarande vaktmästarbefattningen hos överstyrelsen måtte omändras till en förste vaktmästarbefattning, vill jag erinra därom, att en utredning beträffande förbättrade avlöningsförmåner för vaktmästare och med dem jämförliga befattningshavare hos en mängd ämbetsverk, myndigheter och institutioner nyligen blivit verkställd av löneregleringskommittén och att resultatet av denna utredning numera föreligger i ett av kommittén avgivet betänkande. Innan någon mera principiell prövning skett av de spörsmål, som löneregleringskommittén i sitt nämnda betänkande upptagit till skärskådande, torde det ej vara lämpligt att företaga den av folkskolöverstyrelsen föreslagna ombildningen av den nu ifrågakvarande vaktmästarbefattningen.

Beträffande slutligen det i överstyrelsens stat uppförda anslaget för tillfällig adjunktion, vikariatsersättning, expenser m. m. synes mig behovet av dess höjning till det belopp, överstyrelsen föreslagit, vara tillräckligt styrkt, vadan överstyrelsens förslag i detta hänseende icke föranleder någon erinran från min sida.

[161.]

Vad angår den under åren 1915 och 1916 uppkomna bristen i sistberörda anslag torde jag böra i detta sammanhang erinra, att Kungl. Maj:t, på särskild framställning av folkskolöverstyrelsen, genom nådigt beslut den 19 december 1916 funnit gott att till anslagets förstärkande anvisa 5,554 kronor 49 öre att av statskontoret förskjutas av tillgängliga medel, och torde detta förskott framledes få i vanlig ordning anmälas hos riksdagen till ersättande.

Innehavaren av den nu föreslagna nya notariebefattningen kommer givetvis att vara underkastad de villkor och bestämmelser, som genom kungl. kungörelsen den 21 augusti 1914 föreskrivits för åtnjutande av de från och med år 1915 gällande avlöningsförmånerna för ordinarie befattningshavare i folkskolöverstyrelsen, och för de nya kvinnliga biträdena böra gälla de allmänna villkor och bestämmelser, som innehållas i kungl. kungörelsen den 10 juni 1912 angående sådana villkor och bestämmelser att gälla för å vissa domstolars, ämbetsverks och myndigheters stater uppförda biträdesbefattningar.

Ålderstillägg till de nya befattningshavarna kommer att utgå av det under åttonde huvudtiteln uppförda förslagsanslaget: ålderstillägg.

På grund av vad sålunda anförts hemställer jag, det Eders Kungl. Maj:t täcktes föreslå riksdagen att

dels på folkskolöverstyrelsens ordinarie stat uppföra ytterligare

en notarie med en avlöning av 4,000 kronor, därav 2,200 kronor lön, 1,500 kronor tjänstgöringspenningar och 300 kronor ortstillägg, och med rätt till tre ålderstillägg till lönen att utgå, det första med 500 kronor efter fem år, det andra likaledes med 500 kronor efter tio år och det tredje jämväl med 500 kronor efter femton år, samt

två kvinnliga biträden, det ena av andra graden med en avlöning av 1,600 kronor, därav 900 kronor lön, 550 kronor tjänstgöringspenningar och 150 kronor ortstillägg, och det andra av första graden med en avlöning av 1,200 kronor, därav 700 kronor lön, 350 kronor tjänstgöringspenningar och 150 kronor ortstillägg, och med rätt för biträde av såväl andra som första graden till två ålderstillägg till lönen att utgå, det ena med 200 kronor efter fem år och det andra likaledes med 200 kronor efter tio år;

dels höja det å folkskolöverstyrelsens ordinarie stat uppförda anslaget för tillfällig adjunktion, vikariatersättning, expenser m. m. med 4,700 kronor;

dels ock för genomförande av ifrågavarande förändringar i staten höja det *ordinarie anslaget* till folkskolöverstyrelsen med 11,500 kronor. Ökat anslag.

38. **Förste bibliotekskonsulent på ordinarie stat.** På Kungl. Maj:ts förslag beslöt 1912 års riksdag att till understödjande av folkbiblioteksväsendet bevilja på ordinarie stat ett förslagsanslag av 170,000 kronor ävensom medgiva, att därav finge utgå, bland annat, arvoden åt två bibliotekskonsulenter inom ecklesiastikdepartementet med 9,500 kronor, därav 5,600 kronor till en förste och 3,900 kronor till en andre konsulent.

[162.]
Förste bibliotekskonsulent
på ordinarie
stat.

Vid anmälan av sitt beslut i detta ärende anförde riksdagen följande (skrivelse den 30 maj 1912, nr 8, punkt 47):

Vidkommande de av Kungl. Maj:t föreslagna bibliotekskonsulenterna har riksdagen, då deras verksamhet åtminstone till en början, och innan det nya systemet hunnit bliva fullt inarbetat, torde vara av behovet påkallad, ansett sig böra bifalla förslaget om såväl deras anställande såsom biträden inom ecklesiastikdepartementet som ock deras arvoden. Riksdagen vill emellertid uttryckligen framhålla, dels att deras anställning, såsom jämväl av departementschefen påpekas, endast är extra ordinarie, dels ock att, sedan de nu ifrågavarande bestämmelserna angående biblioteksväsendet under någon tid blivit tillämpade och förhållandena sålunda vunnit mera stadga än vad de i början kunna äga, det synes böra tagas under förnyat övervägande, om konsulenterna allt fortfarande äro av behovet påkallade. Tillika vill riksdagen betona, att därest biblioteksverksamheten icke skulle giva bemälda tjänstemän full sysselsättning under samma dagliga arbetstid, som av departementets övriga tjänstemän utkräves, konsulenterna böra vara skyldiga att, i den mån annat arbete kan åt dem lämpligen beredas, jämväl biträda vid utförandet av sådant arbete.

Då bibliotekskonsulenterna i sammanhang med folkskolöverstyrelsens inrättande överflyttades till denna, skedde ingen förändring med avseende på deras lönevillkor, och i övrigt vidtogs beträffande dem allenast den förändringen, att andre bibliotekskonsulenten, i likhet med övriga med honom likställda befattningshavare inom överstyrelsen, därefter skulle förordnas av överstyrelsen i stället för, såsom förut, av Kungl. Maj:t.

Nu har folkskolöverstyrelsen i skrivelse den 30 september 1916 gjort framställning om bibliotekskonsulenternas uppförande på överstyrelsens ordinarie stat. Till stöd för denna framställning har överstyrelsen anfört:

I sin underdåniga framställning den 30 september 1914 angående anslag för folkundervisningen m. m. under budgetåret 1916 hade överstyrelsen framhållit, att redan

[162.]

de vid den tiden vunna erfarenheterna rörande bibliotekskonsulenternas verksamhet syntes bestämt utvisa, att båda konsulenterna vore behöfliga för folkbiblioteksväsendets ledning och administrerande, även sedan den egentliga organisationstiden vore förbi. De år, som sedan dess förflutit, hade endast ytterligare styrkt överstyrelsen i den uppfattning, åt vilken den i nämnda skrivelse givit uttryck.

Bibliotekskonsulenternas uppgifter vore — efter den framställning, som lämnats i det yttrande av chefen för ecklesiastikdepartementet, som åtföljde den kungl. propositionen i ämnet — å ena sidan att biträda i ecklesiastikdepartementet (numera i främsta rummet i folkskolöverstyrelsen) vid beredningen och föredragningen av ärenden rörande folkbibliotek, å andra sidan att med råd och upplysningar bistå institutioner och enskilda, som arbetade på folkbiblioteksområdet.

I det förra hänseendet hade arbetet först och främst bestått i granskning av de inkomna *ansökningarna om statsbidrag*, fördelade i tre olika grupper: ansökningarna från folk- och skolbiblioteken (som skulle inlämnas till Kungl. Maj:t före den 15 mars), från riksförbunden (före den 15 juni) och från förmedlingsanstalterna (före den 1 december). Det vore tydligt, att detta granskningsarbete måste taga ganska lång tid. Det gällde ej blott den rent formella kontrolleringen av att alla föreskrivna uppgifter vore lämnade och att författningens krav på lokaler, öppethållande o. s. v. vore uppfyllda, utan därjämte måste man genomgå förteckningarna på bibliotekens hela bokförråd eller deras bokförvärv under den tid, som förflutit, sedan ansökan om statsbidrag senast ingivits, varvid man ofta måste anskaffa och närmare undersöka böcker, som av någon anledning syntes tvivelaktiga. I den mån det låte sig göra, kontrollerades dessutom, att bibliotek, som ett föregående år erhållit statsbidrag, även uppfyllt däremot svarande förpliktelser. Hela denna granskning medförde slutligen en ganska vidlyftig korrespondens med biblioteken eller studieledningarna för erhållande av komplettering och rättelser.

Från *folk- och skolbibliotek* hade år 1913 inkommit 865, år 1914 1,179, år 1915 1,189 och år 1916 1,293 ansökningar. Under loppet av fyra år hade alltså antalet ökat med 50 procent. Även om utvecklingen ej skulle komma att fortgå i samma hastiga tempo för framtiden, hade man dock med all säkerhet att räkna med någon ökning av antalet ansökningar varje år. Å andra sidan hade det helt naturligt visat sig, att påminnelser om komplettering av ansökningarna och dylikt de senare åren ej behövt utsändas i samma omfattning, som under de första åren varit nödvändigt. Annu sista året måste dock inemot 200 skrivelser utskickas med begäran om kompletterande uppgifter.

Därigenom att arbetet med den i riksdagens beslut år 1912 omförmälda grundkatalogen över för folk- och skolbibliotek lämplig litteratur för en tid alldeles lagts åt sidan, hade det år 1916 visserligen blivit möjligt att slutbehandla ansökningarna om anslag till folk- och skolbibliotek till mitten av juni månad. Men då man, som ovan framhållits, hade all anledning att vänta, att antalet dylika ansökningar komme att stiga, kunde man ej räkna på att behandlingen av dem skulle framdeles hinna avslutas tidigare än år 1916, och man måste alltså utgå från att denna granskning komme att årligen kräva minst tre månaders arbete av de båda bibliotekskonsulenterna.

Vad anginge riksförbunden, hade antalet ansökningar inskränkt sig till två varje år. År 1917 kunde man emellertid med all sannolikhet vänta ansökan från ett tredje förbund. De två förbund, som hittills erhållit statsunderstöd, hade båda under dessa

är företett en mycket stark utveckling. Antalet studiecirklar, som ansökt om statsunderstöd genom riksförbunden och vilkas redogörelser, bokförteckningar, räkningar och bokrekvisitioner alltså måst granskas av bibliotekskonsulenter, hade i fråga om Goodtemplarordens riksförbund stigit från 666 år 1913 till 973 år 1916 och i fråga om Arbetarnas bildningsförbund från 111 år 1914 till 253 år 1916. Med ledning av den tid, som hittills erfordrats för granskningen av riksförbundens ansökningar, kunde man beräkna, att detta ärende för framtiden komme att kräva inemot samma tid som ansökningarna från folk- och skolbiblioteken.

Förmedlingsanstalternas ansökningar krävde för sin behandling jämförelsevis kort tid och torde kunna medhinnas på ett par veckor.

I sammanhang med granskningen av ansökningarna stode det tidskrävande samlandet och bearbetandet av de från biblioteken och förmedlingsanstalterna inkommande statistiska uppgifterna, ett nödvändigt arbete för vinnande av en överblick över biblioteksväsendets utveckling och läge, vidare granskningen av bibliotekens bokrekvisitioner och slutligen kontrolleringen av räkningar i förmedlingsanstalternas statsbidragsrekvisitioner, göromål, som efter de under de hittills gångna åren gjorda erfarenheterna måste anses taga för en person en tid av minst tre månader, även om man toge hänsyn till att granskningen av bokrekvisitioner mycket komme att underlättas, när grundkatalogen i sin helhet utkommit.

Större delen av bibliotekskonsulenternas arbetstid hade sålunda upptagits och komme med all säkerhet för framtiden också att upptagas av göromål, som stode i sammanhang med de årligen återkommande ansökningarna om statsbidrag.

I nära anslutning till nu nämnda grenar av bibliotekskonsulenternas verksamhet stode utarbetandet av *förteckningar över de böcker, som kunde erhållas i statsbidrag*. Av den första grundkatalogen för folk- och skolbibliotek hade hittills ett häfte utkommit. Nästan hela andra häftet föreläge nu i korrektur, och tryckningen härav hade börjat, varjämte största delen av det tredje och sista häftet föreläge i manuskript. Det hade erbjudit stora svårigheter att med den arbetskraft, som stått till förfogande, medhinna detta arbete vid sidan av alla löpande ärenden, som ej kunnat uppskjutas. Då den första grundkatalogen alltså inom kort i sin helhet föreläge färdig, skulle emellertid enligt riksdagens beslut från och med år 1917 årliga supplement utgivas. Tydligt vore, att arbetet med att på detta sätt systematiskt följa den utkommande litteraturen måste taga ganska mycken tid i anspråk. Med ledning av bokhandelstidningarnas uppgifter rekvirerades friexemplar från förläggarna av de böcker, uppgående till åtskilliga hundra varje år, som kunde antagas vara av intresse för folk- och skolbibliotek. Flertalet av dessa arbeten överlämnades till sakkunniga på vederbörande områden, som hade att avgiva omdöme om böckernas lämplighet och lämna kortare »anmärkningar» om deras innehåll, varefter den definitiva bokförteckningen uppgjordes av bibliotekskonsulenterna med ledning av dels de inkomna uttalandena, dels tidnings- och tidskriftsrecensioner, som systematiskt samlades och ordnades. Härtill komme naturligtvis åtskilligt tidsödande arbete med korrekturläsning, uppgörande av olika register o. s. v.

Visserligen komme supplementhäftena att få en betydligt mindre omfattning än den under utgivning varande grundkatalogen, men i gengäld skulle ett dylikt supplement utgivas varje år, under det att arbetet på grundkatalogen måst fördelas på flera år, och därtill komme, att efter några års förlopp (antagligen högst fem år) en helt ny grundkatalog måste utarbetas.

[162.]

Vad slutligen anginge bibliotekskonsulenternas uppgift att lämna *råd och anvisningar* rörande inrättandet och skötseln av folk- och skolbibliotek o. s. v., vore det tydligtvis ej nog med anvisningar, huru ett skolbibliotek borde ordnas och skötas, för att statsbidrag skulle kunna erhållas. Malet måste vara att främja den fortsatta utvecklingen av folkbiblioteksväsendet i vårt land under uppmärksam beaktande av idéer och uppslag, tillämpade i länder med mera framskriden biblioteksverksamhet.

Ett betydelsefullt medel härvidlag vore anordnandet av kurser i biblioteksteknik. Under de gångna åren hade sådana kurser om 10 à 20 timmar hållits i samband med sommarkurser vid universiteten. Men omväxlande med dylika krävdes oundgängligen längre kurser av olika karaktär. Bland annat hade för sommaren 1917 planerats en utförligare kurs för folkskoleseminariernas bibliotekarier. Planläggningen, ordnandet och ledningen av dylika kurser krävde emellertid ej ringa tid och arbete. Bibliotekskonsulenterna måste därjämte medverka vid de biblioteksmöten, som höles i olika delar av landet, för att väcka intresse för biblioteksfrågor och lämna antydningar om biblioteksskötselns principer.

Av stor betydelse vore vidare inspektions- och instruktionsresor, under vilka bibliotekskonsulenterna vid personliga besök kunde lära känna tillståndet i olika bibliotek och giva handledning i deras lämpliga skötsel. Av särskild vikt skulle det därvid vara, om tiden kunde tillåta längre uppehåll på flera dagar vid åtminstone ett eller annat större bibliotek, varvid hjälp kunde lämnas med uppgörande av ändamålsenliga kortkataloger o. s. v., något som hittills blott i något enstaka fall kunnat ske. Det vore dessutom synnerligen önskvärt, att bibliotek, som så begärde, kunde erhålla hjälp med redigeringen av sina tryckta kataloger, som för närvarande ofta lämnade mycket övrigt att önska med avseende på noggrannhet och överskådlighet.

Härtill komme de många tillfällen, då bibliotekskonsulenterna hade att besvara spörsmål från bibliotekarier eller andra intresserade i frågor rörande bibliotekens skötsel, angående upprättande av bibliotek, ombildning av äldre o. s. v.

Hela denna viktiga gren av bibliotekskonsulenternas verksamhet — deras uppgift att lämna råd och ledning beträffande bibliotekens skötsel — hade under de första åren måst allt för mycket skjutas i bakgrunden för rent administrativa göromål, och det skulle vara i högsta grad önskvärt, om för framtiden mera tid kunde ägnas åt verksamhet av den art, som här antytts.

Efter de erfarenheter, som vunnits, kunde man, såsom av det föregående framginge, beräkna, att granskningen av ansökningshandlingar och rekvisitioner jämte bearbetningen av det statistiska materialet måste taga i anspråk två personers arbete under nära åtta månaders tid och att den återstående delen av året till fullo komme att upptagas av litteraturgranskning, av kurser och inspektionsresor samt av annat arbete, som hängde samman med bibliotekskonsulenternas uppdrag att lämna råd och anvisningar rörande folkbibliotekens utveckling. Uppgifterna återkomme år efter år, och, såsom av det ovan anförda torde framgå, funnes ingen anledning att antaga, att de i det hela skulle bli mindre krävande; snarare kunde man vänta motsatsen. Arbetet hade sålunda fullständigt ordinarie karaktär och vore av den omfattning, att det fullt utfyllde de två bibliotekskonsulenternas tjänstetid. Då den principen här som annorstädes syntes böra tillämpas, att för ordinarie arbete, så långt lämpligen kunde ske, ordinarie personal borde användas, syntes det alltså vara skäl, att även bibliotekskonsulenternas befattningar gjordes till ordinarie. Att så skedde vore ock av väsentlig betydelse för det viktiga intresse, som man med de båda konsulentbefattningarnas

inrättande velat tillgodose. Endast genom att åt dessa befattningars innehavare giva den ordinarie tjänstemannens säkrare ställning kunde man nämligen för framtiden trygga det sammanhang i arbetet, som vore en viktig förutsättning för att det skulle bli verkligt fruktbarande. Man kunde knappast räkna på att tjänsterna en längre tid skulle få behålla samma innehavare, om dessa med avseende på lönetillägg och pensionering vore ogynnsammare ställda än andra tjänstemän i motsvarande tjänstegrader.

Då bibliotekskonsulenterna tillhörde folkskolöverstyrelsen och där i regel deltog i behandlingen av samt föredroge ärenden, som fölle inom deras verksamhetsområde, och då ovan anförda, ur beskaffenheten av deras uppgift hämtade skäl talade för att de gjordes till ordinarie tjänstemän, syntes det vara väl befogat, att de i likhet med de övriga befattningshavarna inom överstyrelsen, vilkas tjänster hade karaktär av huvudsyssla och ej kunde innehavas vid sidan av andra tjänster, erhöles ordinarie anställning.

Vad beträffar de avlönings- och pensionsförmåner, som skulle tillkomma bibliotekskonsulenterna, under förutsättning av bifall till överstyrelsens förberörda hemställan, yttrar överstyrelsen:

Konsulenternas avlöning, som för förste konsulenten motsvarade avlöning efter andra normalgraden och för andre konsulenten avlöning efter första normalgraden, borde givetvis, med sedvanlig fördelning i lön och tjänstgöringspenningar, bestämmas till likhet med nu utgående arvoden, allenast med tillägg av det belopp, som å den extra staten avdragits såsom motsvarande den pensionsavgift, ifrågavarande befattningshavare skulle haft att erlägga för sin egen pensionering, därest befattningarna varit av ordinarie natur. Dessutom borde de för befattningar av motsvarande lönegrader i centrala verk fastställda ålderstillägg utgå.

Avlöningsmedlen för de båda bibliotekskonsulenterna, som för närvarande utginge av ordinarie förslagsanslaget till understöd åt folkbibliotek, syntes, i sammanhang med att befattningarna gjordes till ordinarie, böra överflyttas till folkskolöverstyrelsens ordinarie stat. Utgifterna å nämnda förslagsanslag skulle i så fall minskas med ett belopp av 9,500 kronor.

De villkor, som borde gälla för avlöningsförmånernas åtnjutande, borde tydligen bli desamma, som av riksdagen föreskrivits och av Kungl. Maj:t i nådig kungörelse den 21 augusti 1914 fastställts beträffande ledamöter och tjänstemän i folkskolöverstyrelsen.

I fråga om den i form av ålderstillägg utgående förhöjningen i lönen hade härvid bestämts, att nämnda löntagare för erhållande av sådau förhöjning borde få tillgodoräkna sig den tid, som före den nya avlöningsstatens trädande i kraft förflutit från löntagarens tillträde till befattningen. Det syntes billigt, att motsvarande förmån bereddes nu ifrågavarande befattningshavare, så att de för löneförhöjning finge tillgodoräkna sig den tid, de såsom förordnade uppehållit sina tjänster.

Jämlikt 1914 års senare riksdags medgivande utginge ålderstilläggen för de å folkskolöverstyrelsens stat upptagna befattningshavarna av det under riksstatens åttonde huvudtitel uppförda förslagsanslaget: ålderstillägg.

Bleve bibliotekskonsulenterna ordinarie befattningshavare, komme de med avseende på skyldighet att avgå ur tjänsten samt pensionsrätt under bestämmelserna i lagen

[162.] angående civila tjänstinnehavares rätt till pension. Likaledes bleve de med avseende på reliktpension delägare i civilstatens änke- och pupillkassa.

Enligt nådiga instruktionen för folkskolöverstyrelsen den 21 november 1913 ägde bibliotekskonsulenterna att, när sådant utan hinder för göromålsens behöriga gång kunde äga rum, i den ordning, som av överstyrelsens chef uppgjordes, årligen åtnjuta semester, förste bibliotekskonsulenten under en och en halv månad och andre bibliotekskonsulenten under en månad. Härvid kunde man i enlighet med bestämmelse, som gällde ordinarie befattningshavare inom folkskolöverstyrelsen, förutsätta, att andre konsulenten inträdde som vikarie för förste konsulenten och att för andre konsulenten särskild vikarie anskaffades. Vid tjänstgöring som förste bibliotekskonsulent borde andre bibliotekskonsulenten uppbära tjänstgöringspenningar till det belopp, som tillkomme förste konsulenten. I fråga om det belopp, som lämpligen borde bestämmas för andre konsulentens vikarie, kunde det synas ligga närmast till hands att till jämförelse taga det särskilda arvode, som tilldelades semestervikarie för notarie och registrator hos folkskolöverstyrelsen. Men då till sådan vikarie i allmänhet kunde användas amanuens inom verket, vilken därvid behölle en del av sitt amanuensarvode, och man däremot i detta fall i regel komme att behöva anlita personer utom överstyrelsen, torde det vara riktigare att, i likhet med vad redan skett beträffande semestervikarie för ledamot i folkskolöverstyrelsen, tillämpa andra grunder än de för centrala verk i motsvarande fall eljest vanligen bestämda. Det hade synts överstyrelsen lämpligast att utgå från det arvode, som tillkomme fullt kompetent vikarie för adjunkt vid folkskoleseminarium eller allmänt läroverk, eller 2,700 kronor för år, vilket, fördelat på kalendermånader, motsvarade ett arvode av 225 kronor i månaden. Sistnämnda belopp skulle således enligt överstyrelsens mening kunna bestämmas för nu ifrågakvarande semestervikarie. I enlighet härmed skulle till bestridande av kostnaden för konsulenternas semestervikariat erfordras ett belopp dels motsvarande den skillnad mellan förste och andre konsulentens tjänstgöringspenningar, som belöpte sig på en tid av $1\frac{1}{2}$ månad, eller 37 kronor 50 öre, dels ett arvode för $2\frac{1}{2}$ månader, beräknat efter 225 kronor för månad, eller 562 kronor 50 öre, således tillsammans 600 kronor. Det sålunda erforderliga beloppet torde böra utgå från det på folkskolöverstyrelsens ordinarie stat uppförda beloppet för tillfällig adjunktion, vikariatersättning, expenser m. m., vilken anslagspost alltså borde höjas med motsvarande belopp.

På samma sätt syntes vikariatstjänstgöringen vid tjänstledighet på grund av sjukdom, eller när sådan tjänstgöring eljest erfordrades, kunna ordnas.

Departementschefen.

Då bibliotekskonsulentbefattningarna inrättades, uttalade, såsom nämnt, riksdagen, att sedan bestämmelserna angående folkbiblioteksväsendet under någon tid blivit tillämpade och förhållandena sålunda vunnit större stadga, det syntes böra tagas under förnyat överbäggande, om konsulenterna allt fortfarande vore av behovet påkallade. Vid ett sådant överbäggande torde resultatet ej bliva annat än att båda befattningarna böra bibehållas. Den av folkskolöverstyrelsen i förevarande ärende lämnade utredningen rörande omfattningen och beskaffenheten av det arbete, som påvilar bibliotekskonsulenterna, giver nämligen tydligt vid handen, att båda konsulenterna fortfarande äro fullt upptagna av sitt arbete för folkbiblioteksväsendet. Av sagda utredning vill det även synas, som om berörda arbete icke

skulle komma att bliva i någon avsevärd grad mindre för framtiden. Huru därmed kan bliva fallet, torde emellertid icke kunna med full tillförlitlighet bedömas, förrän någon erfarenhet vunnits om göromålen omfattning, efter det arbetet med den i folkskolöverstyrelsens framställning omförmälda första grundkatalogen blivit avslutat. Så mycket torde emellertid nu kunna med säkerhet sägas, att det centrala arbetet för biblioteksväsendets skötsel kommer att framdeles alltjämt kräva åtminstone en stadigvarande tjänst.

Under sådana förhållanden anser jag tiden vara inne att uppföra denna tjänst på ordinarie stat. Den av de båda konsulenttjänsterna, som då skulle komma i fråga, är tydligtvis första konsulenttjänsten, detta särskilt ur synpunkten av de befordringsmöjligheter, som på annat håll helt säkert kunna stå innehavaren av denna tjänst till buds.

Folkskolöverstyrelsens förslag rörande de avlöningsförmåner, som i sådant fall skulle tillkomma förste bibliotekskonsulenten, föranleder från min sida icke någon erinran, och jag har icke heller något att invända mot de grunder för beräkning av vikariearvoden, som av överstyrelsen föreslagits. Enligt dessa grunder skulle arvodena åt vikarier i anledning av semester för förste bibliotekskonsulenten uppgå till 375 kronor.

Folkskolöverstyrelsens ordinarie stat skulle således komma att höjas med dels avlöning åt förste bibliotekskonsulenten, 5,800 kronor, dels arvode åt semestervikarie, 375 kronor, eller sammanlagt 6,175 kronor. Däremot komme utgifterna under anslaget till understöd åt folkbibliotek att minskas med 5,600 kronor.

Att den nuvarande förste bibliotekskonsulenten må för tillträde till ålderstillägg å den ordinarie befattningen, därest han erhåller densamma, tillgodoräkna sig den föregående tjänstetiden i folkskolöverstyrelsen eller ecklesiastikdepartementet, synes skäligt.

I skrivelse den 15 juni 1916, nr 8, punkten 117, erinrade riksdagen, att de hos folkskolöverstyrelsen anställda bibliotekskonsulenterna skulle kunna i förekommande fall lämna även läroverksöverstyrelsen erforderligt biträde. Denna anordning torde kunna tillämpas utan hinder därav, att den ena av konsulentbefattningarna ombildas till ordinarie tjänst.

På grund av vad sålunda anförts hemställer jag, att Eders Kungl. Maj:t täcktes föreslå riksdagen att

dels på folkskolöverstyrelsens ordinarie stat uppföra en förste bibliotekskonsulent med en avlöning av 5,800 kronor, därav 3,600 kronor lön, 1,800 kronor tjänstgöringspenningar och 400 kronor ortstillägg, och med rätt till två ålderstillägg till lönen att utgå, det första

med 500 kronor efter fem år och det andra likaledes med 500 kronor efter tio år;

dels medgiva, att den nuvarande förste bibliotekskonsulenten hos folkskolöverstyrelsen må, därest han vid 1918 års början kommer att såsom ordinarie innehavare övertaga den nyinrättade ordinarie förste bibliotekskonsulentbefattningen, för åtnjutande av löneförhöjning tillgodoräkna sig den tid, han omedelbart före sin utnämning till befattningen på grund av förordnande tjänstgjort såsom förste bibliotekskonsulent hos folkskolöverstyrelsen eller inom ecklesiastikdepartementet;

dels för bestridande av arvoden åt vikarier under den tid, förste bibliotekskonsulenten åtnjuter semester, höja det å folkskolöverstyrelsens ordinarie stat uppförda anslaget för tillfällig adjunktion, vikariatsersättning, expenser m. m. med 375 kronor;

dels ock för genomförande av ifrågavarande förändringar i staten höja det *ordinarie anslaget* till folkskolöverstyrelsen med 6,175 kronor.

Ökat anslag.

[163.]
Extra ledamot hos
folkskolöverstyrelsen.

39. **Extra ledamot hos folkskolöverstyrelsen.** I skrivelse den 30 september 1916 har folkskolöverstyrelsen hemställt, att förslag måtte avlåtas till riksdagen om anslag för beredande av arvode åt en extra ledamot inom överstyrelsen under tiden den 1 juli—den 31 december 1917 samt under år 1918. Överstyrelsen yttrar sig därvid först rörande omfattningen och beskaffenheten av det arbete, som överstyrelsens ledamöter hittills haft att utföra, och anför i sådant avseende:

Överstyrelsen hade i det föregående (punkt 161) haft tillfälle att lämna närmare uppgifter rörande omfattningen av det arbete, som ålåg överstyrelsen, och därvid påvisat, hurusom denna från början blivit större än som kunnat antagas och visade tendens att hastigt tillväxa. Detta hade sin naturliga förklaring i arbetsområdets stora omfattning och den snabba utveckling, som där försigginge, men sammanhängde ock därmed, att, såsom förut påpekats, åtskilliga grupper av ärenden, som från början icke tillhört överstyrelsens handläggning men som stode i naturlig förbindelse med arbetsområdet, undan för undan överflyttats till överstyrelsen, där förutsättningarna för deras behandling ansetts i främsta rummet förefinnas. Det vore emellertid icke blott mängden av ärenden, som gjorde överstyrelsens arbetsbörda så betydlig, utan därtill medverkade jämväl beskaffenheten hos många av de ärenden, överstyrelsen hade att handlägga. Bland grupper av ärenden, som särskilt krävde en ingående behandling, kunde erinras om frågor angående organisationen av skolväsendet inom vissa skoldistrikt, angående delning och annan omreglering av skoldistrikt å landsbygden, angående anordningen av den fortsatta undervisningen, särskilt organisationen av högre folkskolor,

angående skolväsendets ordnande i samband med förstadsambhällens inkorporering samt angående vissa donationers användning. För dylika ärendens behandling krävdes ej sällan besök på platsen av någon bland överstyrelsens ledamöter och förhandlingar med vederbörande kommunala myndigheter. Även ledningen av de överstyrelsen underlydande inspektörernas, framför allt folkskolinspektörernas verksamhet hade visat sig innebära en synnerligen tidskrävande uppgift.

Jämte dessa och därmed jämförliga, ständigt återkommande ärenden finnes emellertid andra, som i icke mindre grad lade beslag på ledamöternas arbetskraft. Kanske nästan mer än av något annat hade denna tagits i anspråk för handläggning av de mångfaldiga och omfattande organisatoriska spörsmål av allmän och betydelsefull innebörd, som för närvarande föreläge på folkundervisnings område. Redan under sin hittillsvarande verksamhet hade överstyrelsen haft att taga befattning med ett flertal sådana frågor. Bland hithörande ärenden borde här nämnas: åtgärder för genomförande av den utav 1913 års riksdag beslutade omorganisationen av folkskoleseminarierna, såsom utarbetande av slutligt förslag till stadga och undervisningsplan och åtskilliga andra författningar, fördelning av beviljade anslag m. m.; ordnande av lärarutbildningen inom Norrland; utarbetande av förslag till provårskurser vid folkskoleseminarierna; anordnande av fortbildningskurser för lärare vid folk- och småskolor; undervisningsstatistikens omläggning samt utarbetande av dagböcker och skolpliktslängder för folkskolorna; nomadskoleväsendets ordnande; yttrande över förslag till omorganisation av fortsättningsskolorna; yttrande över förslag rörande den lägre handelsundervisningens ordnande; utarbetande av normalreglemente för högre folkskolor; införande av undervisning i slöjd vid högre folkskolor; yttrande över lärarlönenämndens förslag till ny löne- och pensionsreglering för de flesta överstyrelsen underlydande lärargrupper; förslag till författningar, föranledda av riksdagens beslut år 1914 angående omorganisation av folkskolinspektionen, såsom plan till rikets indelning i inspektionsområden, ny instruktion för folkskolinspektörerna m. m.; gymnastikinspektionens ordnande samt utarbetande av instruktion för ledare av de gymnastiska fortbildningskurserna; åtskilliga organisationsfrågor rörande abnormundervisningen; ett flertal frågor angående den fysiska utbildningen samt av socialhygienisk och socialpedagogisk innebörd, exempelvis angående understödjande av skididrotten, angående åtgärder för höjandet av den personliga hygienien och angående läkarundersökningar av folkskolebarn. I allmänhet vore också hithörande frågor av den natur, att icke blott utredningen av dem utan ock det skriftliga avfattandet av överstyrelsens framställning icke kunnat utföras av andra än överstyrelsens medlemmar.

Att jämte handläggningen av de löpande ärendena finna tid för en omsorgsfull behandling av dessa och därmed jämförliga frågor, av vilka åtskilliga varit av brådskande natur, hade varit förenat med stora svårigheter. Särskilt hade det härvid varit nödvändigt att framför allt under senaste året inskränka inspektionsverksamheten och så mycket som möjligt koncentrera medlemmarnas arbete inom verket. Livligt kände överstyrelsen, att detta förhållande innebure en bestämd olägenhet, då en ständig och direkt förbindelse med det verkliga skollivet helt visst vore en oundgänglig förutsättning för ett gott resultat av överstyrelsens verksamhet och framför allt ett viktigt villkor för att överstyrelsen måtte i sitt arbete kunna hålla sig fri från ett ensidigt litande till de i handlingar tillgängliga upplysningarna och därmed ock från frestelsen till en formalistisk behandling av ärendena.

Därefter redogör överstyrelsen för de frågor av mera omfattande natur, som under den närmast kommande tiden måste bli va föremål för överstyrel-

[163.] sens handläggning och vilka enligt överstyrelsens mening medföra behovet av en extra ledamot. Härom yttrar överstyrelsen:

Flera av de nu angivna frågorna komme helt visst att under den närmaste tiden, i ena eller andra formen, ytterligare i betydlig grad taga överstyrelsens uppmärksamhet och arbete i anspråk. Men därjämte föreläge en hel rad av omfattande spörsmål, vilka antingen efter nådiga remisser eller på grund av överstyrelsens eget initiativ redan vore föremål för förberedande handläggning eller under den närmaste tiden måste upptagas till behandling. Sådana vore: förslag till treåriga seminariekurser och till fortsättningskurser vid vissa seminarier; åtskilliga byggnadsfrågor beträffande seminarier; omorganisation av småskoleseminarierna och utarbetande av stadga och undervisningsplan för dessa läroanstalter; förslag till ny folkskolestadga; slutligt förslag till normalplan för folk- och småskolor; normalreglementen för folk- och småskolor; gymnastikundervisningens ordnande vid landsbygdens folkskolor; riksdagens skrivelser angående ordförandeskapet i skolråd, angående småskollärarinnors rättsliga ställning och angående statsbidrag till lärarpersonalen vid sjukvårdsanstalter; skolväsendets ordnande för den svensktalande befolkningen inom lappmarksförsamlingar och överhuvud inom glest bebyggda trakter samt anslag för inackordering av barn, som eljest ej skulle erhålla undervisning; förändrade grunder för statsbidrag till undervisningen i slöjd och i huslig ekonomi; organisations- och läroplaner för högre folkskolor; folkhögskollärarnas löne- och pensionsförhållanden; omorganisation av dövstumundervisningen; riksdagens skrivelser angående skolbad samt angående kaffemissbruk. Även andra organisatoriska frågor av större omfattning kunde väntas under en nära framtid bliva aktuella och komma att uppföras på överstyrelsens arbetsprogram.

Det kunde i och för sig knappast vara ägnat att väcka förvåning, att en sådan mängd av omfattande och betydelsefulla spörsmål på folkundervisningens område för närvarande väntade på sin lösning, då man betänkte, att sedan länge de flesta större hithörande ärenden på grund av bristen på ett verkligt centralt förvaltningsorgan måst undanskjutas eller överlämnas till kommittéer för förberedande behandling. Därtill komme, att sedan åtskilliga år en kraftigare utveckling av vår folkundervisning allmänt påyrkats och en omläggning därav eftersträfvats, syftande hän mot en mera praktisk, näringslivets och den medborgerliga bildningens krav bättre motsvarande läggning av arbetet inom de till folkundervisningen hörande läroanstalterna.

Klart vore, att arbetet med de ovan angivna och andra med dem jämförliga ärenden under de närmaste åren komme att i mycket hög grad taga överstyrelsens tid och krafter i anspråk. Och för överstyrelsen måste det framstå såsom ett betydelsefullt önskemål, att möjlighet måtte beredas överstyrelsen att med all skyndsamhet få fullfölja arbetet på dessa frågors lösning. Men ej mindre betydelsefullt syntes det överstyrelsen, att därvid förhållandena ej bleve sådana, att överstyrelsen genom brist på tid avskures från förbindelsen med det levande livet och den inom skolan och samhället pågående utvecklingen och sålunda vid det för vårt folkundervisningsväsendes framtida gestaltning betydelsefulla arbete, som påginge och ytterligare förestode, måste umbära den personliga förtrogenhet med förhållandena, sådana de i verkligheten tedde sig, vilken otvivelaktigt lämnade den säkraste ledningen såväl vid handhavandet i allmänhet av skolans angelägenheter som särskilt då det gällde reformplaners utarbetande och bedömandet av verkningarna utav redan vidtagna förändringar.

Nu syftade ju de av överstyrelsen i det föregående gjorda yrkandena om förstärkning av överstyrelsens kanslipersonal m. m. ytterst mot en sådan anordning av

arbetet inom överstyrelsen, att dess medlemmar skulle i ökad utsträckning kunna ägna tid och krafter åt de större frågornas handläggning och åt inspektionsverksamhet, och överstyrelsen vore förvissad, att genom ett bifall till sagda yrkanden mycket skulle vinnas i nu angivna hänseende. Men överstyrelsen hade vid den noggranna omprövning av de föreliggande arbetsuppgifternas omfattning, som överstyrelsen ansett sig pliktig att företaga, kommit till den bestämda övertygelsen, att de föreslagna åtgärderna icke vore tillfyllest för att möjliggöra en så pass skyndsam behandling av de förhandenvarande omfattande frågorna, som förhållandena otvivelaktigt krävde. Den enda verkligt effektiva åtgärden för det syfte, överstyrelsen nu angivit, vore, såvitt överstyrelsen kunde bedöma, att dess arbetskrafter för någon tid framåt, medan de föreliggande organisationsfrågorna bringades till sin lösning, förstärktes med ytterligare en ledamot med direkt och omfattande erfarenhet framför allt rörande arbetet inom folk- och småskolor. Överstyrelsens förslag ginge alltså därpå ut, att för någon tid framåt måtte inom överstyrelsen anställas en extra ledamot med samma skyldighet och befogenhet, som nu tillkomme överstyrelsens ordinarie ledamöter. Och då behovet av en dylik förstärkning av överstyrelsens arbetskrafter redan nu gjorde sig starkt gällande, funne överstyrelsen det önskligt, att medel måtte beredas för den extra ledamotens anställande från och med den 1 juli 1917.

I fråga om 'den extra ledamotens avlöning anför överstyrelsen följande:

Vad beträffade avlöningsförmånerna för den extra ledamoten, borde dessa sättas lika som för ordinarie ledamot men med sedvanligt avdrag för pensionsavgifter och alltså beräknas efter 7,800 kronor för år, varav 2,500 kronor borde anses motsvara tjänstgöringspenningar. Det belopp, som skulle behöva för ändamålet anvisas å 1918 års stat, skulle följaktligen uppgå till 11,700 kronor, av vilket belopp 3,900 kronor borde kunna utanordnas redan under år 1917.

För avlöningens åtnjutande borde givetvis i tillämpliga delar samma villkor och bestämmelser gälla som de, som vore föreskrivna beträffande de ordinarie befattningshavarnas inom överstyrelsen avlöningsförmåner.

Såsom folkskolöverstyrelsen erinrat, har överstyrelsen under sin hittillsvarande verksamhet haft under handläggning ett flertal organisationsfrågor av synnerligen tidskrävande beskaffenhet, vilkas utredning icke kunnat överlämnas åt andra än överstyrelsens ledamöter. Beträffande vissa av dessa ärenden har det redan visat sig ogörligt för de ledamöter av överstyrelsen, som haft att föredraga ifrågavarande ärenden och verkställa uppsättning av överstyrelsens utlåtanden i desamma, att hela den tid, arbetet därmed måst pågå, fullgöra även övriga till respektive rotlar hörande göromål. Med anledning härav har ledighet under viss tid från sistnämnda göromål måst beviljas dessa ledamöter och vikarier för dem förordnas att under tiden bestrida de mera löpande göromålen.

De arbetsuppgifter av huvudsakligen organisatorisk beskaffenhet, som närmast föreligga för överstyrelsen, äro, såsom torde framgå av överstyrelsens redogörelse, så mångfaldiga och omfattande, att det icke lär vara möjligt

för överstyrelsen att inom önskvärd tid på ett tillfredsställande sätt slutbehandla dem, med mindre överstyrelsen för någon tid framåt erhåller en efter dessa arbetsuppgifter lämpad tillfällig förstärkning. Det torde kunna sägas, att en del av dessa arbetsuppgifter äro av samma natur som de, vilka eljest bruka överlämnas åt kommittéer eller särskilt tillkallade sakkunniga. För undvikande av denna utväg, där ej förhållandena med nödvändighet kräva dess anlitande, synes det vara angeläget, att inom överstyrelsen anställas en extra ledamot under den av överstyrelsen angivna tiden.

Vad angår överstyrelsens förslag rörande avlöning åt den extra ledamoten anser jag, med hänsyn särskilt till befattningens tillfälliga natur, att årsarvodet bör kunna nedbringas till 7,000 kronor. Arvodet bör få åtnjutas enligt de villkor och bestämmelser, som överstyrelsen förordat. Det bör emellertid anmärkas, att det för ordinarie ledamot inom överstyrelsen fastställda villkoret, att han icke må med sin befattning förena annan tjänst å rikets, riksdagens eller kommuns stat, icke bör tillämpas på den extra ledamoten, när tydligen till extra ledamot bör kunna förordnas person, som redan inehar ordinarie tjänst.

Vad beträffar de för den extra ledamotens avlöning erforderliga medlen torde avlöningen för senare hälften av år 1917 kunna anvisas från medel, som stå till Kungl. Maj:ts förfogande. Det anslag, som skulle hos riksdagen äskas för år 1918, kan under dessa förhållanden begränsas till 7,000 kronor.

På grund av det anförda hemställer jag, att Eders Kungl. Maj:t tacktes föreslå riksdagen

Nytt anslag.

att för beredande åt en extra ledamot inom folkskolöverstyrelsen av arvode å 7,000 kronor, varav 2,500 kronor må anses motsvara tjänstgöringspenningar, anvisa på *extra stat* för år 1918 ett förslagsanslag, högst 7,000 kronor.

[164.]
Byggnads-
sakkunnigt
biträde hos
folkskolöver-
styrelsen.

40. **Byggnadssakkunnigt biträde hos folkskolöverstyrelsen.** För vartdera av åren 1916 och 1917 har riksdagen på extra stat beviljat ett anslag av 7,000 kronor till inspektion och sakkunnigt biträde hos folkskolöverstyrelsen beträffande fysisk uppfostran och skolhygien samt undervisning i manlig slöjd, husligt arbete och musik ävensom i fråga om den fortsatta undervisningen.

Nu har folkskolöverstyrelsen i skrivelse den 30 september 1916 anhallit om förslag till riksdagen om anvisande av ett anslag å 3,500 kro-

nor för år 1918 till byggnadssakkunnigt biträde hos överstyrelsen. Överstyrelsen har därvid först yttrat sig rörande behovet av sådant biträde.

Av de mångahanda förpliktelser, yttrar folkskolöverstyrelsen, som enligt gällande författningar påvilade skoldistriktet, vore utan tvivel den genom § 52 i folkskolestadgan dem ålagda skyldigheten att anskaffa och underhålla tjänliga rum för de skolor, som av distriktet blivit inrättade, samt förse dessa med ändamålsenlig inredning en av de mest krävande. En betydande del av kommunernas fasta egendom och lösören utgjordes också av skolhusbyggnader med tillhörande tomter jämte skolinventarier, och i den kommunala budgeten inginge utgifterna för nämnda ändamål ej sällan såsom en bland de största posterna. Huru stort det kapital vore, som i vårt land funnes nedlagt i skolhus och skolinventarier, framginge visserligen ej av den officiella statistiken, men någon föreställning därom erhöles genom de i nämnda statistik angivna siffrorna rörande de årliga utgifterna för nu ifrågavarande ändamål. Dessa hade år 1910 uppgått till 7,637,111 kronor och hade år 1914 — det sista år, för vilket officiella uppgifter föreläge — stigit till 11,047,232 kronor. Av nu anförda siffror framginge tillika, att nämnda utgifter vore stadda i hastig tillväxt; de hade ökat med icke mindre än 45 % under den angivna perioden.

Toge man nu härvid i betraktande, att den utveckling, för vilken de anförda siffrorna vore uttryck, ingalunda ännu kunde anses ha nått sin höjdpunkt, utan att man väl för en lång framtid hade att räkna med en fortsatt och måhända stegrad nyanskaffning av lokaler samt med dessas förseende med inventarier och med det helas underhåll, syntes det vara uppenbart, att den byggnadsverksamhet för allmänna ändamål, som här vore i fråga, icke i omfattning överträffades av någon annan dylik. Lika påtagligt syntes det vara, att betydelsen av att den bedreves på ett ändamålsenligt sätt vore utomordentligt stor. Det vore ju i de här avsedda lokalerna, som flertalet av landets i skoldern varande barn tillbringade en betydlig del av sin tid, och det vore följaktligen av beskaffenheten av dessa lokaler, som den uppväxande ungdomens sundhet och kraft i hög grad vore beroende och givetvis även den undervisning och fostran, som åt densamma meddelades. En naturlig följd härav hade ju också blivit, att kraven på skolhusbyggnadstekniken alltjämt stegrats och för närvarande vore mycket stora.

Det ansvar och den arbetsbörda, som påvilade skolrådets ordförande och dessas övriga medlemmar samt andra skoldistriktens förtroendemän, för att värden om skolans byggnadsangelägenheter skulle bliva på ett tillfredsställande sätt handhavd, vore tydligen mycket stora. Öfervilligheten, då det gällde personligt arbete av detta slag, vore också i allmänhet stor. Nu vore emellertid skolhusbyggnader av så speciell art, att det icke kunde förväntas, att ensamt god vilja och vanlig praktisk duglighet skulle vara tillfyllest för lösande av de uppgifter, som här vore i fråga. Det sade sig självt, att härför även behövdes en viss fackmässig insikt och en viss teknisk utbildning och förfarenhet. Visserligen hade tid efter annan från det allmännas sida vidtagits åtgärder för att i nu antytt avseende bistå kommunerna med råd och anvisningar. I sådant syfte hade genom statens försorg år 1878 utgivits en samling normalritningar till folkskolebyggnader, och nya sådana vore som bekant under förberedande genom överintendentsämbetet. Givet vore emellertid, att dessa ritningar, huru värdefulla de än vore som åskådliga framställningar av riktiga grundregler för skolhusbyggnaders planläggning och utförande, dock icke kunde eller borde annat än undantagsvis omedelbart tillämpas i de enskilda fallen. I regel måste för vart och ett av dessa utföras

[164.] särskild ritning, anpassad efter den förhandenvarande byggnadsplatsen och de mångahanda övriga lokalt växlande förhållanden, som härvid borde komma i betraktande. I nu antydda avseende krävdes en speciell sakkunskap, som vore av största betydelse för skolhusbyggnadsverksamheten.

Med hänsyn till nu frambärlna omständighet hade statens folkskolinspektörer ända ifrån folkskolinspektionens tillkomst haft till uppgift att ägna en icke obetydlig del av sin verksamhet åt att skolhusen och deras inredning måtte bli ändamålsenliga. För vinnande av trygghet för att folkskolinspektörens sakkunskap skulle i varje fall tagas i anspråk, infördes nämligen redan i nämnda stadgan för folkundervisningen i riket den 20 januari 1882 anvisning om, att folkskolinspektören skulle beredas tillfälle att, innan skolhus uppförts, avgiva yttrande över lokalernas lämplighet, och i den förnyade nämnda stadgan om folkundervisningen i riket den 10 december 1897 föreskreves i § 54, att »innan skolhus uppföres, skall skolrådet från vederbörande statens folkskolinspektör inhämta yttrande såväl över skolhusets läge som ock över de särskilda lokalernas och lekplatsens lämplighet för sitt ändamål».

I Kungl. Maj:ts nämnda instruktion för folkskolinspektörer hade en motsvarande skyldighet att avgiva yttrande varit bestämd ända sedan den 8 december 1881. Den förnyade instruktionen av den 15 december 1914 innehölle mera preciserade bestämmelser om inspektörens skyldighet i detta hänseende. Nämnda författnings § 20 föreskreve nämligen följande: »Skall nytt skolhus uppföras eller för annat ändamål uppförd byggnad inredas till skolhus, åligger det inspektör att, sedan han såvitt möjligt besökt platsen för det tilltänkta byggnadsföretaget och innan vederbörande kyrkostämman eller stadsfullmäktige fattat beslut i ärendet, avgiva yttrande över föreslagen skoltomts läge inom skolområdet och dess ändamålsenlighet. Likaledes skall inspektör såväl i nu nämnda fall som då befintligt skolhus skall undergå sådan om- eller tillbyggnad, som förändrar skollokalernas antal, storlek eller belysningsförhållanden, efter tagen kännedom om uppgjorda ritningar med därtill hörande handlingar och innan beslut i ärendet fattas, avgiva yttrande över de särskilda byggnadernas och lokalernas lämplighet för sitt ändamål». Genom sistnämnda föreskrift vore inspektören ålagd att infordra ritningar jämte tillhörande handlingar — närmast avseende arbets- och materialbeskrivning samt förslag till kontrakt — rörande skolhusbyggnadsföretag och att granska desamma, innan beslut i ärendet fattades. Visserligen skulle granskningen närmast avse, att de pedagogiska kraven vore tillgodosedda, men då dessa i väsentliga avseenden betingades av de tekniska anordningar och bestämmelser, som framginge av ritningar jämte tillhörande beskrivningar och förteckningar, komme inspektörens granskningsskyldighet i själva verket att omfatta icke blott byggnadsföretagets pedagogiska utan också i ganska stor utsträckning dess tekniska beskaffenhet.

Utom de pedagogiska och byggnadstekniska borde givetvis även de estetiska synpunkterna tagas med i betraktande, då det gällde att bedöma förslag till skolhusbyggnadsritningar. Ila skulle inspektören värda folkskolans intressen, om icke även frågan om vad som vore vackert eller fult finge utöva inflytande på hans befattning med folkskolebyggnaderna, helst denna synpunkt vanligen kunde vinna nödigt beaktande utan särskilda kostnader vid byggnadernas uppförande.

Med den stora omfattning, som byggnadsverksamheten för folkskolans behov, enligt vad förut blivit uppvisat, numera hade, måste givetvis antalet av de ritningar, som det ålåg folkskolinspektörerna att granska, bli ganska stort. Många av dessa ritningar vore av den enkla art, att vederbörande inspektör kunde utan svårighet på egen hand bedöma ej blott deras innebörd med hänsyn till de avsedda lokalernas

lämplighet för sitt ändamål utan även de byggnadstekniska sakförhållanden, som betingade ändamålsenligheten. Men i icke få fall vore de byggnadstekniska frågor, som det gällde att bedöma, av den beskaffenhet, att de med nödvändighet för en säker prövning krävde teknisk fackkunskap av annat slag, än som i allmänhet kunde förutsättas hos en folkskolinspektör, vilkens huvudsakliga kompetens enligt sakens natur måste avse ett helt annat område. Med det stora ansvar, som påvilade inspektören, vore han i sådant fall nödsakad att anlita byggnadsteknisk fackman för erhållande av nödiga upplysningar.

Nu tillkomme det folkskolöverstyrelsen, som i allmänhet hade att utöva inseende över folkundervisningen i riket och de till densamma hörande anstalterna och under vars inseende inspektörerna utövade sin verksamhet, att särskilt i fråga om skolhusbyggnader gå vederbörande skolstyrelser och inspektörer tillhanda med upplysningar, råd och anvisningar rörande dessa. Av denna överstyrelsens uppgift följde givetvis, att överstyrelsen ej blott måste taga kännedom om och övervaka det sätt, varpå statens folkskolinspektörer fullgjorde sina åligganden i fråga om handläggningen av ärenden rörande ritningar till folkskolebyggnader, utan jämväl därvid lämna dem nödiga råd och upplysningar, när så erfordrades. Detta innebure uppenbarligen bland annat, att inspektören i vissa mera krävande fall borde kunna hänskjuta en byggnadsfrågas bedömande till överstyrelsen.

Av allt vad som nu blivit anfört framginge, att överstyrelsen på grund av såväl sin allmänna uppgift att öva inseende över landets folkbildningsanstalter som ock mera speciella föreskrifter hade att taga en mycket vidsträckt befattning med byggnadsföretag för skoländamål. Under sin hittillsvarande verksamhet hade överstyrelsen också redan i stor utsträckning tagits i anspråk i nu antydda avseende. Sålunda hade i fråga om folkskolebyggnader till överstyrelsen ingått till stort antal dels framställningar med begäran om biträde vid auskaffande eller granskning av ritningar, dels förfrågningar i varjehanda andra avseenden. Nu avsåge ju visserligen överstyrelsens befattning med dylika byggnadsföretag i främsta rummet pedagogiska och allmänt praktiska synpunkter, men som redan ovan framhållits vore dessa i regel så nära förknippade med mera tekniska synpunkter, att det ofta vore svårt att bedöma de förra utan tillgång till en sakkunnig rådgivare i fråga om de senare. Bristen på en sådan rådgivare, som utan vidare kunde stå till överstyrelsens förfogande och vars arbete överstyrelsen vid förefallande behov kunde taga i anspråk, hade också redan gjort sig starkt kännbar och komme utan tvivel att allt mera förnimmas, i samma mån det bleve mera vanligt att vederbörande hänsköte mera krävande byggnadsfrågor till överstyrelsen och i samma mån omsorgen om skolhusbyggnadernas ändamålsenlighet gjorde sig gällande inom skoldistriktet. Överstyrelsen hade därför icke ansett sig kunna dröja längre med att hos Kungl. Maj:t göra hemställan om åtgärder för anställande inom överstyrelsen av ett byggnadsakkunnigt biträde. Överstyrelsen ansåge sig så mycket mera kunna påräkna bifall till en sådan framställning, som genom statsmakternas tidigare beslut redan för andra ändamål, med vilka det nu förevarande mycket väl torde kunna jämföras, sakkunniga biträden funnes hos överstyrelsen anställda. Överstyrelsen hade också haft sin uppmärksamhet fäst vid hurusom hos åtskilliga andra centrala ämbetsverk, som hade sig anförtrodda handläggningen av frågor rörande byggnadsföretag, såsom hos fängvårdsstyrelsen, medicinalstyrelsen, arméförvaltningen och järnvägsstyrelsen, byggnadsakkunniga biträden funnes anställda och hurusom åter andra verk vore i tillfälle att på ett eller annat sätt av tillgängliga anslag anlita sakkunnig hjälp för den byggnadsverksamhet, som ålåg dem att handhava.

[164.]

Därest en byggnadssakkunnig bleve hos överstyrelsen anställd, skulle överstyrelsen givetvis både i betydligt större utsträckning och med större framgång kunna stödja folkskolinspektörerna i deras verksamhet i fråga om skolhusbyggnader och även i många fall mera omedelbart biträda skoldistriktet med råd och anvisningar i fråga om förekommande byggnadsföretag.

Ett av de avseenden, i vilka det enligt överstyrelsens förhoppning skulle efter anställandet inom överstyrelsen av en byggnadssakkunnig bliva överstyrelsen möjligt att genom råd och upplysningar gagna byggnadsverksamheten för skoländamål, ville överstyrelsen här ytterligare något beröra. Kommunernas kostnader för skolväsendet vore, trots statsverkets hastigt stegrade uppoffringar för samma ändamål, så betydande, att all den sparsamhet, som utan skada kunde förekomma, överallt borde iakttagas. Då nu, såsom förut antytts, kommunernas största utgiftsposter för skolväsendet vore de, som gällde härför behövliga byggnader, skulle det givetvis vara synnerligen önskvärt, om besparingar kunde vinnas i fråga om dessa. Det vore överstyrelsens bestämda mening, att detta borde kunna ske. Tydligen borde såväl överstyrelsens som inspektörernas åtgöranden avse att i varje särskilt fall sammanjämka de pedagogiska kraven med de byggnadstekniska förhållandena. Därvid vore givetvis ett samarbete mellan i dessa två avseenden sakkunniga nödvändigt. Ju mera ingående detta samarbete bleve, desto flera möjligheter funnes ej blott till vinnande av ändamålsenlighet utan även i lika grad till att undvika onödiga kostnader. I många fall kunde anordningar, som krävde dryga kostnader, alldeles undvikas eller ock ersättas med andra, billigare. Där detta icke läte sig göra, kunde stundom genom ett enklare men dock ändamålsenligt utförande besparingar göras.

Hela betraktelsesättet angående skolhusbyggnadernas beskaffenhet behöfde i flera hänseenden påverkas i riktning av större enkelhet och ändamålsenlighet. Detta måste ske i de enskilda fallen, om något resultat skulle kunna vinnas. Genom endast allmänna framställningar nåddes icke målet.

Nu förhölle det sig ju så, att, alldenstund skoldistriktet själva ägde bestämmanderätten rörande sina skolhus, överstyrelsen såväl som folkskolinspektörerna i förevarande fall icke hade och givetvis ej kunde hava att giva bindande föreskrifter utan allenast råd och upplysningar; och överstyrelsen avsåge icke, att genom anställandet av ett byggnadstekniskt biträde någon ändring härutinnan skulle ske. Då överstyrelsen alltså hade att utföra sitt värv i förevarande avseende genom en rådgivande och vägledande verksamhet, vore det dess mera angeläget, att de råd och anvisningar, som lämnades, vore av sådan beskaffenhet, att desamma kunde tillvinna sig förtroende och beaktande hos skolmyndigheterna. Men givet vore, att detta icke kunde bliva fallet, utan att överstyrelsen ägde förfoga över den sakkunskap i byggnadsfacket, som ett tekniskt bildat biträde kunde lämna.

Beträffande arvodet åt det ifrågavarande biträdet har folkskolöverstyrelsen anført följande:

Vad anginge det arvode, som borde utgå till en inom överstyrelsen anställd byggnadssakkunnig, vore givet, att detta borde bestämmas med hänsyn såväl till de krav, som komme att ställas på den sakkunniges kvalifikationer, som ock till den omfattning, i vilken hans arbete kunde komma att tagas i anspråk inom överstyrelsen. Vad då först beträffade den sakkunniges kvalifikationer, vore tydligen det arbete, som han skulle komma att utföra inom överstyrelsen, av den art, att för detsamma ej kunde användas någon annan än en fackman med grundliga insikter och mångsidig erfä-

renhet. Vad åter anginge omfattningen av detta arbete, vore det givetvis ej lätt att på förhand annat än tillnärmelsevis beräkna detsamma. Även om man, såsom tillbörligt vore, förutsatte, att statens inspektörer och överstyrelsens medlemmar fortfarande utförde samma arbete som hittills i fråga om handläggningen av byggnadsärenden, torde man böra beräkna, att den sakkunnige komme att till en början inom överstyrelsen tagas i anspråk till en omfattning, som väl närmast motsvarade halv tjänstgöring för en ordinarie tjänsteman hos överstyrelsen. Toge man nu i betraktande, att de arkitekter, som vore anställda hos fängvårdsstyrelsen, arméförvaltningen, medicinalstyrelsen och järnvägsstyrelsen, för år 1916 åtnjöte årsarvoden å respektive 5,000 kronor, 6,000 kronor, 5,000 kronor och 7,500 kronor, torde ett arvode av 3,500 kronor för avlönande av ett byggnadssakkunnigt biträde hos överstyrelsen ej kunna anses vara för högt tilltaget.

[164.]

De förnämsta av de synpunkter, ur vilka frågor om folkskolebyggnader böra bedömas, äro, jämte den pedagogiska, den hygieniska, som närmast avser vårt folks fysiska uppfostran, och den ekonomiska, som i allmänhet uteslutande berör skoldistriktet. Till dessa har man att i första hand taga hänsyn, vare sig det gäller uppförandet av nya eller tillbyggnad till och omändring av förutvarande skolhus.

Departementschefen

Från statens sida är det, förutom den pedagogiska synpunkten, huvudsakligen den hygieniska, som hittills varit beaktad. Detta har skett ända från folkskolinspektionens tillkomst år 1861. Till en början hade folkskolinspektörerna i fråga om skollokalerna dock endast att hos skolstyrelserna eller dessas ordförande anmäla förefintliga brister samt att i sina berättelser till domkapitlen och ecklesiastikdepartementet om folkskoleväsendets tillstånd och behov lämna redogörelser. Men sedan inspektörerna i sagda berättelser och vid de av chefen för ecklesiastikdepartementet anordnade inspektörsmötena upprepade gånger meddelat, att skollokalerna mångentades vore i hygieniskt avseende otillfredsställande, och normalritningar till folkskolehus blivit av överintendentsämbetet upprättade, föreskrefs genom nådigt cirkulär den 7 december 1877 angående normalritningar för folkskolebyggnader m. m., att, innan folkskolebyggnad uppfördes, vederbörande folkskolinspektör skulle lämnas tillfälle att över lokalernas lämplighet för sitt ändamål avgiva yttrande. Samma bestämmelse intogs sedermera i 1882 års folkskolestadga. Denna bestämmelse gäller fortfarande.

Givetvis är det en viktig samhällsangelägenhet, ej blott att skolhusen bliva anordnade på ett för undervisningens bedrivande så ändamålsenligt sätt som möjligt, utan även, med hänsyn till vårt folks fysiska uppfostran, att de skollokaler, i vilka mer än nio tiondelar av nationens medlemmar tillbringa en stor del av sin barndomstid, äro så beskaffade, att de icke verka nedbrytande eller försvagande på folkhälsan utan tvärtom stärkande. Men å andra sidan är det icke mindre betydelsefullt, att skoldistriktens

[164.] uppoffringar för skolbyggnader under tillgodoseende av nämnda krav icke bliva större än nödvändigt är. Om nu folkskolinspektörerna kunna anses skickade att beträffande skolbyggnaderna bevaka de pedagogiska och hygieniska fordringarna, torde det däremot knappast kunna sägas, att de i lika hög grad förmå i alla förekommande fall taga hänsyn till skoldistriktens ekonomiska intressen. För att kunna ge anvisningar på sådana anordningar, genom vilka skollokaler lämplighet för sitt ändamål skall kunna vinnas med största möjliga ekonomiska besparing och således med minsta möjliga kostnad för skoldistriktet, fordras i särskilt svåra och invecklade fall en byggnadsteknisk insikt och förfarenhet, som icke rimligtvis kan fordras hos en folkskolinspektör. Där skoldistriktet själva hava att för ändamålet tillgå tillräckligt sakkunniga personer, äro tydligen anvisningar från annat håll obehöfliga. Men där så icke är förhållandet — och detta torde vara fallet mångenstädes på landsbygden — synes det vara i sin ordning, att staten kommer skoldistriktet till hjälp.

Detta torde lämpligast kunna ske genom folkskolöverstyrelsen. Såsom förut nämnts, har överstyrelsen enligt sin instruktion skyldighet att i fråga om skolhusbyggnader tillhandagå skoldistrikt och folkskolinspektörer med upplysningar, råd och anvisningar. Överstyrelsen har också meddelat, att överstyrelsen i sådant avseende redan till stor utsträckning tagits i anspråk. Enligt vad jag inhämtat är det huvudsakligen byggnadsfrågor av just ovan antydda, mera svårlösta beskaffenhet, som hänskjutits till densamma. Nu finnes emellertid icke heller inom överstyrelsen den speciella sakkunskap representerad, som i byggnadsfrågor är erforderlig. Överstyrelsens anhållan, att sådan sakkunskap måtte tillföras överstyrelsen genom anställande av ett byggnadstekniskt utbildat biträde, torde därför böra vinna bifall.

Härigenom skulle så småningom kunna i någon mån vinnas även den fördelen — såsom överstyrelsen också antytt — att hela betraktelsesättet angående skolhusbyggnadernas beskaffenhet skulle kunna påverkas i riktning av större enkelhet, utan att ändamålsenligheten därigenom behöfve eftersättas. Det bör utan tvivel anses vara i hög grad önskvärt, att de erfarenheter, som såväl i detta som i andra avseenden vinnas på en ort, kunna komma även andra delar av riket till godo. Under nuvarande förhållanden händer det allt för ofta, att anordningar, som beteckna framsteg vid lösandet av uppgiften att förena ändamålsenlighet med sparsamhet och som gjorts på ett håll, icke uppmärksammas på ett annat och därför icke, såsom eljest skulle ske, tillvaratagas och tillgodogöras.

De fördelar, som sålunda genom ifrågavarande biträde skulle tillföras skoldistriktet, skulle säkerligen mångfaldigt uppväga den kostnad för stats-

verket, som anställandet av sådant biträde skulle medföra. Mot vad folkskolöverstyrelsen anfört rörande sagda kostnad har jag intet att invända.

I överensstämmelse med vad nu anförts hemställer jag, att Eders Kungl. Maj:t täcktes föreslå riksdagen

att till byggnadssakkunnigt biträde hos folkskolöverstyrelsen på *extra stat* för år 1918 bevilja ett förslagsanslag, högst 3,500 kronor.

Nytt anslag.

41. **Amanuens m. m. hos folkskolöverstyrelsen.** Till arvode åt en amanuens hos folkskolöverstyrelsen har riksdagen på extra stat för vart och ett av åren 1915—1917 beviljat ett anslag av 1,500 kronor.

[165.]

Amanuens
m. m. hos
folkskolöver-
styrelsen.

Nu har folkskolöverstyrelsen i skrivelse den 30 september 1916, med hänvisning därtill att, såsom i det föregående (punkt 161) berörts, behovet av ifrågavarande amanuens kvarstode oförändrat, hemställt, att anslag även för år 1918 måtte beviljas för sagda ändamål.

I enlighet med folkskolöverstyrelsens hemställan torde ett anslag å 1,500 kronor böra anvisas jämväl för år 1918 till arvode åt en amanuens hos överstyrelsen.

I den för år 1914 fastställda staten för folkskolöverstyrelsen fanns uppfört ett anslag å 5,000 kronor för inspektion och sakkunnigt biträde inom överstyrelsen i fråga om fysisk uppfostran, skolhygien samt undervisning i husligt arbete. Även för år 1915 anvisades av riksdagen å extra stat samma belopp, vilket använts till avlönande av, förutom ovan omnämnda inspektörer och sakkunniga, även inspektörer och sakkunniga biträden i fråga om undervisning i manlig slöjd och musik.

Inspektion
och sakkun-
niga biträden.

I enlighet med Kungl. Maj:ts framställning har riksdagen för år 1916 anvisat ett till 7,000 kronor förhöjt belopp, avseende att bereda överstyrelsen tillfälle till anlitande av sakkunnigt biträde även vid behandlingen av frågor rörande den fortsatta undervisningen; och har riksdagen till ifrågavarande ändamål jämväl för år 1917 beviljat samma belopp.

I nyssnämnda skrivelse den 30 september 1916 har folkskolöverstyrelsen meddelat, att anslag för berörda ändamål vore alltjämt behövt.

Även detta anslag synes böra för år 1918 utgå med oförändrat belopp, 7,000 kronor.

Vidare har folkskolöverstyrelsen i omnämnda skrivelse hemställt om ett anslag å 1,000 kronor för biträde vid utförandet av vaktmästargörömmålen hos överstyrelsen. Till stöd för denna hemställan har överstyrelsen anfört:

Vaktmästar-
biträde.

[165.]

Å folkskolöverstyrelsens ordinarie stat finnes blott uppförd en vaktmästarbefattning. Redan från början av överstyrelsens verksamhet hade det visat sig svårt att genom allenast en person få vaktmästargöromålen inom verket på nöjaktigt sätt tillgodosedda, och allt eftersom överstyrelsens verksamhet tillväxt i omfattning, hade denna svårighet ökat. Under största delen av arbetstiden vare vaktmästaren upptagen utom ämbetslokalen med kringbärande av handlingar till andra ämbetsverk och annan budskickning, avhämtande och avsändande av post och dylikt. För tjänstgöringen inom verket finnes då intet biträde att tillgå, något som givetvis medförde ökade besvär och tidsutdräkt för ledamöter och tjänstemän. Härtill komme, att inslagning och postbefordring av böcker m. m., som skulle fördelas bland den stora mängden överstyrelsen underlydande läroanstalter, ofta toge mycken tid i anspråk. Det hade därför blivit nödvändigt att i ganska stor utsträckning för budskickning och biträde med inslagning och dylikt anlita tillfälliga arbetskrafter, vilket medförde jämförelsevis dryga kostnader. Vid de allra flesta centrala ämbetsverk och inrättningar vare flera än en vaktmästare anställda, och det jämväl vid sådana ämbetsverk, vilka med hänsyn till personalens antal icke kunde sägas vara av större omfattning än överstyrelsen, exempelvis lantbruksstyrelsen och lantmäteristyrelsen, hos vilka såväl förste vaktmästare som vaktmästare vare anställda. Flera skäl talade ock för att jämväl hos överstyrelsen en ny ordinarie vaktmästartjänst nu inrättades. Då överstyrelsen emellertid ansåge, att behovet kunde för någon tid framåt tillgodoses genom anställande av ett biträde åt vaktmästaren med arvode å extra stat, ville överstyrelsen nu ej göra hemställan om inrättande av en ny vaktmästartjänst. För biträde vid utförande av vaktmästargöromålen hos läroverksöverstyrelsen hade riksdagen för vart och ett av åren 1914—1917 anvisat på extra stat ett anslag av 1,000 kronor, och nämnda belopp torde vara tillräckligt jämväl för folkskolöverstyrelsens behov i berörda hänseende.

Då biträde till förrättande av vaktmästargöromålen hos överstyrelsen utan tvivel är behöfligt och det ur sparsamhetssynpunkt skulle vara förmanligt, om överstyrelsen för sådant biträde kunde anställa en särskild person, synes överstyrelsens förslag böra vinna understöd.

Expenser
m. m.

Slutligen har folkskolöverstyrelsen i sin skrivelse den 30 september 1916 hemställt om ett anslag å 2,300 kronor till förstärkande av den å överstyrelsens ordinarie stat upptagna anslagsposten för tillfällig adjunktion, vikariatsersättning, expenser m. m. Härom har överstyrelsen anfört:

I det föregående (punkt 161) hade överstyrelsen anmält, att de till bestridande av kostnaderna för tillfällig adjunktion, vikariatsersättning, expenser m. m. anvisade medel visat sig otillräckliga och att därför det anslag, ur vilket desamma utginge, behövde höjas. Såsom därvid framhållits, berodde anslagets otillräcklighet till en del på de häftiga prisstegringar, som under de senaste åren inträtt, framför allt å papper, tryck och bränsle. Då det ju ännu icke kunde anses avgjort, huruvida dessa prisstegringar komme att bliva av stadigvarande natur eller blott mera tillfälliga, och vid sådant förhållande den av denna anledning erforderliga anslagsökningen icke torde böra uppföras å ordinarie stat, erfordrades nu ett särskilt anslag för ändamålet på extra stat. Enligt den beräkning, som i nämnda sammanhang lämnats, syntes denna anslagspost böra upptagas till 1,000 kronor.

Såsom likaledes i det föregående omnämnts, hade den post i expensanslaget, som vore avsedd att bestrida omkostnaderna för bibliotekskonsulenternas verksamhet, numera visat sig otillräcklig. Det vore även i detta fall den starka stegringen å prisen för papper, tryck och bränsle, som framför allt vällat ökning av utgifterna. Den erforderliga anslagsökningen kunde beräknas till 300 kronor för år och torde tills vidare böra äskas å extra stat.

Vidare hade överstyrelsen (punkten 163) gjort framställning om arvode till en extra ledamot. Därest denna framställning vunno bifall, erfordrades givetvis anslag till arvode åt semestervikarie för denne. Då sådant arvode i allmänhet utginge med 10 kronor för dag, behövdes för ändamålet ett belopp av 450 kronor, som tydligen borde anvisas på extra stat. Ehuru i överstyrelsens berörda framställning avsåges, att den extra ledamoten skulle anställas redan från den 1 juli 1917, torde något semesterarvode för sagda år ej vara erforderligt.

Slutligen funne sig överstyrelsen med hänsyn såväl till behovet av lokaler för de begärda nya befattningshavarna som till det ändock förefintliga behovet av ökat utrymme nödgad göra framställning om ökat anslag till lokalhyra, en fråga, varom överstyrelsen finge anledning närmare uttala sig under en följande punkt. Klart vore emellertid, att en utvidgning av lokalen medförde ökade kostnader för uppvärmning, belysning, renhållning, telefoner m. m. Denna kostnadsökning torde icke kunna beräknas till lägre belopp än 550 kronor, och då densamma till dels skulle föränlidas av anställandet av en extra ledamot, torde jämväl härför erforderligt anslag böra utgå på extra stat.

Det belopp, som sålunda för samtliga nu nämnda ändamål skulle vara erforderligt såsom anslag å extra stat, uppgår till sammanlagt 2,300 kronor. Härav belöpa tillhoppa 1,000 kronor å arvode åt semestervikarie för den extra ledamoten samt ökade kostnader i anledning av utvidgad lokal. Mot detta belopp har jag intet att erinra. Vad däremot de båda övriga posterna, tillsammans 1,300 kronor, angår, torde, då desamma delvis bero på prisstegringar, om vilkas fortvaro under år 1918 någon vissnet nu ej kan vinnas, dessa poster kunna nedsättas med hälften eller sålunda med 650 kronor. Det anslag, som bör begäras, skulle alltså nedgå till 1,650 kronor.

Med hänvisning till det anförda hemställer jag, det Eders Kungl. Maj:t täcktes föreslå riksdagen

att på *extra stat* för år 1918 bevilja såsom särskilda förslagsanslag å högst nedan angivna belopp

dels till arvode åt en amanuens hos folkskolöverstyrelsen ett belopp av 1,500 kronor;

dels till inspektion och sakkunnigt biträde hos folkskolöverstyrelsen beträffande fysisk uppfostran och skolhygien samt undervisning i manlig slöjd, husligt arbete och musik ävensom i fråga om den fortsatta undervisningen ett belopp av 7,000 kronor;

Nytt anslag.

dels till biträde vid utförande av vaktmästargöromålen hos folkskolöverstyrelsen ett belopp av 1,000 kronor;

Nytt anslag.

dels ock till förstärkande av det å folkskolöverstyrelsens ordinarie stat uppförda anslaget för tillfällig adjunktion, vikariatsersättning, expenser m. m. ett belopp av 1,650 kronor,
eller tillhopa 11,150 kronor.

[166.]

Lokal åt
folkskolöver-
styrelsen.

42. **Lokal åt folkskolöverstyrelsen.** På därom av Kungl. Maj:t gjord framställning har riksdagen till förhyrande av ämbetslokal åt folkskolöverstyrelsen för tiden den 1 oktober 1916—den 30 september 1917 anvisat på extra stat för år 1917 ett anslag av 5,700 kronor, med rätt för Kungl. Maj:t att låta förskottsvis under år 1916 utanordna erforderligt belopp till gäldande av hyreskostnaden för de två första kvartalen av ifrågavarande hyresår.

Nu har folkskolöverstyrelsen i skrivelse den 30 september 1916 anhållit om beredande av anslag å 8,000 kronor till hyra för ämbetslokal under hyresåret den 1 oktober 1917—den 30 september 1918 och därvid anfört följande:

På grund av nådigt bemyndigande den 30 maj 1913 hade överintendentsämbetet genom kontrakt den 4 och den 17 juni 1913 till lokal för folkskolöverstyrelsen under två år, räknat från och med den 1 oktober 1913, förhyrt en lägenhet om 10 rum m. m. i egendomen nr 1 kvarteret Skolan, med adressnummer 18 vid Barnhusgatan, mot en årlig byra av 4,200 kronor samt med rätt för överstyrelsen att prolongera kontraktet på två—tre års tid, dock mot en årshyra av 5,000 kronor.

Då ifrågavarande lägenhet emellertid visat sig otillräcklig för överstyrelsens behov, hade överstyrelsen den 30 januari 1914 erhållit nådigt bemyndigande att för tiden från och med 1 april 1914 till och med den 1 oktober 1915 mot en årlig ersättning av 700 kronor förhyra ännu ett rum inom nämnda egendom.

Sedan Kungl. Maj:t den 5 december 1914 bemyndigat överstyrelsen att mot en årlig hyra av 5,700 kronor på tre år från och med den 1 oktober 1915, till vilken tid ovanberörda kontrakt den 4 och den 17 juni 1913 varit gällande, förhyra de av överstyrelsen nu disponerade lokalerna, hade överstyrelsen den 27 mars 1915 för ett års tid, räknat från den 1 oktober 1915, förlängt kontraktet å den genom förutberörda kontrakt den 4 och den 17 juni 1913 för överstyrelsens räkning förhyrda lägenheten, mot en årshyra av 5,000 kronor och på i övrigt i kontraktet angivna villkor, med rätt för överstyrelsen att mot samma årshyra och övriga villkor ytterligare prolongera kontraktet på två års tid, räknat från den 1 oktober 1916. Sedermera hade kontraktet förlängts för två års tid, räknat från sistnämnda dag, varjämte överenskommelse träffats om rätt för överstyrelsen att ytterligare förlänga kontraktet för två år, räknat från den 1 oktober 1918.

Beträffande det på grund av nådiga bemyndigandet den 30 januari 1914 förhyrda rummet hade överenskommelse om förhyrande på längre tid än ett år i sänder icke kunnat träffas, enär detta rum inginge i en större våning, som i övrigt varit borthyrd blott för ett år åt gången.

Den lokal, som sålunda alltifrån början av överstyrelsens verksamhet varit upplåten åt överstyrelsen, hade ett lämpligt läge och vore i flera hänseenden ändamålsenlig. I mån som, på sätt under en föregående punkt omnämnts, till följd av arbetsökning flera extra biträden måst anställas inom överstyrelsen och därjämte arkiv och bibliotek tillväxt, hade utrymmet emellertid visat sig otillräckligt, och särskilt vore de rum, som måste användas för skrivbiträden och för amanuenser, samt utrymmena för arkivalier synnerligen otillfredställande. En utvidgning av utrymmet vore därför redan under nuvarande förhållanden av behovet påkallad. Därest de under föregående punkter av överstyrelsen gjorda framställningarna om ökning av överstyrelsens arbetskrafter vunne bifall, bleve tydligen en tillökning av lokalerna oundgänglig.

Enligt vad överstyrelsen inhämtat, hade också för läroverksöverstyrelsen, som innehade en lägenhet i samma egendom, behov yppat sig av ökat utrymme. Nu förefunnes möjlighet att från den 1 oktober 1917 i våningen under folkskolöverstyrelsens lokal och i samma plan som läroverksöverstyrelsens lokal erhålla en lägenhet, som vid lämplig fördelning skulle kunna tillgodose båda styrelsernas behov av lokalutvidgning. Priset å sagda lägenhet hade sedan flera år varit och vore fortfarande 5,500 kronor. Rätt till prolongation av eventuellt kontrakt medgäves. Enligt den uppskattning, som kunnat göras, borde av hyresbeloppet 2,500 kronor belöpa på den del av lägenheten, som läroverksöverstyrelsen skulle erhålla, och återstoden, 3,000 kronor, på den del, som skulle överlåtas åt folkskolöverstyrelsen.

Därest överstyrelsens lokaler erhöle den utvidgning, som, på sätt nu angivits, kunde äga rum, skulle det, även med avstående från det ovan omförmälda särskilt förhyrda rummet, bliva möjligt icke blott att erhålla arbetsrum för de nya befattningshavare, om vilkas anställande överstyrelsen nu gjorde framställning, utan ock att bereda lämpligare lokal åt skrivbiträdena och ökat utrymme för arkiv och bibliotek. Därjämte skulle, såsom fallet redan vore i läroverksöverstyrelsen, en om ock liten bostadslägenhet kunna upplåtas åt vaktmästaren, något som med hänsyn till lokalens tillsyn och vård skulle vara synnerligen önskligt.

Då såsom nämnts av hyran för den nya våningen ett belopp av 3,000 kronor syntes böra gäldas av folkskolöverstyrelsen, skulle överstyrelsens nu utgående hyresanslag, 5,700 kronor, behöva ökas med 2,300 kronor, för att den ifrågasatta lokalutvidgningen skulle kunna komma till stånd.

Den del av ifrågavarande lägenhet, som skulle tagas i anspråk för folkskolöverstyrelsens räkning, utgöres, såsom framgår av den under punkten 140 lämnade redogörelsen, av 6 rum med tillhörande utrymmen.

Beträffande förevarande framställning har jag intet att erinra. Enligt gällande avlöningsstat skall överstyrelsens vaktmästare, därest han erhåller fri bostad och bränsle, så länge denna förmån kvarstår, av sina avlöningsförmåner avstå det nuvarande ortstillägget å 150 kronor, varjämte ett belopp av 100 kronor skall årligen avdragas å hans lön.

Ökat anslag.

Jag hemställer alltså, att Eders Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen att till förhyrande av ämbetslokal åt folkskolöverstyrelsen för tiden den 1 oktober 1917—den 30 september 1918 anvisa på *extra stat* för år 1918 ett förslagsanslag, högst 8,000 kronor, med rätt för Kungl. Maj:t att låta förskottsvis under år 1917 av tillgängliga medel utanordna erforderligt belopp till gäldande av hyreskostnaden för de två första kvartalen av ifrågavarande hyresår.

Lärarutbildning.

Folkskoleseminarier.

[167.]
Utvidgning
av övnings-
skolan vid
folkskolese-
minariet i
Göteborg
m. m.

43. **Utvidgning av övningsskolan vid folkskoleseminariet i Göteborg m. m.** I skrivelse den 30 september 1916 har folkskolöverstyrelsen gjort framställning om beredande av medel till utvidgning av övningsskolan vid folkskoleseminariet i Göteborg. I detta sammanhang har överstyrelsen även framhållit behovet av en ny ämneslärare utöver de redan på seminariets ordinarie stat uppförda samt av ett biträde åt seminariets vaktmästare. Inledningsvis yttrar överstyrelsen följande:

I framställning till folkskolöverstyrelsen den 31 augusti 1916 hade rektor vid folkskoleseminariet i Göteborg hemställt, att överstyrelsen måtte vidtaga erforderliga åtgärder för beredande åt seminariet utöver den fastställda staten av vissa anslag, framför allt avseende en utvidgning av seminariets övningsskola.

Under förutsättning att definitiv lönereglering för folkskoleseminarierna komme att beslutas av 1917 års riksdag, hade överstyrelsen i annat sammanhang hemställt om uppförande å ifrågavarande seminariums stat från och med år 1918 av ytterligare en ämneslärarbefattning samt två övningsskollärbefattningar. Överstyrelsen ville nu till motivering av den sålunda gjorda hemställan och i anledning av rektors anslagsyrkanden i övrigt anföra följande.

Beslut om uppförande av nya byggnader för folkskoleseminariet i Göteborg, avseende seminariets omorganisering till dubbelseminarium, hade fattats av 1909 års riksdag, och de nya lokalerna hade kunnat av seminariet tagas i bruk från och med höstterminen 1912. Den nya huvudbyggnaden hade uppförts till en del på den förutvarande seminariebyggnadens grund och med användande i viss utsträckning av dess murar. Detta hade medfört, att utrymmet i den nya byggnaden blivit något mindre än som önskligt varit särskilt i det avseendet, att blott 5 rum av normal storlek kunnat beräknas för övningsskolans behov i stället för 7 eller 8, som egentligen varit nödigt. Detta förhållande hade av vederbörande departementschef betecknats såsom en olägenhet, vilken han dock hoppats kunna i det väsentliga övervinnas. Vid inflyttningen i den nya byggnaden hade ytterligare ett mindre rum tagits i anspråk för övningsskolan.

Jämsides med de nya seminariebyggnadernas uppförande hade seminariets utvidgning till dubbelseminarium fortgått, och då denna med läsåret 1913—1914 fullbordats, hade av 1913 års riksdag för seminariet fastställts ny stat, lämpad efter de behov av ökade anslag, som uppstått i samband med seminariets omgestaltning. Det torde redan nu böra anmärkas, att den nya staten alltså utarbetats och fastställts, innan riksdagens beslut om seminariernas omorganisation fattats samt ny stadga och undervisningsplan utfärdats för seminarierna. Vid den nya statens utarbetande och särskilt vid uppskattningen av behovet utav lärarkrafter hade man följaktligen haft blott det såsom kommittébetänkande föreliggande förslaget till ny stadga och undervisningsplan att tillgå. Därtill hade kommit, att seminariet i Göteborg varit det första i vårt land, som utvidgats till dubbelseminarium, och att alltså ingen erfarenhet funnits att bygga på. Det torde därför vara lätt förklarligt, om sedermera behov yppat sig av någon jämkning i staten.

De yrkanden, som nu av rektor framställts, avsåge anställande av ytterligare en ämneslärare, utvidgning av övningsskolan med två nya avdelningar och i samband därmed anställande av två nya övningsskollärare och anvisande av anslag till erforderliga lärartimmar i övningsämnen samt anställande av ett vaktmästarbiträde.

Vad först angår anställandet av ytterligare en ämneslärare har överstyrelsen, under förutsättning att beslut om en definitiv lönereglering för seminarierna kunde fattas av 1917 års riksdag, hemställt om uppförande å seminariets ordinarie stat av en ny dylik befattning. Om nämnda förutsättning icke bleve uppfylld, borde, enligt överstyrelsens mening, någon ny tjänst ej nu beslutas, utan behovet tillgodoses på samma sätt som skett för läsåret 1916—1917, d. v. s. genom undervisningens uppehållande i ökad utsträckning medelst timlärare.

Såsom jag i det föregående nämnt, kan förslag om definitiv lönereglering för personalen vid folkskoleseminarierna m. fl. läroanstalter ej föreläggas 1917 års riksdag. Under dessa förhållanden torde jag här icke behöva vidare yttra mig om den av överstyrelsen under angiven förutsättning föreslagna ämneslärartjänsten.

Folkskolöverstyrelsen övergår därefter till att yttra sig om utvidgningen av seminariets övningsskola och anför därom:

Övningsskolan vid seminariet i Göteborg hade nu 6 avdelningar, för vilka 6 lärarkrafter vore anställda. Enligt den plan, som framlagts av folkundervisningskommittén och som godtagits av 1913 års riksdag, borde vid dubbelseminarium finnas åtminstone 7 sådana avdelningar, så fördelade, att 2 motsvarade småskolans, 4 den egentliga folkskolans och en folkskolans högre avdelnings stadium. Vid Göteborgsseminariet hade man av brist på lärarkrafter hittills måst umbära en högre avdelning. Behovet av en sådan hade dock alltjämt gjort sig gällande och framträdde nu med ökad styrka, sedan i anledning av 1916 års riksdags beslut provårskurs för lärarkandidater blivit inrättad vid seminariet. Det syntes nämligen bland annat ur den disciplinära övningens synpunkt oundgängligt, att lärarkandidaterna under sin praktiska utbildning finge komma i beröring med lärjungar, tillhörande alla de åldersstadier, som vore represen-

[167.]

terade inom realskolan och gymnasiet. Så bleve dock ej fallet, om någon överbyggnad på den egentliga folkskolan icke funnes vid seminariet. För att därjämte kunna bereda så rikliga tillfällen som möjligt såväl för seminarieeleverna som för lärarkandidaterna syntes man böra från början inrätta en högre avdelning om två årsklasser med var sin lärare. Två nya övningsskollärare borde alltså anställas vid seminariet.

Emellertid saknades, såsom redan erinrats, inom seminariebyggnaden utrymme för en utvidgning av övningsskolan. På rektors hemställan hade överintendentensämbetet redan år 1914 erhållit nädligt uppdrag att utreda frågan om erforderlig utvidgning av seminariets lokaler, och förslag i sådant hänseende hade utarbetats. Då man likväl under nu rådande ekonomiska förhållanden icke torde böra framställa yrkande om några nya byggnadsföretag för seminariets räkning, hade det syntts riktigast, att man sökte mera provisoriskt genom förhyrande av lokal tillgodose behovet. Enligt vad rektor i sin förutnämnda framställning meddelade, hade tillfälle yppat sig att i seminariets omedelbara närhet förhyra en våning om fyra rum och kök, jungfrukammare m. m., där man genom borttagande av mellanväggar skulle kunna erhålla två ganska lämpliga skolsalar jämte tambur m. m. Hyresbeloppet uppginge till 1,250 kronor för år, men genom uthyrande av köket och jungfrukammaren kunde det nedbringas till 1,050 kronor. Omkostnaderna för uppvärmning kunde beräknas till 250 kronor, för belysning till 50 kronor och för renhållning till 200 kronor, eller sammanlagt 500 kronor. Kostnaderna för våningens apterande till undervisningslokaler belöpte sig till 1,420 kronor, för inledande av elektrisk belysning till 100 kronor och för anskaffande av erforderliga skolmöbler till 1,180 kronor, tillhoppa alltså 2,700 kronor. I enlighet härmed skulle årskostnaden för anskaffande av ifrågavarande lokaler uppgå till 1,550 kronor, och därjämte skulle för deras iordningställande erfordras för en gång ett belopp av 2,700 kronor.

Såsom nyss nämnts, borde för den nu föreslagna utvidgningen av övningsskolan två nya lärare där anställas. Medel för en ny övningsskollärartjänst vid seminariet hade anvisats redan av riksdagen år 1913 och sedermera år 1914, men tjänsten hade på grund av bristen på utrymme för en ny avdelning av övningsskolan hittills ej kunnat tillsättas. Ytterligare skulle nu alltså erfordras en sådan tjänst. Och då det icke torde kunna bli så möjligt att för densamma erhålla en lärarkraft med den erfarenhet och de egenskaper i övrigt, som för den betydelsefulla uppgiften vore av nöden, därest icke från början fast anställning kunde vinnas, syntes befattningen böra, i likhet med den år 1913 beviljade, uppföras å ordinarie stat, i vilket fall anslag till tillfällig löneförbättring för båda dessa tjänster finge i annat sammanhang begäras.

Förutom nu berörda båda lärare erfordrades för undervisningen i övningsämnen uti de föreslagna nya övningsskolavdelningarna ökat antal lärartimmar för övningslärarna. I anslutning till av rektor lämnad utredning och enligt gällande bestämmelser rörande övningslärarens arvoden kunde detta behov beräknas sålunda:

för 4	veckotimmar	i teckning		kronor	400: —
» 4	»	» musik		»	400: —
» 2	»	» gymnastik		»	200: —
» 8	»	» manlig slöjd		»	600: —
» 4	»	» kvinnlig »		»	280: —

Summa kronor 1,880: —

Anslag för detta ändamål torde jämväl böra anvisas å ordinarie stat.

De nya avdelningarna av övningsskolan måste uppenbarligen inrättas med början av ett läsår. För att möjliggöra, att desamma skulle kunna komma till stånd redan under läsåret 1917—1918, borde alltså medel såväl till läraravlöningar som till övriga omkostnader tagas i beräkning icke blott för år 1918 utan ock för höstterminen 1917. Lokalkostnaderna torde böra för sistnämnda tid upptagas med halva årsbeloppet, avlöningen å den nya lärartjänsten borde utgå från och med den 1 augusti eller med $\frac{5}{12}$ av årsarvodet, och arvoden till övningslärare borde utgå med $\frac{17}{30}$ av årsbeloppen.

Givetvis borde i den nu föreslagna folkskolans högre avdelning undervisas icke blott gossar utan även flickor. Det vore med hänsyn härtill önskligt, att undervisning i hushållsgöromål skulle kunna anordnas för flickorna. De lokaler, som nu stode till buds, medgäve emellertid ej inrymmandet jämväl av dylik undervisning, och saken måste därför tills vidare anstå. Måhända kunde tillfälle yppas att i någon annan läroanstalt bereda övningsskolans flickor ifrågavarande undervisning, intill dess seminariet i samband med en mera bestående utvidgning av dess lokaler erhöle utrymme för skolkök.

Vidare anför överstyrelsen följande beträffande det ifrågasatta vaktmästarbiträdet:

I rektors förenämnda framställning innefattades slutligen en hemställan om ökning av seminariets anslag till materiell samt ljus och ved m. m., närmast för att bereda tillfälle till anställande av ett biträde åt seminariets vaktmästare.

Uppenbart vore och framginge jämväl med all tydlighet av rektors ingående redogörelse, att vid en institution av så stor omfattning som ett dubbelseminarium vaktmästaren hade en högst omfattande och krävande arbetsuppgift. Förutom vanliga göromål som vaktmästare hade den vid Göteborgs seminarium anställde vaktmästaren att fullgöra en portvakts åligganden, ombesörja renhållningen å seminarietområdets huvudvägar och öppna platser samt å de området omgivande gatorna, vilka hade en längd av omkring 225 meter, sköta städning och rengöring av de olika specialrummen med deras ömtåliga utrustning, utöva uppsikt över seminarielokalernas användning under tid utom de egentliga lektionstimmarna, verkställa mindre reparationer å inredning och möblering m. m. Alla dessa göromål hölle honom strängt sysselsatt från tidigt på morgonen till sena kvällen. Det hade därför icke varit honom möjligt att ägna den tillsyn åt gymnastiklokalen och den i samband därmed stående badavdelningen, som vore oundgänglig. I någon mån hade sistberörda behov tillgodosetts av trädgårdsskötaren, men icke heller hans arbetskraft hade kunnat i tillräcklig utsträckning tagas i anspråk för detta ändamål. De göromål, som här vore i fråga, avsåge renhållning och vädring av gymnastiklokalen, tillsyn å gymnastikredskapen och vård av idrottsmaterielen, skötsel av badavdelningen jämte vård av handdukar därför, under tiden för skjututbildningsövningarna tillsyn å och transport av skjutmaterielen m. m. Enligt rektors beräkning skulle utom nu disponibla arbetskrafter en person behövas med 4 å 5 timmars daglig sysselsättning.

Att för nu ifrågavarande behov anställa ytterligare en vaktmästare torde knappast vara nödigt, utan syntes det kunna tills vidare nöjaktigt tillgodoses genom anställande av ett biträde åt vaktmästaren. Avlöningen för ett sådant biträde torde lämpligen kunna beräknas till 80 kronor i månaden, och då tjänstgöring givetvis ej behövdes under ferietid, skulle till avlöning under läsårets 9 månader erfordras ett årligt belopp av 720 kronor.

Ytterligare erinrar överstyrelsen, att anslag med 130 kronor erfordras till bestridande av avgift till folkskollärarnas pensionsinrättning för den nya lärartjänst vid övningsskolan, varom yrkande i det föregående framstälts; medel till dylik avgift för den andra övningsskollärartjänsten hade beviljats av riksdagen år 1914 (åttonde huvudtiteln, sid. 290).

Slutligen yttrar sig överstyrelsen, under förutsättning av bifall till ifrågavarande framställning, angående formen för anvisande av de behöfliga anslagen och anför i sådant avseende:

arvode till en övningsskollärare.....	kronor	1,700: —
» » lärartimmar i övningsämnena.....	»	1,880: —
ökning av anslaget till materiell m. m.	»	850: —
	Summa kronor	4,430: —

arvode till en övningsskollärare	kronor	708: 33
» » lärartimmar i övningsämnen	»	819: 49
ökning av anslaget till materiell m. m.	»	320: —
	Summa kronor	1,847: 82
	eller avrundat »	1,850: —

Å extra stat borde jämväl anslag för hyreskostnadernas bestridande böra begäras. Dessa skulle på 1918 års stat behöva upptagas med följande belopp:

till hyra, uppvärmning, belysning och renhållning under år 1918.....	kronor 1,550: —
" " " " " "	" " " " " "
av år 1917	" 775: —
" inredningsarbeten och möblering	" 2,700: —
	Summa kronor 5,025: —

Departementtschefen.

Såsom folkskolöverstyrelsen erinrat, fastställdes den nuvarande staten för folkskoleseminariet i Göteborg, innan riksdagens beslut rörande folk-

skoleseminariernas omorganisation fattats och således innan nu gällande stadga och undervisningsplan för seminarierna utfärdats. Under sådana förhållanden är det helt naturligt, att vissa jämkningar i staten visat sig behövligen och att sådana nu ifrågasätts. [167.]

Vad angår den föreslagna utvidgningen av seminariets övningsskola synes mig denna utvidgning falla helt inom ramen av den beslutade omorganisationen av folkskoleseminarierna och vara så mycket mera önskvärd, som provårskurs för lärarkandidater numera anordnats vid seminariet. På grund därav och då jag icke har något att erinra mot de av folkskolöverstyrelsen gjorda kostnadsberäkningarna, finner jag mig kunna biträda vad överstyrelsen i detta avseende hemställt.

Beträffande vidare frågan om biträde åt seminariets vaktmästare synes mig den av folkskolöverstyrelsen lämnade redogörelsen för de göromål, som åligga vaktmästaren vid detta seminarium, tydligt giva vid handen, att ifrågavarande göromål äro av sådan omfattning, att de näppeligen kunna på ett tillfredsställande sätt skötas av en enda person. För Göteborgsseminariet speciella förhållanden synas vara anledningen härtill. Enbart renhållningen av den långa gatusträckan kräver uppenbarligen, särdeles under vintern, en anseelig tid. Städning och rengöring av lokalerna är ett arbete, från vilket vaktmästaren i jämförliga fall, enligt vad jag inhämtat, brukar vara helt befriad, men här åligger honom även sådant arbete i ganska stor utsträckning. Det torde vidare böra påpekas, att vaktmästaren vid ett seminarium, och särskilt vid ett sådant seminarium som det i Göteborg, blir ganska upptagen genom den handräckning, han måste lämna vid det ombyte av lokaler för övningsskolan, som för lämpligaste anordnande av seminarieelevernas praktiska utbildning är nödvändigt. Också hava, enligt vad av överstyrelsens redogörelse framgår, vissa delar av det behöfliga vaktmästararbetet måst vid seminariet i Göteborg under senare tiden eftersättas. I likhet med överstyrelsen anser jag därför nödvändigt, att möjlighet beredes för anställande i förevarande fall av ett biträde åt vaktmästaren. Likaledes ansluter jag mig till överstyrelsens förslag rörande avlöningen för detta biträde.

De i det föregående angivna utgiftsposter, som avse tillgodoseende av stadigvarande behov och som nu böra uppföras å ordinarie stat, nämligen arvode till en övningsskollärare och till lärartimmar i övningsämnen, avlöning åt vaktmästarbiträdet och avgift till folkskollärarnas pensionsinrättning för en lärartjänst vid övningsskolan, uppgå till sammanlagt 4,430 kronor för år.

Motsvarande utgiftsposter för höstterminen 1917 utgöra i runt tal sammanlagt 1,850 kronor. Överstyrelsen har antytt, att denna utgift skulle kunna

täckas genom besparingar å det ordinarie anslaget till folkskoleseminarierna. Om dessa besparingar kommer jag att yttra mig under nästföljande punkt, där jag uttalar den meningen, att besparingarna böra anlitas till mötande av viss motsedd brist i seminariernas stater. Jag vill vid sådant förhållande icke ifrågasätta, att besparingarna skulle påräknas till täckande av något eller några av de anslagsbehov, om vilka i nu förevarande punkt är fråga, utan torde nyssnämnda belopp, 1,850 kronor, liksom det för lokal och dess iordningställande erforderliga beloppet, 5,025 kronor, böra äskas på extra stat för år 1918.

På grund av vad nu anförts hemställer jag, att Eders Kungl. Maj:t täcktes föreslå riksdagen att

Ökat anslag.

dels för beredande av tillgång till anställande vid folkskoleseminariet i Göteborg av ytterligare en övningskollärare, till arvoden åt övningslärare därstädes för undervisning i folkskolans högre avdelning ävensom till förstärkande av seminariets anslag till materiell samt ljus och ved m. m. höja det å *ordinarie stat* uppförda anslaget till folkskoleseminarierna, nu 853,095 kronor, med 4,430 kronor till 857,525 kronor,

Nytt anslag.

dels ock till arvoden åt nyssnämnda övningsskollärare och övningslärare under höstterminen 1917, till materiellanslagets förstärkande under år 1917, till förhyrande av lokal för utvidgning av seminariets övningskola samt till lokalens inredning och möblering bevilja på *extra stat* för år 1918 ett förslagsanslag, högst 6,875 kronor, med rätt för Kungl. Maj:t att redan under år 1917 låta av tillgängliga medel förskottsvis utanordna den del av nämnda belopp, som avsetts att täcka kostnader för sistnämnda år.

44. Stipendier för seminarieelever, *oför-*

ändrat ordinarie anslag kronor 150,225:—

Vid bifall till det här ovan under punkten 167 framställda förslaget kommer det för folkskoleseminarierna och stipendier för seminarieelever avsedda gemensamma reservationsanslaget, nu 1,003,320 kronor, att ökas med 4,430 kronor till 1,007,750 kronor.

[168.]

Brist i folkskoleseminariernas stater.

45. **Brist i folkskoleseminariernas stater.** På framställning av Kungl. Maj:t anvisade riksdagen på extra stat för år 1917 ett förslagsanslag å högst 30,000 kronor att efter Kungl. Maj:ts bestämmande använ-

das till tackande av sådan brist i de särskilda folkskoleseminariernas stater, [168.] som till följd av stegrade kostnader för uppvärmning, belysning, renhållning m. m. hade uppkommit eller kunde uppkomma under åren 1915 och 1916.

Nu har folkskolöverstyrelsen i skrivelse den 30 september 1916 hemställt, att hos 1917 års riksdag måtte utverkas anslag till tackande av brister i seminariernas stater, som av enahanda anledning kunde komma att uppstå under år 1917. Till stöd för denna hemställan har överstyrelsen anfört följande:

För att möjliggöra en uppskattning av storleken av det belopp, som för berörda ändamål kunde bliva erforderligt, hade överstyrelsen från folkskoleseminariernas rektorer införskaffat närmare upplysningar såväl rörande storleken av den brist å anväsa anslag, vilken kunde antagas förefinnas vid 1916 års slut, som ock angående de kostnadsökningar, som på grund av nu rådande förhållanden vore att motse under år 1917.

I det underdåniga utlåtande av överstyrelsen den 30 september 1915, som åberopades i framställningen till 1916 års riksdag angående här ifrågavarande anslagsbehov, hade överstyrelsen erinrat om de starka prisstegringar, som ägt rum, framför allt å bränsle, och framhållit, att den ökning i seminariernas utgifter, som härav måste bliva en följd, skulle föranleda, att brist i deras stater komme att uppstå. Efter att hava omnämmt, att i ett par fall redan för år 1914 brist uppkommit, hade överstyrelsen anfört, att sådan kunde väntas för år 1915 på flera håll uppstå samt att det beträffande år 1916 vore att befara, att anslagen vid de flesta seminarier skulle visa sig otillräckliga för de onödvärliga utgifterna. Överstyrelsen hade vidare anfört, att det icke vid dåvarande tidpunkt varit möjligt att med någon större grad av sannolikhet angiva det belopp, till vilket den befärade bristen kunde komma att uppgå, men att de upplysningar, överstyrelsen inhämtat, gått i den riktningen, att överstyrelsen ansett sig kunna antaga, att ett belopp av omkring 30,000 kronor skulle vara tillräckligt för tackande av den brist, som kunde väntas uppstå under nämnda båda år. De förutnämnda från seminariernas rektorer införskaffade upplysningarna lämnade nu möjlighet att närmare överblicka ställningen, sådan den torde komma att te sig vid 1916 års slut.

Av redogörelserna för seminariernas ekonomiska ställning vid 1915 års slut inhämtades, att å de för bekostande av uppvärmning, belysning, renhållning, inköp av böcker och undervisningsmateriell m. m. avsedda anslagen vid slutet av sagda år vid flera av seminarierna förefunnits en brist i form av skuld till andra anslagstitlar, förskott av kassaförvaltarna eller skuld till leverantörer å sammanlagt 12,424 kronor 20 öre.

Beträffande år 1916 framginge av de nu utav rektorerna gjorda överslagsberäkningarna, att brist å berörda anslagstitlar komme att uppstå vid nära nog alla seminarier. Såvitt nu kunde beräknas, syntes densamma komma att uppgå till sammanlagt omkring 25,600 kronor. Lades detta belopp till den från år 1915 förefintliga bristen, funne man, att bristen för de båda ifrågavarande åren kunde antagas belöpa sig till omkring 38,000 kronor. Det till bristens tackande anslagna beloppet torde alltså komma att visa sig otillräckligt, och en del av 1916 års brist, omkring 8,000 kronor, finge överföras till 1917 års räkenskaper.

[168.]

Resultatet syntes sålunda bliva ej obetydligt ogynnsammare än man för ett år sedan ansett sig kunna antaga. Anledningen härtill vore givetvis i främsta rummet den, att prisen å bränsle under år 1916 alltjämt ökats och för närvarande vore väsentligt högre än vid samma tidpunkt under föregående år. Såsom exempel på bränsleprisernas stegring kunde anföras totala bränslekostnaderna för åren 1914—1916 vid några av de seminarier, vilkas lokaler under sagda år icke undergått någon förändring.

	År 1914. Kronor.	År 1915. Kronor.	År 1916. Kronor.
Stockholm	3.386: —	5.267: —	6.450: —
Linköping	2.475: —	3 300: —	4.800: —
Skara	1.691: —	2.229: —	3.525: —
Landskrona	1.761: —	2 509: — omkring	3.700: —
Göteborg	3.359: —	4.353: —	9.000: —*)
Luleå	5.045: —	5,335: —	9,000: —

I det hela hade seminariernas utgifter för uppvärmning, fränsett den kostnadsökning, som föranletts av lokalutvidgningar, från år 1913 till år 1916 mer än fördubblats. Vidare hade belysningskostnaderna nästan överallt ökats, i flera fall med 50 procent eller därutöver. Och jämväl kostnaderna för renhållning hade ansevärt ökats såväl på grund av prisstegring å materialier som framför allt till följd av arbetsprisens ökning.

De inkomna uppgifterna gäve vid handen, att man allmänt vid seminarierna strävat att iakttaga sparsamhet i de hänseenden, där sådant syntes möjligt. Så hade inskränkningar gjorts i fråga om lokalernas och materiellens underhåll, och överallt hade utgifterna för böcker och undervisningsmateriell under år 1916 minskats. Då även i fråga om dessa artiklar stark prisstegring ägt rum, vore tydligt, att anskaffningen av för undervisningen erforderliga hjälpmedel blivit högst väsentligt begränsad.

Att någon minskning i prisen å bränsle, lyse, betjäning m. m. skulle vara att förvänta under år 1917 syntes icke vara sannolikt. Snarare torde man hava anledning befara, att prisstegringarna alltjämt komme att fortgå även under sagda år. Med hänsyn till vad ovan anförts rörande seminariernas ekonomiska förhållanden under åren 1915 och 1916 torde det därför vara tydligt, att man även för år 1917 hade att räkna med en betydlig brist i deras stater.

De skäl, som föranlett överstyrelsen att göra hemställan om anvisande av särskilt anslag för täckande av brist i seminariernas stater beträffande åren 1915 och 1916, ägde således sin tillämplighet även med avseende på år 1917. Och då det såväl av Kungl. Maj:t som av riksdagen befunnits ändamålsenligt, att anslag för ifrågavarande ändamål anvisades redan i riksstaten för året efter det, under vilket bristen uppstode, ville överstyrelsen hemställa om utverkande av dylikt anslag å 1918 års stat för täckande av berörda brist.

Vad beträffade storleken av det anslag, som bleve för ändamålet erforderligt, torde i betraktande av de i det föregående meddelade uppgifterna angående stegringen

* Beträffande seminariet i Göteborg borde nämnas, att seminariet under åren 1914 och 1915 erhållit koks enligt ett redan före krigets utbrott uppgjort förmånligt kontrakt, å vilket sedermera förnyelse ej medgivits. Härav förklarades den starka ökningen för år 1916.

av prisen å bränsle m. m. det knappast kunna antagas, att bristen för år 1917 skulle kunna begränsas till samma belopp som den under år 1916 uppkommande; sagda uppgifter gäve snarare anledning förmoda, att densamma skulle bli större. Då nu bristen för år 1916 syntes komma att belöpa sig till något över 25,000 kronor och därjämte en del av bristen, uppgående till omkring 8,000 kronor, icke torde kunna täckas av det år 1916 beviljade anslaget utan finge överföras till år 1917, torde det anslag, som nu borde äskas, icke böra sättas lägre än till 40,000 kronor. Liksom det anslag, som beviljades av 1916 års riksdag, torde också det nu behövlige anslaget böra utgå såsom förslagsanslag högst och anvisas å extra stat. Beslut om dess fördelning mellan de olika seminarierna torde böra fattas av Kungl. Maj:t.

Den år 1916 vidtagna åtgärden att på 1917 års stat anvisa ett extra anslag till täckande av under åren 1915 och 1916 uppkommen brist å folkskoleseminariernas stater har visat sig vara synnerligen välbetänkt. Av folkskolöverstyrelsens i det föregående lämnade redogörelse framgår, att oaktat inskränkningar och besparingar i största möjliga utsträckning blivit gjorda å de utgiftsposter, där sådant kunnat ske, prisstegringarna å bränsle, lyse m. m. under sistnämnda båda år föranlett en brist, som icke blott uppgår till ovanberörda anslagsbelopp, 30,000 kronor, utan med omkring 8,000 kronor överstiger detsamma.

Vid en förhandsberäkning av seminariernas utgifter under år 1917 torde försiktigheten bjuda att icke förutsätta någon nedsättning i prislägena under sagda år. I likhet med folkskolöverstyrelsen anser jag därför, att man även för år 1917 har att motse en betydande brist i seminarierernas stater. Folkskolöverstyrelsen har beräknat, att denna brist tillsammans med det belopp å omkring 8,000 kronor, som icke kunnat täckas av förutnämnda på 1917 års stat anvisade anslag, skulle uppgå till omkring 40,000 kronor.

Det torde emellertid icke vara nödvändigt att nu hos riksdagen äska hela detta belopp. Reservationsanslaget till folkskoleseminarierna visade vid 1915 års slut — sedan anslaget gottgjorts för ett belopp av 21,694 kronor 87 öre, som under år 1914 oriktigt påförts detsamma — en behållning av 53,575 kronor 80 öre. Sannolikt kommer detta anslag även vid 1916 års slut att förete något överskott. På grund av under år 1916 gjorda anvisningar vill det visserligen synas, som om detta överskott skulle bli ansenligt mindre än överskottet var vid slutet av år 1915, men så stort torde det i alla händelser kunna beräknas bli, att det räcker till täckande av det belopp av omkring 8,000 kronor, som enligt den gjorda beräkningen icke skulle kunna gäldas av 1917 års extra anslag.

Under sådana förhållanden torde det anslagsbelopp, som nu skulle äskas hos riksdagen, kunna begränsas till 30,000 kronor eller samma belopp, som är anvisat å 1917 års riksstat. Anslaget torde fortfarande böra upp-

Departementschefen.

föras såsom »förslagsanslag högst» och få av Kungl. Maj:t fördelas mellan de särskilda seminarierna i mån av behov.

För att seminariernas rektorer icke skola se sig nödsakade att hos leverantörerna anlita kredit i allt för stor utsträckning eller att, såsom under de senaste åren i flera fall lärar hava skett, av egna medel för seminariernas räkning förskottera mer eller mindre ansefliga belopp, är det önskvärdt, att Kungl. Maj:t redan under år 1917 kan förskottsvis utanordna behöflig del av det nu begärda anslaget.

På grund av vad sålunda anförts hemställer jag, att Eders Kungl. Maj:t tacktes föreslå riksdagen

Ökat anslag.

att på *extra stat* för år 1918 anvisa ett förslagsanslag å högst 30,000 kronor att efter Kungl. Maj:ts bestämmande användas till täckande av sådan brist i de särskilda folkskoleseminariernas stater, som till följd av stegrade kostnader för uppvärmning, belysning, renhållning m. m. må uppkomma under år 1917, med rätt för Kungl. Maj:t att redan under samma år låta förskottsvis av tillgängliga medel utanordna erforderlig del av anslagsbeloppet.

[169.] 46. Studentkurser och parallellavdelningar vid vissa folkskoleseminarier. På framställning av Kungl. Maj:t har 1916 års riksdag till anordnande av studentkurser vid folkskoleseminarierna i Strängnäs, Växjö, Stockholm och Kalmar samt av parallellavdelningar vid folkskoleseminarierna i Uppsala, Lund och Falun ävensom för i övrigt utvidgad verksamhet vid seminarierna i Uppsala och Falun på extra stat för år 1917 anvisat ett anslag av 180,670 kronor, med rätt för Kungl. Maj:t att redan under år 1916 låta av tillgängliga medel förskottsvis utanordna så stor del av nämnda belopp, som avsetts att täcka kostnader för år 1916. Genom nådigt beslut den 24 november 1916 anvisade Kungl. Maj:t sistberörda del av anslagsbeloppet att användas för avsett ändamål, varjämte återstoden ställdes till folkskolöverstyrelsens förfogande, med rätt för överstyrelsen att i huvudsaklig överensstämmelse med för riksdagen framlagda beräkningar mellan vederbörande folkskoleseminarier fördela beloppet.

Därjämte har riksdagen år 1916, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition i ämnet, till uppehållande vid folkskoleseminariet i Luleå under höstterminen 1916 och år 1917 av parallellavdelningar och preparandkurs anvisat på extra stat för år 1917 ett anslag av 26,000 kronor ävensom bemyndigat Kungl. Maj:t att av sagda anslag låta under år 1916 förskottsvis av tillgängliga medel utanordna för sistnämnda år erforderliga belopp. Även dessa anslagsmedel hava ställts till vederbörandes förfogande.

Studentkurser
och parallell-
avdelningar
vid vissa folk-
skoleseminaria-
rier.

Folkskolöverstyrelsen har nu, med stöd av från vederbörande rektorer införskaffade uppgifter, gjort framställning om beredande av erforderliga medel för ifrågavarande ändamål under år 1918.

[169.]

Överstyrelsen yttrar sig först beträffande seminariekurserna för studenter vid folkskoleseminarierna i Strängnäs, Växjö, Stockholm och Kalmar.

Studentkurser.

Till en början tillåte sig överstyrelsen erinra, att dessa kursers allmänna ställning och anordning numera blivit närmare reglerad, i det Kungl. Maj:t på överstyrelsens framställning den 14 juli 1916 utfärdat nådig kungörelse med föreskrifter för ettåriga seminariekurser. Genom sagda föreskrifter rörande kursernas anordning och den vid dem fogade undervisningsplanen hade för kurserna i det hela fastställts den ordning, som under årens lopp och på grund av vunna erfarenheter utbildat sig och som särskilt under sista året varit i tillämpning. I allmänhet kunde därför kostnaderna för dessa kurser beräknas på liknande sätt som skett med avseende på år 1917. I några fall erfordrades dock på grund av de pågående prisstegringarna höjning av anslagsposter. Därjämte funne överstyrelsen det vara av nöden, att det i mån av undervisningsplanens ändamålsenligare utformning allt mera framträdande behovet av tillräckligt antal övningsskolavdelningar, där så ske kunde, tillgodosåges.

Kostnaderna för de särskilda studentkurserna kunde i enlighet med vad nu anförts beräknas sålunda:

För studentkursen vid seminariet i *Strängnäs* behöfdes:

Strängnäs.

till arvode för 10 veckotimmar i kunskapsämnen	kronor 1,300:—
» » » 4 » » teckning	» 400:—
» » » 7 » » musik	» 700:—
» » » 8 » » gymnastik	» 800:—
» » » 5 » » manlig slöjd	» 375:—
» » » 4 » » kvinnlig slöjd	» 280:—
» » » 3 » » trädgårdsskötsel	» 225:—
» » » åt en lärare i övningsskolan	» 2,000:—
» avgift för denne till folkskollärarnas pensionsinrättning	» 130:—
» lärararvode för en kurs i kemi för studenter å latinlinjen	» 120:—
» tilläggsarvode åt seminarieläkaren	» 100:—
» » » » rektors skrivbiträde	» 50:—
» hyra för lokal för en övningsskolavdelning samt till densammas uppvärmning, belysning och renhållning	» 600:—
» virke och materialier till slöjdundervisningen för studentavdelningen och en övningsskolavdelning	» 150:—
» stipendier åt förslagsvis 25 elever efter 100 kronor	» 2 500:—

Summa kronor 9,730:—

Förutom de poster, som återfunnes i kostnadsberäkningen för år 1917, hade här upptagits dels arvode för 4 veckotimmar i kvinnlig slöjd, enär den nya avdelningen i övningsskolan nödvändiggjorde, att undervisningen i detta ämne bedreves i två avdelningar, dels ett belopp av 150 kronor till virke och materialier för undervisningen i manlig slöjd för studentavdelningen och sagda avdelning av övningsskolan. Posten hyra för lokal för en övningsskolavdelning samt uppvärmning m. m. av densamma hade med hänsyn till den allmänna prisstegringen ökats med 125 kronor.

[169.]

Växjö.

Kostnaderna för studentkursen vid seminariet i <i>Växjö</i> bleve följande:			
till arvode åt en extra ordinarie adjunkt	kronor	2,700:—	
» » för 4 veckotimmar i teckning	»	400:—	
» » » 7 » » musik	»	700:—	
» » » 8 » » gymnastik	»	800:—	
» » » 5 » » manlig slöjd	»	375:—	
» » » 3 » » trädgårdsskötsel	»	225:—	
» » åt en lärare i övningsskolan	»	2,600:—	
» avgift för denne till folkskollärarnas pensionsinrättning	»	130:—	
» arvode åt en lärarinna i övningsskolan	»	1,850:—	
» avgift för denna till folkskollärarnas pensionsinrättning	»	100:—	
» lärararvode för en kurs i kemi för studenter å latinlinjen	»	120:—	
» tilläggsarvode åt seminarieläkaren	»	100:—	
» » » rektors skrivbiträde	»	50:—	
» virke och materialier till slöjdundervisningen för studentavdelningen och två övningsskolavdelningar	»	200:—	
		Summa kronor	10,350:—

Denna kostnadsberäkning skilde sig från den för år 1917 blott därutinnan, att arvodet till lärarinnan i övningsskolan höjts med 150 kronor, enär den förordnade lärarinnan från och med år 1918 vore berättigad till ett ålderstillägg.

Stockholm.

Kostnaderna för studentkursen vid seminariet i <i>Stockholm</i> kunde beräknas sålunda:			
till arvode åt en extra ordinarie adjunkt	kronor	2,700:—	
» » för 2 veckotimmar i kunskapsämnen	»	260:—	
» » » 5 » » teckning	»	500:—	
» » » 7 » » musik	»	700:—	
» » » 8 » » gymnastik	»	800:—	
» » » 4 » » slöjd	»	280:—	
» » » 10 » » husbållsgöromål	»	700:—	
» » » 3 » » trädgårdsskötsel	»	225:—	
» lärararvode för en kurs i kemi för studenter å latinlinjen	»	120:—	
» tilläggsarvode åt seminarieläkaren	»	100:—	
» » » rektors skrivbiträde	»	50:—	
» vatten, uppvärmning och belysning, materialier för skolköket och för kemikursen m. m.	»	800:—	
		Summa kronor	7,235:—

Avvikelserna från kostnadsberäkningen för år 1917 bestode däri, att, liksom tidigare för studentkursen vid seminariet i Kalmar, arvode upptagits för 2 veckotimmar i kunskapsämnen, avsedda för anskaffande av erforderlig lärarkraft i ämnet ekonomilära, att arvode tillagts för ytterligare en timme i teckning, enär behov gjort sig gällande att bereda studenterna tillfälle till frivillig teckning, samt att posten vatten, uppvärmning och belysning, materialier för skolköket och för kemikursen m. m. i anseende till inträffade prisstegringar ansetts böra höjas med 300 kronor.

Överstyrelsen ville i detta sammanhang frambålla, att övningsskolan vid seminariet i Stockholm borde, så snart erforderliga lokaler kunde beredas därför, utvidgas

för att kunna tillgodose de krav, som ställdes på densamma såväl för studentkursen [169.] som för provärskursen vid seminariet.

För studentkursen vid seminariet i *Kalmar* slutligen ställde sig kostnaderna *Kalmar.*
sålunda:

till arvode åt en extra ordinarie adjunkt	kronor 2,700:—
» » för 2 veckotimmar i kunskapsämnen	» 260:—
» » » 4 » » teckning	» 400:—
» » » 7 » » musik	» 700:—
» » » 8 » » gymnastik	» 800:—
» arvode för 4 veckotimmar i slöjd	» 280:—
» » » 10 » » hushållsgöromål	» 700:—
» » » 3 » » trädgårdsskötsel	» 225:—
» » åt 2 lärarinnor i övningsskolan under höstterminen 1917	» 1,482: 06
» » » » » under år 1918	» 3,400:—
» avgifter för dessa till folkskollärarnas pensionsinrättning	» 200:—
» lärararvode för en kurs i kemi för studenter å latinlinjen	» 120:—
» tilläggsarvode åt seminarieläkaren	» 100:—
» » » » rektors skrivbiträde	» 50:—
» vatten, ved och lyse för skolköket	» 500:—
» materiell, ved och lyse m. m. (även för kemikursen)	» 300:—
» stipendier åt förslagsvis 25 elever efter 100 kronor	» 2,500:—
» förhyrande av lokal för två övningsskolavdelningar från höstterminen 1917	» 1,350:—
» dessa lokalers uppvärmning, belysning och renhållning	» 750:—
» inköpande av skolmöbler	» 750:—

Summa kronor 17,567: 06

eller avrundat » 17,570:—

I denna kostnadsberäkning hade posterna vatten, ved och lyse för skolköket samt materiell, ved och lyse m. m. (även för kemikursen) med hänsyn till pristegringarna höjts med sammanlagt 300 kronor. Därjämte hade tagits i beräkning kostnaderna för inrättande av två nya övningsskolavdelningar. Hittills hade vid seminariet funnits blott fyra sådana avdelningar, under det enligt den av 1913 års riksdag godtagna planen för seminariernas omorganisation sagda avdelningar borde vara sju vid seminarium, där studentklass vore inrättad. Olägenheterna härav hade också visat sig så stora, att framställning hos Kungl. Maj:t måste göras om anslag för upprättande av en ny avdelning från och med höstterminen 1916. Sadant anslag hade av Kungl. Maj:t anvisats den 14 juli 1916, och den nya avdelningen, som under detta läsår blott omfattade ett mindre antal lärjungar, hade provisoriskt inrymts i ett mindre rum, som om ock icke utan svårighet kunnat disponeras för ändamålet. Anslag för ifrågavarande avdelning erfordrades nu för höstterminen 1917 och för år 1918. Ytterligare en avdelning med särskild lärarkraft borde emellertid inrättas och torde, då tillfälle finnes att i seminariets närhet förhyra lokal, böra komma till stånd höstterminen 1917, vadan jämväl för denna avdelning anslag nu behövs för höstterminen 1917 och för år 1918. I den förhyrda lokalen kunde då båda de nya avdelningarna inrymmas. Till hyra erfordrades ett belopp av 900 kronor samt till lokalens uppvärmning, belysning och

[169.] städning 500 kronor för år. Dessutom måste anskaffas skolbänkar och övriga inventarier, för vilket ändamål kunde beräknas en kostnad av 750 kronor. Ifrågakvarande kostnader vore med de för sagda tid erforderliga beloppen upptagna i nyss angivna kostnadsberäkning.

Av det angivna kostnadsbeloppet skulle, under år 1917 erfordras 2,932 kronor 6 öre, eller avrundat 2,935 kronor.

*Parallell-
avdelningar.*

Överstyrelsen övergår därefter till att redogöra för anslagsbehoven under år 1918 för uppehållande av parallellavdelningar vid seminarierna i Uppsala, Lund, Falun och Luleå, seminariet i Falun med kvinnliga, de övriga med manliga elever. Beträffande detta anslagsbehov yttrar överstyrelsen:

För år 1917 hade medel beräknats till följande parallellavdelningar:

vid seminariet i *Uppsala* under vårterminen till första, andra och fjärde samt under höstterminen till första, andra och tredje klasserna;

vid seminariet i *Lund* under vårterminen till första, tredje och fjärde samt under höstterminen till första, andra och fjärde klasserna;

vid seminariet i *Falun* under hela året till alla fyra klasserna;

vid seminariet i *Luleå* under vårterminen till första klassen samt under höstterminen till första och andra klasserna.

Vid beräkning av anslagsbehovet för år 1918 borde tydligen dessa parallellavdelningar först komma i betraktande men därjämte de avdelningar, som till ersättning för avgående klasser eller på grund av ökade utrymmen kunde under sagda år intagas. ¶ ¶

Vid seminariet i *Uppsala*, som med höstterminen 1916 fått inflytta i nya lokaler, komme att under vårterminen 1918 finnas samma parallellavdelningar som under höstterminen 1917, alltså till första, andra och tredje klasserna. Då ifrågakvarande avdelningar med höstterminen 1918 flyttades en klass högre, kunde en parallellavdelning till första klassen intagas, varefter seminariets utvidgning till dubbelseminarium vore genomförd.

Vad beträffade seminariet i *Lund* hade, som bekant, uppförandet av dess nya byggnader, varom beslut fattats redan av 1913 års riksdag, av ogynnsamma omständigheter blivit fördröjt, och först den 29 augusti 1916 hade definitivt beslut om arbetets påbörjande kunnat fattas. Enligt den erfarenhet, man ägde från motsvarande byggnadsföretag, torde det dröja åtminstone två år, innan de nya byggnaderna kunde tagas i bruk. Tidigast vid början av vårterminen 1919 eller måbända först under sommaren sagda år torde alltså inflyttningen kunna äga rum. Någon ökning av det nu befintliga antalet parallellavdelningar kunde således icke äga rum under år 1918. Vårterminen detta år skulle finnas parallellavdelningar till första, andra och fjärde klasserna. Höstterminen borde alltså uppehållas parallellavdelningar till första, andra och tredje klasserna. Med höstterminen 1919 skulle därefter seminariets utvidgning kunna fullbordas.

Seminariet i *Falun* hade redan med höstterminen 1916 erhållit parallellavdelningar till samtliga klasser, och de för utvidgningen behöfliga anslagsökningarna skulle alltså enligt förut följd praxis överflyttats på ordinarie stat från och med år 1917. Överstyrelsen hade dock ansett sig ej böra år 1916 göra framställning därom, enär

[169.]

enligt överstyrelsens mening de nya lärartjänster, som erfordrades, ej borde besättas med ordinarie innehavare, innan en löneroglering för seminarierna genomförts, vilken kunde till seminarielärarymbesättningarna locka sökande med de kvalifikationer, som måste anses önskliga. Nu hade seminariets rektor hemställt, att ifrågavarande anslagsökningar måtte från och med år 1918 upptagas i den ordinarie staten. För den händelse definitiv löneroglering för seminariernas lärare icke kunde genomföras vid 1917 års riksdag, vore det, av skäl som redan anförts, överstyrelsens mening, att den för seminariet erforderliga anslagsökningen jämväl under år 1918 borde anvisas å extra stat, trots de oförnekliga olägenheter, som därmed vore förenade. För nu angivna eventualitet lämnade överstyrelsen i förevarande sammanhang redogörelse för de ökade kostnader, som under år 1918 bleve behövliga för uppehållande av ifrågavarande seminarium i dess nuvarande utvidgade skick.

Vid seminariet i *Luleå* slutligen komme under vårterminen 1918 att finnas parallellavdelningar till första och andra klasserna, och sedan dessa med höstterminen uppflyttats en klass, borde en ny parallellavdelning till första klassen intagas. Därjämte borde den nu vid sagda seminarium inrättade preparandkursen fortfarande uppehållas.

De avdelningar, för vilka i den följande framställningen kostnader toges i beräkning för år 1918, bleve alltså i enlighet med det nu anförda:

vid seminariet i *Uppsala* under vårterminen till första, andra och tredje samt under höstterminen till alla fyra klasserna;

vid seminariet i *Lund* under vårterminen till första, andra och fjärde samt under höstterminen till första, andra och tredje klasserna;

vid seminariet i *Falun* under hela året till alla fyra klasserna; och

vid seminariet i *Luleå* under vårterminen till första och andra samt under höstterminen till första, andra och tredje klasserna ävensom under hela året preparandkurs.

Kostnaderna för uppehållet av ifrågavarande parallellavdelningar och sagda seminariers utvidgning i övrigt beräknades i det följande enligt i huvudsak samma grunder, som hittills följts vid beviljande av anslag för samma ändamål. I fråga om vissa anslagsposter måste man vid anslagsbeloppens bestämmande taga i betraktande de starka prisstegringar, som för närvarande vore rådande. Emellertid borde framhållas, att därest överstyrelsens hemställan om definitiv löneroglering från och med år 1918 skulle vinna beaktande, avlöningen till övningslärare och övningsskollärare skulle komma att utgå med förhöjda belopp, och att alltså för sagda fall motsvarande ändring av kostnadsberäkningen bleve erforderlig. Sådan ändring av kostnadsberäkningarna torde bliva nödig jämväl i händelse av bifall till en av överstyrelsen gjord alternativ hemställan om tillfällig löneförbättring åt seminarielärarna enligt de grunder, som kunde komma att tillämpas vid beredande av dylik löneförbättring åt lärarna vid de allmänna läroverken.

Kostnaderna för de särskilda seminarierna bleve under nu angivna förutsättningar följande:

Vid seminariet i *Uppsala* komme behovet av lärarkrafter att omfatta följande antal lärartimmar:

Uppsala.

	L ä r a r t i m m a r .	
	Vårterminen 1918.	Höstterminen 1918.
för undervisningen i läsmannen samt handledning av undervisningsövningarna	87	120
» undervisningen i teckning	7	8

[169.]

		L ä r a r t i m m a r.	
		Vårterminen 1918.	Höstterminen 1918.
för undervisningen i musik.....		18	24
» » » gymnastik		16	20
» » » manlig slöjd		16	24
» » » kvinnlig »		12	20

För undervisningen i läsämnen samt handledning av undervisningsövningarna erfordrades alltså, i enlighet med hittills följda beräkningsgrunder, under vårterminen 4 extra ordinarie adjunkter och timlärare för tre veckotimmar samt under höstterminen 5 extra ordinarie adjunkter och timlärare för 15 veckotimmar.

För undervisningen i trädgårdsskötsel hade hittills utgått ett arvode av 200 kronor för varje parallellavdelning, där undervisning i sagda ämne förekomme. I enlighet härmed borde arvodet för vårterminen beräknas efter 400 kronor och för höstterminen efter 600 kronor för läsår.

Övningsskolan vid seminariet omfattade från och med höstterminen 1916 5 avdelningar med var sin lärare, av vilka 2 vore anställda å ordinarie, 3 å extra stat. En av sistnämnda lärarkrafter vore kvinnlig. Enligt den plan, som framlagts i framställningen uti ifrågavarande ämne till 1916 års riksdag, borde övningsskolan från och med höstterminen 1918 utvidgas med ytterligare två avdelningar med var sin lärare, av vilka en torde böra vara kvinnlig. Anslag erfordrades alltså under vårterminen för 2 manliga och en kvinnlig lärare i övningsskolan samt under höstterminen för 3 manliga och 2 kvinnliga sådana lärare.

Undervisningen i kvinnlig slöjd för flickorna i övningsskolan, som under höstterminen 1917 vore avsedd att omfatta 12 veckotimmar, borde under vårterminen 1918 pågå med samma timtal men under höstterminen ökas till 20 veckotimmar i sammanhang med den nyssnämnda då inträdande utvidgningen av övningsskolan.

Beräknades arvoden för nu angivna under år 1918 behövliga extra ordinarie lärare och särskilda lärartimmar enligt gällande författningar eller förut i liknande fall tillämpade grunder, uppginge de till följande belopp:

		Vårterminen 1918.		Höstterminen 1918.		Summa.	
		Kronor.	ö.	Kronor.	ö.	Kronor.	ö.
Arvode åt extra ordinarie adjunkter		6,092	31	5,884	62	11,976	93
» » timlärare		220	—	850	—	1,070	—
» » lärare i teckning.....		394	87	348	72	743	59
» » » » musik		1,015	39	1,046	15	2 061	54
» » » » gymnastik.....		902	56	871	79	1,774	35
» » » » manlig slöjd		676	93	784	61	1,461	54
» » » » kvinnlig slöjd.....		473	84	610	26	1,084	10
» » » » trädgårdsskötsel.....		225	64	261	54	487	18
» » manliga lärare i övningsskolan...		2,256	41	2,615	39	4 871	80
» » kvinnliga lärare i övningsskolan		958	97	1,482	05	2,441	02
Summa		13,216	92	14,755	13	27,972	05

Till elevstipendier behövdes enligt hittills följd beräkning för vårterminen 3,600 kronor och för höstterminen 4,800 kronor, tillsammans alltså 8,400 kronor.

Beträffande kostnaderna för uppvärmning, belysning, renhållning, undervisningsmaterieell m. m. syntes man i fråga om flertalet utgiftsposter kunna stanna vid den beräkning, som följts i avseende på anslag för år 1917. I fråga om följande poster syntes jämkningar böra ske. Uppvärmningskostnaden uppskattades för år 1917 till 10,000 kronor. Under förutsättning att minskning i bränsleprisen ej skedde, torde denna post i enlighet med rektors yrkande böra höjas till 11,000 kronor. Brandförsäkringsavgiften, som beräknats till 50 kronor, uppginge i själva verket till 70 kronor, emedan den nya seminariebyggnaden vore belägen utom stadens egentliga område. Anslagsposten trycknings- och annonskostnader samt expeditionsartiklar torde med hänsyn till inträdda prisförhöjningar böra höjas med 200 kronor. Arvodena till bibliotekarien och läkaren borde, i likhet men vad eljest i jämförliga fall skett, höjas och utgå till den förre med 400 kronor för år och till den senare för första halvåret efter 850 kronor och för senare halvåret efter 900 kronor för år räknat, sammanlagt alltså med 875 kronor. Till avlöning åt förste vaktmästare och övrig betjäning hade för år 1917 beräknats 3,100 kronor. Enär det visat sig omöjligt att anskaffa städerskor på sådana villkor, att sagda belopp bleve tillräckligt, torde posten böra höjas till samma belopp, som för år 1917 beräknats för seminariet i Falun, eller 3,600 kronor. På grund av prisstegringar torde jämväl posten till storrengöringar böra höjas med 200 kronor. Slutligen hade rektor hemställt, att, i likhet med vad som tidigare beviljats för seminariet i Göteborg, en post å 200 kronor måtte upptagas till anordnande av särskilda föreläsningar och kurser. Då de skäl, som föranlett ifrågasvarande anslags beviljande för seminariet i Göteborg och vilka funnes angivna i det vid 1913 års statsverksproposition fogade utdrag av statsrådsprotokollet över ecklesiastikärenden den 14 januari 1913, ägde sin fulla tillämplighet beträffande seminariet i Uppsala, ansåge sig överstyrelsen böra understödja rektors hemställan.

De särskilda utgiftsposterna bleve i enlighet med det nu sagda följande:

1. Uppvärmning	kronor 11,000: —
2. Belysning	» 1,600: —
3. Vattenavgifter	» 700: —
4. Telefonavgifter	» 160: —
5. Brandförsäkring	» 70: —
6. Underhåll av inventarier	» 200: —
7. Trycknings- och annonskostnader samt expeditionsartiklar	» 1,000: —
8. Underhåll och nyanskaffning av böcker och undervisningsmaterieell	» 1,200: —
9. Arvode till bibliotekarie	» 400: —
10. Skrivbiträde åt rektor	» 250: —
11. Läkararvode	» 875: —
12. Avgifter för lärarna i övningsskolan till folkskollärarnas pensionsinrättning	» 620: —
13. Avlöning åt förste vaktmästare och övrig betjäning	» 3,600: —
14. Storrengöringar och förbrukningsartiklar för städningen	» 400: —
15. Trädgårdsbiträden, jordförbättringsmedel och diverse materieellkostnader för trädgården	» 2,400: —

[169.]

16. Materiell för lek och idrott.....	kronor	150:—
17. Till anordnande av särskilda kurser och föreläsningar	»	200:—
Summa kronor		24,825:—

Härtill komme kostnaderna för materiell m. m. till undervisningen i slöjd:

1. till träslöjd	kronor	1,000:—
2. » pappslöjd	»	100:—
3. » metallslöjd	»	200:—
Summa kronor		1,300:—

Utgifterna för uppvärmning, belysning, materiell m. m. skulle alltså under år 1918 uppgå till ett sammanlagt belopp av 26,125 kronor.

Till täckande av dessa utgifter finnes följande anslagsbelopp disponibla:

1. Ordinarie anslag till materiell samt ljus och ved m. m.....	kronor	6,250:—
2. Ordinarie anslag till hyra för slöjdlokal samt till bestridande av kostnaderna för materialier m. m. till undervisningen i slöjd samt i husligt arbete	»	950:—
3. » » » idrottsmateriellens underhåll	»	100:—
4. » » » ersättning för upplåtande av trädgård och tillhandahållande av nödiga redskap	»	350:—
Summa kronor		7,650:—

Droges detta belopp från den förut angivna utgiftssumman, funne man, att det belopp, som borde anvisas å extra stat för år 1918 till uppvärmning, belysning, materiell m. m., uppginge till 18,475 kronor.

De sammanlagda anslagsbehoven för seminariet i Uppsala bleve alltså:

till lärararvoden.....	kronor	27,972:05
» elevstipendier.....	»	8,400:—
» uppvärmning, belysning, materiell m. m.....	»	18,475:—
Summa kronor		54,847:05
eller avrundat		» 54,850:—

Lund.

För parallellavdelningarna vid folkskoleseminariet i *Lund* bleve behovet av lärarkrafter följande:

	L ä r a r t i m m a r.	
	Vårterminen 1918.	Hösterminen 1918.
för undervisningen i läsåmnen samt handledning av undervisningsövningarna	96	88
» undervisningen i teckning	9	8
» » » musik	17	17
» » » gymnastik	4	6
» » » slöjd	9	15

Enligt förut följd beräkningsgrund erfordrades alltså 4 extra ordinarie adjunkter under hela året samt timlärare under vårterminen för 12 och under höstterminen för 4 veckotimmar.

För undervisningen i trädgårdsskötsel, vilken under båda terminerna komme att bedrivas i två parallellavdelningar, bade arvode, liksom vid seminariet i Uppsala, brukat beräknas efter 200 kronor för år och avdelning och borde alltså nu utgå med 400 kronor.

Såsom förut nämnts kunde man numera, sedan nybyggnadsarbetet för seminariet påbörjats, hysa förhoppning om att seminariet med början av vårterminen 1919 eller senast sommaren 1919 skulle få inflytta i nya lokaler. För att seminariets utvidgning vid sagda tidpunkt skulle hava fortskridit så långt som möjligt och alltså de nya lokalerna redan från början så långt ske kunde komma till användning, syntes man dessförinnan böra begynna den erforderliga tillökningen av övningsskolan, en tillökning, som jämväl i och för sig nu vore i hög grad av behovet påkallad, då seminariet blott hade tre avdelningar i övningsskolan och det mötte de största svårigheter att med dem på tillbörligt sätt tillgodose den praktiska lärarutbildningen. Så vitt nu kunde beräknas, skulle det låta sig göra att höstterminen 1917 upprätta en ny övningsskolavdelning och höstterminen 1918 ytterligare en sådan avdelning. Arvoden till de för dessa avdelningar behövliga lärarkrafterna borde därför nu tagas i beräkning. Då en kvinnlig lärarkraft redan nu funnes anställd vid övningsskolan, torde för de nya befattningarna manliga lärare böra tagas i anspråk.

Beräknades arvoden för nu angivna lärarkrafter enligt samma grunder, som följts i fråga om seminariet i Uppsala, komme kostnaderna för lärarkrafter att uppgå till följande belopp:

	Höstterminen 1917.		Vårterminen 1918.		Höstterminen 1918.		Summa.	
	Kronor.	öre.	Kronor.	öre.	Kronor.	öre.	Kronor.	öre.
Arvode åt extra ordinarie adjunkter.....	—	—	6,092	31	4,707	69	10 800	—
» » timlärare.....	—	—	880	—	226	67	1,106	67
» » lärare i teckning	—	—	507	69	348	72	856	41
» » » » musik	—	—	958	98	741	02	1,700	—
» » » » gymnastik	—	—	225	64	261	54	487	18
» » » » slöjd	—	—	380	77	490	38	871	15
» » » » trädgårdsskötsel	—	—	225	64	174	36	400	—
» » en lärare i övningsskolan ...	871	80	1,128	20	871	80	2,871	80
» » » » » »	—	—	—	—	871	80	871	80
Summa	871	80	10,399	23	8,693	98	19,965	01

Liksom föregående år behövdes ett anslag å 90 kronor till ökning av hyran för gymnastiklokal. Från och med höstterminen 1916 vore anslag beviljat till förhyrande av lokal för rektorexpeditionen och för en parallellavdelning. För år 1917 hade hyresbeloppet beräknats till 800 kronor. Det hade emellertid visat sig omöjligt att för en årshyra av sagda belopp finna någon för ifrågavarande ändamål lämplig lokal. Däremot hade ett tillfälle erbjudits sig att för ett hyresbelopp av tillhoppa 1,650 kronor

[169.]

för år erhålla två lägenheter, som kunde lämna utrymme icke blott för rektors-expeditionen och en parallellavdelning utan ock för ytterligare två avdelningar, vilkas hittillsvarande rum varit synnerligen otillfredsställande, ävensom för vissa andra lokalbehov, som alls icke kunnat tillgodoses i den gamla seminariebyggnaden. Vid sådant förhållande och då därtill kommit, att den sagda byggnaden med varje år blivit allt mindre lämplig att rymma det utvidgade seminariet, hade överstyrelsen hemställt hos Kungl. Maj:t om beviljande av erforderlig anslagsökning för förhyrande av berörda båda lägenheter. Sedan ifrågavarande hemställan den 28 juli 1916 bifallits, hade seminariet tagit lägenheterna i bruk och hade därigenom fått en högst välbehörlig förbättring av sitt förut så otillfredsställande lokalutrymme. För år 1917 torde medel för den sålunda ökade lokalhyran kunna anvisas inom ramen av det till ifrågavarande kurser beviljade anslaget, men för år 1918 borde givetvis anslag nu tagas i beräkning. Såsom redan nämnts uppginge hyresbeloppet för ifrågavarande lokaler till 1,650 kronor. För den nya avdelning av övningsskolan, som enligt det föregående borde tillkomma med höstterminen 1917, behövde den förhyrda lokalen emellertid utvidgas, vilket torde komma att betinga en kostnadsökning av 500 kronor för år, för sagda termin och år 1918 alltså 750 kronor. Till hyror skulle således sammanlagt behövas 2,490 kronor. Den övningsskolavdelning, som skulle tillkomma höstterminen 1918, torde provisoriskt kunna inrymmas i bönsalen. För lokalernas uppvärmning, belysning och städning erfordrades ökning av den för detta ändamål samt till undervisningsmateriell m. m. upptagna anslagsposten, en ökning, som i betraktande av omfattningen av de lokaler, som förbyrts och ytterligare skulle förhyras, samt den rådande dyrtiden icke torde kunna sättas lägre än till 1,800 kronor, varav 200 kronor för höstterminen 1917. Då berörda anslagspost för år 1917 upptagits till 1,700 kronor, torde den alltså nu böra höjas till 3,500 kronor. Till komplettering av skolmöbler m. m. för de nya övningsskolavdelningarna erfordrades ett belopp av 400 kronor och till avgift till folkskollärarnas pensionsinrättning för en ny lärare 130 kronor.

Övriga anslagsposter syntes kunna upptagas med oförändrade belopp.

De för seminariet i Lund erforderliga beloppen bleve alltså:

till lärararvoden	kronor 19,965: 01
» avgift till folkskollärarnas pensionsinrättning för en lärare i övningsskolan	» 130: —
» elevstipendier	» 7,200: —
» lokalhyror	» 2,490: —
» uppvärmning, belysning, städning, undervisningsmateriell m. m.	» 3,500: —
» komplettering av skolmöbler m. m.	» 400: —
» materiell för slöjdundervisningen	» 300: —
» tilläggsarvode åt seminarieläkaren	» 300: —
» » » rektors skrivbiträde	» 150: —
Summa kronor 34,435: 01	
eller avrundat » 34,435: —	

Av detta belopp skulle 1,721 kronor 80 öre, eller avrundat 1,720 kronor, behövas till täckande av utgifter under år 1917.

Vad beträffar seminariet i *Falun* hade i det föregående angivits den förutsättning, under vilken anslag till uppehållande av dess utvidgade verksamhet borde i förevarande sammanhang begäras.

Skulle anslagsökningarna fortfarande utgå å extra stat, hade man att räkna med anslag från ordinarie staten till, förutom 5 adjunktstjänster, 7 timlärartimmar, och kunde då behovet av extra ämneslärare och övriga extra lärarkrafter i huvudsak beräknas enligt samma timtal som skett för höstterminen 1917.

I enlighet härmed kunde sagda behov för år 1918 angivas sålunda:

	Lärar- timmar.
för undervisningen i läsåmnena samt handledning av undervisningsövningarna	122
» » » teckning	14
» » » musik.....	30
» » » gymnastik	20
» » » kvinnlig slöjd	14
» » » hushållsgöromål	32
» » » manlig slöjd för övningsskolans gossar	8

Med tillämpning av den beräkningsgrund, som följts i fråga om parallellavdelningarna vid seminarierna i Uppsala och Lund, erfordrades alltså här 5 extra ordinarie adjunkter, 3 manliga och 2 kvinnliga, samt timlärare för 17 veckotimmar.

Vad beträffade ämnet trädgårdsskötsel hade sedan ett par år vid ifrågavarande seminarium ersättningen för undervisningen i parallellavdelningarna beräknats, icke såsom vid seminarierna i Uppsala och Lund, där den utgått med 200 kronor för varje parallellavdelning, utan efter ett beräknat antal veckotimmar med 75 kronor för veckotimme. Det hade emellertid visat sig förenat med stora svårigheter att kunna noggrant beräkna denna undervisning i lektionstimmar för vecka, då densamma ju vore i så hög grad beroende av klimatiska växlingar, och att göra avlöningen direkt avhängig av en sådan beräkning. Det syntes därför riktigast att återgå till liknande grunder, som tillämpats vid seminarierna i Uppsala och Lund samt tidigare vid seminariet i Falun och som ju för övrigt stode i överensstämmelse med den avlöningsform för detta ämne, som bestämdes genom gällande löneförfattning. Sedan numera seminariet i Falun vore fullständigt såsom dubbelseminarium, icke blott i fråga om seminarieklasserna utan även beträffande övningsskolan, och undervisningen i trädgårdsskötsel alltså erhållit sin fulla utsträckning, syntes man vid arvodesökningens bestämmande kunna tillämpa samma norm, som iakttagits i fråga om seminariet i Göteborg, där ifrågavarande arvodesökning, sedan utvidgningen till dubbelseminarium blivit genomförd, av riksdagen år 1912 bestämts till 800 kronor.

Från och med höstterminen 1917 skulle övningsskolan enligt år 1916 godtagen plan för dess utvidgning omfatta 7 avdelningar och hava 7 lärarkrafter; för de 3 lärarkrafter, som alltså utöver de å ordinarie stat uppförda 4 under sagda termin skulle finnas vid övningsskolan, borde givetvis arvoden tagas i beräkning för år 1918.

Beräknades i övrigt lärararvodena enligt gällande författningar och eljest tidigare tillämpade grunder, bleve kostnaderna följande:

till arvode åt 3 manliga extra ordinarie adjunkter.....	kronor	8,100:—
» » » 2 kvinnliga » » »	»	5,000:—
» » » timlärare	»	2,210:—

[169.]	till arvode för 14 veckotimmar i teckning	kronor	1,400: —
»	» » 30 » » musik	»	3,000: —
»	» » 20 » » gymnastik	»	2,000: —
»	» » 8 » » manlig slöjd	»	600: —
»	» » 14 » » kvinnlig »	»	980: —
»	» » 32 » » hushållsgöromål	»	2,240: —
»	» » åt lärare i trädgårdsskötsel	»	800: —
»	» » 2 manliga lärare i övningsskolan	»	4,000: —
»	» » 1 kvinnlig » » »	»	1,700: —
Summa kronor			32,030: —

Till elevstipendier behövdes för vardera terminen 4,800 kronor, tillhopa alltså 9,600 kronor.

Utgifterna för uppvärmning, belysning, materiell m. m. kunde i de flesta fall beräknas till samma belopp som för år 1917. Med hänsyn till rådande abnorma bränslepriser borde tvivelsutan posten uppvärmning höjas med åtminstone 1,000 kronor. Däremot hade belysningskostnaden visat sig bliva avsevärt lägre än som beräknats, vadan posten belysning kunde sänkas med 400 kronor. Kostnaderna för tryck och annonser samt expeditionsartiklar kunde antagas bliva ökade med 200 kronor och kostnaderna för rengöring med 100 kronor. Till avgift till folkskollärarnas pensionsinrättning för den från och med höstterminen 1917 tillkommande sjunde övningsskolläraren erfordrades 130 kronor. Under år 1918 torde undervisningen i trädgårdsskötsel kunna överflyttas från den gamla seminarieträdgården till den nya. Anläggningsarbetena å denna borde givetvis med all kraft fortgå, och det syntes därför icke rådligt att göra någon nedsättning i de till trädgårdarnas underhall och skötsel för år 1917 beräknade anslagsposternas sammanlagda belopp. Slutligen bleve till följd av de allmänna prisstegringarna kostnaderna för undervisningen i hushållsgöromål väsentligt ökade, och anslaget för detta ändamål syntes böra ökas med 600 kronor.

De särskilda utgiftsposterna bleve i enlighet härmed:

1.	Uppvärmning	kronor	11,000: —
2.	Belysning	»	1,100: —
3.	Vattenavgifter	»	900: —
4.	Telefonavgifter	»	164: —
5.	Brandförsäkring	»	50: —
6.	Underhåll av inventarier	»	200: —
7.	Trycknings- och annonskostnader samt expedition-artiklar	»	1,000: —
8.	Underhåll och nyanskaffning av böcker och undervisningsmateriell	»	1,200: —
9.	Arvode till bibliotekarie	»	400: —
10.	» » skrivbiträde åt rektor	»	250: —
11.	Läkararvode	»	900: —
12.	Avgifter för lärarna i övningsskolan till folkskollärarnas pensionsinrättning	»	760: —
13.	Avlöning åt förste vaktmästare och övrig betjäning	»	3,600: —
14.	Storrengöringar och förbrukningsartiklar för städningen	»	400: —

15.	Trädgårdsbiträden, jordförbättringsmedel, materiellkostnader m. m. samt skötsel under en del av året av gamla seminarie-trädgården.....	kronor 4,000:—
16.	Materiell för lek och idrott.....	» 150:—
Summa kronor 26,074:—		

Härtill komme kostnaderna för undervisningen i slöjd och hushållsgöromål:

1.	till kvinnlig slöjd.....	kronor 50:—
2.	» pappslöjd	» 150:—
3.	» träslöjd	» 200:—
4.	» hushållsgöromål	» 2 600:—
Summa kronor 3,000:—		

Utgifterna för uppvärmning, belysning, materiell m. m. skulle alltså uppgå till ett belopp av sammanlagt 29,074 kronor.

Till bestridande av dessa utgifter disponerade seminariet följande anslagsbelopp:

1.	Ordinarie anslag till materiell samt ljus och ved m. m.	kronor 5,300:—
2.	» » » seminarieträdgårdens underhåll och skötsel ...	» 600:—
3.	» » » materialier för undervisningen i slöjd	» 100:—
4.	» » » idrottsmateriellens underhåll.....	» 100:—
Summa kronor 6,100:—		

Droges nu senast angivna belopp, 6,100 kronor, från den förutnämnda summan av utgifter för uppvärmning, belysning, materiell m. m., 29,074 kronor, återstode ett belopp av 22 974 kronor, vilket alltså nu erfordrades såsom ytterligare anslag för ifrågavarande ändamål.

Sammanlagda anslagsbehovet för seminariet i Falun bleve alltså följande:

till lärararvoden.....	kronor 32 030:—
» elevstipendier	» 9 600:—
» uppvärmning, belysning, materiell m. m.....	» 22 974:—
Summa kronor 64,604:—	
eller avrundat » 64,605:—	

För parallellavdelningarna vid seminariet i *Luleå* bleve behovet av lärarkrafter följande:

Luleå.

	L ä r a r t i m m a r.	
	Vårterminen 1918.	Hösterminen 1918.
för undervisningen i läsåmnen samt handledningen av undervisningsövningarna	56	89
» undervisningen i teckning	5	10
» » » musik	12	19
» » » gymnastik	14	14
» » » slöjd	12	16

[169.]

För vårterminen 1918 hade upptagits samma timsummor, som legat till grund för anslagsberäkningarna för höstterminen 1917; för höstterminen 1918 hade tillagts de timmar, som erfordrades för den då tillkommande parallellavdelningen till tredje klassen. Enligt de beräkningsgrunder, som följts beträffande övriga seminarier, erfordrades under vårterminen 2 extra ordinarie adjunkter samt timlärare för 14 veckotimmar och under höstterminen 4 extra ordinarie adjunkter samt timlärare för 5 veckotimmar. För trädgårdsskötsel skulle enligt de grunder, som tillämpats i fråga om övriga seminarier, erfordras arvode för vårterminen efter 200 kronor och för höstterminen efter 400 kronor för år räknat.

I mån som parallellavdelningarnas elever skulle deltaga i undervisningsövningar, borde tydligen nya avdelningar av övningsskolan inrättas. För vårterminen 1918 syntes de befintliga övningsskolavdelningarna erbjuda tillräckligt utrymme jämväl för parallellavdelningarnas behov, men med höstterminen 1918 torde en ny skolavdelning böra tillkomma med en ny lärarkraft, lämpligen en kvinnlig sådan. För den undervisning i kvinnlig slöjd, som borde förekomma i sagda avdelning, erfordrades arvode för två lärartimmar.

Arvodena för berörda lärarkrafter, beräknade enligt gällande avlöningsgrunder, uppginge till följande belopp:

	Vårterminen 1918.		Höstterminen 1918.		Summa.	
	Kronor.	öre.	Kronor.	öre.	Kronor.	öre.
Arvode åt extra ordinarie adjunkter	3,046	15	4,707	69	7,753	84
» » timlärare	1,026	67	283	33	1,310	—
» » lärare i teckning	282	05	435	90	717	95
» » » » musik	676	92	828	20	1,505	12
» » » » gymnastik	789	74	610	26	1,400	—
» » » » manlig slöjd	507	70	523	07	1,030	77
» » » » kvinnlig »	—	—	61	03	61	03
» » » » trädgårdsskötsel	112	82	174	36	287	18
» » 1 kvinnlig lärare i övningsskolan	—	—	741	03	741	03
Summa	6,442	05	8,364	87	14,806	92

Till elevstipendier erfordrades för vårterminen 2,400 kronor och för höstterminen 3,600 kronor eller tillhoppa 6,000 kronor.

Till materiell m. m. för slöjdundervisningen torde anslag böra beräknas efter 75 kronor för termin och klass. Övrig undervisningsmateriell beräknades efter 50 kronor för termin och klass. Beträffande utgifterna för uppvärmning, belysning, renhållning, vatten m. m. erfordrades höjning dels på grund av det ökade antalet parallellavdelningar, dels till följd av prisstegringar, och syntes denna post böra upptagas till 1,500 kronor. Parallellavdelningarna medförde ökade utgifter för annonser, tryck och expeditionartiklar, och då utgifterna för detta ändamål ändock genom prisstegringarna väsentligt ökats, borde för dem upptagas en anslagspost om 300 kronor.

Till lärorum för den nya parallellavdelningen och övningsskolavdelningen syntes lämpligast de i seminariebyggnadens översta våning befintliga överspelningsrummen, vilka genom borttagande av mellanväggar kunde förändras till 2 skolsalar, böra tagas

i anspråk. Denna anordning torde ställa sig väsentligt billigare än att förhyra lokal. Överspelningen kunde provisoriskt, om ock med vissa olägenheter, försiggå i klassrummen. Kostnaderna för rummens iordningställande torde kunna, i samband med ändringsarbeten å seminariebyggnaden, bestridas av överintendentsämbetet. Däremot erfordrades anslag till möblering m. m. av de båda rummen. Kostnaderna härför kunde beräknas sålunda:

[169.]

55 skulpulpetar à 20:—	kronor 1,100:—
2 lärarbord med stolar och plattformar	» 150:—
övrig inredningsmateriell	» 150:—
förändring av den elektriska installationen	» 150:—
1 orgelharmonium	» 150:—
Summa kronor 1,700:—	

De för parallellavdelningarna erforderliga anslagsbeloppen för år 1918 bleve alltså följande:

till lärararvoden	kronor 14,806: 92
» elevstipendier	» 6,000:—
» tilläggsarvode åt seminarieläkaren	» 250:—
» » » rektors skrivbiträde	» 150:—
» materiell för slöjdundervisningen	» 375:—
» övrig undervisningsmateriell	» 250:—
» uppvärmning, belysning, renhållning m. m.	» 1,500:—
» trycknings- och annonskostnader samt expeditiionsartiklar	» 300:—
» skolmöbler och inredningsmateriell	» 1,700:—
Summa kronor 25,331: 92	
eller avrundat	» 25,335:—

Den preparandkurs, som jämlikt 1916 års riksdags beslut höstterminen 1916 inrättats vid seminariet, borde, såsom förut erinrats, fortgå under år 1918 och anordnas efter i huvudsak samma plan som nu följdes.

Preparandkurs vid seminariet i Luleå.

Behovet av lärarkrafter för preparandkursen komme att omfatta följande antal lärartimmar:

för undervisningen i läsämnen	23 lärartimmar
» » » teckning och välskrivning	2 »
» » » sång	1 »
» » » gymnastik	4 »
» » » slöjd	2 »

Beräknades arvoden för dessa timmar enligt samma grunder, som följdes beträffande år 1917, uppginge de till följande belopp:

arvode åt lärare i läsämnen	kronor 2,606: 67
» » » » teckning och välskrivning	» 174: 36
» » » » sång	» 87: 18
» » » » gymnastik	» 348: 72
» » » » slöjd	» 130: 77
Summa kronor 3,347: 70	

{169.]

Övriga omkostnader kunde beräknas till samma belopp som för år 1917 med undantag däraf, att kostnaderna för uppvärmning, belysning och renhållning borde upptagas med 150 kronor högre belopp samt att till trycknings- och annonskostnader samt expeditionsartiklar torde erfordras ett belopp av 100 kronor.

Anslagsbehoven för preparandkursen under år 1918 bleve alltså följande:

till lärararvoden	kronor 3,347: 70
» ledning av kursen	» 350: —
» läkararvode	» 100: —
» undervisningsmateriell och böcker	» 150: —
» materiell för slöjdundervisningen	» 100: —
» trycknings- och annonskostnader m. m.	» 100: —
» uppvärmning, belysning och städning m. m.	» 650: —
Summa kronor 4,797: 70	
eller avrundat » 4,800: —	

Sammanfattning.

De kostnader för uppehållande av undervisningen i studentkurser, parallellavdelningar och preparandkurs vid folkskoleseminarierna, till vilkas bestridande särskilt anslag erfordrades för år 1918, kunde i enlighet med nu lämnade redogörelse beräknas sålunda:

för studentkurser: vid seminariet i Strängnäs 9,730 kronor, vid seminariet i Växjö 10 350 kronor, vid seminariet i Stockholm 7,235 kronor och vid seminariet i Kalmar 17,570 kronor;

för parallellavdelningar: vid seminariet i Uppsala 54,850 kronor, vid seminariet i Lund 34 435 kronor, vid seminariet i Falun 64,605 kronor och vid seminariet i Luleå 25,335 kronor; samt

för preparandkurs vid seminariet i Luleå 4,800 kronor;

eller sammanlagt 228,910 kronor, varav för studentkurser 44,885 kronor, för parallellavdelningar 179,225 kronor och för preparandkurs 4,800 kronor.

Av nu angivna belopp skulle 4,655 kronor erfordras till täckande av kostnader för år 1917.

Såsom skett beträffande anslag till här ifrågavarande ändamål för åren 1915, 1916 och 1917, torde även 1918 års anslag böra beviljas i en summa utan specificering i särskilda poster och fördelningen av det beviljade beloppet seminarierna emellan sedermera ske efter inhämtande av förnyade upplysningar rörande anslagsbehoven och de för kursernas och avdelningarnas uppehållande lämpligaste anordningarna.

Departementschefen.

Särskilda studentkurser hava sedan flera år tillbaka varit anordnade vid vissa folkskoleseminarier, nämligen vid seminariet i Stockholm sedan år 1909, vid seminariet i Växjö sedan år 1910 samt vid seminarierna i Strängnäs och Kalmar sedan år 1912. Då således en flerårig erfarenhet rörande dylika kurser nu föreligger, har Kungl. Maj:t, såsom folkskolöverstyrelsen erinrat, funnit tiden vara inne att närmare reglera deras verksamhet. Detta har skett genom nådig kungörelse den 14 juli 1916 med föreskrifter för ettåriga seminariekurser. I likhet med folkskolöverstyrel-

sen anser jag, att berörda kurser i Strängnäs, Växjö, Stockholm och Kalmar böra fortgå även under år 1918.

Likaledes kan jag ansluta mig till vad överstyrelsen anfört rörande antalet parallellavdelningar vid folkskoleseminarierna i Uppsala, Lund och Luleå.

Vid folkskoleseminariet i Falun skulle under hela år 1918 finnas parallellavdelningar till alla fyra seminarieklasserna. Det låge då givetvis närmast till hands, att, för vinnande av större överskådlighet vid statbehandlingen, det för ifrågavarande undervisning erforderliga anslagsbeloppet uppfördes på ordinarie stat. Då emellertid, såsom jag i annat sammanhang omförmålt, något förslag om definitiv lönereglering för seminariernas lärare, trots de olägenheter ett dröjsmål medför, icke minst med avseende å seminariernas organisation, icke kan avlåtas till 1917 års riksdag samt överstyrelsen vid sådant förhållande ansett nyssberörda behov böra tillgodoses medelst anslag på extra stat, finner jag mig med hänsyn till de skäl, som överstyrelsen anfört såsom stöd för sin mening, icke heller i denna punkt böra ifrågasätta någon avvikelse från överstyrelsens förslag.

För seminariet i Falun har beräknats ett belopp av 4,000 kronor till trädgårdsbiträden, jordförbättringsmedel, materiellkostnader m. m. samt skötsel under en del av året av gamla seminarieträdgården. Det är avsett, att under år 1918 undervisningen i trädgårdsskötsel skulle kunna överflyttas från den gamla seminarieträdgården till den nya samt att anläggningsarbetena å denna skulle bedrivas med all kraft. Jag har intet att erinra mot det begärda beloppet, men vill anmärka, att, på sätt jag förut i ett liknande fall haft anledning framhålla, seminarieelevernas arbete torde kunna till betydande utsträckning tagas i anspråk även för själva anläggningen av den nya trädgården.

Den preparandkurs vid folkskoleseminariet i Luleå, till vilken riksdagen år 1916 beviljat anslag, har vid början av höstterminen 1916 öppnats med ett antal av 21 deltagare. Då kursen torde böra fortgå även under år 1918, bör anslag för dess upprätthållande äskas jämväl för år 1918.

I sina kostnadsberäkningar har folkskolöverstyrelsen, beträffande såväl studentkurser som parallellavdelningar och preparandkurs, följt samma grunder, som hittills blivit tillämpade, med iakttagande av vad riksdagen år 1915 anmärkt beträffande bibliotekariernas arvoden. Med hänsyn till de under senaste åren inträffade prisstegringarna har överstyrelsen nu liksom närmast föregående år hemställt om någon höjning av vissa anslagsposter, särskilt för uppvärmning. Nya avdelningar av övningsskolorna hava enligt godtagen plan i flera fall föreslagits. Mot dessa beräkningar och förslag torde intet vara att invända.

Då det alltjämt är förenat med stora svårigheter att så långt i förväg som närmare två år, vilket här till en del skulle bliva fallet, kunna exakt beräkna, huru undervisningen i de ifrågavarande seminarielklasserna lämpligast bör anordnas och vilka kostnader kunna bliva erforderliga för det ena eller andra ändamålet, finner jag det oundgängligt, att vid dispositionen av de medel, som kunna bliva anvisade för uppehållande av studentkurser och parallellavdelningar, de till siffran angivna belopp, som i nu meddelade kostnadsberäkningar upptagits för olika behov vid de särskilda seminarierna, icke må anses ovillkorligt bindande. Vid beviljande an anslag till enahanda ändamål för år 1916 har ock riksdagen förklarat sig intet hava att erinra mot vad jag då till statsrådsprotokollet uttalade i nu berörda hänseende.

På grund av vad nu anförts hemställer jag, att Eders Kungl. Maj:t tacktes föreslå riksdagen

Ökat anslag.

att till anordnande av studentkurser vid folkskoleseminarierna i Strängnäs, Växjö, Stockholm och Kalmar, av parallellavdelningar vid folkskoleseminarierna i Uppsala, Lund, Falun och Luleå samt av preparandkurs vid sistnämnda seminarium ävensom för i övrigt utvidgad verksamhet vid seminarierna i Uppsala och Falun anvisa på *extra stat* för år 1918 ett anslag av 228,910 kronor, med rätt för Kungl. Maj:t att redan under år 1917 låta av tillgängliga medel förskottsvis utanordna så stor del av nämnda belopp, som avsetts att täcka kostnader för år 1917.

47. Bidrag till avlönande av vikarie under övningslärares vid folkskoleseminarium sjukdom, *oförändrat ordinarie förslagsanslag* kronor 4,000: —

- [170.] 48. **Folkskoleseminariets i Lund nybyggnad.** Riksdagen beslöt år 1913 att till uppförande i huvudsaklig överensstämmelse med för ändamålet uppgjorda ritningar och förslag av erforderliga byggnader för folkskoleseminariet i Lund bevilja ett anslag av 657,000 kronor. Av detta anslag anvisades på *extra stat* för år 1914 200,000 kronor, för år 1915 likaledes 200,000 kronor, för år 1916 125,000 kronor och för år 1917 återstoden 132,000 kronor. Utöver förutnämnda anslag å 657,000 kronor beviljade 1916 års riksdag på Kungl. Maj:ts därom gjorda framställning

Folkskoleseminariets i Lund nybyggnad.

ytterligare 127,000 kronor för samma ändamål och anvisade därav på extra stat för år 1917 ett belopp av 30,000 kronor. [170.]

Nu har folkskolöverstyrelsen i skrivelse den 30 september 1916 hemställt, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen att av nyssnämnda tilläggsanslag å 127,000 kronor anvisa på extra stat för år 1918 återstoden 97,000 kronor.

På grund av nu rådande förhållanden hava emellertid nya svårigheter för byggnadsfrågans slutliga lösning yppat sig. Enligt vad överintendentsämbetet i skrivelse den 25 juli 1916 meddelat, har nämligen icke någon av de anbudsgivare, som tillförene avgivit anbud å utförandet av byggmästeriarbetena samt arbetena med anordnande av värmeledning ävensom gas-, vatten- och avloppsledning för nämnda bygge, stått fast vid de gjorda anbuden, och då dessa arbeten sedermera på nytt utbudits å entreprenad, hava de därefter inkomna anbuden uppgått till en summa, som tillsammans med kostnaderna för elektrisk installation, administration, ritningar och oförutsedda utgifter, å vilka poster någon ökning icke beräknats, med omkring 80,000 kronor överstiger de av riksdagen beviljade anslagen. Då överintendentsämbetet ingick med anmälan härom, uttalade ämbetet tillika, att ytterligare stegring å såväl materialpris som arbetskostnad torde vara att förvänta under viss tid framåt.

Med hänsyn till den fara för lärares och elevers hälsotillstånd, som användningen av de nuvarande hälsovådliga lokalerna måste anses medföra, syntes det nödvändigt att förhindra, att den synnerligen behövliga nybyggnadens påbörjande uppskötes utöver vad sistlidna riksdag vid medels beviljande avsett. Då det därjämte måste vara önskvärt att förekomma än ytterligare fördröjning åtminstone av den förnämsta delen av bygget, syntes bästa utvägen i det läge, vari ärendet till följd av de utomordentliga tidsförhållandena kommit, vara att antaga det inkomna anbudet å byggmästeriarbetena och att sätta dessa arbeten i gång. Detta syntes så mycket angelägnare, som i ärendet jämväl blivit upplyst, att det med hänsyn till hotande fara för arbetslöshet i Lund under vintern 1916—1917 vore synnerligen önskvärt, att ifrågavarande byggnadsföretag bleve snarligen påbörjat. Med anledning härav har Kungl. Maj:t genom beslut den 29 augusti 1916 anbefallt överintendentsämbetet att tills vidare, och intill dess Kungl. Maj:t annorlunda förordnade, i samråd med seminariets rektor gå i författning om utförande allenast av byggmästeriarbetena å de för seminariet erforderliga byggnaderna, med undantag därvid av rektorsbostaden, för en kostnad av högst 636,200 kronor jämte erforderligt belopp för administration, ritningar m. m. Enligt vad jag inhämtat hava berörda arbeten omedelbart därefter blivit påbörjade.

Till vilken slutsumma kostnaden för de övriga arbetenas utförande kommer att uppgå är nu föremål för ny utredning och kan således icke angivas, förrän sagda utredning hunnit avslutas. Antagligen kunna vissa delar av sistnämnda arbeten icke komma till utförande förrän i början av år 1919, varför också en del av de för ändamålet behövlige medlen icke torde behöva anvisas förr än på 1919 års stat. Det torde då vara tillräckligt, om ett belopp å 97,000 kronor, motsvarande den ännu ej anvisade delen av det år 1916 beviljade anslaget, beräknas på 1918 års stat.

Sedan ovanberörda utredning blivit slutförd, torde jag få tillfälle att ånyo anmäla detta ärende. Under nuvarande förhållanden inskränker jag mig därför till att hemställa, att Eders Kungl. Maj:t tacktes föreslå riksdagen att, i avbidan på proposition angående anslag till slutförande av folkskoleseminariets i Lund nybyggnad, för byggnadsföretaget beräkna på *extra stat* för år 1918 ett belopp av 97,000 kronor.

Minskat
anslag.

[171.] 49. **Inredning och möblering av nybyggnaden för folkskoleseminariet i Lund m. m.** Under nästföregående punkt erinrade jag, att riksdagen till uppförande av erforderliga byggnader för folkskoleseminariet i Lund beviljat dels år 1913 ett anslag av 657,000 kronor, som i skilda poster anvisats på extra stat för åren 1914—1917, dels ock år 1916 ett tilläggsanslag av 127,000 kronor, varav på extra stat för år 1917 anvisats 30,000 kronor, och hemställde jag under samma punkt om förslag till riksdagen att, i avbidan på proposition angående anslag till slutförande av folkskoleseminariets i Lund nybyggnad, för byggnadsföretaget beräkna på extra stat för år 1918 ett belopp av 97,000 kronor. Jag öfverförmålde även, att överintendentsämbetet den 29 augusti 1916 anbefallts gå i författning om utförande av byggmästeriarbetena å de för seminariet erforderliga byggnaderna med undantag av rektorsbostaden och att sagda arbeten numera satts i gång.

Inredning och
möblering av
nybyggnaden
för folkskole-
seminariet i
Lund m. m.

Nu har folkskolöverstyrelsen i skrivelse den 30 september 1916 gjort framställning om förslag till riksdagen rörande anslag för inredning och möblering av berörda byggnader. Innan jag närmare ingår på nämnda framställning, torde jag böra lämna en redogörelse för detta ärendes föregående behandling.

I skrivelse den 25 november 1914 hemställde domkapitlet i Lund, under åberopande av utredning och förslag i ärendet, ingivna av seminariets rektor Ch. Swanborg, om anvisande bland annat av ett anslag å 75,900 kronor till inredning och möblering av den nya seminariebygg-

naden samt till anskaffande av undervisningsmateriell och böcker. Swanborg hade därvid anfört bland annat följande: [171.]

Endast med svårighet hade Swanborg kunnat begränsa kostnadsförslaget till den angivna summan. Vid den granskning av inredningsförslaget, som Swanborg lätit sakkunnig person verkställa och som bifogades utredningen, hade det visat sig, att de först åsatta priserna, på grund av under sista tiden skedda pristegringar för vissa poster, måst icke så obetydligt höjas. Någon användning för det nya seminariet i större utsträckning av nu befintlig inredning, möbler, musikinstrument m. m. kunde tyvärr ej heller påräknas, då, såsom också framginge av utredningen, största delen av seminariets nuvarande inventarier vore gamla och utslitna. Så långt möjligt varit, hade Swanborg emellertid genom användning av gammal inredning, möbler, skåp m. m. sökt minska anslagssumman, och i fråga om tilltänkt inköp av undervisningsmateriell och böcker hade Swanborg inskränkt sig till det nödvändigaste. Swanborg hade måst avstå från att föreslå någon ökning av seminariets bibliotek, ehuru en sådan hade varit synnerligen önskvärd.

Före uppgörandet av det bilagda förslaget hade tillfälle beretts Swanborg till studiebesök vid olika läroanstalter och hos olika firmor, liksom Swanborg också tillgodogjort sig de erfarenheter, som vunnits vid senast byggda seminarier i riket. Till Swanborgs förfogande hade sålunda ställts den sorgfälligt utarbetade utredning rörande behovet av inredning och materiell för det nya dubbelseminariet i Uppsala, som verkstälts av dåvarande rektorn H. Dahlgren och som varit Swanborg till säker ledning. Då förslaget dessutom undergått sakkunnig granskning, kunde detsamma i sin helhet anses tillförlitligt.

I detta ärende avgav folkskolöverstyrelsen den 30 september 1915 inforordrat utlåtande och yttrade därvid:

I den bifogade utredningen lämnades en detaljerad förteckning med prisuppgifter å de möbler och övriga inredningsföremål, som behövdes för varje rum i de nya byggnaderna, ävensom å den undervisningsmateriell och de böcker, som ansåges erforderliga. Prisen vore beräknade med ledning av den erfarenhet, som vunnits vid de hittills utförda inrednings- och möbleringsarbetena vid seminarierna i Växjö, Göteborg och Falun, och överensstämde i stort sett med vad som för liknande ändamål beräknats till seminariet i Uppsala. Avdrag hade gjorts för vad som kunde anses för framtiden användbart av seminariets nuvarande, i det hela föråldrade och till största delen förbrukade utrustning.

Ett sammandrag av de beräknade kostnaderna gäve följande siffror:

Inredning och möblering.

	Kronor.
Värmelednings- och förrådsrum i jordvåningen.....	123: —
2 salar för träslöjd med tillhörande rum	2,342: —
Sal för metallslöjd jämte materialrum	2,037: —
Tvättstuga och mangelrum.....	225: —
Fruktkällare.....	165: —
Förstugor, tamburer och korridorer i samtliga våningar	209: —
Mattor	100: —
Kollegierum och lärarinnerum	2,486: —
Rektorsexpedition med arkiv-, vänt- och skrivrum	1,016: —
Bibliotek och läsrum	1,536: —

	Kronor.	[171.]
Lek och idrott	198: 50	
För undervisningen i olika ämnen	645: 25	
För övningsskolans folkskolavdelning	1,532: 19	
För övningsskolans småskolavdelning	289: 55	
För övningsskolans bibliotek	500: —	

Summan, kronor 15,049: 69, avrundas till kronor 15,030: —

Hela anslagsbeloppet skulle alltså uppgå till:
 för inredning, möbler, belysningsarmatur m. m. kronor 60.870: —
 » undervisningsmateriell och böcker » 15 030: —

Summa kronor 75,900: —

Det sålunda begärda anslaget uppginge, efter vad folkskolöverstyrelsen vidare anförde, till samma belopp, som av 1914 års riksdag till motsvarande ändamål anvisats för folkskoleseminariet i Uppsala. Även i enskildheter överensstämde det föreliggande förslaget i de flesta punkter nära med planerna för sistnämnda seminariums utrustning. De olikheter, som förefunnos, berodde huvudsakligen av den något olika beskaffenheten hos de båda seminariernas nuvarande utrustning, i det Uppsalaseminariets skolmöbler i något större omfattning vore användbara i den nya byggnaden, under det Lundaseminariet förfogade över en i vissa hänseenden något rikhaltigare undervisningsmateriell. Då de nya byggnaderna för båda seminarierna erhöles ungefärligen samma omfattning, i det att båda avsåge att bereda utrymme jämväl åt en avdelning för studenter, vore tydligt, att någon nedsättning av det nu begärda anslagets belopp icke lämpligen kunde ifrågakomma. Även om anslaget oavkortat beviljades, torde anledning finnas att befara, att det på grund av prisförhöjningar, som redan inträtt eller kunde väntas, ej skulle bliva möjligt att i den utsträckning, som man vid beräkningens uppgörande tänkt sig, tillgodose behoven.

Vad den föreliggande planen i övrigt anginge hade överstyrelsen låtit underkasta densamma sakkunnig granskning och kunde på grund därav vitsorda, att densamma vore uppgjord med omsorg och grundlighet och syntes betrygga en god och ändamålsenlig användning av de medel, som kunde vara för ändamålet anvisade. Överstyrelsen ansåge sig alltså böra tillstyrka, att det begärda anslaget måtte beviljas.

Med avseende å den sannolika tidpunkten för inflyttningen i de nya lokalerna syntes det överstyrelsen tillräckligt, om å 1917 års stat hälften av anslaget anvisades och återstoden uppfördes å 1918 års stat.

Under åttonde huvudtiteln i statsverkspropositionen till 1916 års riksdag, punkten 145, föreslog Kungl. Maj:t riksdagen att för ändamålet bevilja ett anslag av 75,900 kronor och därav anvisa på extra stat för år 1917 hälften eller 37,950 kronor.

Denna framställning vann emellertid icke riksdagens bifall. I skrivelse den 15 juni 1916 angående regleringen av utgifterna under riksstatsens åttonde huvudtitel, punkten 144, anförde riksdagen därom, att riksdagen, som ej hade något att erinra mot det föreslagna beloppet, emellertid ansåge, att då, enligt vad upplyst blivit, arbetet med folkskoleseminariets i Lund nybyggnad ännu icke påbörjats eller uppgivits, när så komme att

[171.] ske, frågan om anvisande av medel till undervisningsmateriell kunde utan olägenhet anstå till ett kommande år.

Jag övergår nu till folkskolöverstyrelsens förutnämnda framställning i ärendet av den 30 september 1916. Överstyrelsen har däri uttalat den förhoppningen, att nybyggnadsarbetet skulle kunna utföras så pass raskt, att seminariet åtminstone under sommaren 1919 borde kunna inflytta i de nya lokalerna, samt hemställt om ett anslag för år 1918 å 50,000 kronor till bestridande av de under sistnämnda år erforderliga kostnaderna för inredning och möblering av ifrågavarande nya byggnader. Till stöd för denna hemställan har överstyrelsen anfört följande:

Den till 1916 års riksdag gjorda framställningen om anslag till inredning, möblering och undervisningsmateriell hade grundat sig på en av domkapitlet i Lund den 25 november 1914 gjord framställning, vilken i sin ordning stött sig på utredningar och förslag, som utarbetats av seminariets rektor Ch. Swanborg. Till ledning vid sitt utredningsarbete hade Swanborg framför allt begagnat sig av den utredning, som på sin tid verkställdes rörande motsvarande behov i fråga om de nya byggnaderna för seminariet i Uppsala, och de angivna prisen hade beräknats med stöd av de erfarenheter, som vunnits vid inrednings- och möbleringsarbetena för sistnämnda seminarium samt för seminarierna i Växjö, Göteborg och Falun. Då ifrågavarande arbeten fullföljts eller åtminstone till det väsentliga planlagts samt även Swanborgs utredning beträffande anslagsbehovet för seminariet i Lund utförts, innan de av rådande kristillstånd föranledda prisstegringarna även på här förevarande område inträtt, vore tydligt, att de av honom beräknade kostnaderna icke stode i överensstämmelse med nu rådande prisläge. Därest anslaget för här ifrågavarande behov skulle begränsas till det år 1914 beräknade beloppet, vilket vore detsamma som det, som för liknande ändamål beviljats till seminariet i Uppsala, skulle följden otvivelaktigt bliva, att väsentliga inskränkningar måste vidtagas i det uppgjorda programmet för Lundaseminariets utrustning och alltså detta seminarium i berörda hänseende bliva sämre tillgodosett än de under de senare åren utförda seminarieanläggningarna. Uppenbart vore, att detta skulle innebära en allvarlig olägenhet, då ju möjligheten att på ett fullt effektivt sätt för undervisningen utnyttja den nya byggnaden till väsentlig del bleve beroende av den inredning och undervisningsmateriell, varmed densamma utrustades.

Enligt överstyrelsens mening borde därför en höjning av anslagssumman ske.

Att nu närmare beräkna, huru stor denna höjning borde bliva, vore emellertid icke möjligt. Full visshet härutinnan kunde nämligen vinnas, först sedan detaljritningar till de olika inredningsarbetena och möblerna utförts och leveransanbud i anledning av ritningarna infordrats. Dyliga åtgärder hade dock uppenbarligen icke kunnat vidtagas, innan det ännu varit klart, när byggnadsarbetet skulle kunna påbörjas, och de torde för övrigt näppeligen kunna med framgång utföras, förrän byggnadernas uppförande något framskridit. Härtill komme, att under närvarande osäkra förhållanden prisen oavslåeligt växlade, varför det icke vore möjligt att erhålla andra kostnadsuppgifter än sådana, som avsåge den allra närmaste tiden.

Givetvis vore det under sådana omständigheter icke heller lätt att mera gissningsvis kunna angiva något belopp för kostnadsökningen. På grund av från olika

håll införskaffade upplysningar angående under de senaste två åren inträdda prisstegringar å arbeten och föremål av det slag, varom här vore fråga, funne överstyrelsen — likväl utan att kunna ikläda sig någon garanti — det sannolikt, att man borde räkna med en prishöjning av i genomsnitt åtminstone en tredjedel, vadan anslaget skulle behöva höjas till minst 100 000 kronor. Av nu angivna skäl vore det i ärendets närvarande läge icke möjligt för överstyrelsen att bestämt fixera det erforderliga anslagsbeloppet. Att åter till år 1918 uppskjuta framställning till riksdagen om anslags beviljande syntes icke ändamålsenligt. Med den erfarenhet, man numera ägde rörande den behövliga tiden för fullgörande av leveranser utav ifrågavarande art, kunde man med visshet förutse, att därest inredning och möblering skulle kunna vara färdiga vid den tid, då den nya byggnaden beräknades kunna tagas i bruk, måste därom kontrakteras senast under sommaren 1917. Det skulle då vid uppskov till år 1918 med framställning till riksdagen bliva nödigt att utarbета ritningar och uppgöra kontrakt, innan ärendet varit föremål för riksdagens prövning, något som uppenbarligen vore synnerligen olämpligt.

Nu behövde emellertid icke hela det erforderliga beloppet anvisas redan för år 1918, vadan i fråga om en del därav uppskov med framställning till riksdagen kunde ske till nämnda år. Det syntes då överstyrelsen lämpligast, att framställningen till 1917 års riksdag komme att avse endast en del av beloppet och att återstoden äskades först vid riksdagen sistnämnda år samt att den närmare utredningen av behovet då förebringades, därvid större möjlighet än nu borde förefinnas för en noggrannare beräkning av det erforderliga anslaget storlek. Den framställning, som nu borde göras, syntes då lämpligen kunna begränsas till att avse ungefärligen hälften av det belopp, som, enligt vad nyss anförts, i ärendets nuvarande skick kunde antagas bliva för ändamålet erforderligt, eller 50,000 kronor.

När jag för framställning till 1915 års riksdag anmälde ärendet rörande anslag för år 1916 till folkskoleseminariets i Lund nybyggnad, redogjorde jag för de nuvarande seminarielokalernas även ur hälsosynpunkt otillfredsställande beskaffenhet. Med avseende å vad jag då anförde synes det mig fortfarande vara av vikt, att berörda byggnadsarbete så mycket som möjligt påskyndas. Man kan också förvänta, att byggnadsarbetet, som numera tagit sin början, skall redan under år 1918 hava framskridit så långt, att arbetet med byggnadens inredning och möblering kan under nämnda år påbörjas. Under sådana omständigheter är det nödvändigt, att medel för inredningens och möbleringens bekostande då finnas tillgängliga, vadan framställning om anslag för ändamålet bör göras hos 1917 års riksdag.

Departementschefen

I likhet med folkskolöverstyrelsen finner jag det anslagsbelopp, som äskades hos 1916 års riksdag och som avsåg att täcka kostnaderna icke blott för omförmälda inredning och möblering utan ock för behövlig undervisningsmaterieell och erforderliga böcker, numera vara otillräckligt. Jag kan i detta hänseende ansluta mig till överstyrelsens mening, att seminariet i Lund icke bör förses med en svagare utrustning än den, som kommit

seminariet i Uppsala till del. Den plan beträffande utrustningen av seminariet i Lund, som förelades 1916 års riksdag och av riksdagen lämnades utan anmärkning, bör sålunda lända till efterföljd.

Huru stort belopp, som under nu föreliggande förhållanden kan bli erforderligt för utrustningens anskaffande, har folkskolöverstyrelsen för närvarande icke kunnat till siffran angiva. Överstyrelsen har ansett, att, då i allt fall hela anslagsbeloppet kunde fördelas på två budgetsår, den närmare utredningen angående detta belopp borde förebringas i en blivande framställning till 1918 års riksdag och att hos 1917 års riksdag borde äskas endast en del av beloppet, nämligen 50,000 kronor.

På de skäl, som folkskolöverstyrelsen anfört till stöd för sitt förslag, kan jag ansluta mig till detsamma. Det belopp, som nu skulle hos riksdagen begäras, bör avse kostnader för inredning och möblering av seminariebyggnaderna i enlighet med den noggrant uppgjorda, detaljerade plan, som föreligger.

Jag hemställer alltså, att Eders Kungl. Maj:t ville föreslå riksdagen

Nytt anslag.

att till bestridande av kostnader för inredning och möblering av de nya byggnaderna för folkskoleseminariet i Lund anvisa på *extra stat* för år 1918 ett belopp av 50,000 kronor.

[172.]

Nybyggnads-
och om-
ändrings-
arbeten vid
folkskole-
seminariet
i Luleå.

50. Nybyggnads- och omändringsarbeten vid folkskoleseminariet i Luleå. Riksdagen beslöt år 1916 att till utförande i huvudsaklig överensstämmelse med av arkitekten G. Hermansson upprättade ritningar av erforderliga nybyggnads- och omändringsarbeten för folkskoleseminariets i Luleå utvidgning till dubbelseminarium bevilja ett anslag av 248,460 kronor och därav anvisa på *extra stat* för år 1917 ett belopp av 123,000 kronor. Vid anmälan av sitt beslut i detta ärende uttalade riksdagen såsom sin mening, att under viss förutsättning det borde tagas i övervägande, huruvida åtgärder kunde och borde vidtagas för en omorganisation av det ifrågasatta dubbelseminariet till ett samseminarium med rätt till inträde för såväl manliga som kvinnliga sökande, och framhöll riksdagen, att vid uppgörande av den definitiva byggnadsplanen hänsyn borde tagas till möjligheten av en ändrad anordning av seminariets organisation i berörda avseende.

Vid underdånig föredragning av detta ärende den 30 juni 1916 uppdrog Kungl. Maj:t åt överintendentsämbetet att efter samråd med seminariets rektor gå i författning därom, att så snart erforderlig markupplåtelse ägt rum, ifrågavarande byggnads- och omändringsarbeten utfördes

i huvudsaklig överensstämmelse med förenämnda ritningar, dock med rätt för överintendentsämbetet att vidtaga sådana smärre ändringar, som med hänsyn till möjligheten av att seminariet framdeles kunde komma att ombildas till samseminarium eller eljest kunde befinnas lämpliga och icke vållade ökning av den beräknade kostnaden, varjämte ovanberörda anslag å 123,000 kronor ställdes till överintendentsämbetets förfogande att för därmed avsett ändamål användas.

Nu har överintendentsämbetet i skrivelse den 26 september 1916 anhallit, att Kungl. Maj:t måtte till riksdagen avlåta proposition om anvisande på extra stat för år 1918 av återstoden, 125,460 kronor, av ifrågasvarande anslag, och i skrivelse den 30 september 1916 har folkskolöverstyrelsen gjort enahanda hemställan.

Jag hemställer, att Eders Kungl. Maj:t täcktes föreslå riksdagen

att av det redan beviljade anslaget till nybyggnads- och omändringsarbeten vid folkskoleseminariet i Luleå anvisa på *extra stat* för år 1918 återstående beloppet, 125,460 kronor.

Ökat anslag.

51. **Underhåll av trädgården vid folkskoleseminariet i Luleå.**

I enlighet med Kungl. Maj:ts därom gjorda framställningar har riksdagen på extra stat för vart och ett av åren 1914—1917 till underhåll och skötsel av trädgården vid folkskoleseminariet i Luleå anvisat 1,000 kronor.

Genom beslut den 30 juni 1916 ställdes det för år 1917 anvisade beloppet till förfogande av seminariets rektor för det med anslaget avsedda ändamålet.

I skrivelse den 30 september 1916 har folkskolöverstyrelsen hemställt, att anslag med ett till 1,500 kronor förhöjt belopp måtte för ändamålet beredas för år 1918. Överstyrelsen yttrar härom:

Ordnandet av trädgården vid ifrågavarande seminarium hade under år 1916 fortgått, och resultatet av trädgårdsodlingen hade liksom föregående år visat sig i det hela synnerligen gynnsamt. Enligt vad seminariets rektor i skrivelse till överstyrelsen omförmålt, hade erfarenheten emellertid givit vid handen, att en höjning av anslaget vore behöfvig, då det för en rationell skötsel av trädgårdsområdet erfordrades, att medel funnes för erhållande av ökad arbetshjälp. På grund härav och med hänsyn jämväl därtill, att tomtområdet i sammanhang med seminariets ombildning till dubbelseminarium bleve utökat, varmed givetvis följde vissa underhållskostnader, hade rektor ansett en höjning av anslaget till 1,500 kronor för år 1918 erforderlig.

Överstyrelsen funne den begärda anslagsökningen nödvändig för seminarieträdgårdens ändamålsenliga skötsel. Med hänsyn till den förestående tomtutvidgningen borde anslaget fortfarande anvisas på extra stat.

Bihang till riksdagens protokoll 1917. 1 saml.

[173.]

Underhåll av trädgården vid folkskoleseminariet i Luleå.

Då den begärda anslagsökningen synes av omständigheterna påkallad, tillstyrker jag, att Eders Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

Ökat anslag.

att till underhåll och skötsel av trädgården vid folkskoleseminariet i Luleå anvisa på *extra stat* för år 1918 ett förslagsanslag, högst 1,500 kronor.

[174.]

Hyresbidrag
till rektorer
vid vissa
folkskolese-
minarier.

52. **Hyresbidrag till rektorer vid vissa folkskoleseminarier.**
Med bifall till Kungl. Maj:ts därom gjorda framställning beviljade 1916 års riksdag till bestridande av hyresbidrag till rektorerna vid folkskoleseminarierna i Linköping, Skara, Kalmar, Karlstad och Umeå på extra stat för år 1916 ett anslag av 6,000 kronor, därav 1,200 kronor voro avsedda för en var av rektorerna vid seminarierna i Linköping, Kalmar och Umeå, 1,000 kronor för rektor vid seminariet i Skara samt 1,400 kronor för rektor vid seminariet i Karlstad. Vid nämnda seminarier hade rektorernas bostäder tagits i bruk för undervisningen.

Genom beslut den 30 juni 1916 ställde Kungl. Maj:t de beviljade beloppen till förfogande av Kungl. Maj:ts vederbörande befallningshavande för att kvartalsvis tillhandahållas vederbörande rektorer.

I skrivelse den 30 september 1916 har folkskolöverstyrelsen anfört följande:

Förenämnda rektorers bostäder komme även under år 1918 att tagas i anspråk för undervisningsändamål, och följaktligen förefunnes fortsatt behov av anslag under sagda år till hyresbidrag åt ifrågavarande rektorer. De belopp, som syntes överstyrelsen erforderliga, vore desamma, som hittills utgått, med undantag dock beträffande rektorn vid folkskoleseminariet i Umeå. Denne hade nämligen hos överstyrelsen gjort framställning om höjning av det för hyresbidrag åt honom beräknade beloppet med 200 kronor till 1,400 kronor. Till stöd härför hade rektor bifogat ett av ordföranden hos stadsfullmäktige i Umeå utfärdat intyg, att en tidsenlig väning om sex rum och kök i nämnda stad betingade en hyra av 1,500 kronor. Till jämförelse ville överstyrelsen erinra, att hyresbidrag till ett belopp av 1,400 kronor sedan en följd av år utgått från reservationsanslaget till folkskoleseminarierna till rektorerna vid folkskoleseminarierna i Lund och Uppsala samt från ifrågavarande extra anslag till rektor vid folkskoleseminariet i Karlstad. Det rektor vid folkskoleseminariet i Uppsala beviljade bidraget hade dock numera upphört att utgå, sedan denne inflyttat i seminariets nya rektorsbostad. Då bostadshyrorna i Umeå torde vara minst lika höga som i nyss omnämda städer, där rektorerna uppburit 1,400 kronor i hyresbidrag, ansåge sig överstyrelsen böra tillstyrka nådigt bifall till rektors vid folkskoleseminariet i Umeå ansökning.

Då bostadshyrorna i Umeå, såvitt tillgängliga uppgifter utvisa, äro minst lika höga som motsvarande hyror i Karlstad, anser jag mig böra understödja den föreliggande framställningen om höjning med 200 kronor av hyresbidraget till rektor vid seminariet i Umeå.

Jag hemställer, att Eders Kungl. Maj:t tacktes föreslå riksdagen
att till bestridande av hyresbidrag till rektorerna Ökat anslag
vid folkskoleseminarierna i Linköping, Skara, Kalmar,
Karlstad och Umeå bevilja på *extra stat* för år 1918 ett
förslagsanslag, högst 6,200 kronor.

53. **Förhyrande av vissa lokaler för folkskoleseminarierna i Linköping och Umeå m. m.** I enlighet med Kungl. Maj:ts framställning har riksdagen till förhyrande av vissa lokaler för folkskoleseminarierna i Linköping och Umeå samt till dessa lokalers uppvärmning, belysning, städning m. m. ävensom till avlönande av en övningsskollärarinna och av lärarinnor i hushållsgöromål vid nämnda seminarier anvisat på extra stat för år 1915 ett anslag av 21,000 kronor, däri inbegripna medel till inredningsarbeten och anskaffande av skolmöbler, på extra stat för år 1916 ett anslag av 7,540 kronor samt på extra stat för år 1917 ett anslag av 8,240 kronor.

[175.]

Förhyrande
av vissa
lokaler för
folkskolese-
minarierna i
Linköping
och Umeå
m. m.

Av sistnämnda belopp ställde Kungl. Maj:t genom beslut den 30 juni 1916 för angivna ändamål 2,900 kronor till förfogande av rektorn vid folkskoleseminariet i Linköping och 5,340 kronor till förfogande av rektorn vid folkskoleseminariet i Umeå.

I skrivelse den 30 september 1916 har folkskolöverstyrelsen hemställt om beredande av anslag för samma ändamål även för år 1917 och därvid anfört följande:

Genom dessa anslag hade möjlighet beretts att provisoriskt tillgodose det behov av större och bättre undervisningslokaler, som vid genomförandet av den nya undervisningsplanen för seminarierna gjort sig gällande vid nu ifrågavarande två seminarier. Då nya tidsenliga byggnader ännu ej blivit för dessa seminarier uppförda, borde givetvis anslag för ifrågavarande ändamål beredas även för år 1918.

De för sagda år erforderliga kostnadsbeloppen, sådana dessa med ledning av från vederbörande rektorer införskaffade upplysningar kunde beräknas, vore följande:

för seminariet i Linköping:

till hyra	kronor 1,000:—
» uppvärmning, belysning och städning	» 1,325:—
» arvode för skolköksundervisningen	» 350:—
» underhåll och tillökning av skolköksmaterielen	» 50:—
Summa kronor 2,725:—	

för seminariet i Umeå:

till arvode åt en lärarinna i övningsskolan	kronor 1,700:—
» avgift för denna till folkskollärarnas pensionsinrättning	» 100:—
» arvode för 17 veckotimmar i hushållsgöromål	» 1,190:—

till hyra	kronor 1,100: —
» uppvärmning, belysning och städning	» 1,150: —
» lärjungebiblioteket och materiell för övningsskolan	» 150: —
» vattenavgift och underhåll av inventarier för skolköket m. m.	» 150: —
Summa kronor 5,540: —	

De angivna beloppen vore för båda seminarierna desamma som de för år 1917 beviljade med undantag därav, att dels anslagsposterna till uppvärmning, belysning och städning höjts för seminariet i Linköping med 225 kronor och för seminariet i Umeå med 200 kronor, dels ock den tillfälliga anslagsposten å 400 kronor till skolbänkar och materiell för övningsskolan vid seminariet i Linköping nu utgått. Höjningen av posterna till uppvärmning m. m. torde vara tillräckligt motiverad av den allt jämt pågående stegringen av bränslekostnaderna.

För år 1918 skulle alltså för här ifrågavarande ändamål erfordras sammanlagt 8,265 kronor.

På grund av det anförda hemställer jag, att Eders Kungl. Maj:t tacktes föreslå riksdagen

Ökat anslag.

att till förhyrande av vissa lokaler för folkskoleseminarierna i Linköping och Umeå samt till dessa lokalers uppvärmning, belysning, städning m. m. ävensom till avlöning av en övningsskollärarinna och av lärarinnor i hushållsgöromål vid nämnda seminarier bevilja på *extra stat* för år 1918 ett anslag av 8,265 kronor.

[176.]

Ateneums
folkskoleseminarium.

54. **Ateneums folkskoleseminarium.** Till understöd för uppehållande av Stockholms privata folkskollärarynnese-minarium har riksdagen beviljat på *extra stat* för vart och ett av åren 1911—1917 ett anslag av 6,300 kronor att utgå på de villkor, som av Kungl. Maj:t bestämdes.

Ifrågavarande seminarium innehaves av aktiebolaget Ateneum för flickor och benämnes numera Ateneums folkskoleseminarium.

Styrelsen för nämnda bolag har nu i underdånig ansökning, vilken tillstyrkts av seminariets inspektor, anhållit om vidtagande av sådana åtgärder, att styrelsen måtte för uppehållande av undervisningen jämväl under år 1918 erhålla ett statsbidrag av 6,300 kronor.

Vid ansökningen äro fogade tryckt redogörelse för arbetet vid Ateneum för flickor i Stockholm läsåret 1915—1916 och förslag till stat för seminariet för år 1918 av följande lydelse:

Inkomster:

Terminsavgifter	kronor 42.000: —
Anslag av staten	» 6.300: —
Anslag av Stockholms läns landsting	» 4.200: —
Brist	» 5 740: —
Summa kronor 58,240: —	

Utgifter:

Avlöningar	kronor 32.600:—
Omkostnader för pensionering	» 3,300:—
Avgifter till vikariatskassan	» 240:—
Hyra	» 12,700:—
Materiell och bibliotek	» 2 000:—
Uppvärmning	» 3,000:—
Belysning	» 500:—
Städning	» 1.400:—
Diverse: tryck, annonser m. m.	» 2.500:—
Summa kronor 58,240:—	

Till berörda ansökning har folkskolöverstyrelsen, under framhållande av att seminariet med hänsyn till arten och beskaffenheten av sin verksamhet enligt överstyrelsens mening fortfarande vore förtjänt av understöd, i skrivelse den 30 september 1916 tillstyrkt bifall.

Då av den uppgjorda staten för seminariet framgår, att detsamma för år 1918 är i behov av samma statsbidrag som för år 1917, hemställer jag, att Eders Kungl. Maj:t tacktes föreslå riksdagen

att till Ateneums folkskoleseminarium bevilja på
extra stat för år 1918 ett förslaganslag, högst 6,300 kronor,
att utgå på de villkor, som av Kungl. Maj:t bestämmas.

55. **Göteborgs kvinnliga folkskoleseminarium.** För vart och ett av åren 1913—1917 har riksdagen till Göteborgs kvinnliga folkskoleseminarium beviljat ett extra anslag av 6,300 kronor att utgå på de villkor, som av Kungl. Maj:t bestämdes.

Styrelsen för aktiebolaget Sigrd Rudebecks skola i Göteborg, vilket bolag innehar seminariet, har nu anhållit, att Kungl. Maj:t tacktes vidtaga sådana åtgärder, att seminariet även för år 1918 måtte erhålla statsbidrag med oförändrat belopp.

Vid ansökningen äro fogade tryckt redogörelse för seminariets verksamhet under läsåret 1915—1916 ävensom stat för seminariet för år 1918 av följande lydelse:

Inkomster:

Terminsavgifter	kronor 41.000:—
Statsanslag	» 6.300:—
Summa kronor 47,300:—	

[177.]

Göteborgs
kvinnliga
folkskolese-
minarium.

Utgifter:

Avlöningar	kronor 32.000:—
Hyror	» 8.800:—
Materiell och bibliotek	» 1.000:—
Uppvärmning	» 1.600:—
Belysning	» 500:—
Städning	» 1.800:—
Diverse utgifter	» 1.600:—
Summa kronor 47,300:—	

I skrivelse den 30 september 1916 har folkskolöverstyrelsen, under framhållande av att överstyrelsen ansåge seminariet fortfarande vara förtjänt av understöd, tillstyrkt bifall till ansökningen.

Då ifrågavarande seminarium jämväl för år 1918 behöver enahanda statsbidrag som för år 1917, får jag hemställa, att Eders Kungl. Maj:t tacktes föreslå riksdagen

att till Göteborgs kvinnliga folkskoleseminarium bevilja på *extra stat* för år 1918 ett förslagsanslag, högst 6,300 kronor, att utgå på de villkor, som av Kungl. Maj:t bestämmas.

[178.]
Seminarielä-
rares studie-
besök vid
folkskolor.

56. **Seminarielärares studiebesök vid folkskolor.** Bland de av folkskolöverstyrelsen gjorda framställningar, som avse anslag å 1918 års stat, förekommer en hemställan om utverkande av ett extra anslag å 4,000 kronor till studiebesök vid folkskolor av lärare vid folkskoleseminarierna, avsedda att bereda dessa lärare tillfälle att taga kännedom om folkskolor av olika slag inom Sverige. Innan jag redogör för den motivering, som av överstyrelsen lämnas till stöd för denna framställning, torde jag böra förutskicka följande erinringar rörande den föregående behandlingen av hithörande spörsmål.

I sitt den 30 januari 1913 avgivna betänkande om folkskolinspektionen upptog folkundervisningskommittén till undersökning frågan om den sedan många år ej sällan förekommande anordningen, att seminarie-rektor eller annan seminarielärare vid sidan av sin tjänst förordnades till folkskolinspektör. Kommittén framhöll, hurusom man för ett sådant förfarande haft ett starkt skäl i seminariernas behov av att stå i ständig beröring med det verkliga skollivet, sådant detta rör sig och utvecklas inom de olika slagen av folkskolor i vårt land. Detta behov vore så mycket större, som åtminstone hittills tillfälle i allmänhet icke funnits för seminarielärare att före sin anställning vid seminariet erhålla någon förtrognare kännedom om folkskolan och som de med seminarierna förenade

övningsskolorna i många avseenden icke föredde samma skolförhållanden som en verklig folkskola, i all synnerhet en folkskola på landsbygden. Den nämnda anordningen hade ock av sådant skäl från flera håll blivit livligt förordad. [178.]

För egen del fann dock kommittén de skäl, som talade mot denna anordning, vara av övervägande betydelse och ansåg sig icke kunna förordas densamma.

Kommittén antydde emellertid andra möjligheter för vinnande av den äsyftade förbindelsen mellan seminarium och folkskola. Särskilt hänvisade kommittén härvid till åtgärder, genom vilka tillfälle kunde beredas åt de av seminariernas lärare, som hade att deltaga i elevernas praktiska utbildning, att besöka folkskolor av olika slag, synnerligast på landsbygden, och att där göra iakttagelser rörande undervisningen och skolförhållandena i övrigt. Visserligen kunde detta knappast ske på annat sätt än att en i sänder av nämnda lärare för ändamålet erhöles en kortare tids tjänstledighet, men kommittén ansåg de svårigheter, som härmed vore förknippade, icke vara oöverkomliga.

I den utredning, som åtföljde propositionen nr 206 till 1913 års riksdag angående omreglering av folkskolinspektionen, anslöt sig dåvarande departementschefen till kommitténs åsikt, att övervägande skäl talade för att man borde avstå från tanken på att för varje seminarium avsätta ett för någon av dess lärare avsett särskilt inspektionsområde, men att man därmed dock icke borde avstå från tanken på att åstadkomma en så nära förbindelse som möjligt mellan seminarierna och det verkliga skollivet. Vad kommittén i sådant syfte anfört hade departementschefen funnit vara värt beaktande. Om man, såsom naturligt vore, ansåge önskligt, att seminariernas lärare genom besök i olika folkskolor vunne ökad kännedom om de krav, som borde ställas på lärarutbildningen, borde man enligt departementschefens mening tillse, att de erhöles ersättning för de kostnader, studiebesöken komme att medföra. Därest man begränsade sig till en tid av 8 till 10 dagar, syntes icke omöjligt, att exempelvis en gång under läsåret vid varje seminarium genom välvillig medverkan av dess lärare ledighet skulle kunna beredas en av dem, utan att särskild vikarie behövde anlitas. Som ersättning för kostnaderna under en studieresa av nämnda omfattning syntes, under förutsättning av kostnadsfri hjälp för tjänstens uppehållande, ett belopp av omkring 100 kronor kunna anses tillräckligt. Departementschefen fann det emellertid icke för det dåvarande lämpligt att hos riksdagen begära anslag för studieresor av antydd art.

Nämnda proposition ledde ej till något beslut av riksdagen. Då folkskolöverstyrelsen sedermera den 3 mars 1914 avgav yttrande an-

[178.] gående folkskolinspektionens omorganisation, fann sig styrelsen böra avstyrka en sådan anordning, att snärrer inspektionsområden avskildes för att överlämnas åt seminarielärare att innehavas vid sidan av deras egentliga verksamhet, men å andra sidan förklarade sig överstyrelsen i likhet med folkundervisningskommittén och flera av de hörda myndigheterna finna det högeligen önskvärt, att seminarielärarna sattes i tillfälle att på lämpligt sätt taga kännedom om det verkliga skollivet inom olika skoltyper ute i bygderna, och tillkännagav sin avsikt att framdeles i detta avseende framställa förslag.

I mitt yttrande till det statsrådsprotokoll, som åtföljde den till 1914 års senare riksdag avlätna propositionen nr 145 angående omreglering av folkskolinspektionen, anförde jag, att jag måste anse de skäl, som av folkundervisningskommittén åberopats mot den ifrågasatta anordningen, att ett mindre inspektionsområde överlämnades till någon lärare vid varje seminarium, vara så starka, att jag icke funne mig kunna framlägga eller tillstyrka något förslag i nämnda riktning, men tillika betonade jag önskvärldheten av att åtgärder, så snart ske kunde, måtte vidtagas för att bringa seminarieundervisningen på lämpligt sätt i förbindelse med det verkliga skollivet.

Riksdagen anmålde i skrivelse den 11 augusti 1914 sitt beslut angående bland annat folkskolinspektionens omorganisation och uttalade därvid, att den till fulllo behjärtade behovet för seminariernas lärare att på lämpligt sätt bringas i personlig beröring med arbetet inom olika slag av folkundervisningsanstalter, men ansåge, att detta önskemål borde på annat sätt tillgodoses än genom den ifrågasatta anordningen, nämligen avsättandet av mindre inspektionsområden att tilldelas lärare vid seminarierna, varför ock riksdagen ej funne sig böra av den ifrågavarande anledningen frångå principen om inspektionen som huvudsyssla.

Vidare har styrelsen för svenska seminarielärarföreningen i underdånig skrivelse av september 1914 uttalat sig i föreliggande ämne och därvid framhållit, hurusom en god lärarutbildning vid seminarierna hos seminarieläraren förutsätter grundlig kännedom om folkskoleväsendet, kännedom om arbetsförhållandena vid olika slag av folkskolor, såväl sådana, där arbetet bedrives under gynnsamma förhållanden, som ogynnsammare ställda skolor. Den förbindelse, som hittills ägt rum mellan folkskolan och seminariet genom att seminarielärare innehaft folkskolinspektörsbefattningar, funne styrelsen böra ersättas genom möjlighet för seminarielärarna att genom besök i folkskolor erhålla kännedom om deras organisation och undervisning.

I skrivelse den 30 september 1916 har nu folkskolöverstyrelsen — med erinran att överstyrelsen redan år 1914 gjort en framställning i liknande syfte, vilken framställning dock ej föranledde proposition till riksdagen — i detta ärende anfört följande:

Den åtgärd till främjande av förbindelsen mellan seminarium och folkskola, som av folkundervisningskommittén samt av departementschefen i anförande till det statsrådsprotokoll, som åtföljde propositionen nr 206 till 1913 års riksdag, framhållits såsom den verksammaste och jämväl av seminarielärarföreningens styrelse förordats, avsäga att bereda de av seminariernas lärare, som hade att deltaga i seminarieelevernas praktiska utbildning, tillfälle att genom besök i olika slag av folkskolor, särskilt landsbygdsfolkskolor, vinna ökad kännedom om de krav, som borde ställas på lärarutbildningen. Ett nödvändigt villkor för vinnande av ett sådant syfte vore, såsom av nyssnämnda departementschef betonats, att lärarna bereddes ersättning för de kostnader, som dylika studiebesök måste medföra. Departementschefen hade ock givit en antydan om storleken av det anslag, som för ändamålet syntes honom erforderligt.

Det uppslag, som sålunda givits, funne folkskolöverstyrelsen värt allt beaktande, och överstyrelsen ansåge det synnerligen önskvärt, att ett försök måtte göras att bringa detsamma till utförande. Det syfte, som det här gällde att tillgodose, vore av den betydelse för seminariearbetet, att den ifrågasatta åtgärden väl kunde anses som ett behöfligt led i anordningarna för utbildningen av folkskolans lärare.

Den jämförelsevis största svårighet, varmed denna åtgärd vore förknippad, låge i nödvändigheten att på ett eller annat sätt uppehålla den för studiebesök tjänstledige lärarens tjänstgöring. Att för en så tillfällig och kortvarig vikariatstjänstgöring som den i detta fall ifrågakommande anskaffa lärarkraft utanför läroanstaltens egen lärarkrets torde i regel icke vara möjligt och skulle från undervisningens synpunkt knappast vara lämpligt. Man hade således att för undervisningens uppehållande lita till seminariets egna lärare. Visserligen vore att förutse, att det en eller annan gång kunde komma att visa sig omöjligt att utan ett allt för starkt sönderbrytande av arbetsordningen helt fylla det felande antalet undervisningstimmar, varför ock fordran härpå ej borde göras ovillkorlig, men i allmänhet och i varje fall till det huvudsakliga borde dock, såsom i ovan anförda statsrådsprotokoll sades, den uppkommande luckan i undervisningsarbetet kunna fyllas genom medverkan av seminariets lärare.

Detta skulle nu kunna tänkas ske åtminstone till någon del på det sätt, att lärare, som undervisade i samma klass eller klasser som den tjänstledige läraren, finge, i den mån arbetsordningen medgäve, begagna de ledigblivna undervisningstimmar till undervisning i sina ämnen för att sedermera efter den tjänstledige lärarens återkomst i motsvarande utsträckning åt denne avstå egna undervisningstimmar. I så fall skulle då endast ett tillfälligt utbyte av lärotimmar förekomma, utan att i det hela någon egentlig arbetsökning komme att uppstå för den vikarierande läraren. Det vore emellertid att märka, först och främst att ett dylikt utbyte av undervisningstimmar vanligen endast i ringa utsträckning kunde genomföras och vidare att detsamma icke vore utan sina olägenheter för undervisningen och därmed också för de lärare, som därav berördes. En tillfälligt erbållen undervisningstid läte sig nämligen i allmänhet icke med samma fördel utnyttja som de i arbetsordningen ingående ordinarie lärotimmar, varför och lärarna i allmänhet hade giltig anledning att anse ett utbyte såsom för dem och deras arbete ganska ogynnsamt. Man torde således icke kunna

[178.]

fästa något avseende vid tanken på att genom arbetsutbyte mellan lärarna ordna frågan om vikarietjänstgöringen. Utan olägenhet för lärarna kunde denna i varje fall ej uppehållas, och i fråga om flertalet undervisningstimmar måste lärarna påtaga sig en direkt ökning av sitt arbete för att genom undervisning vare sig i den tjänstledige lärarens ämnen eller i de ämnen, som de själva företrädde, fylla luckan i undervisningsarbetet.

Nu vore överstyrelsen visserligen övertygad, att seminariernas lärare skulle befinnas villiga att för den goda sakens skull utan ekonomisk ersättning underkasta sig ej blott de olägenheter, som den ifrågavarande anordningen kunde vålla deras ordinarie arbete, utan även den arbetsökning i det hela, som den i regeln måste för dem medföra, och att man således skulle kunna lämna frågan om vikariatsarvode å sido. Det syntes dock överstyrelsen mindre riktigt, att en anordning, som, om den låte sig genomföra, uppenbarligen finge natur av att vara ett nödvändigt led i lärarutbildningens organisation, helt grundades på frivilligt åtagande från seminarielärarkårens sida. Den i seminariestadgans § 100 givna föreskriften, att i händelse av tillfälligt förfall för någon lärare övriga lärare skulle efter anmodan utan särskild ersättning gå rektor till handa med det biträde, som kunde påkallas för undervisningens uppehållande, kunde icke gärna anses tillämpligt i nu avhandlade fall. En studieresa, som långt på förhand kunde beräknas skola komma att företagas och på förhand behövde planläggas, kunde icke betecknas som tillfälligt förfall. Överstyrelsen ansåge därför, att det anslag, som för nu ifrågavarande ändamål kunde komma att anvisas, borde vara av den storlek, att det räckte såväl till att täcka resekostnaderna för vederbörande lärare som till att bestrida ersättning åt hans vikarier vid seminariet.

För det förra ändamålet torde det belopp, som i förutnämnda statsrådsprotokoll av år 1913 förslagsvis angivits, eller 100 kronor för varje studiebesök, numera icke kunna anses tillfyllest, utan syntes ifrågavarande resekostnads- och traktamentsersättning, avsedd för en tid av 8 å 10 dagar, icke lämpligen kunna sättas under 135 kronor. Vid bedömandet av vikariearvodets storlek syntes man kunna utgå från de arvodesbelopp, som enligt gällande bestämmelser tillkomme adjunktsvikarier, nämligen, vad manlig vikarie beträffade, 2,700 kronor, där vikarien ägde full adjunktskompetens, och 2,300 kronor, där så ej vore förhållandet, samt beträffande kvinnlig vikarie i motsvarande fall 2,500 kronor och 2,000 kronor. Då i detta fall lärare av olika kategorier: adjunkter, övningslärare och lärare vid övningsskolorna, torde komma att tagas i anspråk, syntes man kunna utgå från medelvärdena 2,500 och 2,250 kronor, eller omkring 64 och 58 kronor för vecka. Även om man i förevarande fall kunde räkna med jämförelsevis lågt arvode, torde, om studiebesöken beräknades omfatta 8 å 10 dagar, ett belopp av 65 kronor få anses såsom minimum för bestridande av ersättningen till vikarierna under ett studiebesök. Statens kostnader för hela studiebesöket skulle då bli i genomsnitt 200 kronor. Om för varje enkelklassigt seminarium beräknades anslag till ett studiebesök om året, för varje dubbelklassigt seminarium anslag till två studiebesök om året och för varje enkelseminarium med studentklass anslag till ett studiebesök vartannat år och två vartannat år, skulle, då man för närvarande hade att räkna med 8 seminarier av det första slaget, 3 av det andra och 4 av det tredje, ett anslag av 4,000 kronor vara erforderligt.

Departementsschefen

Vad tidigare anförts rörande omöjligheten att anordna övningsskolan vid ett seminarium på sådant sätt, att den i alla avseenden komme att förete samma skolförhållanden som en verklig folkskola, äger full giltig-

het även efter det seminariernas omorganisation blivit genomförd. På grund härav är jag fortfarande av den uppfattningen, att det skulle vara till stor fördel för lärarutbildningen vid folkskoleseminarierna, om de seminarierelärare, åt vilka elevernas praktiska utbildning blivit anförtrödd, kunde erhålla tillfälle att komma i direkt beröring med arbetet i verkliga folk- och småskolor. [178.]

Ett av de sätt, på vilka dylikt tillfälle skulle kunna beredas ifrågavarande seminarierelärare, är det, som av folkundervisningskommittén antytts och nu av folkskolöverstyrelsen föreslagits. Jag finner detta sätt för frågans lösning vara värt ett försök, i synnerhet som det skulle betinga jämförelsevis ringa kostnader. Och då det är av vikt, att berörda lärare snarast möjligt erhålla den hjälp i sitt arbete, som kan vinnas genom de ifrågasatta studiebesöken, anser jag, att förslag härom bör avlätas till 1917 års riksdag.

Såsom folkskolöverstyrelsen erinrat, torde det emellertid stundom bliva förenat med vissa svårigheter att uppehålla den tjänstgöring vid seminariet, som skolat åligga den för studiebesök tjänstledige läraren. Det synes då angeläget att undersöka, huruvida icke studiebesöken kunna så förläggas, att dessa svårigheter undvikas. I detta avseende torde kunna anmärkas, att studiebesök vid folkskolor inom den stad, där seminariet är beläget, eller i dess omedelbara närhet ofta torde kunna företagas utan någon avsevärd rubbning i seminarierelärarens tjänstgöring. Då vidare undervisningen vid en del folkskolor pågår under andra tider av året än folkskoleseminariernas lästerminer, torde studiebesök av ifrågavarande slag icke sällan kunna förläggas till tiden för seminarierelärarnas ferier, i vilket fall de antydda svårigheterna givetvis bortfalla.

Där den ena eller andra av nu angivna utvägar icke kan ifrågakomma, synas de av folkskolöverstyrelsen föreslagna anordningarna för undervisningens upprätthållande få anlitas.

Beträffande de av folkskolöverstyrelsen gjorda kostnadsberäkningarna bör erinras, att i sådana fall, då vikarie för vederbörande seminarierelärare icke behöver anlitas och således vikariatsersättning icke ifrågakommer, kostnaderna komma att ställa sig något lägre än av överstyrelsen beräknats. Med avseende å den av överstyrelsen föreslagna särskilda ersättningen till annan vid seminariet anställd lärare, som uppehåller den lediges undervisning, såvitt dylik ersättning skulle tillkomma ordinarie lärare, anser jag mig, då dylik särskild ersättning under liknande förhållanden hittills ej sällan utgått vid åtskilliga läroanstalter, för den tid, nuvarande lönereglering för seminariernas lärarpersonal kommer att gälla, icke böra motsätta mig vad överstyrelsen i detta avseende ifrågasatt.

Under erinran om den besparing, som, enligt vad jag förut framhållit, synes kunna göras, och med hänsyn till att den föreslagna anordningen icke torde från början behöva bringas till utförande i hela dess föreslagna omfattning, torde anslaget tills vidare kunna begränsas till ett belopp av 3,000 kronor. Det begärda anslaget bör tydligen uppföras på extra stat.

Nytt anslag. Jag hemställer således, att Eders Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen att såsom bidrag till bestridande av kostnaderna för studiebesök vid folkskolor, vilka av lärare vid folkskoleseminarierna företagas för att inhämta kännedom om folkskolor av olika slag inom Sverige, anvisa på *extra stat* för år 1918 ett förslagsanslag, högst 3,000 kronor, att utgå i enlighet med de bestämmelser, Kungl. Maj:t kan finna lämpligt fastställa.

[179.] 57. **Tillfällig löneförbättring åt lärarpersonalen vid folkskoleseminarierna.** Med hänvisning till vad jag i det föregående under punkten 144 anfört såsom motivering för förslag om tillfällig löneförbättring åt lärare, vid de allmänna läroverken, hemställer jag, att Eders Kungl. Maj:t tacktes föreslå riksdagen

Nytt anslag. att, i avbidan på proposition angående tillfällig löneförbättring åt lärarpersonalen vid statens folkskoleseminarier, beräkna för berörda ändamål på *extra stat* för år 1918 ett anslag av 195,000 kronor.

Småskoleseminarier.

58. Avlöningsbidrag till lärare vid småskoleseminarier, *oförändrat ordinarie förslagsanslag* kronor 48,000: —

[180.] 59. **Tillfällig löneförbättring åt lärare vid småskoleseminarier.** I skrivelse den 30 september 1916 har folkskolöverstyrelsen hemställt, att, därest Kungl. Maj:t ej skulle finna skäl att för 1917 års riksdag framlägga förslag om lönereglering för lärarkåren vid folk- och småskolor utan blott tillfällig löneförbättring skulle beredas denna kår, jämväl småskoleseminariernas lärare och lärarinnor måtte komma i åtnjutande av löneförbättring av statsmedel till enahanda belopp som lärarpersonalen vid folk- och småskolor. Till stöd för denna hemställan har överstyrelsen anfört följande:

Överstyrelsen avsåge härvid endast de lärare och lärarinnor vid småskoleseminarium, till vilkas avlöning statsbidrag utginge. Dessa syntes med avseende på sin tjänsteställning fullt jämförbara med lärarna vid folk- och småskolor: de vore att anse som befattningshavare på samma gång i statens och i kommunens tjänst, deras avlöning utginge dels av statsmedel och dels av kommunala medel, deras arbete fölle helt inom folkundervisningsväsendets område och vore för folkbildningsarbetet av en betydelse, som icke kunde skattas lägre än det, som utfördes av folk- och småskolornas lärare. Det torde icke finnas något skäl, varför de icke från statens sida skulle likställas med lärarna vid folk- och småskolor.

Att överstyrelsen ej tidigare gjort hemställan om dyrtidshjälp för ifrågakvarande lärarpersonal hade haft sin grund däri, att den tillfälliga löneförbättring, som utgått till lärarpersonalen vid folk- och småskolor, endast haft form av lönetillägg åt vissa familjeförsörjare. Personer i sådan ställning, som betingade dylikt lönetillägg, funnes, med frånräkning av ett par enstaka fall, icke bland de lärare och lärarinnor vid småskoleseminarium, till vilkas avlöning statsbidrag utginge.

Nu hade överstyrelsen emellertid uttalat sig för att Kungl. Maj:t, därest förslag till ny lönereglering för lärare vid folk- och småskolor icke skulle komma att för riksdagen framläggas, i sådant fall måtte göra hemställan till riksdagen om en tillfällig löneförbättring, omfattande samtliga lärare vid folk- och småskolor. Under sådant förhållande funnes intet skäl, varför en liknande framställning icke skulle göras jämväl beträffande småskoleseminariernas lärarkår.

Till avlönande av här omförmälda lärare och lärarinnor utgår, enligt beslut av 1898 års riksdag, statsbidrag enligt samma grunder, som gälla med avseende på de lönetillskott, vilka av statsmedel utgå till skoldistrikt för avlönande av lärare och lärarinnor vid distriktets folk- och småskolor. De minimilöner, som på grund härav äro tillförsäkrade småskoleseminariernas lärarkår, äro således desamma, som äro bestämda för lärare vid folk- och småskolor. Enligt vad folkskolöverstyrelsen meddelat, tillkomma i regel av landstingen anslagna lönetillägg, varigenom lönerna i allmänhet komma att uppgå till ungefär de belopp, som uppbäras av lärare och lärarinnor i de städer, där seminarierna äro belägna. I avlöningshänseende äro således småskoleseminariernas lärare och lärarinnor närmast att jämföra med folk- och småskolors lärarpersonal. Det torde då vara för enligt med rättvisa och billighet, att de från statens sida komma i åtnjutande av samma tillfälliga löneförbättring som lärarna vid folk- och småskolor. Givetvis bör dock denna löneförbättring tilldelas endast dem, för vilkas avlönande statsbidrag utgår.

Enligt lärarlönenämndens uppgifter voro inom denna lärargrupp under vårterminen 1915 anställda 45 lärare och lärarinnor, som avlagt folkskol-lärarexamen, av vilka 3 skulle vara berättigade till familjetillägg, samt 7 lärarinnor, som avlagt småskollärarexamen. Beräknas nu den tillfälliga löneförbättringen efter samma grunder, som i det följande under punkten

Departement-
schefen.

187 kommer att föreslås för folk- och småskolans lärarkår, skulle hela kostnaden för tillfällig löneförbättring åt nyssnämnda lärarpersonal komma att uppgå till 15,220 kronor. För ändamålet skulle således ett förslagsanslag av 15,000 kronor vara erforderligt.

I överensstämmelse med det anförda hemställer jag, att Eders Kungl. Maj:t tacktes föreslå riksdagen

Nytt anslag.

att anvisa på *extra stat* för år 1918 ett förslagsanslag av 15,000 kronor för beredande under år 1918 av tillfällig löneförbättring åt lärare vid de av landsting och av städer, som icke deltaga i landsting, underhållna småskoleseminarierna att utgå enligt samma grunder, som kunna bli stadgade i fråga om tillfällig löneförbättring åt lärare vid folkskolor och småskolor, därvid lärare vid småskoleseminarium, som äger behörighet till folkskolläraryrke, skall likställas med folkskollärare och lärare med behörighet till småskolläraryrke skall likställas med lärare vid småskola, med rätt för Kungl. Maj:t att utfärda de närmare föreskrifter, som för tillämpning av dessa grunder må befinnas erforderliga.

60. Bidrag till avlönande av vikarie för lärare vid småskoleseminarium, *oförändrat ordinarie förslagsanslag* kronor 2,000: —

Anordningar för lärares fortbildning.

[181.]

Fortbildningskurser för lärare vid folkskolor och småskolor.

61. **Fortbildningskurser för lärare vid folkskolor och småskolor.** Under en följd av år har riksdagen beviljat anslag dels till anordnande, dels till understödjande av vissa fortbildningskurser för lärare vid folkskolor och småskolor. Sådana anslag hava utgått

från och med år 1903 till anordnande av kurser i gymnastik för folkskollärare samt från och med år 1908 till anordnande av dylika kurser även för folkskollärarinnor,

från och med år 1910 till understödjande av kurser i trädgårds-skötsel för folkskollärare, vilka kurser sedermera öppnats även för lärare i ämnet vid folkskoleseminarierna,

från och med år 1913 till understödjande av instruktörskurser i simning och livräddning, huvudsakligen avsedda för folkskollärare och elever vid folkskoleseminarierna,

från och med år 1914 till understödjande av fortbildningskurser i allmänhet för folk- och småskollärare samt

från och med år 1916 till anordnande av kurser i gymnastik för småskollärarinnor.

Dessutom hava anslag till anordnande av kurser i alkohologi och hälso-lära för folkskollärare utgått från och med år 1910; även dessa kurser hava efterhand öppnats för andra grupper av lärare.

Beträffande samtliga dessa kurser har genom riksdagens beslut överlämnats åt Kungl. Maj:t att fastställa de villkor och bestämmelser, under vilka anslagen skulle utgå. Då nu omförmälda kurser tillkommit på olika tider och under olika yttre omständigheter, hava de villkor och bestämmelser, som sålunda blivit givna, helt naturligt kommit att bli ganska olika för de särskilda slagen av kurser. I den mån kurserna upprepats och erfarenhet sålunda vunnits rörande lämpligaste sättet för deras anordnande, har det emellertid visat sig önskvärt, att i vissa hänseenden mera enhetliga bestämmelser rörande dessa kurser komme till stånd. Detta gäller särskilt i fråga om de stipendiebelopp, som skola tilldelas kursdeltagarna. Men bestämmelserna härom hänga tydligen på det närmaste samman med frågan om de olika anslagens storlek. Innan jag närmare ingår på denna senare fråga, anser jag mig därför böra till skärskådande upptaga spørgsmålet om mera enhetliga bestämmelser rörande de särskilda fortbildningskurserna.

Folkskolöverstyrelsen har nu avgivit förslag rörande anslag för år 1918 till anordningar för lärares fortbildning och därvid även yttrat sig i nyssberörda spørgsmål. Överstyrelsens framställning i denna del, vilken inkom till ecklesiastikdepartementet den 20 november 1916, innehåller till en början ett uttalande om behovet av enhetliga bestämmelser rörande anslag för kurserna, och har överstyrelsen i sådant avseende anfört följande:

Behovet av enhetliga bestämmelser rörande anslag för kurserna.

I sitt yttrande till statsrådsprotokollet över ecklesiastikärenden den 14 januari 1914 hade vederbörande departementschef i punkten 167 rörande anslag till fortbildningskurser i skolträdgårdsskötsel framhållit, att det torde vara önskvärt, att en viss likformighet åvägabringades mellan de understödsbelopp, som tillfölle deltagarna i här ifrågavarande kurser, och dem, vilka utginge i andra fall, såsom vid allmänna fortbildningskurser för lärare vid folk- och småskolor samt vid fortbildningskurser i gymnastik.

Det behov, som sålunda blivit framhållet, hade föranlett folkskolöverstyrelsen att vid sina framställningar till Kungl. Maj:t om anslagsäskande för berörda ändamål hos riksdagarna åren 1915 och 1916 taga under omprövning frågan om framläggande av förslag till mera enhetliga bestämmelser rörande nämnda anslag. Ehuru överstyrelsen efter sådan prövning funnit behovet av dylika bestämmelser vara ådagalagt, hade dock överstyrelsen ansett sig icke böra ingiva förslag i frågan, enär bestämmelser av an-

[181.]

given art icke skulle kunna genomföras utan att anslagen i fråga väsentligen ökades, vilket överstyrelsen till följd av rådande ekonomiska förhållanden då icke ansett sig böra ifrågasätta.

Innan överstyrelsen inginge på behandlingen av denna angelägenhet, funne sig överstyrelsen böra erinra om en fråga rörande dessa kurser, vilken med den berörda hade ett nära samband.

Genom Kungl. Maj:ts beslut den 26 juni 1915 och den 30 juni 1916 hade överstyrelsen anbefallts att efter vederbörandes hörande till Kungl. Maj:t inkomma med förslag till de villkor, under vilka understöd borde utgå från det anslag å 15,000 kronor, som riksdagen för vartdera av åren 1916 och 1917 beviljat till fortbildningskurser i allmänhet för lärare och lärarinnor vid folk- och småskolor. Nu vore det utan vidare tydligt, att villkor av sistberörda slag stode i nära sammanhang med ovan omtalade bestämmelser. Så till exempel syntes i båda fallen böra medtagas föreskrifter om stipendier till kursdeltagarna ävensom andra bestämmelser om anslagens disponerande. Med anledning härav funne sig överstyrelsen nu böra i sammanhang med förslag till bestämmelserna om villkor rörande det nämnda anslaget å 15,000 kronor föreslå allmänna bestämmelser för samtliga anslag till fortbildningskurser för lärare vid folk- och småskolor.

Oavsett nu anförda skäl för framläggandet av sådana allmänna bestämmelser ville överstyrelsen framhålla, att deras behövighet för varje år visat sig alltmer kännbar, vadan de icke utan skada för den verksamhet, som med anslagen avsåges, längre kunde undvaras.

Då överstyrelsen emellertid föranleddes att i samband med framläggandet av bestämmelser för anslagens disponerande samt även av andra skäl, vilka överstyrelsen i det följande finge tillfälle att utveckla, föreslå höjning av vissa bland berörda anslag, torde här en undersökning från mera allmänna synpunkter först böra göras rörande frågan om dessa kursers behövighet.

Fortbildningskursernas betydelse för undervisningen.

Därefter övergår folkskolöverstyrelsen till frågan om fortbildningskursernas betydelse för undervisningen och yttrar härom:

Angående behovet i allmänhet av sådana kurser hade chefen för ecklesiastikdepartementet år 1913 i samband med äskandet av förutnämnda anslag för allmänna fortbildningskurser för folk- och småskollärare gjort ett uttalande, som överstyrelsen, enär det ännu syntes hava sin fulla tillämpning, ville inledningsvis anföra: »Även för den lärare, som utför sitt arbete i en större stad med dess rikare bildningstillfällen och i samverkan med en stor kamratkrets, måste det av flera skäl vara svårt att förskaffa sig det ökade vetande och den kännedom om undervisningsmetodernas utveckling, som äro erforderliga, därest hans verksamhet skall kunna hålla sig i jämnbredd med tidsutvecklingen och nägorlunda motsvara de krav, vilka med rätta ställas på honom av den befolkning, som för sina barns grundläggande undervisning är hänvisad till hans arbete. Det skulle då knappast vara rimligt att kräva ett dylikt alltjämt fortsatt självbildningsarbete av den lärare, som lämnas att ensam, utan stödet av samverkan med andra lärare samt utan uppmuntran och hjälp från det allmännas sida, uppehålla undervisningen i en hel skola, detta så mycket mindre, som hans ytterst blygsamma tillgångar i allmänhet icke torde tillåta honom att skaffa sig erforderlig litteratur och nödig handledning.» Och som skäl för att ifrågavarande kurser icke kunde ersättas genom föreläsningskurser, ej direkt avseende lärarbildningen utan av

mera allmän art, anförde departementschefen vid samma tillfälle: »Syftet för den fortbildning, som enligt det nu sagda är erforderlig, bör tydligen vara att bibringa såväl ökad och fördjupad insikt i olika undervisningsämnen som ock kännedom om nya och förbättrade undervisningsmedel, och dess ögonmärke måste alltjämt vara att meddela sådant, som är av värde för arbetet i själva folkskolan eller, i vissa fall, i fortsättningskolan och där direkt eller indirekt kan komma till praktisk användning. I enlighet med dessa grundsatser hava ock i det hela de förut omnämnda kurserna i teckning, i gymnastik, i trädgårdsskötsel och i biologi varit anordnade. Så är däremot icke i alldeles samma grad fallet med vissa andra i vårt land förekommande fortbildningskurser, exempelvis de nyss berörda akademiska sommarkurserna, vilka ställt sig ett allmännare mål före och därför, huru nyttiga och värdefulla de ock i andra hänseenden må vara, icke kunna fylla det speciella behov, varom jag här talat. För dettas tillgodoseende äro särskilda för ändamålet planlagda och avpassade kurser av nöden.» Vad som sålunda anförts om ett visst slag av kurser avseende lärarnas fackutbildning ägde enligt överstyrelsens förmenande sin giltighet beträffande samtliga kurser av detta slag.

De fortbildningskurser, som sålunda är efter år anordnats med stöd av för ändamålet beviljade anslag, hade givetvis lämnat ej ringa erfarenhet om betydelsen av desamma. Särskilt vore att bemärka, att deras behövlighet på flerfaldiga sätt blivit styrkt. Det syntes överstyrelsen vara uppenbart, att detta behov icke kunde tänkas tydligare framträda än därigenom, att den lärarpersonal, för vilken kurserna vore avsedda, visade sig angelägen om att gripa det tillfälle till fortbildning, som erbjödes densamma. Detta vore också just vad som varit förhållandet. Samtliga kurser hade besökts av så många deltagare som kunnat mottagas, och antalet av de inkomna ansökningarna om deltagande hade i allmänhet varit mycket större än befintliga antalet platser, i fråga om en del kurser till och med mångfaldigt större. Vidare hade samtliga kursledare betygat, att kursdeltagarna visat synnerligt nit och intresse i sitt arbete under kurserna, så att resultatet av dessa måste betecknas såsom synnerligen gott. Det vore att märka, att dessa kursdeltagare, som varit så angelägna att komma till kurserna och med sådan iver ägnat sig åt arbetet vid desamma, vore lärare och lärarinnor med i allmänhet flerårig erfarenhet av förhållandena i de skolor, där de vore anställda, vadan de måste anses hava god kännedom om vad som erfordrades av den, som skulle bestrida undervisningen i en folk- eller småskola, och vad som därvid kunde vara till verkligt gagn. Överstyrelsen hade sig också bekant, att de sedermera vid sin egen undervisning i allmänhet med verklig fördel tillgodogjort sig vad de inhämtat under sitt deltagande i kurserna.

Av vad nu anförts syntes vara uppenbart, att berörda kurser under alla förhållanden hade en betydelsefull uppgift. Under de senaste åren hade emellertid tillkommit omständigheter, som enligt överstyrelsens förmenande gjort fortbildningskurser för folkskolans och småskolans lärare oundgängligen nödvändiga. De riktlinjer för en omläggning i praktisk riktning av arbetet i folkskolan, vilka av folkundervisningskommittén uppräpats, kunde nämligen sägas i viss mening hava med riksdagens bifall erhållit nådigt gillande genom den nya seminariestadgan. Det sade sig själv, att härav komme att följa, att anspråk ställdes på nämnda lärare att kunna tillgodose de nya kraven. I den mån stadgans bestämmelser hunne genomföras, erhöles tydligen också de från seminarierna utgående lärarna en vidgad och på det praktiska livet mera inriktad utbildning, än tidigare varit fallet, och bleve sålunda rustade att bedriva sin undervisning i enlighet med de fordringar, som nämnda omläggning av

[181.]

undervisningen krävde. Skulle man emellertid uteslutande lita till seminariernas arbete för reformens genomförande, komme tydligen härför att erfordras den följd av år, som åtginge för utbildningen av en hel generation av lärare. Men hänsynen till den ungdoms bästa, som i skolorna finge sin utbildning, borde givetvis föranleda, att reformen genomfördes så snabbt som omständigheterna tilläte. Att fortbildningskurser, avseende de viktigaste sidorna av undervisningens nya läggning, härvid bleve ett betydelsefullt hjälpmedel, vore av erfarenheten redan tydligt ådagalagt. Då det därtill visat sig, att lärare och lärarinnor vore mycket villiga att underkasta sig det arbete och de uppoffringar, som erfordrades för att, i den utsträckning detta vore görligt, vinna de insikter och färdigheter, vilka fordrades för den beslutade reformens snara genomförande, torde det vara en ofrånkomlig fordran, att genom det allmänna försorg tillräckligt antal kurser snarast komme till stånd för det angivna ändamålet.

Hänsynen till fortsättningsskolans reformering krävde också anordnandet av dylika kurser. Genom nådiga kungörelsen den 30 juni 1916 angående läroämnena i fortsättningsskolan finnes redan möjlighet öppnad att omlägga undervisningen i denna skolart i den riktning folkundervisningskommittén föreslagit. Kraven på att denna skola ombildades till en på yrkeslivet inriktad praktisk skola för de tidigare ungdomsåren hade genom statsmakternas åtgöranden tagit så bestämd gestalt, att denna reform syntes närma sig avgörandet. Nu hade såväl folkundervisningskommittén som ett flertal av de myndigheter, vilka avgivit yttrande över kommitténs förslag, framhållit, att den här förut berörda omläggningen av undervisningen i folkskolan måste anses vara ett väsentligt villkor för fortsättningsskolans reformering, vadan ifrågavarande kurser från denna synpunkt krävdes för nämnda ändamål. Härtill komme hänsynen till behovet av lärarkrafter för fortsättningsskolan. I sitt den 15 juni 1916 avgivna yttrande och förslag rörande nämnda angelägenhet hade överstyrelsen framhållit, att, oberoende av huru lärarkompetensen vid dessa skolor kunde komma att ordnas, folkskolans lärarkrafter i stor utsträckning måste komma till användning inom desamma och att det som följd därav vore högeligen av nöden, att fortbildningskurser för lärare avseende vissa fortsättningsskolans ämnen snarast möjligt komme till stånd.

Statsunder-
stöd till fort-
bildnings-
kurserna.

I detta sammanhang yttrar sig folkskolöverstyrelsen om angelägenheten av att fortbildningskurserna komme i åtnjutande av statsunderstöd och anför i sådant avseende:

Av vad nu anförts syntes överstyrelsen vara ådagalagt, att fortbildningskurser för folkskolans lärare vore för en längre tid framåt oundgängliga, ävensom att de borde anordnas i större utsträckning än hittills varit fallet.

Detta kunde tydligen icke ske utan att anslag av statsmedel fortfarande lämnades till desamma. Visserligen hade medel till sådana kurser hittills i icke ringa utsträckning beretts genom tillskott även av landsting och av enskilda föreningar, och jämväl frumdeles torde i någon mån bidrag från samma håll vara att förvänta. Men då den offervillighet, som genom dessa anslag vunnit uttryck, mest avsett att anställa försök med anordnandet av kurser i olika ämnen och för dem framkalla intresse, vore näppeligen någon större ökning av dessa bidrag att förvänta. Det syntes också kunna göras gällande, att dessa kurser, som avsåge lärarkompetensens höjande i en av omständigheterna nödvändiggjord omfattning, lika väl vore ett statsintresse som den grundläggande lärarbildningen, vadan den förra lika väl som den senare syntes bära i den omfattning, som av förhållandena påfordrades, bekostas av staten.

Överstyrelsen återkommer nu till frågan om enhetliga bestämmelser för användningen av anslagen till de särskilda fortbildningskurserna och anför beträffande innehållet i och avfattningen av dylika bestämmelser följande:

[181.]
Innehållet i
och avfatt-
ningen av
enhetliga
bestämmelser.

I riksstaten för år 1917 vore följande anslag för här avsedda ändamål upptagna, nämligen till:

fortbildningskurser för lärare och lärarinnor vid folk- och småskolor 15,000 kronor;

fortbildningskurser i gymnastik för folkskollärare och folkskollärarynnor 12,900 kronor;

fortbildningskurser i gymnastik för småskollärarynnor 3,000 kronor;

fortbildningskurser i trädgårdsskötsel för folkskollärare m. fl. 3,230 kronor;

instruktörskurs i simning och livräddning 1,200 kronor.

Dessutom bekostades av anslaget till nykterhetsundervisning kurser i alkohologi och hälsolära för folkskollärare m. fl.

Av de anslag, som erhållits av staten eller från annat håll, hade bekostats dels själva kurserna, vilkas huvudsakliga kostnad utgjorts av arvode till föreläsare och andra kursledare, dels stipendier åt kursdeltagarna. Vad den förra delen av kostnaderna angående hade den i allmänhet beräknats med visst belopp för varje hel kurs eller ock för varje föreläsning eller övningsstimme. Då kraven såväl på kurslärarens kvalifikationer som på de förarbeten, denne måst underkasta sig för ett visst antal föreläsningar eller övningar, varit mycket växlande, hade givetvis också den betingade ersättningen varit högst olika. Någon ändring häruti torde varken vara möjlig eller önskvärd. Fortfarande som hittills måste arvodet till dessa lärare lämpas efter de olika krav, som ställdes på dem, varförutan det också torde vara omöjligt att erhålla de nödiga krafterna för kurserna. Däremot torde det vara både lämpligt och genomförbart att lämna enhetliga bestämmelser angående stipendierna till deltagarna.

Vid det förstnämnda anslaget å 15,000 kronor vore i berörda hänseende inga som helst bestämmelser fästa, utan hade Kungl. Maj:t för varje särskilt fall bestämt om dess användning. I allmänhet hade kursdeltagarna erhållit ett bidrag för deltagande i kurserna av 2 kronor om dagen.

För de båda anslagen till gymnastikkurser, vilka i regel påginge i 20 dagar, vore angående stipendier föreskrivet, att åt deltagare, som vore bosatt å kursorten, skulle utgå ett belopp av 27 kronor 50 öre samt åt deltagare, som ej vore bosatt å kursorten, ett belopp av 55 kronor ävensom att, för det fall att deltagares resa till kursorten och åter till hemorten uppginge till sammanlagt minst 200 kilometer, reseunderstöd skulle utgå med halva järnvägsbiljettpriset för plats i tredje klassens vagn, halva legan för skjuts med en häst och halva avgiften för salongplats å ångfartyg. Traktamentsbidraget hade sålunda uppgått till 2 kronor 75 öre för dag till kursdeltagare, som ej varit bosatt å kursorten, och med halva detta belopp till den, som där haft sitt hemvist.

Deltagare i de fortbildningskurser i skolträdgårdsskötsel, som anordnats å Adelsnäs, hade erhållit 80 kronor i stipendier och de, som deltagit i motsvarande kurser, anordnade av styrelsen för Norrlands trädgårdsskola, 75 kronor. Då de förstnämnda kurserna i regel hade pågått 28 dagar och de sistnämnda 21 dagar, hade traktamentsbidraget för de förra utgjort 2 kronor 86 öre och för de senare 3 kronor 57 öre.

Till deltagare i kurserna i simning och livräddning hade utgått ett belopp av 4 kronor för dag.

[181.]

Till folkskollärare, som deltagit i kurserna i alkohologi och hälsolära, hade utgått ett dagtraktamentsbidrag av 4 kronor från anslaget till dessa kurser under villkor, att av landsting eller kommun därjämte lämnats ett bidrag av minst 2 kronor för dag, vadan stipendier till dessa kurser utgått med 6 kronor för dag.

Att stipendier i en eller annan form borde utgå till kursdeltagare syntes överensstämma med rättvisa och billighet, alldenstund det vore fråga om en fortbildning, som vore behöfelig för en i det allmännas intresse påfordrad utveckling av undervisningen i de skolor, vid vilka deltagarna vore anställda. Givet vore, att kursdeltagarna i alla händelser måste ej blott utan ersättning offra tid och krafter utan jämväl underkasta sig ej ringa utgifter för deltagandet i kurserna. Härtill komme, att, med folkskollärarnas nära existensminimum liggande löner och i följd därav i allmänhet svaga ekonomiska ställning, därest inga stipendier utginge, endast de i ekonomiskt avseende bäst situerade kunde komma att på egen bekostnad deltaga i kurserna. En sådan ordning vore givetvis icke ägnad att i önskvärd grad befordra de ovan berörda reformernas jämna och säkra genomförande.

Om sålunda stipendier borde utgå, uppstode frågan, efter vilka grunder de borde beräknas. I en del fall hade de hittills, såsom syntes av den förut lämnade redogörelsen, beräknats efter visst belopp för deltagandet i en kurs och i andra med ett bestämt belopp om dagen, men även i detta senare fall syntes det hava varit förutsatt, att, om ej giltigt skäl förelegat, deltagare, som erhållit stipendium, skolat genomgå hela kursen. Då emellertid kurserna fortfarande som hittills säkerligen komme att bli av olika omfattning, syntes det vara lämpligast att beräkna stipendierna med visst belopp för dag, dock att deltagare för erhållande av stipendium skulle genomgå hela den avsedda kursen, så vitt ej giltigt förfall enligt kursledarens bedömande föreläge.

Det syntes vara riktigt att, såsom i fråga om gymnastikkurserna redan ägt rum, kursdeltagare på kursorten finge med hänsyn till mindre kostnader åtnöjas med hälften av det dagtraktamente, som utginge till övriga deltagare.

Frågan, huruvida reseersättning borde utgå eller icke, hade vid flera tillfällen varit under omprövning. För deltagarna i trädgårdskurserna vid Adelsnäs trädgårdsskola hade av skolans styrelse och jämväl av kursdeltagare påyrkats, att reseersättning skulle utgå, och till deltagare i gymnastikkurserna hade sådan, såsom förut påpekats, utgått. Det måste medgivas, att goda skäl kunde andragas för att resebidrag i vissa fall utginge till kursdeltagare. I utgifterna för en kurs vore givetvis resekostnaderna av långt större betydelse, om kursdeltagare bodde på längre avstånd från kursorten än om han bodde nära densamma, och i de fall då, såsom i fråga om trädgårdskurserna, undervisningen krävde uppehåll å kursorten under skilda delar av året, bleve resekostnaden i många fall en av de största utgiftsposterna. Överstyrelsen ville med hänsyn härtill för sin del förorda, att i de berörda allmänna bestämmelserna jämväl måtte inflyta föreskrift om resebidrag.

Angående innehållet av sådan bestämmelse syntes det överstyrelsen vara riktigt, att ersättning utginge dels med visst belopp för varje resdag, dels med ersättning för själva resan. Det förra syntes böra vara lika med traktamentsersättningen under själva kursen. Vad den senare anginge, torde de bestämmelser, som nu, enligt vad ovan anförts, gälla i fråga om reseersättning till deltagare i gymnastikkurs, vara lämpliga i fråga om deltagare jämväl i övriga kurser, dock syntes begränsningen till 200 kilometer såsom den minsta resa fram och åter, för vilken ersättning skulle få utgå, icke vara väl avvägd. Att reseersättning skulle utgå även för kortare resor med häst

om en eller annan kilometer, syntes visserligen från flera synpunkter olämpligt, men att därför utesluta alla, som bodde på ända upp till närmare 10 mils avstånd från kursorten, syntes vara väl hårt. En begränsning av ersättning för resor med häst till minst 5 kilometer syntes överstyrelsen rimlig. Traktamentsersättning för resa torde icke böra utgå i annat fall än då särskild dag erfordrades för resa mellan hemmet och kursorten.

Angående traktamentsbidragets storlek torde detta icke skäligen kunna sättas lägre än till 4 kronor för dag. Även med ett sådant bidrag bleve kursdeltagarnas tillskott av egna medel icke obetydliga. Att åter sätta det högre skulle kräva alltför stor ökning i anslagen till de olika kurserna.

Med stöd av de skäl, som sålunda anförts, ville överstyrelsen förorda, att följande allmänna bestämmelser måtte bli gällande rörande stipendier till deltagare i samtliga fortbildningskurser för lärare i folkskolor, småskolor och andra folkbildningsanstalter, nämligen

att till kursdeltagare, som icke vore bosatt å kursorten, finge utgå dagtraktamente med 4 kronor om dagen samt till deltagare, som vore bosatt å kursorten, dagtraktamente med 2 kronor om dagen, under förutsättning att deltagare bevisade hela den på vederbörligt sätt bestämda kursen, dock att, därest deltagare av anledning, som godkänts av kursledaren, varit hindrad öfvervara någon del av kursen, traktamente finge utgå för de dagar, han varit närvarande;

att reseersättning finge utgå med halva järnvägsbiljettpriset för plats i tredje klassens vagn, halva legan för skjuts med en häst och halva avgiften för salongsplats å fartyg, dock att ersättning för skjuts till järnväg, ångbåt eller kursort icke finge utgå för mindre vägsträcka än 5 kilometer, varjämte traktamentsersättning med 4 kronor för dag finge utgå för särskilda resdagar, som på grund av kommunikationsförhållandena varit oundgängligen erforderliga.

Uppenbart vore, att bestämmelser av nu angiven beskaffenhet måste vid tillämpningen föranleda ökade utgifter för kurserna. Då, såsom förut framhållits, en ökning av kursernas antal och omfattning vore av nöden för att det med dem avsedda ändamålet skulle kunna vinnas, komme även därigenom utgifterna för kurserna att stegras.

Slutligen föreslår överstyrelsen, att vissa särbestämmelser, som hittills varit fästa vid några av de ifrågavarande anslagen, måtte borttagas. Överstyrelsen yttrar härom:

Borttagande
av särbestäm-
melser för de
olika
anslagen.

Innan överstyrelsen överginge till behandlingen av de särskilda anslagen för olika kurser, funne sig överstyrelsen böra fästa uppmärksamheten på ännu en ojämnhet i bestämmelserna för nämnda anslag, vilken enligt överstyrelsens mening borde avhjälpas i samband med här föreslagna nya bestämmelser för desamma.

Rörande det i riksstaten först upptagna anslaget, det å 15,000 kronor, vore det överlåtet åt Kungl. Maj:t att fastställa bestämmelser för dess disponerande till kurser i olika ämnen. Detta hade medfört flera fördelar beträffande möjligheten att vinna bästa möjliga resultat genom anslaget. Sålunda hade kurser kunnat anordnas i olika ämnen och å olika platser, allt efter som de framträdande behoven, efter prövning av föreliggande omständigheter, ansetts sådant påkalla. Vidare hade medverkan för kursernas anordnande kunnat vinnas från flera håll även i fråga om ekonomiskt stöd för kurserna. Det sade sig själv, att särskilt genom nämnda samverkan i olika riktningar avsevärda fördelar stått att vinna och att vidare fortsatt samverkan av samma art, i synnerhet i fråga om personligt stöd för arbetet, kunde väntas.

[181.]

Anslaget till fortbildningskurserna i gymnastik vore delat på två slag av kurser, det ena för folkskollärare och folkskollärarinnor och det andra för småskollärarinnor. Förslag om huru många kurser, som borde hållas av det ena eller andra slaget, vore med nuvarande ordning icke lätt att uppgöra så långt i förväg. Antalet ansökningar om deltagande i kurser av det förra slaget hade vissa år beträffande en del kursorter varit så litet, att icke alla tillgängliga platser kunnat fyllas, under det ansökningar till deltagande i kurser av det senare slaget varit så många, att blott en mindre del av de sökande kunnat antagas. De beviljade medlen skulle tydligen kunnat komma till fördelaktigare användning, om anslaget varit gemensamt med rätt för vederbörande myndighet att efter föreliggande omständigheter bestämma, huru många kurser som skulle hållas av det ena och andra slaget. Även i öfrigt syntes det böra överlätas åt Kungl. Maj:t att lämna nödiga bestämmelser jämväl om nämnda anslag.

Anslaget till fortbildningskurserna i skolträdgårdsskötsel vore delat på ett anslag för kurser å Adelsnäs och ett för kurser vid Norrlands trädgårdsskola. Vardera delen av detta anslag vore åter delad i ett belopp till skolan och ett annat till stipendier för deltagarna. Om överstyrelsens ovan framställda förslag om allmänna bestämmelser rörande dagtraktamente och reseersättning beträffande samtliga här avsedda fortbildningskurser skulle komma att godkännas, borde en uppdelning av nyss nämnd art tydligen upphöra.

I detta sammanhang ansåge sig överstyrelsen lämpligen böra upptaga till behandling frågan om anordnandet av kurser i skolträdgårdsskötsel i större utsträckning och å flera platser än hittills, särskilt frågan om sådana kurser för södra Sverige, varom framställning gjorts av Sveriges allmänna folkskolläraryönings centralstyrelse i underdånig skrivelse, som för yttrande remitterats till överstyrelsen den 16 maj 1916.

I sagda skrivelse, till vilken överstyrelsen ville hänvisa, framhölle centralstyrelsen, att för den anordningen, att anstalter för fortsatt utbildning i trädgårdsskötsel borde finnas i olika delar av landet, talade den omständigheten, att trädgårdsodlingen på grund av klimatiska förhållanden och jordmånens beskaffenhet vore väsentligen olika i olika delar av vårt land.

Med hänsyn till såväl det behov av dylika kurser, som på olika sätt framträtt, som till nyss anförda skäl funne överstyrelsen sig böra framhålla önskvärdheten av att kurser i trädgårdsskötsel bleve anordnade på ännu en plats, helst i sydligaste delen av landet.

Vid olika tillfällen hade landsting och hushållningssällskap sökt befordra folkskollärarnas förkovran i praktiska ämnen, särskilt i trädgårdsskötsel, och därför anslagit medel. Givet vore, att fastän de kurser i skolträdgårdsskötsel, som av sådan anledning komme till stånd, bleve av mera tillfällig art, de dock vore ägnade att verka i samma riktning som de vid trädgårdsskolorna anordnade, varför deras tillkomst syntes böra befordras från de centrala skolmyndigheternas sida. Uppenbart vore ock, att detta icke kunde ske, utan att visst anslag av statsmedel lämnades till desamma. Det syntes därför överstyrelsen önskvärt, att utöver vad som erfordrades för kurser i skolträdgårdsskötsel på ovan angivna platser medel måtte finnas tillgängliga för understödjande av kurser av mera tillfällig art, där av lokala korporationer anslag för sådant ändamål ställdes till förfogande.

Även här anförda omständigheter talade för att anslaget i fråga ställdes till Kungl. Maj:ts förfogande att utdelas till skolor och kurser, som på lämpligaste sätt kunde anordna ifrågakvarande undervisning. Då de båda anstalter, som hittills anordnat sådana kurser, gjort detta på ett förtjänstfullt sätt och den erfarenhet, som därunder

vunnits, borde i möjligaste mån tillgodogöras för framtiden, komme dessa givetvis i första rummet i fråga vid anslagens utdelande.

Anslaget till kurser i simning och livräddning hade utan inskränkande bestämmelser varit ställt till Kungl. Maj:ts förfogande för det avsedda ändamålet.

Med anledning av vad sålunda anförts ville överstyrelsen förorda, att samtliga här berörda anslag äskades utan annan bestämmelse, än att de ställdes till Kungl. Maj:ts förfogande att användas för det med dem avsedda ändamålet enligt de villkor, Kungl. Maj:t kunde finna gott bestämma.

Därjämte ville överstyrelsen frambålla önskvärdheten av att möjligen blivande överskott vid fördelningen av ett av anslagen måtte, om så visade sig behövt, få tagas i anspråk för ändamål, som avsåges med något av de övriga.

Departement-
schefen.

Jag delar till fullo folkskolöverstyrelsens uppfattning, att fortbildningskurser för lärare i folkskolor och småskolor fortfarande äro oundgängliga, för så vitt man vill utan alltför lång tidsutdräkt söka att i nämnda skolor få undervisningen omlagd i mera praktisk riktning. Likaså anser jag, att dylika kurser böra om möjligt anordnas i något större utsträckning än hittills och att kurser även av annat slag än de hittillsvarande böra komma till stånd. Att det är staten, som i första hand bör sörja för uppehållandet av dylika kurser, torde utan vidare vara klart, även om det ur flera synpunkter, ej minst såsom ett uttryck för ett allmännare intresse, är önskvärt, att understöd i berörda avseende i vissa fall kan påräknas från annat håll.

Såsom folkskolöverstyrelsen erinrat, hava de olika anslagen till fortbildningskurser använts dels till bekostande av själva kurserna, huvudsakligast undervisningen vid desamma, dels ock till stipendier åt kursdeltagarna. Beträffande den förstnämnda delen av anslagen har överstyrelsen ansett, att enhetliga bestämmelser icke böra ifrågasättas, och för denna sin mening anført, såsom mig synes, goda skäl. Vad däremot angår den del av anslagen, som använts till stipendier åt kursdeltagarna, har överstyrelsen ansett enhetliga bestämmelser både lämpliga och genomförbara.

Såsom framgår av överstyrelsens redogörelse hava de stipendier, som hittills utgått till deltagarna, varit ganska olika vid olika kurser. Vid en del kurser hava deltagarna endast erhållit dagtraktamente eller ock ett visst belopp för hela kursen, vid andra åter både ersättning för själva kursdagarna och bidrag till resekostnaderna. Ersättningen för kursdagarna har vid vissa kurser varit lika för alla kursdeltagare; vid andra har det varit olika för dem, som bott å kursorten, och för dem, som kommit från annat håll. På motsvarande sätt har förhållandet varit med resekostnadsbidragen. Dagtraktamentet eller den på dag belöpande delen av stipendium å visst belopp för hel kurs har för deltagare, boende utanför kursorten, vid de olika kurserna utgjort i olika fall 2 kronor, 2 kronor 75 öre.

[181.] 2 kronor 86 öre, 3 kronor 57 öre, 4 kronor och 6 kronor. Resekostnadsbidragen hava även varit olika vid olika kurser.

Denna olikhet i stipendier har, såsom jag redan i det föregående antytt, sin förklaring i de omständigheter, under vilka kurserna tillkommit, men givet är, att den icke bör fortfarande uppehållas. Folkskolöverstyrelsen har nu föreslagit, att dagtraktamente skulle i regel utgå med 4 kronor till kursdeltagare, som icke vore bosatt å kursorten, och med 2 kronor till deltagare, som vore bosatt å nämnda ort, samt att resekostnadsbidrag skulle utgå med halva järnvägsbiljettpriset för plats i tredje klassens vagn, halva legan för skjuts med en häst, då vägsträckan vore minst 5 kilometer, och halva avgiften för salongsplats å fartyg, varjämte traktamentsersättning under resan skulle utgå efter 4 kronor för särskild resdag.

Med hänsyn till folk- och småskollärarnas knappa avlöning och de ekonomiska uppoffringar, som kursdeltagarna i alla händelser i regel måste underkasta sig för att kunna bevista kurserna, torde det ifrågavarande dagtraktamentet icke kunna sättas lägre, än överstyrelsen föreslagit. Vad angår resekostnadsbidraget har överstyrelsen i sitt förslag utgått från de nuvarande bestämmelserna om dylikt bidrag till deltagare i gymnastikkurserna, varvid överstyrelsen emellertid velat giva dessa bestämmelser en något större räckvidd. Beträffande detta förslag kan visserligen anmärkas, att det i visst avseende icke fyller kravet på likställighet mellan de lärare, för vilka ifrågavarande kurser äro avsedda. Då nämligen varje kursdeltagare skulle av egna medel betala halva resekostnaden, skulle fortfarande de lärare, som bo på det största avståndet från kursorten men som kanske vore mest i behov att få deltaga i en fortbildningskurs, nödgas vidkännas de största utgifterna för att komma i tillfälle därtill. En sådan likställighet som den nämnda torde emellertid icke kunna åstadkommas, med mindre kursdeltagarna erhöles ersättning för samtliga resekostnader. Då härför skulle krävas ytterligare avsevärda kostnader för staten, anser jag mig icke böra under nuvarande förhållanden påyrka bestämmelser i denna riktning.

Mot överstyrelsens förslag angående resekostnadsbidrag har jag i övrigt intet annat att erinra, än att dylikt bidrag icke torde böra utgå för kortare resor vare sig på järnväg, på landsväg eller sjöledes. En begränsning av resekostnadsbidraget på det sätt, att sådant bidrag får utgå allenast för resor om minst 10 kilometers längd, torde kunna befinnas lämplig.

Vad överstyrelsen anført rörande borttagandet av vissa särbestämmelser för de olika anslagen kan jag biträda. Jag finner det således lämpligt, att de båda nuvarande anslagen till fortbildningskurser i gymnastik sammanslås till ett och att anslagen till fortbildningskurser i trädgårdsskötsel likaledes sammanföras till ett anslag.

Jag övergår nu till frågan om de särskilda anslagen för ovanberörda fortbildningskurser. [181.]

a) *Fortbildningskurser i allmänhet för folk- och småskollärare.* På Kungl. Maj:ts därom gjorda framställningar har riksdagen för vart och ett av åren 1914—1917 på extra stat beviljat ett anslag av 15,000 kronor att enligt Kungl. Maj:ts bestämmande och på de villkor, Kungl. Maj:t kunde finna gott fastställa, användas till understödjande av fortbildningskurser för lärare och lärarinnor vid folk- och småskolor.

Fortbildningskurser i allmänhet för folk- och småskollärare.

Med hänsyn till inkomna ansökningar om understöd till fortbildningskurser av ifrågavarande slag har Kungl. Maj:t den 14 april 1916, efter inhämtande av yttrande från folkskolöverstyrelsen, för år 1916 anvisat

åt Södermanlands läns landstings förvaltningsutskott för anordnande av en kurs i åskådningsteckning för lärare och lärarinnor i folk- och småskolor inom länet och, i mån av utrymme, från andra delar av riket 960 kronor,

åt centralstyrelsen för Sveriges allmänna folkskolläraryörening för anordnande för lärare och lärarinnor vid rikets folkbildningsanstalter av dels en fortbildningskurs i teckning, förlagd till Linköping, 2,650 kronor, dels en fortbildningskurs i sång, förlagd till Stockholm, 1,880 kronor, dels ock en fortbildningskurs i hembygds-kunskap med därtill hörande arbetsövningar, jämväl förlagd till Stockholm, 2,490 kronor,

åt föreningen för norrländsk hembygdsforskning för anordnande i Härnösand av en fortbildningskurs i hembygdsforskning och hembygdsundervisning för inom Norrland anställda lärare och, i mån av utrymme, jämväl för lärare från andra delar av riket 4,720 kronor,

samt åt kontraktsprosten Lars Axel Gustafsson för anordnande i Morastrand av en fortbildningskurs i hembygds-kunskap och hembygdsundervisning för inom Dalarna anställda lärare vid folk- och småskolor och, i mån av utrymme, även för lärare från andra delar av riket 2,300 kronor.

Det för år 1916 anslagna beloppet har sålunda i sin helhet tagits i anspråk.

Över kurserna hava vederbörande kursanordnare till folkskolöverstyrelsen ingivit redogörelser, ur vilka jag här torde få lämna följande översikt.

Den av *Södermanlands läns landstings förvaltningsutskott* anordnade fortbildningskursen i teckning hade börjat den 26 juni och fortgått till och med den 8 juli 1916. Lokal hade upplåtits å folkhögskolan i Åsa. Antalet deltagare i kursen hade varit 43, nämligen 11 lärare och 8 lärarinnor vid folkskolor, 6 biträdande lärarinnor vid folkskolor och 18 lärarinnor vid småskolor inom länet.